

DALEKI ŽIVOT, BLISKI RUB

Biblioteka STUDIJE, knjiga 7.

Copyright © 2002.
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 316.346.3-053.6(497.5)"199"
316.66-053.6(497.5)"199"

RABOTEG-Šarić, Zora
Daleki život, bliski rub : kvaliteta
života i životni planovi mladih na
područjima posebne državne skrbi / autori
Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić. - Zagreb :
Državni zavod za zaštitu obitelji,
materinstva i mladeži : Institut
društvenih znanosti Ivo Pilar, 2002. -
(Biblioteka Studije ; knj. 7)

Summary.

ISBN 953-6666-22-7

1. Rogić, Ivan
I. Mladež - - Hrvatska - - Socijalna
integracija II. Mladež - - Hrvatska - -
Socijalna zaštita III. Mladež - - Hrvatska -
- Vrijednosni stavovi

420513153

ISBN 953-6666-22-7

DALEKI ŽIVOT, BLISKI RUB

Kvaliteta života i
životni planovi mladih
na područjima posebne
državne skrbi

Autori:
Zora Raboteg-Šarić
Ivan Rogić

DRŽAVNI ZAVOD za
ZAŠTITU OBITELJI,
MATERINSTVA i
MLADEŽI

Institut
društvenih znanosti
Institute
of Social Sciences
MO P I L A R

Zagreb, 2002.

Tijekom devedesetih godina u Hrvatskoj su organizirana brojna istraživanja posljedica rata protiv Hrvatske te oblika i utjecaja ratnog stresa na različite skupine, napose na dragovoljce, prognanike i izbjeglice. Već i dijagonalni pregled tematskih raspona pokazuje da u najvećem broju istraživanja stručnjaci pretežnu pozornost obraćaju na psihosocijalne posljedice rata, psihičke tegobe i srodne tematske sklopove. Znatno je manji broj istraživanja kojima upravlja istraživački interes za teškoće pri povratku (prognanika i izbjeglica) te za kakvoću životne perspektive na područjima povratka. Još su rjeđa istraživanja u kojima se, na naznačenom tragu, analizira životni položaj skupina mlađeg i mladog stanovništva. Činjenica je toliko neobičnija koliko je izvan svake rasprave da su upravo skupine mladih neposredni životni jamci, ako već ne uspješne onda, svakako, prihvatljive budućnosti područja povratka ili, žargonom državne uprave, područja posebne državne skrbi.

U središtu je i “uspješne” i “prihvatljive” budućnosti splet uvjeta i poticaja označen složenicom: **kvaliteta života**. Mjerodavne teorijske analize upozoruju da je posrijedi sociopsihološka kategorija, zasnovana koliko na aspiracijama i samoocjeni sudionika toliko i na mrežama izvanjskih olakšica i poticaja. Njezina očita analitička prednost u usporedbi s nekim drugim analitičkim pomagalicama pokazuje se u tomu što izravno otvara mogućnosti uvida u stupanj i konfiguracije **zadovoljstva životom (i u životu)** analiziranih sudionika. Analize pokazuju da osjećaj bespomoćnosti, zacijelo središnji razarajući sindrom u prognaničkom iskustvu, nastaje, po pravilu, na onome mjestu gdje sudionici reproduciraju i učvršćuju negativne procjene kakvoće vlastita života. Time se trajno zamračuju i predodžbe o perspektivi, a s njima i predodžbe o racionalnim (čitaj: uspješnim) likovima upravljanja vlastitim opstanom i budućnošću. U takvu doživljajnom obzoru dvojbeno je može li se uopće primjereno konstituirati zajednica.

Koliko je na tom području posla pokazuje i činjenica da je i u hrvatskom društvu tipična reakcija na deteritorizaciju zajednice “funkcionalan” odgovor na uočene negativne procese ili na neprihvatljive rezultate. Ta je praksa, predvidljivo, pojačala ovisništvo o programima i politikama kojima je cilj ukloniti simptome, a ne i uzroke (ako već ne sve, onda barem glavne). Takvi su programi više-kratno “prekratki”, ali i skupi. Već i zbog toga veću važnost u novijim istraživanjima ima **razvojni pristup** zajednici i području. Pristup se temelji na procjeni aspiracija, sposobnosti i resursa svake zajednice, a posebnu pozornost zahtijeva u analizi položaja mlada stanovništva, napose njegovih mogućnosti i sposobnosti za oblikovanje uloge mjerodavnih razvojnih sudionika dotične zajednice. Odgovor na pitanje: jesu li mladi najvećim problemom zajednice ili njezinim (dragocjenim) potencijalom, ponajprije ovisi o sposobnosti same zajednice da uspješno upravlja vlastitim razvitkom u kojem navlastitu ulogu imaju mlađe skupine.

Na tom je tragu i **Svjetski program za mlade**, izrađen u UN-u godine 1996. U programu su jasno definirana područja djelovanja važnija od drugih. To su: naobrazba, zapošljavanje, iskorjenjivanje siromaštva, zdravlje, okoliš, zloraba droga, mladenačko prijestupništvo, djelovanje u slobodnom vremenu, društveni položaj mladih žena, sudioništvo u odlučivanju. Popis je, dakako, poučan i za hrvatske prilike. Napose za oblikovanje razvitka na područjima posebne državne skrbi, gdje je i više nego očit imperativ **revitalizacije ukupna društvenog života lokalnih zajednica**. Notorno je da se najvažnije implikacije imperativa ne mogu ozbiljiti bez obraćanja posebne pozornosti na položaj i ulogu mladih u tim zajednicama. Drukčije rečeno, zaključni rezultati obnove i revitalizacije spomenutih područja izravno ovise o tomu koliko je program naslonjen na mlado stanovništvo, na obnovu kakvoće njegova života.

Tekst izložen na idućim stranicama nastao je potaknut naznačenim uvidima. Uvidi, jednako tako, imaju i ulogu glavnih analitičkih orijentira. Dodatnu poticajnu snagu ima i činjenica da su sustavnija istraživanja položaja i obilježja mladih skupina hrvatskog stanovništva devedesetih godina rijetka. Sukladno tomu, osnovni je cilj autorâ ponuditi sliku kvalitete života mladih na području posebne državne skrbi u Republici Hrvatskoj. Operativno, oznaka “mladi” upućuje na srednjoškolce viših razreda. Premda je terensko istraživanje organizirano godine 1999., držimo da je kakvoća podataka neokrnjena te da nalazi mogu biti

dobrom podlogom za planiranje brojnih budućih poboljšica.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tekst je podijeljen na nekoliko osnovnih dijelova. U prvom dijelu iznose se osnovni podaci o populaciji srednjoškolaca na područjima posebne državne skrbi te glavni nalazi dobiveni anketiranjem provedenim 1999. godine. U drugom dijelu iznose se podaci dobiveni metodom eseja (iste godine i na sličnom uzorku) te rezultati razgovora s nastavnicima i stručnjacima. U trećem dijelu autori su ponudili nekoliko osnovnih preporuka. U dodatku nalaze se glavni podaci o uzorku, sumarni anketni rezultati, odabrani eseji te uporabljeni istraživački instrumenti.

Trajni manjak dobrih istraživanja životnog položaja mladih u Hrvatskoj i brojne činjenične nalaze uočene u ovom istraživanju, autori (u dobroj vjeri) drže valjanom osnovom za odluku da se tekst izložen na idućim stranicama ponudi i široj hrvatskoj javnosti.

U Zagrebu, siječnja 2002.

Autori

I. dio

Anketni nalazi

1. poglavlje	
Osnovni podaci o populaciji učenika srednjih škola na područjima posebne državne skrbi 1999. godine	13
2. poglavlje	
Tko su mladi? Obilježja anketiranih	23
3. poglavlje	
Obiteljska fotografija	31
4. poglavlje	
Mjesto stanovanja: zavičaj ili azil?	41
5. poglavlje	
Tuzemna koma, inozemni sjaj	63
6. poglavlje	
Likovi profesionalne budućnosti	77
7. poglavlje	
Koliko je slobode u slobodnom vremenu?	89
8. poglavlje	
Samopouzdanje i drugo	97
9. poglavlje	
Podaci u poredbenoj perspektivi	107
Odnos: "seljani" - "građani"	109
Likovi nacionalnih razlika	114

II. dio

U zrcalu priče

10. poglavlje	
Pisma bez adrese primatelja	129

11. poglavlje	
Pustite volontere, i oni moraju preživjeti	153
III. dio	
Uporišta za djelovanje	
12. poglavlje	
Zaključci i preporuke	163
13. poglavlje	
Što dalje? ili Prema pozitivnu pristupu mladima	175
S onu stranu demoralizacije	177
Prvi korak - zajednička načela i standardi ponašanja u lokalnoj zajednici	180
Stari sudionici u novom savezu	185
IV. dio	
Priručna literatura	191
V. dio	
Dodatak	
Anketni podaci	197
Ulomci odabranih eseja	239
Osnovni podaci o uzorcima	299
Istraživački instrumenti	309
Sažetak	339
Summary	349
Bilješke o autorima	361

I.

ANKETNI

NALAZI

I. POGLAVLJE

OSNOVNI PODACI O
POPULACIJI UČENIKA
SREDNJIH ŠKOLA NA
PODRUČJIMA POSEBNE
DRŽAVNE SKRBI
1999. GODINE

Uvod. Istraživanje kvalitete života i životnih aspiracija mladih na područjima posebne državne skrbi Republike Hrvatske planirano je na uzorku srednjoškolaca. Prvi i najvažniji razlog takve odluke jest taj što se na temelju popisa stanovništva iz 1991. godine ne može napraviti reprezentativan uzorak mladih koji žive na tim područjima, jer se demografska struktura stanovništva tijekom i nakon rata znatno izmijenila. Nasuprot tome, postoje dosta pouzdani podaci o broju srednjoškolaca na tim područjima koje prikuplja Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske. Drugo, populacija srednjoškolaca najrelevantnija je za svrhe ovog istraživanja. Srednjoškolci prema svojoj dobi spadaju u kategoriju “mladih ljudi” kako se ona definira u istraživanjima; k tomu, za razliku od studenata koji većinom žive na drugim područjima, u najvećem su broju stalno nastanjeni na bivšim okupiranim područjima. Treće, relevantno je ispitivati stavove, mišljenja i očekivanja u vezi s vlastitom budućnošću upravo učenika završnih razreda srednjih škola; oni se nalaze na određenoj prekretnici, u mladenačkom razdoblju kada počinju više razmišljati o svojoj budućnosti, izboru zvanja, formiranju obitelji i sličnim problemima. Konačno, potencijalni su ispitanici, tijekom godine istraživanja (1999.) bili u dobi od 17 i 18 godina što znači da su i prije početka agresije na Republiku Hrvatsku također bili u školskoj dobi i koliko-toliko “odrasli” da mogu svoja sadašnja iskustva uspoređivati sa sjećanjima i iskustvima proteklih godina.

Razdioba učenika po županijama. Zakonom o područjima posebne državne skrbi koji je donio Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske na sjednici 17. svibnja 1996. godine (NN 44/96), kao i kasnijim izmjenama (NN 57/96, NN 124/97), ustvrđena su područja o kojima Republika Hrvatska posebno skrbi te poticajne mjere za njihovu obnovu i razvitak. Područja posebne državne skrbi dijele se na dvije skupine. U prvoj su skupini područja koja su

bila okupirana do 1995. godine i nalaze se neposredno uz državnu granicu, a općinsko središte nije od granice udaljeno više od 15 kilometara zračne linije i nema više od 5.000 stanovnika prema popisu pučanstva iz 1991. godine. U drugoj su skupini područja općina, gradova i naselja koja su bila okupirana do 1995. godine, a nisu ustvrđena u prvoj skupini. U upravno-teritorijalnom smislu, područja posebne državne skrbi obuhvaćaju dijelove trinaest od dvadeset i jedne hrvatske županije.

Za potrebe formiranja uzorka istraživanja rabljeni su podaci o obilježjima učenika srednjih škola u Republici Hrvatskoj navedeni u publikaciji *Srednje škole u brojkama školske godine 1998/99.* (Republika Hrvatska: Ministarstvo prosvjete i športa, siječanj 1999.). Uvidom u Zakon o područjima posebne državne skrbi i u popis srednjih škola u Republici Hrvatskoj ustvrđeno je da je populacija (učenici srednjoškolci) na temelju koje će se odrediti uzorak istraživanja raspoređena u različitim naseljima i gradovima u ukupno 13 županija.

Određeni problem u odabiru uzorka istraživanja predstavljala je činjenica da je u područja posebne državne skrbi uključen veći broj naselja u kojima nema srednje škole. Takva naselja uglavnom gravitiraju najbližemu većem središtu koje se nalazi na području posebne državne skrbi i gdje učenici pohađaju školu. S druge strane, određen broj naselja pripada općinama i gradskim područjima gdje postoji srednja škola, ali se ona nalazi u najbližem gradu (npr., u Dubrovniku, Osijeku, Sisku) koji nije na području posebne državne skrbi. Dakle, jedan dio populacije učenika pohađa škole koje nisu smještene na područjima posebne državne skrbi te u takvom slučaju nije moguće istraživanjem obuhvatiti i te učenike. Za pretpostaviti je da je kvaliteta života tih učenika veća jer se dio njihova svakodnevnog života odvija na razvijenijem području gdje pohađaju školu. Za razliku od njih, ostali učenici pohađaju srednje škole koje se nalaze u naseljima na područjima posebne državne skrbi. Po ocjeni autorâ, podaci dobiveni na takvom uzorku najbolje reprezentiraju sve ono što je svojstveno kvaliteti življenja na tim područjima.

Ukupno je ustvrđeno 14 mjesta na područjima posebne državne skrbi gdje se nalaze srednje škole. Srednje škole nalaze se u četiri općine/grada iz prve skupine definirane Zakonom (u Hrvatskoj Kostajnici, Korenici, Slunju i Topuskom), te u deset gradova (u Belom Manastiru, Benkovcu, Drnišu, Glini, Iloku, Kninu, Obrovcu, Pakracu, Petrinji i Vukovaru) iz druge skupine.

U tablicama koje slijede izneseni su detaljni podaci o broju učenika srednjih škola u 13 županija ($N = 96.917$) i o odabranom uzorku.

Tablica 1.

Ukupni broj učenika u srednjim školama na područjima posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u županiji i Hrvatskoj

ŽUPANIJE	Ukupni broj učenika u županiji	Broj polaznika srednjih škola u naseljima na područjima posebne državne skrbi	% od ukupnog broja učenika u županiji	% od ukupnog broja učenika u Hrvatskoj (N = 195.668)
SISAČKO-MOSLAVAČKA (Petrinja, Glina, Topusko, H. Kostajnica)	6.058	1.056	17.43	0.54
KARLOVAČKA (Slunj)	5.721	126	2.20	0.06
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.617	0	0	0.00
LIČKO-SENJSKA (Korenica)	1.403	143	10.19	0.07
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	3.727	0	0	0
POŽEŠKO-SLAVONSKA (Pakrac)	3.578	492	13.75	0.25
BRODSKO-POSAVSKA	7.326	0	0	0.00
ZADARSKA (Obrovac, Benkovac)	7.607	340	4.47	0.17
OSJEČKO-BARANJSKA (Beli Manastir)	14.287	943	6.60	0.48
ŠIBENSKO-KNINSKA (Drniš, Knin)	4.650	892	19.18	0.46
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA (Vukovar, Ilok)	7.835	1.986	25.35	1.02
SPLITSKO-DALMATINSKA	23.175	0	0	0.00
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	5.933	0	0	0.00
Ukupno	96.917	5.978	6.17	3.06

Kao što se vidi iz tablice 1, udio polaznika srednjih škola koje se nalaze u naseljima na područjima posebne državne skrbi, u odnosu na ukupnu populaciju učenika u Republici Hrvatskoj, najveći je u Vukovarsko-srijemskoj županiji (1.02%), zatim u Sisačko-moslavačkoj (0.54%), Osječko-baranjskoj (0.48%) i Šibensko-kninskoj županiji (0.46%). Najmanji broj učenika nalazimo u Karlovačkoj županiji (grad Slunj), što se ne može objasniti općenito manjim brojem učenika, nego činjenicom da u ovaj uzorak nisu uključeni učenici iz većeg broja naselja na područjima posebne državne skrbi koja spadaju u gravitaciju grada Karlovca. Slično vrijedi i za Zadarsku županiju u kojoj više učenika pohađa zadarske srednje škole nego li one u Obrovcu i Benkovcu. U Ličko-senjskoj županiji najmanji je broj srednjoškolaca pa je i udio polaznika srednjih škola koje se nalaze na područjima posebne državne skrbi također jako mali u ukupnoj populaciji hrvatskih srednjo-

Tablica 2.

Relativna zastupljenost učenika srednjih škola u županijama koje uključuju područja posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u tim županijama

školaca (0.07%), ali nije zanemariv u ukupnoj populaciji učenika u toj županiji (10.19%). U Osječko-baranjskoj županiji, koja je prema broju učenika (u promatranim županijama) druga po veličini, udio polaznika srednjih škola na područjima posebne državne skrbi (Beli Manastir) u ukupnoj populaciji učenika u toj županiji relativno je malen (6.60%). No podatak samo posredno odražava stvarnu veličinu problema u toj županiji. Pri interpretaciji podataka, valja imati na umu da ovako prikazani relativni odnosi među podacima najviše ukazuju na "opterećenost" pojedinih županija dodatnim teškoćama kojima su u većoj mjeri izložene srednje škole na područjima posebne državne skrbi.

ŽUPANIJE	Ukupni broj učenika u županiji	% od ukupnog broja učenika u županijama na područjima posebne državne skrbi (96.917)	Broj polaznika srednjih škola sa sjedištem u naseljima na područjima posebne državne skrbi	% od ukupnog broja učenika u srednjim školama sa sjedištem u naseljima na područjima posebne državne skrbi (5.978)
SISAČKO-MOSLAVAČKA (Petrinja, Glina, Topusko, H. Kostajnica)	6.058	6.3	1.056	17.7
KARLOVAČKA (Slunj)	5.721	5.9	126	2.1
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.617	5.8	0	0.0
LIČKO-SENJSKA (Korenica)	1.403	1.4	143	2.4
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	3.727	3.8	0	0.0
POŽEŠKO-SLAVONSKA (Pakrac)	3.578	3.7	492	8.2
BRODSKO-POSAVSKA	7.326	7.6	0	0.0
ZADARSKA (Obrovac, Benkovac)	7.607	7.8	340	5.7
OSJEČKO-BARANJSKA (Beli Manastir)	14.287	14.7	943	15.8
ŠIBENSKO-KNINSKA (Drniš, Knin)	4.650	4.8	892	14.9
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA (Vukovar, Ilok)	7.835	8.1	1.986	33.2
SPLITSKO-DALMATINSKA	23.175	23.9	0	0.0
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	5.933	6.1	0	0.0
Ukupno	96.917	100.0	5.978	100.0

Početak školske godine 1998/99. u Republici Hrvatskoj bilo je 195.668 srednjoškolaca. U županijama s većim ili manjim brojem naselja na područjima posebne državne

skrbi (ukupno 13 županija) iste je godine bilo 96.917 učenika ili 49.4% ukupne populacije hrvatskih srednjoškolaca. Podatak, naravno, ne znači da gotovo polovica svih učenika pripada populaciji koja živi na području posebne državne skrbi. U navedenim županijama velik je broj učenika koji žive na područjima Hrvatske koja nisu bila okupirana tijekom rata. Tako, npr., Splitsko-dalmatinska županija ima najveći udio srednjoškolaca u Hrvatskoj (11.8%) i u ukupnoj populaciji učenika u trinaest županija koje, u manjoj ili većoj mjeri, uključuju naselja pod posebnom državnom skrbi (23.9%). Međutim, u toj županiji nema srednje škole koja teritorijalno pripada područjima koja su bila okupirana i izložena agresiji tijekom rata. Sličnu situaciju nalazimo i u Brodsko-posavskoj, Virovitičko-podravskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji; one imaju određeni broj naselja pod posebnom državnom skrbi, ali učenici iz tih naselja pohađaju srednju školu u najbližem većem naselju koje nije bilo okupirano tijekom rata.

U trećem stupcu (tablica 2) naveden je broj polaznika srednjih škola koje su smještene u osam županija na područjima posebne državne skrbi. U tim školama upisano je ukupno 5.978 učenika ili približno 3% ukupne populacije hrvatskih srednjoškolaca. Vidljivo je da postotne razdiobe (stupci 2 i 4 u tablici 2) nisu sukladne. To se ponajprije odnosi na Vukovarsko-srijemsku županiju, odakle je približno trećina učenika (33.2%) uključena u ovaj uzorak. To je i za očekivati jer je središte županije (Vukovar) smješteno na području posebne državne skrbi. Osječko-baranjska županija koja ima gotovo dvostruko više učenika, ali uključuje manje naselja na području posebne državne skrbi, u ovom je uzorku na trećem mjestu s 15.8% učenika. Veći broj učenika u školama na područjima posebne državne skrbi nalazimo još u Sisačko-moslavačkoj i Šibensko-kninskoj županiji. U spomenute četiri županije nalazi se približno 82% od 5.978 učenika koji pohađaju srednje škole na područjima posebne državne skrbi.

Razdioba učenika po razredima. U tablici 3 prikazan je ukupni broj učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda srednjih škola na područjima posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u tim razredima u 13 županija i u cijeloj Hrvatskoj.

Među hrvatskim srednjoškolcima najmanje je učenika četvrtih razreda, što se može objasniti razlikama u broju upisanih učenika u srednjim školama različitih usmjerenja. Naime, u ukupnom uzorku škola prevladavaju stručne škole u odnosu na gimnazije. U tim školama postoje raz-

Tablica 3.
 Broj učenika u srednjim školama na područjima posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u 13 županija i cijeloj Hrvatskoj, po razredima

RAZRED	Ukupni broj učenika u Hrvatskoj	Ukupni broj učenika u 13 županija	Broj polaznika srednjih škola u naseljima na područjima posebne državne skrbi	% od ukupnog broja učenika u Hrvatskoj	% od ukupnog broja učenika u 13 županija
PRVI	57.332	29.106	1.930	3.37	6.63
DRUGI	53.014	26.667	1.728	3.26	6.48
TREĆI	53.598	26.385	1.568	2.93	5.94
ČETVRTI	31.724	14.759	752	2.37	5.10
Ukupno	195.668	96.917	5.978	3.06	6.17

ličita usmjerenja koja uključuju četverogodišnje ili trogodišnje školovanje za industrijsko-obrtnička zvanja. Tako, npr., u Slunju i Korenici nema polaznika četvrtog razreda jer se učenici u tim naseljima školuju samo za industrijsko-obrtnička zvanja.

Podaci u tablici 4 pokazuju koliki je relativni udio učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda u ukupnoj populaciji učenika u Hrvatskoj, u populaciji učenika u 13 županija koje uključuju općine, gradove i naselja posebne državne skrbi, kao i u populaciji učenika srednjih škola sa sjedištem na područjima posebne državne skrbi u osam županija.

Tablica 4.
 Relativni udio učenika u ukupnom broju učenika srednjih škola u Hrvatskoj i u ukupnom broju učenika srednjih škola na područjima posebne državne skrbi, po razredima

RAZRED	Udio učenika po razredima u Hrvatskoj	Udio učenika po razredima u 13 županija	Udio učenika po razredima u srednjim školama u naseljima na područjima posebne državne skrbi
PRVI	29.3%	30.0%	32.3%
DRUGI	27.1%	27.5%	28.9%
TREĆI	27.4%	27.2%	26.2%
ČETVRTI	16.2%	15.2%	12.6%
Ukupno (N)	100.0% (195.668)	100.0% (96.917)	100.0% (5.978)

Kao što se vidi iz tablice 4, struktura učenika po razredima u trinaest županija, koje samo jednim dijelom obuhvaćaju bivša okupirana područja skoro u potpunosti odgovara strukturi učenika u cijeloj Hrvatskoj. U srednjim pak školama koje se nalaze na području posebne državne skrbi, nešto je više mladih učenika, posebice učenika prvih

razreda, dok je udio učenika viših, posebice četvrtih razreda, manji.

Razdioba učenika po vrsti škole. U tablici 5 prikazani su podaci o udjelu učenika završnih razreda u srednjim školama različitih usmjerenja, tj. u gimnazijama i ostalim (četverogodišnjim i trogodišnjim) stručnim školama.

MJESTO (županija)	POPULACIJA		
	N	% <i>gimnazija</i>	% <i>ostale šk.</i>
PETRINJA, GLINA, TOPUSKO, KOSTAJNICA (Sisačko-moslavačka)	424	36	64
SLUNJ (Karlovačka)	28	0	100
KORENICA (Ličko-senjska)	36	0	100
PAKRAC (Požeško-slavonska)	198	16	84
OBROVAC, BENKOVAC (Zadarska)	115	0	100
BELI MANASTIR (Osječko-baranjska)	377	24	76
DRNIŠ, KNIN (Šibensko-kninska)	300	27	73
VUKOVAR, ILOK (Vukovarsko-srijemska)	842	11	89
Ukupno učenika trećih i četvrtih razreda	2.320	19	81

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 5.

Relativni udio gimnazijalaca u ukupnom broju učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola u mjestima na područjima posebne državne skrbi u školskoj godini 1998/99.

Iz tablice 5 vidljivo je da učenici u različitim gradovima i naseljima na područjima posebne državne skrbi nemaju jednake mogućnosti za nastavak školovanja nakon osmogodišnje škole, što će sigurno utjecati na njihovu povećanu prostornu mobilnost. Tako, npr., u Slunju, Korenici, Obrovcu i Benkovcu uopće nema gimnazija, a uz to, kako je prethodno ustvrđeno, škole u Slunju i Korenici obrazuju učenike samo za industrijsko-obrtna zvanja. Isto tako, nešto manju zastupljenost gimnazijalaca nalazimo u Vukovaru i Iloku te u Pakracu. U usporedbi s njima, učenici u Sisačko-moslavačkoj županiji imaju znatno veće mogućnosti stjecanja različitih vrsta srednjoškolske naobrazbe. Preliminarni uvid u različita stručna usmjerenja pokazao je da učenicima nije ponuđen veći raspon stručnih usmjerenja koji bi im omogućio bolje planiranje budućnosti u pogledu na izbor zvanja i mogućnosti zapošljavanja.

---

2. POGLAVLJE

TKO SU MLADI?
OBILJEŽJA
ANKETIRANIH

Mjesno podrijetlo. Iz dobivenih je podataka vidljivo da u gradu živi svaki drugi učenik (49.3%), a ostali na selu tj. u naseljima u istoj županiji koja gravitiraju najbližem gradskom središtu u kojem pohađaju školu. Najmanje učenika iz grada (ne računajući Ličko-senjsku županiju s jedinom srednjom školom na području posebne državne skrbi u Korenici) nalazimo u Osječko-baranjskoj županiji. Tu su ispitani učenici koji pohađaju srednje škole u Belom Manastiru, a čak ih 69.2% ne živi u Belom Manastiru, nego u obližnjim naseljima. Sličnu situaciju nalazimo i u Zadarskoj županiji gdje svega 35.1% učenika stanuje u istome mjestu u kojem pohađa školu (Obrovac i Benkovac). U Vukovarsko-srijemskoj, Karlovačkoj i Sisačko-moslavačkoj županiji razlike nisu tako velike. Najviše je učenika koji stanuju u gradskim naseljima u Šibensko-kninskoj županiji (Drniš, Knin) te u Požeško-slavonskoj županiji (Pakrac). (Na ovakvu razdiobu utječe više čimbenika: naseljska mreža, prometna povezanost, raspored škola itd.).

ŽUPANIJA	GRAD		SELO		UKUPNO
	N	%	N	%	
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	157	44.1	199	55.9	356
OSJEČKO-BARANJSKA	53	30.8	119	69.2	172
POŽEŠKO-SLAVONSKA	55	61.8	34	38.2	89
SISAČKO-MOSLAVAČKA	109	57.1	82	42.9	191
KARLOVAČKA	12	46.2	14	53.8	26
LIČKO-SENJSKA	0	0.0	33	100.0	33
ŠIBENSKO-KNINSKA	125	88.0	17	12.0	142
ZADARSKA	34	35.1	63	64.9	97
UKUPNO	545	49.3	561	50.7	1.106

Tablica 6.
Struktura uzorka po mjestu prebivališta, po županijama

Narodnost. Analiza populacije učenika po narodnosti zahtijevala bi posebni odjeljak. Zbog toga na ovom mje-

stu iznosimo sumarne podatke o razdiobi učenika po narodnosti u uzorku (vidjeti u Dodatku). U uzorku je 60.3% učenika hrvatske narodnosti, 33.5% srpske, 5.5% ostalih narodnosti, a 0.7% učenika nije odgovorilo na ovo pitanje. Međutim, podaci za cijeli uzorak ne daju potpun uvid u narodnosnu strukturu učenika završnih razreda srednjih škola na tim područjima. Tako u Vukovarsko-srijemskoj županiji nalazimo 84.3% učenika srpske narodnosti, a svega 8.7% učenika hrvatske narodnosti, što znatno odstupa od narodnosnog sastava stanovništva prije rata na tom području. Osječko-baranjska županija najraznolikija je po narodnosnom sastavu: 57.6% učenika hrvatske je narodnosti, 25.6% srpske, a 16.3% učenika pripadnici su ostalih narodnosti (najčešće mađarske).

Tablica 7.
 Struktura uzorka s obzirom na narodnost, po županijama

ŽUPANIJA	Hrvati		Srbi		Ostali		Bez odg.		Ukupno
	N	%	N	%	N	%	N	%	
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	31	8.7	300	84.3	20	5.6	5	1.4	356
OSJEČKO-BARANJSKA	99	57.6	44	25.6	29	16.9	0	0.0	172
POŽEŠKO-SLAVONSKA	75	84.3	7	7.9	7	7.9	0	0.0	89
SISAČKO-MOSLAVAČKA	182	95.3	8	4.2	0	0.0	1	0.5	191
KARLOVAČKA	25	96.2	0	0.0	1	3.8	0	0.0	26
LIČKO-SENJSKA	31	93.9	0	0.0	2	6.1	0	0.0	33
ŠIBENSKO-KNINSKA	128	90.1	11	7.7	1	0.7	2	1.4	142
ZADARSKA	96	99.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	97
Ukupno	667	60.3	370	33.5	61	5.4	8	0.7	1.106

U Požeško-slavonskoj županiji, tj. u pakračkim srednjim školama nalazimo, uz učenike pretežito hrvatske narodnosti (84.3%), približno 8% učenika srpske i 8% učenika ostalih narodnosti. U ostalim županijama velika većina (više od 90%) učenika hrvatske je narodnosti.

Razdioba po vjeroispovijesti. Velika većina učenika (96.1%) smatra se pripadnicima određene vjeroispovijesti: 59.9% su katolici, 32.8% pravoslavci i 3.4% pripadnici ostalih vjeroispovijesti. Razdioba uzorka prema vjeroispovijesti gotovo je u potpunosti slična razdiobi po narodnosnom sastavu učenika u različitim županijama.

ŽUPANIJA	Katolici (%)	Pravoslavci (%)	Ateisti (%)	Ostali (%)
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	9	83	2	6
OSJEČKO-BARANJSKA	62	26	2	10
POŽEŠKO-SLAVONSKA	83	5	7	6
SISAČKO-MOSLAVAČKA	91	5	5	0
KARLOVAČKA	100	0	0	0
LIČKO-SENJSKA	97	3	0	0
ŠIBENSKO-KNINSKA	87	6	3	4
ZADARSKA	99	0	0	1

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 8.
Udio učenika različite
vjeroispovijesti, po županijama

Spol i dob. U cijelom je uzorku zastupljeno 43% učenika i 57% učenica. Uzorak nije stratificiran s obzirom na spol, te je omjer učenika različita spola najvećim dijelom uvjetovan izborom srednjih škola i njihovim sastavom.

Prosječna je dob učenika sedamnaest i pol godina.

Tip škole, stručno usmjerenje i opći uspjeh. Manje od četvrtine učenika pohađa gimnaziju (22.5%), a nešto više od tri četvrtine stručne škole, i to 33.5% trogodišnje, a 44% četverogodišnje stručne škole. Budući da trećina učenika završava svoju naobrazbu nakon trećeg razreda, a u određenim naseljima ni nema stručnih četverogodišnjih škola, u uzorku nalazimo znatno veći broj učenika u trećim (69%) nego li u četvrtim razredima (31%).

Podaci o zastupljenosti učenika u različitim školama i razredima te spolna struktura učenika u skladu su s podacima o strukturi učenika u cijeloj Hrvatskoj. U istraživanju provedenom u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar 1998. (Sakoman i sur., 1998.) na reprezentativnom uzorku od 2.823 srednjoškola iz cijele Hrvatske, pokazalo se da 46.5% učenika pohađa četverogodišnje stručne škole, 29% trogodišnje industrijsko-obrtničke škole, a 24.5% gimnazije. U ovom uzorku bilo je 55% djevojaka i 45% mladića.

Polaznici stručnih trogodišnjih škola na područjima posebne državne skrbi školuju se za zvanje u sljedećim područjima: trgovina (10.6%); ugostiteljstvo (7.5%); strojar-ska struka (5.5%); tekstil (2.2%); elektrotehnička struka (1.9%); ostale usluge (1.8%); osobne usluge (1.7%); obrada drva (1.2%) i graditeljstvo (1.1%). Učenici stručnih četve-rogodišnjih škola pohađaju usmjerenja iz ovih područja: ekonomija (18.9%); zdravstvo (6.7%); elektrotehnika (5.5%); prehrana (4.5%); poljoprivreda (2.8%); kemijska tehnologija (1.9%); upravno-pravna struka (1.6%); ugostiteljstvo i tu-rizam (1.1%) te graditeljstvo (1%).

S obzirom na opći uspjeh, najviše je vrlo dobrih (42.2%) i dobrih (34%) učenika, odličnih je manje od četvrtine (21.8%), a postotni udio od 2% obuhvaća one s najnižim uspjehom i ponavlače.

Prostorna pokretljivost. Najviše učenika (69.9%) živi u mjestu svoga sadašnjeg boravka od rođenja (stalno ili s prekidima zbog rata), a 29.5% učenika doselilo je u mjesto sadašnjeg boravka. Iz odgovora na pitanje kada su se doselili u mjesto sadašnjeg boravka, izlazi da je prosječna dob doseljenih učenika u vrijeme doseljenja bila dvanaest i pol godina. Vidljivo je da je većina tih učenika promijenila mjesto stalnog prebivališta tijekom rata, te da se ne radi o uobičajenim migracijama.

Trajanje progonstva/izbjeglištva. Ukupno je 77.3% (N = 855) učenika bilo prognano tijekom rata, a 22.4% nije napuštalo mjesto boravka. U prosjeku, u progonstvu su bili **četiri godine**. Od 825 učenika koji su naveli koliko su dugo bili u progonstvu, nešto više od trećine (36%) kratko je boravilo u progonstvu – manje od jedne godine ili godinu dana. Trećina (33%) učenika bila je u progonstvu četiri ili pet godina, 10% izbivalo je iz svog mjesta stanovanja 2 ili 3 godine; a skoro četvrtina (22%) čak šest, sedam ili osam godina.

Područje progonstva/izbjeglištva. Klasifikacija naselja u kojima su anketirani najduže boravili za vrijeme progonstva/izbjeglištva pokazuje da je 39.1% učenika prognano/izbjeglo u inozemstvo (25% na teritorij Srbije; 5% na teritorij BiH; 9% u ostale države – najčešće u Njemačku i Mađarsku); 32% učenika prognano je/izbjeglo u obližnje gradove i naselja; 24.8% u udaljenija naselja (najčešće u Zagreb, Zagrebačku županiju ili na područje sjeverne Hrvatske, te u Istru, Rijeku i Primorje); 4.1% učenika još uvijek su prognanici u mjestu gdje sada borave.

Povratak i doseljavanje. Na pitanje jesu li se vratili u mjesto gdje su prije boravili ili su se doselili negdje drugdje, ovakva je razdioba odgovora: 21.9% učenika nije bilo prognano; 55.3% vratilo se u svoje mjesto; 22% doselilo se u mjesto gdje sada boravi. Od 855 prognanih učenika 72% su povratnici, a više od četvrtine (28%) doseljenici. Na pitanje kada su se vratili u svoje mjesto, od 612 učenika povratnika odgovorilo je njih 597. Najviše ih se vratilo (54%) nakon 1995. godine (poslije operacije “Oluja”); velik dio (38%) vratio se u razdoblju 1992.-1994. godine (nakon oslobođenja južne Hrvatske i zapadne Slavonije); približno

7% vratilo se 1991. godine. Od 237 učenika doseljenika najviše ih se (63%) u sadašnja boravišta naselilo nakon "Oluje", tijekom 1995. i 1996.; 21% u razdoblju 1997.-1999. godine; 16% 1991.-1994. godine, uglavnom tijekom 1992. godine.

Analiza odgovora na pitanje kada su se vratili u svoje mjesto ili doselili u mjesto sadašnjeg boravka daje uvid u tijek doseljavanja stanovništva u pojedine županije. U Vukovarsko-srijemskoj županiji najviše se učenika vratilo 1992. godine. Radi se o učenicima srpske narodnosti koji su se, nakon kratkotrajnog izbjeglištva u Srbiji, vratili kada je Vukovar okupiran a hrvatsko stanovništvo protjerano. U odnosu na druge županije, u Osječko-baranjskoj županiji najmanje je prognanika. Doseljavanje je bilo najjače tijekom 1991. i 1992. godine. Najviše učenika vratilo se 1998. godine nakon mirne reintegracije dijela područja u Republiku Hrvatsku. U ovoj je županiji, dakle, znatan dio stanovništva, većinom srpske narodnosti, ostao tijekom rata, pa su povratnici većinom Hrvati.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 9.

Povratak i doseljavanje u mjesto stalnog prebivališta (boravka), po županijama

ŽUPANIJA	Nije prognan		Vratio se		Doselio		Bez odg.		Ukupno
	N	%	N	%	N	%	N	%	
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	76	21	230	65	46	13	4	1	356
OSJEČKO-BARANJSKA	76	44	79	46	14	8	3	2	172
POŽEŠKO-SLAVONSKA	13	15	67	75	9	10	0	0	89
SISAČKO-MOSLAVAČKA	40	21	85	44	66	35	0	0	191
KARLOVAČKA	2	8	22	85	2	8	0	0	26
LIČKO-SENJSKA	2	6	10	30	20	61	1	3	33
ŠIBENSKO-KNINSKA	26	18	58	41	57	40	1	1	142
ZADARSKA	7	7	61	63	29	30	0	0	97
Ukupno	242	22	612	55	243	22	9	1	1.106

U Požeško-slavonsku županiju (Pakrac) najveći broj učenika vratio se 1992. i 1993. godine nakon oslobođenja područja, a među malobrojnim doseljenicima nije bilo onih koji su se naseljavali "u valu", tj. istovremeno u određenu vremenskom razdoblju. U ostale županije domicilno stanovništvo vraćalo se nakon "Oluje", tijekom 1995/96. godine. Tih se godina najviše doseljavalo i u Ličko-senjsku, Šibensko-kninsku, Sisačko-moslavačku i Zadarsku županiju. Među doseljenicima najviše je Hrvata prognanih iz susjedne Bosne i Hercegovine.

Razdioba odgovora na pitanje u kojoj su državi do sada najduže živjeli pokazuje da je 83.5% anketiranih naj-

duže živjelo u Hrvatskoj, 11.1% učenika odgovorilo je da je najduže živjelo u BiH, 1.3% u Srbiji, 3.8% u nekoj drugoj državi.

Najveći dio svog života 52.9% ispitanika provelo je u gradskom naselju (12.4% u većem, 40.5% u manjem gradu), a 46.7% najduže je živjelo na selu. Omjer približno odgovara razdiobi učenika po sadašnjemu mjestu boravka, s tim da ih je sada nešto više na selu nego li u gradu (vidjeti tablicu 2 u Dodatku).

3. POGLAVLJE

OBITELJSKA FOTOGRAFIJA

Sastav kućanstva. U prosjeku svako kućanstvo ima 4.6 članova. Većina, 80.1% učenika, živi s majkom i ocem, 9.3% samo s majkom, 2.7% s majkom i očuhom, 1.3% samo s ocem, a 4.7% s nekim drugim. Bez oca je 6% učenika, a 1.1% bez majke. Uz to, 6.5% učenika iz obitelji je razvedenih roditelja.

Socio-obrazovni status roditelja. Po izjavama anketiranih, 62.7% očeva završilo je srednju školu, 16.6% višu školu ili fakultet, a 19.1% osmogodišnju školu ili manje od osam razreda osnovne škole.

Po istim izjavama, majke u prosjeku imaju nešto nižu školsku spremu: 51.9% majka završilo je srednju školu, 33.2% osnovnu školu ili manje od osam razreda, a 14.6% višu školu ili fakultet.

Radni status roditelja. Svaki drugi učenik ima majku koja ne radi (48.9% – kućanica ili nezaposlena), a 37.3% majka ima stalne izvore prihoda (zaposlene ili umirovljenice). Stalne izvore prihoda ima 51.5% očeva, a 22.3% očeva je nezaposleno. Podaci općenito ukazuju na nizak materijalni standard obitelji, koji se najvećim dijelom može pripisati posljedicama rata dominantnim na području

Tablica 10.
Radni status oca i majke

OTAC	N	%	MAJKA	N	%
U stalnom radnom odnosu	473	42.8	U stalnom radnom odnosu	376	34.0
Zaposlen, ali je "na čekanju" tj. ne prima plaću	69	6.2	Zaposlena, ali je "na čekanju" tj. ne prima plaću	62	5.6
Povremeno zaposlen	87	7.9	Povremeno zaposlena	55	5.0
Nezaposlen	247	22.3	Nezaposlena	221	20.0
Umirovljenik	96	8.7	Umirovljenica	36	3.3
Ostalo	93	8.4	Kućanica	320	28.9
Bez odgovora	41	3.7	Ostalo	36	3.3
Ukupno	1.106	100.0	Ukupno	1.106	100.0

posebne državne skrbi. To pokazuju i odgovori na pitanje jesu li roditelji bili zaposleni prije rata. U stalnom je radnom odnosu 42.8% očeva i 34% majka, a prije rata stalno je bilo zaposleno 91.9% očeva i 67% majka.

Ocjena životnog standarda (dobrobitka) obitelji.

Učenici uglavnom procjenjuju da je standard (dobrobitak) njihove obitelji prosječan, kao i u većine ostalih obitelji u državi (58.5%); 24.4% obitelji ima slabiji, a 17.1% bolji standard od ostalih. Subjektivna procjena materijalnog položaja obitelji ne mora odražavati stvaran životni dobrobitak. Na sličnim ljestvicama procjena, procjene životnog standarda teže prosjeku jer ispitanici ocjenjuju svoje stanje uspoređujući ga sa životnim standardom ostalih sličnih obitelji. Isto je pitanje bilo postavljeno i u anketnom istraživanju Sakomana i suradnika (1998.). Usporedba Sakomanovih rezultata s rezultatima ovog istraživanja pokazuje da u ostalim dijelovima Hrvatske učenici procjenjuju materijalne prilike svoje obitelji nešto boljima. Naime, najviše je učenika ocijenilo materijalne prilike svoje obitelji prosječnim (69%) ili boljima nego u većine drugih (24%), a udio onih koji su naveli da je njihov standard slabiji od drugih bio je znatno manji (7%).

Tablica 11.
Kakav je, prema tvojoj ocjeni, životni standard tvoje obitelji?

	N	%
1. Znatno bolji od prosjeka	43	3.9
2. Nešto bolji od prosjeka	146	13.2
3. Prosječan	647	58.5
4. Nešto lošiji od prosjeka	166	15.0
5. Znatno lošiji od prosjeka	104	9.4
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 3.1

Usporedba sadašnjega životnog standarda (dobrobitka) s onim prije rata (tablica 12) pokazuje da približno tri četvrtine mladih (75.9%) ocjenjuje životni standard svoje obitelji gorim nego prije rata, a 10.5% boljim. Čak 45.8% mladih smatra da je standard njihove obitelji znatno slabiji (godine 1999.) nego prije rata.

Tablica 12.
Kako bi ocijenio(la) sadašnji životni standard svoje obitelji u odnosu na prijeratni?

	N	%
1. Znatno bolji nego prije rata	42	3.8
2. Nešto bolji nego prije rata	74	6.7
3. Podjednak kao i prije rata	150	13.6
4. Nešto lošiji nego prije rata	333	30.1
5. Znatno lošiji nego prije rata	507	45.8
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 4.1

Iako mladi sadašnji životni standard svoje obitelji ocjenjuju znatno slabijim nego prije rata, njihova očekivanja u odnosu na skorbu budućnost nešto su više optimistična nego li pesimistična. Bolji životni standard za godinu ili dvije očekuje 59.1% učenika, većinom samo nešto malo bolji materijalni standard (tablica 13). Premda svega 10.4% učenika drži da će životni standard njihove obitelji biti slabiji nego sada, na određeni pesimizam u odnosu na budućnost ukazuju odgovori približno trećine mladih (29.6%) koji drže da će životni standard njihove obitelji ostati isti.

	N	%
1. Puno bolji nego sada	189	17.1
2. Nešto bolji nego sada	464	42.0
3. Otprilike podjednak kao i sada	327	29.6
4. Nešto lošiji nego sada	64	5.8
5. Puno lošiji nego sada	51	4.6
Bez odgovora	11	1.0
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

I odgovori učenika na pitanje brinu li se hoće li imati dovoljno sredstava za život, također ukazuju na stanoviti pesimizam u pogledu budućnosti (tablica 14). Trećina ispitanika (31.6%) uopće se ne brine ili se rijetko brine hoće li imati dovoljno sredstava za život; 39.2% brigom je pogođeno ponekad, a 29.1% mladih često misli na to. Svaki deseti učenik u uzorku tvrdi da skoro uvijek brine o tome hoće li njegova obitelj imati dovoljno za život.

	N	%
1. Nikada	154	13.9
2. Rijetko	196	17.7
3. Ponekad	434	39.2
4. Često	216	19.5
5. Skoro uvijek	106	9.6
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.9

Podaci pokazuju da su za skoro 30% mladih ljudi na područjima posebne državne skrbi brige o materijalnom standardu obitelji, i osjećaj nesigurnosti koji iz toga proizlazi, dio njihove svakodnevnice. To zorno pokazuju i odgovori ispitanika na pitanje o poteškoćama u podmirivanju nekih osnovnih troškova (tablica 15).

Tablica 13.

Kakav bi, prema tvome mišljenju, u skorju budućnosti (za godinu-dvije) mogao biti tvoj osobni položaj i položaj tvoje obitelji?

Tablica 14.

Kada razmišljaš o svojoj obitelji i vašim životnim troškovima, brineš li se ikada da nećete imati dovoljno za život?

Tablica 15.
Jeste li u tvojoj obitelji imali
protekle godine takvih
financijskih problema da niste
imali dovoljno za:

	Odgovori "da"	
	N	%
Hranu	51	4.6
Odjeću	218	19.7
Platiti račune	408	36.9
Otići negdje na odmor	678	61.3
Džeparac	391	35.4

Svaki peti učenik (19.7%) navodi da zbog financijskih teškoća njegova obitelj nije imala dovoljno novca za kupnju odjeće; 36.9% nije moglo plaćati račune; više od trećine učenika nije imalo za džeparac (35.4%), a odlazak na odmor je nedostižan luksuz za 61.3% obitelji. Obitelji 51 učenika (4.6%) toliko su siromašne da nisu imale dovoljno novaca ni za hranu.

Ispitanici su, također, procjenjivali koliki su ukupni mjesečni prihodi njihove obitelji (plaće, mirovine, honorari, prihod od poljoprivrede i dr.). Prosječna je procjena 3.580 kuna. U prosjeku svako kućanstvo ima 4.6 članova iz čega proizlazi da su **mjesečna primanja po članu obitelji 780 kuna**. Naravno, procjene obiteljskih prihoda mogu biti nepouzdana. Međutim, može se isto tako pretpostaviti da se u obiteljima koje imaju financijskih poteškoća dosta raspravlja o novcu te su učenici dobro upoznati sa stvarnim materijalnim prilikama svoje obitelji.

Povremeni rad pridonio bi poboljšanju materijalnog statusa učenika. Premda su mogućnosti zapošljavanja jako ograničene, korisno je znati jesu li učenici ipak bili u prilici dobiti povremen plaćeni posao (npr., preko učeničkog servisa ili su pomagali komu za plaću i sl.). Odgovori na ovo pitanje pokazuju da 51.3% učenika nije do sada radilo; 29.2% imali su nekoga radnog iskustva, a 16.9% učenika bezuspješno je pokušavalo naći posao. Prije navedeni podaci pokazuju kako dosta učenika nema ni za džeparac, a većina si obitelji ne može priuštiti odlazak na odmor. Kad bi se mladima omogućilo da tijekom školovanja obavljaju praksu ili povremene sezonske poslove u blizini svog kraja ili na razvijenijim područjima, to bi barem donekle poboljšalo njihove financijske prilike, a ujedno bi ih se motiviralo da i ubuduće traže slične aktivnosti.

Zadovoljstvo odnosima s bliskim osobama. Podaci posredno ukazuju da su kontakti s rodbinom česti, što obiteljima učenika omogućuje neformalnu socijalnu potporu u teškim uvjetima življenja. Većina učenika (85%) ima bliske rođake koji su nastanjeni u istom ili u obližnji-

ma mjestima (50% manji broj rođaka, a 35% većinu). Samo 14.8% učenika nema nikog od bliže rodbine u blizini; 59% učenika viđa se s bliskim rođacima svakodnevno (27.8%) ili tijekom tjedna (31.2%), a 20.8% jednom ili više puta mjesečno. Manji broj obitelji kontaktira s bližom rodbinom rjeđe od jedanput mjesečno (12.9%), a 6.2% uopće se ne viđa s bliskim rođacima ili se viđa rjeđe od jednom godišnje.

Budući da je za mlade ljude obitelj najvažniji izvor potpore, zanimalo nas je koliko su učenici zadovoljni odnosima sa svojim najbližima (tablica 16).

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	440	39.8
2. Prilično zadovoljan(na)	467	42.2
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	117	10.6
4. Prilično nezadovoljan(na)	60	5.4
5. Jako nezadovoljan(na)	22	2.0
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.9

Tablica 16.

Koliko si općenito zadovoljan(na) odnosima u svojoj obitelji?

Premda je 82% učenika zadovoljno odnosima u svojoj obitelji, gotovo petina (18%) procjenjuje odnose u svojoj obitelji manje zadovoljavajućima. Na temelju procjena učenika, može se pretpostaviti da su obiteljski problemi veći u 7.4% obitelji; no i neutralan stav u 10.6% učenika ukazuje na moguće poremećaje u obiteljskom funkcioniranju.

Kakvoća stambenih uvjeta. Tri četvrtine obitelji imaju sređene stambene prilike, tj. vlastitu kuću (59.8%), vlastiti stan (5.9%) ili stan sa stanarskim pravom (8.5%). Za ostale se može reći da uglavnom imaju privremeno rješenje, tj. stan ili kuću ustupljenu na korištenje (22.3%), pak, 3.6% obitelji nema sređene stambene prilike (tablica 17).

	N	%
Vlastita obiteljska kuća	661	59.8
Vlastiti stan	65	5.9
Stan ili kuća ustupljeni na korištenje	247	22.3
Stan sa stanarskim pravom	94	8.5
Iznajmljeni stan	13	1.2
Nešto drugo	26	2.4
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 17.

Sadašnji oblik stanovanja

Usporedbom tipova stambenih objekata u kojima su ispitanici živjeli prije rata i onih u kojima sada žive, može se vidjeti da je sada približno 20% obitelji u nepovoljnijem položaju. Naime, te su obitelji prije rata imale vlastitu kuću ili stan, a sada se nalaze u stanu ili kući ustupljenoj na korištenje. To su upravo doseljeničke obitelji, što se može vidjeti i na temelju analize odgovora na pitanje o tipovima stambenih objekata po županijama.

Tablica 18.
Oblik stanovanja prije rata

	N	%
Vlastita obiteljska kuća	842	76.1
Vlastiti stan	90	8.1
Stan ili kuća ustupljeni na korištenje	119	10.8
Stan sa stanarskim pravom	30	2.7
Iznajmljeni stan	25	2.3
Ukupno	1.106	100.0

U županijama s najviše doseljeničkih obitelji (uglavnom hrvatskih obitelji prognanih iz BiH-a) ujedno je i najviše učenika koji stanuju u kućama ustupljenim na korištenje. Tako je, npr., omjer učenika koji imaju vlastitu kuću i "stambeni objekt" ustupljen na korištenje u Ličko-senjskoj županiji 15% : 73%, u Sisačko-moslavačkoj 45% : 40%, u Zadarskoj 60% : 33% i Šibensko-kninskoj 30% : 35%. U odnosu na ostale županije, u Šibensko-kninskoj županiji znatno je više obitelji koje žive u stanu sa stanarskim pravom (22%). U ostalim je županijama omjer obitelji koje stanuju u vlastitoj kući prema onima kojima su stan ili kuća ustupljeni na korištenje sljedeći: Vukovarsko-srijemska - 69% : 14%, Osječko-baranjska - 80% : 6%, Požeško-slavonska - 75% : 2% i Karlovačka - 81% : 5%.

Tablica 19.
U kakvom je stanju stan ili kuća u kojoj živiš?

	N	%
Neoštećen	567	51.3
Manje oštećen	391	35.4
Znatno oštećen	87	7.9
Ostalo	61	5.5
Ukupno	1.106	100.0

Stupanj oštećenosti stambenih objekata (tablica 19) je ovakav: 7.9% obitelji stanuje u znatno oštećenom objektu; 35.4% u manje oštećenom, a približno polovica (51.3%) u neoštećenome stambenom objektu.

Uvjeti su života u sadašnjim kućama zadovoljavajući. Tako 67.7% učenika navodi da ima svoju sobu, a ostali

pretežno dijele sobu (samo) s još jednom osobom. Učenici procjenjuju da njihova kuća u prosjeku ima šest prostorija te da je prosječna površina (stana ili kuće) 98 m². Po tim procjenama, svega 18% obitelji stanuje u "objektu" površine manje od 65 m². Skoro svi ispitanici (96.2%) navode da kuća u kojoj stanuju ima kupaonicu.

Nešto više od dvije trećine učenika (71.1%) navodi i da je, barem po obnovljenosti objekata, njihovo bliže susjedstvo zadovoljavajuće, a 18.4% ispitanika ocjenjuje da su kuće u njihovome najbližem susjedstvu u slabom stanju (tablica 20).

	N	%
Jako dobrom	148	13.4
Prilično dobrom	638	57.7
Prilično lošem	168	15.2
Jako lošem	35	3.2
Ne znam, ne mogu ocijeniti	117	10.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 20.

Jesu li kuće u tvom susjedstvu u dobrom ili lošem stanju?

Zadovoljstvo uvjetima stanovanja. Učenici su uglavnom zadovoljni uvjetima stanovanja (tablica 21). Prosječna procjena na ljestvici zadovoljstva stanom ili kućom u kojoj žive iznosi 2.2 i najbliža je opisu "prilično zadovoljan". Podatak vrijedi kako za cijeli uzorak tako i za procjene zadovoljstva uvjetima stanovanja u svakoj pojedinoj županiji. U ukupnom uzorku zadovoljno je 69.3% ispitanika, a među njima jako je zadovoljno 27.7%. Svega je 10.3% nezadovoljno, od kojih je jako nezadovoljno 2.7%.

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	306	27.7
2. Prilično zadovoljan(na)	460	41.6
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	226	20.4
4. Prilično nezadovoljan(na)	84	7.6
5. Jako nezadovoljan(na)	30	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 21.

Uzimajući sve u obzir, koliko si zadovoljan(na) stanom ili kućom u kojoj živiš?

Prosječna procjena = 2.2

Iako su ispitanici uglavnom zadovoljni stambenim objektom u kojem živi njihova obitelj, svega bi 45.1% učenika ostalo u sadašnjem stanu ili kući; 31.9% preselilo bi se u koji drugi stan (kuću), a preostalih je 23% neodlučno (tablica 22).

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 22.
Želiš li ubuduće živjeti u stanu
ili kući u kojoj si sada ili bi se
radije preselio(la)?

	N	%
Ostao(la) bih u istom stanu (kući)	499	45.1
Preselio(la) bih se	353	31.9
Ne znam	254	23.0
Ukupno	1.106	100.0

Udio ispitanika koji su izjavili da bi se preselili približno odgovara postotku učenika čije obitelji nisu vlasnici stambenog objekta. Razložno je pretpostaviti da je iskazano zadovoljstvo ograničeno na opis smještaja u ratnim i prognaničkim okolnostima. Izvan okvira tih okolnosti djeluju konvencionalne želje za vlastitim stanom ili kućom.

---

4. POGLAVLJE

MJESTO STANOVANJA: ZAVIČAJ ILI AZIL?

Vršnjaci u naselju. U mladenačkom razdoblju odnosi s vršnjacima jedan su od najvažnijih čimbenika socio-emocionalnog razvoja. Većina učenika navodi da ima nekoliko bliskih prijatelja na koje se mogu osloniti kada im nešto zatreba (tablica 23). Kod određenog broja učenika zamjećuje se socijalna izolacija i osamljenost: 12.7% učenika odgovorilo je da ima samo jednog prijatelja, a 4.2% nema ni jednog prijatelja.

	N	%
Četiri ili više	427	38.6
Dva ili tri	493	44.6
Jednog	140	12.7
Niti jednog	46	4.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 23.

Koliko imaš stvarno dobrih prijatelja (ne računajući članove obitelji ili rođake) na koje se možeš osloniti kad ti nešto treba?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	401	36.3
2. Prilično zadovoljan(na)	544	49.2
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	120	10.8
4. Prilično nezadovoljan(na)	31	2.8
5. Jako nezadovoljan(na)	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 24.

Koliko si općenito zadovoljan(na) odnosima sa svojim prijateljima?

Prosječna procjena = 1.8

Mladi su, uglavnom, zadovoljni odnosima sa svojim prijateljima (85.5%), ali jedan manji broj njih (14.5%) izražava neutralne stavove ili nezadovoljstvo odnosima s prijateljima. Uzimajući u obzir činjenicu da je u razdoblju mladenaštva potpora prijatelja osobito važna, nije zanemariv podatak da približno 15% učenika ima slabe prijateljske veze i da se osjeća socijalno izoliranim (tablica 24).

Susjedstvo. Za grubu procjenu mreže socijalnih odnosa u najbližem susjedstvu poslužili su nam odgovori na pitanja koliko dobro učenici poznaju svoje susjede i posjećuju li se obitelji međusobno. Samo 2.1% učenika ne zna kako im se zovu susjedi, a ostali procjenjuju da po imenu poznaju u prosjeku desetak obitelji koje žive u neposrednoj blizini. Najbliže susjede ne posjećuje samo 5.9% obitelji učenika, a ostali tvrde da njihove obitelji posjećuju u prosjeku 5 do 6 najbližih susjeda.

Tablica 25.
Kako ocjenjuješ svoje najbliže susjede?

	N	%
Jako su dobri ljudi	275	24.9
Prilično su dobri	486	43.9
Ni dobri, ni loši	260	23.5
Prilično loši	32	2.9
Jako loši	11	1.0
Ne znam, ne mogu ocijeniti	42	3.8
Ukupno	1.106	100.0

Svega 3.9% učenika navodi da imaju loše susjede, a 68.8% drži da su im susjedi prilično dobri ili jako dobri ljudi.

U 68.3% slučajeva najbliži susjedi pretežito su iste narodnosti kao i učenici (32.1% - svi; 36.2% - većina); 15.3% učenika ima podjednak broj susjeda iste i različite narodnosti, a u 10.7% slučajeva susjedi su većinom (8.3%) ili svi (2.4%) druge narodnosti.

Osjećaj (ne)sigurnosti u naselju. Na područjima s najvećim ratnim stradanjima, posljedica kojih je i znatno promijenjen sastav stanovništva, osjećaj (ne)sigurnosti ključni je aspekt kvalitete življenja. Stoga je ispitanicima postavljeno pitanje je li u njihovom naselju sigurno noću šetati. Približno trećina učenika (29.9%) drži da u mjestu gdje žive nije sigurno šetati noću, dok je za preostalih 70.1% njihovo mjesto sigurno.

Na pitanje zbog čega se ne osjećaju sigurnima odgovorilo je 312 učenika (28% cijelog uzorka). Na ovo, kao i na ostala pitanja otvorenog tipa, učenici su ponudili različiti broj odgovora. U sličnim analizama koristan je i podatak o ukupnu broju odgovora, odnosno prosječnu broju odgovora po ispitaniku, jer pruža uvid u to koliko je predmet analize relevantan ispitanicima. Jasno je da će učenici dati veći broj odgovora vezanih uz temu koja im je bliža, važnija i s kojom su bolje upoznati. U ovom su slučaju učenici (N = 312) naveli ukupno 427 razloga svoje nesigurnosti ili 1.37 po ispitaniku.

Odgovori na ovo i slična pitanja otvorenog tipa analizirani su tako da su se najprije odredile kategorije odgovora sličnog sadržaja. Razlozi nesigurnosti svrstani su u 9 skupina odgovora (tablica 26).

Tablica 26.
Razlozi nesigurnosti

---

1. Strah od ljudi druge nacionalnosti

U ovu kategoriju klasificirani su odgovori u kojima se izričito spominje nacionalnost.

Npr., zbog ljudi druge nacionalnosti, zbog Srba koji se vraćaju u pogranično područje, zbog povratnika, zbog osjećaja nacionalne ugroženosti...

2. Strah od nepoznatih ljudi

Npr., nisam sigurna u sve ljude, mnogo novih i nepoznatih ljudi, ljudi koji su se doselili...

3. Strah od psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi

Npr., alkoholičari, narkomani, manijaci, ljudi željni osvete i mržnje, ljudi koji pate od psihičkih poremećaja kao posljedice rata; ulicama šetaju pijane i naoružane osobe, propalice, buligani...

4. Strah zbog porasta kriminala i opće nesigurnosti u području življenja

Npr., opća nesigurnost zbog rata, ima puno nasilja, kriminal, sa svih strana prijeti opasnost - čak i od "milicije", život na granici opasan je zbog krijumčarenja, ima dosta napada na djevojke, prisutno je oružje i droga, tuče i krađe, nasilje i nesigurnost...

5. Strah od životinja koje lutaju

Npr., zbog lisica u parku, psi lugalice i ostale opasne životinje, psi bez vlasnika

6. Strah zbog neobnovljena/razorena naselja

Npr., nema osvijetljenja, mračne ulice, ima puno porušenih kuća, rijetka naseljenost, pustoš...

7. Strah zbog prijetnji i provokacija

Ako su izričito navedene riječi "prijetnja" i "provokacija", npr., *zbog telefonskih provokacija i prijetnji, različite provokacije...*

8. Strah zbog iskustva pretrpljena tjelesnog napada (na učenike ili nekog iz njihove bliže okoline)

Npr., stavljali su mi pištolj na glavu, već su me pokušali napasti, napadnut je netko iz moje bliže okoline...

9. Ostalo (sadržajno specifični odgovori)

Nakon što se ustvrdilo s kojom se čestoćom javljaju odgovori određenog sadržaja, izračunate su relativne frekvencije. U tablici 27 prikazana su dva tipa relativnih frekvencija: "postotak razloga", tj. čestoća odgovora određenog tipa u odnosu na ukupan broj odgovora i "postotak učenika", tj. udio učenika u ukupnom uzorku koji su naveli specifične razloge. U ovom slučaju izračunate su relativne frekvencije na temelju ukupnog broja od 312 učenika koji su odgovorili da se ne osjećaju sigurnima u mjestu svog boravka. Naravno, rang-liste odgovora uvijek su jednake,

bez obzira radi li se o frekvencijama ili relativnim frekvencijama.

Porast kriminala i opće nesigurnosti na području življenja najvažniji je razlog zbog kojeg učenici drže da nije sigurno noću šetati njihovim mjestom (tablica 27). Osjećaju nesigurnosti u ovom slučaju pridonosi strah da je područje gdje ispitanici žive zbog posljedica rata izloženo većem nasilju i anarhiji koja pogoduje pojavi raznih oblika kriminalnih djelatnosti. Ovakve razloge navodi, približno, trećina učenika koja se ne osjeća sigurnima. Njima treba pridodati i strah od psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi koje spominje približno svaki peti učenik u uzorku. Iako se u ovom slučaju radi o sličnom izvoru nesigurnosti, ovi su odgovori svrstani u zasebnu kategoriju jer odražavaju iskustva učenika s osobama koje oni susreću u svojem mjestu, a ne strah od porasta socijalno-patoloških pojava općenito. Slično tome, nesigurnost zbog mogućih nacionalnih sukoba javlja se onda kada se susreću pripadnici u ratu sukobljenih skupina koji sada žive u istom naselju. Budući da su prijeratne socijalne mreže narušene, ispitanici nerijetko osjećaju nesigurnost i strah od nepoznatih ljudi koji se doseljavaju i dolaze na njihova područja.

Tablica 27.
 Rang-lista razloga osjećaja
 nesigurnosti u mjestu boravka

Rang	Razlozi nesigurnosti	Broj razloga	% razloga	% učenika
1	Porast kriminala i opća nesigurnost na području življenja	100	23.4	32.1
2	Strah od ljudi druge nacionalnosti	73	17.1	23.4
3	Strah od psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi	68	15.9	21.8
4	Strah zbog neobnovljena/razorena naselja	62	14.5	19.9
5	Strah od nepoznatih ljudi	45	10.5	14.4
6	Prijetnje i provokacije	24	5.6	7.7
7	Strah od životinja litalica	16	3.7	5.1
8	Strah zbog pretrpljena tjelesnog napada (na učenike ili bliske osobe)	8	1.9	2.6
/	Ostalo	31	7.3	9.9
/	Ukupni broj razloga	427	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	312

Svaki peti učenik navodi kao problem neobnovljeno naselje, mračne ulice, rijetko naseljena i zapuštena po-

dručja gdje je nesigurno kretati se noću. Kakvo je ozračje u nekim naseljima govori i podatak da 5.1% ispitanika u uzorku spominje kao izvor nesigurnosti strah od životinja koje su ostale bez vlasnika i lutaju bez nadzora. U manjem broju slučajeva učenici ili njihovi bližnji bili su žrtve napada i provokacija. Najčešći razlog koji učenici spominju, strah od porasta kriminala i opće nesigurnosti u društvu, ne mora biti specifičan samo za područja posebne državne skrbi nego je, vjerojatno, nazočan i među stanovnicima drugih mjesta u Hrvatskoj. Ostali pak razlozi više se odnose na područja gdje učenici žive.

Nasilničko ponašanje. Približno 30% učenika na područjima posebne državne skrbi ne osjeća se toliko sigurnima u svojem mjestu da bi mogli bez nelagode i straha šetati noću. Velik broj boji se porasta različitih oblika nasilna i kriminalna ponašanja. No korisno je znati koliko su blaži ili teži oblici nasilna ponašanja stvarno nazočni među stanovnicima na tim područjima. Naravno, interpretacija podataka moguća je jedino na deskriptivnoj razini jer istraživanje slična tipa nije provedeno i u drugim dijelovima Republike Hrvatske pa nemamo referentnu skupinu na temelju koje bi mogli bolje ocijeniti stvarno stanje na područjima posebne državne skrbi.

	Da		Ne		Bez odg.	
	N	%	N	%	N	%
Krada	137	12.4	892	80.6	77	7.0
Razbijanje ili oštećivanje imovine	100	9.0	913	82.6	93	8.4
Prijetnje oružjem	76	6.9	933	84.3	97	8.8
Fizička agresija s ozljedama	74	6.7	933	84.3	99	9.0
Fizička agresija bez većih ozljeda	122	11.0	890	80.5	94	8.5
Izrugivanje, verbalne prijetnje	366	33.0	679	61.5	61	5.5

Tablica 28.

Jesi li ti ili netko od članova tvoje obitelji u posljednjih godinu dana bio(la) žrtva bilo kakva oblika nasilja?

Učenici su odgovarali na pitanje koliko su često bili žrtve nasilnička i agresivna ponašanja zaokruživanjem jednog od predloženih odgovora (“nikada”, “jedanput”, “dva-tri puta” ili “više od tri puta”). Kako se razni oblici nasilna ponašanja ne pojavljuju često, odgovori ispitanika sažeti su tako da je prikazan broj i postotak učenika koji su izjavili da su, jednom ili više puta, bili žrtve određenih oblika ponašanja (tablica 28). Najčešći su oblici zlostavljanja izrugivanja i verbalne prijetnje, kojima je izvrgnuta trećina (33%) mladih i njima bliskih osoba. To bi, ujedno, mogao biti i najjači izvor anksioznosti i osjećaja nesigurnosti. Međutim, premda znatno manja, čestoća pojavlji-

vanja nešto težih oblika nasilna ponašanja ukazuje na to da život na ovim područjima doista nije jako siguran. Približno svaki osmi učenik (ili njemu bliske osobe) bili su u posljednjih godinu dana okradeni (12.4%); svaki deveti učenik ili njemu bliske osobe bili su žrtve fizičke agresije bez većih ozljeda (11%); a u 9% slučajeva došlo je do razbijanja ili oštećivanja imovine. U 7% slučajeva pojavljuju se i najteži oblici nasilja kao što su prijetnje oružjem (6.9%) i fizička agresija s ozljedama (6.7%).

Nasilničko ponašanje u školi. U adolescenata koji su doživjeli ratne traume stručnjaci često u poratnom razdoblju zamjećuju porast agresivna i nasilnička ponašanja. Porast nasilja javlja se ne samo kao psihosocijalna posljedica ratnih trauma i poremećenih obiteljskih odnosa, nego i zbog težih materijalnih i sigurnosnih uvjeta života. U takvim uvjetima uloga škole posebice dolazi do izražaja jer se kroz nju prelamaju sve nedaće svakodnevnog života mladih ljudi. Stoga je korisno znati u kolikoj su mjeri učenici bili izloženi različitim oblicima nasilničkoga ponašanja u školi.

Tablica 29.
 Nasilničko ponašanje u školi

Je li ti se u proteklih godinu dana dogodilo sljedeće:	Da		Ne		Bez odg.	
	N	%	N	%	N	%
Netko ti je prijetio da će te napasti ili ozlijediti	193	17.5	886	80.1	27	2.4
Izbjegavaš neka mjesta u školi ili na putu do škole jer misliš da nisu sigurna	189	17.1	894	80.8	23	2.1
Nosio(la) si u školu barem jedan dan neko hladno oružje (nož ili drugi oštri metalni predmet)	97	8.8	978	88.4	31	2.8
Nosio(la) si u školu neko eksplozivno sredstvo	20	1.8	1.049	94.8	37	3.3
Grupa učenika te ismijavala i vrijeđala	154	13.9	921	83.3	31	2.8
Netko od učenika te namjerno ozlijedio	49	4.4	1.023	92.5	34	3.1
Netko od učenika namjerno je razbio ili oštetio tvoje stvari	51	4.6	1.023	92.5	32	2.9
Unutar škole nešto su ti ukrali	141	12.7	933	84.4	32	2.9

U tablici 29 navodi se postotni udio učenika koji su izjavili da su tijekom godine dana (prije provođenja ispitivanja) doživjeli određena neugodna iskustva u školi. Približno svaki šesti učenik doživio je prijetnje da će biti napadnut (17.5%), a isto ih toliko izbjegava određena mjesta u školi ili na putu do škole jer drže da nisu sigurna

(17.1%). Ismijavanje i vrijeđanje (13.9%) i krađe (12.7%) također su nešto češći oblici neprimjerna ponašanja. Zabrinjava i činjenica da je 8.8% učenika nosilo barem jednom u školu neko hladno oružje.

Na pitanje ima li u školi učeničkih bandi koje zlostavljaju ostale učenike, 19.7% učenika odgovorilo je potvrdno. Koliko je stvarno nasilje rašireno u školama na području posebne državne skrbi ne možemo sa sigurnošću ustvrditi samo na temelju odgovora na ova pitanja; a nemamo ni podatke o dimenzijama takva ponašanja u školama na ostalim područjima Hrvatske. Međutim, podaci indiciraju da bi valjalo što prije planirati aktivnosti za suzbijanje neprimjerna i problematična ponašanja među učenicima.

Pristupačnost najvažnijih usluga. Za kvalitetan život na određenu području važna je pristupačnost osnovnih usluga i službi naobrazbe, zdravstva, brige za djecu, opskrbe, kulture i komunikacija.

Postoji li u mjestu u kojem živiš:	Da (%)	Ne (%)	Bez odg. (%)
Osnovna škola	89.9	9.6	0.5
Srednja škola	53.5	41.3	5.2
Dječji vrtić	71.6	24.7	3.7
Ljekarna	63.7	32.1	4.2
Zdravstvena ambulanta	80.7	17.5	1.8
Poštanski ured	81.6	16.8	1.6
Javna knjižnica	52.7	40.5	6.8
Autobusno ili željezničko stajalište	90.3	7.8	1.9
Telefonska govornica	93.9	4.5	1.6
Tržnica ili dućan mješovitom robom	93.6	5.6	0.8

Tablica 30.

Pristupačnost osnovnih usluga i službi u mjestu stanovanja

Budući da, približno, polovica ispitanika ne stanuje u gradskim naseljima, a uz to se radi i o naseljima koja su pretrpjela velike ratne štete, logično je za očekivati da neće svima biti pristupačne određene službe nužne za normalno funkcioniranje života u nekoj zajednici, kao što su srednje škole, javne knjižnice, ljekarne i dječji vrtići. Približno svaki šesti učenik stanuje u naselju gdje nema zdravstvene ambulante, a svaki deseti u mjestu gdje nema osnovne škole, što ukazuje i na nižu razinu kvalitete života. Budući da se, vjerojatno, radi o slabije naseljenim mjestima, moguće je da u dogledno vrijeme uvođenje takvih usluga neće biti razvojni prioritet. Međutim, određen broj mladih ljudi živi u naseljima koja su izložena pravoj soci-

jalnoj izolaciji jer im nisu dostupne osnovne usluge opskrbe i komunikacija. Tako svaki šesti učenik (16.8%) stanuje u naselju gdje nema poštanskog ureda, a 5–8% učenika živi u mjestima koja nisu prometno ili telefonski povezana s ostalim naseljima ili pak nemaju ni osnovnu trgovinu mješovitom robom.

Glavne teškoće. Da bi ustvrdili koji su najvažniji problemi s kojima se mladi ljudi i njihove obitelji suočavaju tijekom svakodnevnog života u njihovome mjestu, ispitanicima je ponuđen iscrpan popis mogućih problema uz uputu da označe samo one koje drže najvažnijima. Među ponuđenim je problemima i skupina onih koji se spominju u istraživanjima prognanika i povratnika, kao i oni svojstveni populaciji mladih ljudi.

Tablica 31.
 Koliko ste ti osobno ili članovi
 tvoje obitelji suočeni s
 pojedinim od ovih problema
 na području na kojem živite?
 Označi najvažnije probleme.

Rang	Problemi	N	% učenika
1	Pomanjkanje radnih mjesta, posla	908	82.1
2	Nedostatak zabavnih sadržaja	899	81.3
3	Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta	870	78.7
4	Neodgovarajući životni uvjeti za mlade	823	74.4
5	Nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja	731	66.1
6	Nedovoljno uvažavanje problema mladih	688	62.2
7	Nedostatak kulturnih sadržaja	613	55.4
8	Neuređen okoliš u kojem živim	526	47.6
9	Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova	471	42.6
10	Nedostatak novca, siromaštvo	455	41.1
11	Nedovoljna obnova stambenih objekata	454	41.0
12	Nedovoljno razumijevanje lokalnih potreba i problema od strane republičkih vlasti	442	40.0
13	Nedovoljna obnova gospodarskih objekata	435	39.3
14	Slaba organizacija lokalnih vlasti	431	39.0
15	Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja	408	36.9
16	Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja)	403	36.4
17	Problemi s mještanima druge narodnosti	402	36.3
18	Loše trgovinske usluge (opremljenost i raznovrsnost trgovina)	280	25.3
19	Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost	278	25.1
20	Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima	210	19.0
21	Zdravstveni problemi	199	18.0
22	Nepovoljne stambene prilike	194	17.5
23	Slabe poštanske usluge	123	11.1
24	Poremećeni odnosi u obitelji	121	10.9
25	Slab školski uspjeh	115	10.4
26	Loši odnosi sa susjedima	114	10.3
27	Loši odnosi s vršnjacima u školi	68	6.1
/	Bez odgovora	12	1.1

Premda je anketiranim dana uputa da na popisu problema označe samo one najvažnije, velik broj učenika navodi cijele liste. Postotni udio učenika koji navode pojedine teškoće toliko je velik da ukazuje, između ostalog, i na opće nezadovoljstvo životnim uvjetima (tablica 31). Pokraj nezaposlenosti i pomanjkanja perspektive, tj. slabih mogućnosti otvaranja novih radnih mjesta (koje navodi približno 80% učenika), najviše se spominju problemi koji nisu nužno svezani sa slabom gospodarskom situacijom nego s interesima svojstvenim mladim ljudima. Problemi su rangirani s obzirom na udio učenika koji ih navode: nedostatak zabavnih sadržaja (81.3%); neodgovarajući životni uvjeti za mlade (74.4%); nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja (66.1%); nedovoljno uvažavanje problema mladih (62.2%) i nedostatak kulturnih sadržaja (55.4%). Važno je zamijetiti da se mladi ljudi osjećaju zapostavljenima ne samo zbog slabe ponude sadržaja za mlade, već i zbog toga što ne mogu utjecati na rješavanje svojih problema jer se njihovo mišljenje dovoljno ne uvažava. Ovi problemi najviše brinu mlade ljude; ostali su problemi specifični za prognaničke i povratničke skupine stanovništva općenito. Probleme takvog tipa navodi 36–48% učenika, a odnose se na siromaštvo, nedovoljnu obnovu stambenih i gospodarskih objekata, nedostatak razumijevanja za lokalne potrebe, ugroženu osobnu sigurnost i probleme s mještanima druge narodnosti. Četvrtina ispitanih navodi da se svakodnevno suočavaju s problemima slabe opskrbe i slabe prometne povezanosti. (I u razdiobi ovih odgovora može se vidjeti da su ispitanici relativno zadovoljni uvjetima stanovanja. Nepovoljne stambene prilike navodi svega 17.5% učenika.) Problemi vezani uz obnovu više se odnose na razinu kvalitete života u samom naselju i kvalitetu infrastrukturnih sadržaja. Problemi koji upućuju na uobičajene brige mladih ljudi kao što su zdravstveni problemi, poremećeni odnosi u obitelji i s vršnjacima te slab školski uspjeh pri dnu su hijerarhije. To ne znači da su oni nazočni u malom broju nego im se, u kontekstu niza egzistencijalnih problema, pridaje manja važnost. I ovaj podatak posredno ukazuje na to koliko je kvaliteta života ove generacije mladih ljudi niža u usporedbi s mladima koji nisu doživjeli ratna stradanja.

Opća privlačnost naselja. Više od polovice učenika (57.7%) ocjenjuje da njihovo naselje nije privlačno za život mladih (tablica 32).

Pri tome, četvrtina ispitanih ocjenjuje svoje mjesto potpuno neprivlačnim. Za usporedbu, nešto manje od četvrtine ispitanih (23.8%) pozitivno ocjenjuje svoje mjesto,

Tablica 32.
 Koliko je mjesto u kojem živiš mladima privlačno za život?

	N	%
Vrlo privlačno	42	3.8
Uglavnom privlačno	221	20.0
Uglavnom neprivlačno	360	32.5
Sasvim neprivlačno	279	25.2
Ne mogu ocijeniti	204	18.5
Ukupno	1.106	100.0

a među njima je svega 3.8% ispitanika koji smatraju svoje mjesto vrlo privlačnim za mlade.

Tablica 33.
 Prijedlozi za poboljšanje kvalitete života mladih u mjestu stanovanja

Na pitanje što bi trebalo učiniti da njihovo mjesto bude mladima privlačnije za život, odgovorila su 1.024 učenika ili 93% cijelog uzorka. Oni, pritom, nude više prijedloga, tj. ukupno 1.744 ili 1.7 po ispitaniku (tablica 33). Velik broj prijedloga poboljšanja kvalitete života u njihovome mjestu pokazuje da je mladima ova tema jako važna.

Rang	Prijedlozi	Broj	% mladih
1	Napraviti više okupljališta gdje bi se mladi mogli susretati i zabavljati (<i>centar za mlade, općenito više sadržaja, mjesta za druženje, izlaske...</i>)	367	33.2
2	Otvoriti diskoteku	243	22.0
3	Obogatiti ponudu kulturnih sadržaja i društvenih aktivnosti za mlade (<i>kina, kazališta, koncerti, savjetovališta, razni tečajevi, radne akcije...</i>)	231	20.9
4	Otvoriti više kafića	190	17.2
5	Više sportskih objekata i događaja (<i>bazeni, fitness klub, sportske aktivnosti...</i>)	180	16.3
6	Urediti mjesto i povećati opću opremljenost naselja (<i>čišćenje i uređenje mjesta, parkovi, škole, knjižnice, ambulante, prijevoz, trgovine...</i>)	175	15.8
7	Podići materijalni standard (<i>bolja ekonomska situacija, omogućiti zaposlenost, veći standard...</i>)	116	10.5
8	Poboljšati nematerijalnu kvalitetu života, društvene odnose (<i>smanjiti mržnju, poticati ljubav, povećati efikasnost policije, osjećaj sigurnosti...</i>)	97	8.8
9	Demografska obnova mjesta (<i>zadržati, vratiti ili naseliti mlade, dovesti više ljudi u mjesto...</i>)	36	3.2
/	Ostalo (nekategorizirani odgovori)	109	9.9
	Ukupno prijedloga	1.744	/
	Bez odgovora		7.4
	Broj učenika		1.106

Prijedlozi mladih čime poboljšati kvalitetu života u skladu su s prije iznesenom razdiobom najvažnijih problema s kojima se suočavaju u mjestu stanovanja. Najviše se prijedloga odnosi na poboljšanje uređaja i opreme za slo-

bodno vrijeme. Trećina ispitanika predlaže da se u njihovome mjestu otvore adekvatni prostori gdje bi se mladi mogli družiti i okupljati. Uz potrebu za bilo kakvim okupljalištem, ističu se i specifični prijedlozi kakvi su otvaranje diskoteke (22% mladih) ili kafića (17.2%). Na nekim područjima kafići se preferiraju jer ih ima jako malo ili ih uopće nema, a oni su često jedini zatvoreni prostori gdje se mladi okupljaju. Iako je na nekim područjima otvoreno više kafića, oni, naravno, ne mogu zadovoljiti potrebe mladih za kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena. Zato 20.9% ispitanika predlaže razne načine kojima bi se obogatila ponuda kulturnih sadržaja i društvenih aktivnosti za mlade, a 16.3% traži bolje uvjete za bavljenje sportom i rekreacijom. Iz tablice 33 vidljivo je da se među devet kategorija odgovora pet najčešćih odnosi na poboljšanje kvalitete provođenja slobodnog vremena.

Prijedlozi većih ulaganja u materijalne uvjete života u naselju i u poboljšanje općeg standarda življenja javljaju se nešto rjeđe; to ukazuje da mladi ljudi ne prihvaćaju najčešće spominjane stereotipe kao jedini način rješavanja njihovih problema. Misli se na rašireno shvaćanje da se ništa ne može učiniti jer “nema novca”, a koje često odražava slabu motiviranost i nedovoljan angažman u uklanjanju teškoća mladih.

Jedan dio mladih ljudi ističe da bi njihovo mjesto bilo privlačnije kad bi se poboljšali odnosi među ljudima i osjećaj sigurnosti, dakle uvjeti koji se odnose na nematerijalnu kvalitetu života. Manji dio mladih živi na slabo naseljenim područjima ili na područjima gdje je pretežito starije stanovništvo, pa se među njihovim prijedlozima nazire i želja da se potakne demografska obnova mjesta.

Ocjena zadovoljstva životom u mjestu stanovanja i namjere odlaska. Premda samo 23.8% učenika ocjenjuje svoje mjesto stanovanja privlačnim za život mladih, polovica (48.9%) navodi da je zadovoljna što živi u svome mjestu, a 22.2 % ih je nezadovoljno. Ostalih 28.9% imaju uglavnom neutralan stav (tablica 34).

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	175	15.7
2. Prilično zadovoljan(na)	367	33.2
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	319	28.9
4. Prilično nezadovoljan(na)	180	16.3
5. Jako nezadovoljan(na)	65	5.9
Ukupno	1106	100.0

Prosječna procjena = 2.6

Tablica 34.
 Koliko si zadovoljan(na) što živiš u svome mjestu?

Udio mladih koji su zadovoljni životom u svome mjestu nije velik, ali relativno mali broj krajnje nezadovoljnih pokazuje da emocionalan odnos tj. stav mladih prema svome mjestu nije krajnje negativistički te da oni, vjerojatno, realno ocjenjuju nedostatke života u svom kraju.

Svega nešto više od polovice ispitanika sigurno je da bi željelo ostati u mjestu sadašnjeg boravka. Više od trećine mladih (37.5%) željelo bi se preseliti u koje drugo mjesto u Republici Hrvatskoj, i to 25.7% u drugu regiju, a 11.8% u veće središte u istoj regiji (tablica 35).

Tablica 35.
Želiš li i ubuduće živjeti u sadašnjemu mjestu ili bi se radije preselio(la) u neko drugo mjesto u Hrvatskoj?

	N	%
Ostao(la) bih u svome mjestu	644	58.2
Preselio(la) bih se u neko drugo mjesto u istoj regiji	130	11.8
Preselio(la) bih se u neku drugu regiju u Hrvatskoj	284	25.7
Bez odgovora	48	4.3
Ukupno	1.106	100.0

U odgovoru na ovo pitanje učenici su spominjali u koje bi se mjesto željeli preseliti. Od 130 učenika koji bi se preselili u neko drugo mjesto u istoj regiji većina (82%) navodi grad koji je središte njihove županije ili drugi obližnji grad, npr., Osijek (28 učenika), Zadar (19 učenika), Split (10 učenika), Sisak (8 učenika), Beli Manastir (7 učenika), Šibenik (5 učenika) itd.

Učenici koji bi se preselili u drugu regiju u Hrvatskoj (N = 284) najčešće preferiraju Zagreb (34%), zatim južnu Hrvatsku (19% - "Dalmacija, Split, Zadar, Dubrovnik" i sl.), Istru i Kvarner (19% - "Istra, Primorje, Rijeka" i sl.) i Slavoniju (7% - "Slavonija, Osječko-baranjska županija" i sl.). Mlade najčešće privlači život u Zagrebu koji, po njihovoj ocjeni, nudi najviše mogućnosti za bolji život. Mnogima je privlačan i život na moru (ne treba zaboraviti da je dio učenika tijekom ratnih godina boravio u progonstvu u gradovima uz more). Dio mladih (12%) koji bi preselio u drugu regiju želio bi preseliti bilo gdje ("ne znam, bilo gdje"), samo da napusti svoje mjesto. Analizom odgovora po pojedinim županijama, zamjećuje se da je udio mladih koji bi željeli preseliti u drugu regiju u Hrvatskoj najveći u Ličko-senjskoj županiji (60.6%); ona obuhvaća najmanje razvijena i najslabije naseljena područja posebne državne skrbi.

Učenici koji ne bi željeli ostati u svome mjestu odgovarali su i na pitanje koji je glavni razlog njihovog odlaska u drugo mjesto u Republici Hrvatskoj. U odgovorima iz-

nijeli su 704 razloga (1.7 po ispitaniku), razvrstana u osam sadržajnih kategorija (tablica 36). Čak polovica učenika (49.3%) koja bi željela napustiti svoje mjesto, otišla bi zbog toga što ih druga mjesta privlače svojom nematerijalnom kvalitetom života, tj. ugodnijim životnim okolišem i bogatijim sadržajima. Približno isto toliko učenika kao važne razloge mogućeg odlaska spominje bolje mogućnosti zapošljavanja (30.2%) i veći materijalni standard općenito (19.3%). Motivacija za odlazak često je uvjetovana i određenim nezadovoljstvom životnim uvjetima u svome mjestu, što navodi približno četvrtina učenika. Odlazak u veće mjesto važan je i u slučaju kada se učenici odlučuju za kvalitetnije školovanje, a dio ispitanih želio bi se vratiti u zavičajno mjesto kamo još nije moguć povratak.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 36.

Razlozi mogućeg odlaska u drugo mjesto u Hrvatskoj

Rang	Razlozi odlaska	Broj	% razl.	% uč.
1	Zbog nematerijalne kvalitete života (<i>više kulturnih sadržaja, civilizacije, privlačnost urbane sredine, sviđa im se mjesto, more, priroda, mentalitet ljudi...</i>)	204	29.0	49.3
2	Zbog zaposlenja (<i>lakše zaposlenje, bolje plaće ...</i>)	125	17.8	30.2
3	Zbog nedostataka mjesta u kojem živi (<i>nesigurnost, siromaštvo, razrušenost, dosada...</i>)	107	15.2	25.8
4	Zbog boljeg materijalnog standarda (<i>razvijenije područje</i>)	80	11.4	19.3
5	Zbog školovanja (<i>bolji uvjeti školovanja</i>)	72	10.2	17.4
6	Zbog povratka u rodno mjesto ili mjesto u kojem je prije živio (<i>tamo sam rođen, tamo sam bliže rodbini...</i>)	50	7.1	12.1
7	Zbog osjećaja nacionalne ugroženosti (<i>ako se izričito spominje nacionalnost, kao "zbog nacionalnosti"...</i>)	18	2.6	4.3
8	Osobni razlozi (<i>zbog djevojke/mladića, zdravlja...</i>)	15	2.1	3.6
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	33	4.7	8.0
/	Ukupno razloga	704	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	414

Razlozi zbog kojih bi se mladi ljudi mogli odlučiti na odlazak ukazuju na to kako bi trebalo djelovati da im život u sadašnjemu mjestu boravka bude kvalitetniji. Oživljavanje gospodarstva, povećanje broja radnih mjesta i životnog standarda općenito, nužni su preduvjeti da se područja posebne državne skrbi revitaliziraju i postanu privlačna mladim ljudima. Međutim, valja imati na umu da je njima jako važna i nematerijalna kakvoća života. To je razina gdje je moguće hitno djelovati, bez većih materijalnih ulaganja, ne čekajući na ozbiljenje mogućnosti bržega gospodarskog razvoja područja.

Život u različitim gradovima. U ovom istraživanju, podsjećamo, učenici su anketirani u svojim školama u četrnaest gradskih naselja na područjima posebne državne skrbi. Od tih naselja, dvanaest su sjedišta lokalnih jedinica – gradova, jedno je sjedište lokalne jedinice – općine (Topusko), a jedno je sjedište županije (Vukovar). Budući da je u anketi registrirano mjesto stalnog boravka ispitanika, izdvojili smo iz ukupnog uzorka samo one učenike koji pohađaju školu i stanuju u istom naselju. To nam je omogućilo grubu usporedbu zadovoljstva životom u pojedinim naseljima.

U tablici 37 navedene su prosječne procjene zadovoljstva životom u mjestu boravka na skali od pet stupnjeva. Stupnjevi znače sljedeće: 1 - *jako zadovoljan*, 2 - *zadovoljan*, 3 - *ni zadovoljan ni nezadovoljan*, 4 - *prilično nezadovoljan*, 5 - *jako nezadovoljan*.

Mladi su Slunjani najzadovoljniji što žive u svome mjestu, a njihove su procjene najbliže opisnoj ocjeni “zadovoljan”. Slunj je, za razliku od ostalih naselja, zbog dobrog položaja i prometne povezanosti “priklučen” na razvijenija središta (Karlovac, Zagreb). I opisi učenika iz Slunja (dobiveni u kvalitativnom dijelu istraživanja) pokazuju da oni svoje mjesto uglavnom smatraju lijepim i ugodnim za život.

Najmanje su zadovoljni životom u svome mjestu mladi iz Korenice, Knina i Obrovca. Njihove su prosječne procjene uglavnom u zoni rezigniranosti (ni zadovoljan, ni nezadovoljan) i naginju nezadovoljstvu. Istraživanjem je

Tablica 37.
Ocjene zadovoljstva životom u različitim naseljima

Naselje	Broj ispitanika	Prosječna procjena
Slunj	12	1.92
Hrvatska Kostajnica	8	2.50
Drniš	22	2.55
Pakrac	55	2.56
Ilok	25	2.72
Petrinja	61	2.74
Glina	39	2.79
Topusko	6	2.83
Benkovac	23	2.83
Beli Manastir	53	2.85
Vukovar	132	2.89
Obrovac	11	3.09
Knin	102	3.13
Korenica	15	3.33

obuhvaćen mali broj učenika iz Ličko-senjske županije jer je u tom području i inače malo učenika završnih razreda srednje škole. Ali, već same procjene zadovoljstva učenika koji pohađaju školu i žive u Korenici (N = 15) ukazuju na to da bi bilo potrebno provesti detaljnije istraživanje veće skupine mladih na području županije. I prosječna procjena cijelog uzorka učenika koji pohađaju školu u Korenici ukazuje također na nezadovoljstvo (N = 33, prosječna procjena = 3.24). Učenici u Obrovcu manje su zadovoljni životom u svome mjestu jer imaju, općenito, malo sadržaja potrebnih za kvalitetan život. Knin je najveće središte na području posebne državne skrbi u južnoj Hrvatskoj i grad s puno mladog stanovništva. Stoga njihovo nezadovoljstvo zaslužuje posebnu pozornost.

Među ostalim naseljima može se izdvojiti skupina s prosječnim procjenama između “zadovoljan” i “ni zadovoljan, ni nezadovoljan” (Hrvatska Kostajnica, Drniš, Pakrac), te skupina s pretežnom neutralnom ocjenom (Ilok, Petrinja, Glina, Topusko, Benkovac, Beli Manastir i Vukovar).

Kvaliteta života u pet gradova. Gradovi gdje je ispitan nešto veći broj učenika koji tamo stanuju, uspoređeni su i s obzirom na neka druga obilježja. U tablici 38 prikazan je postotni udio ispitanika koji svoj grad drže privlačnim ili vrlo privlačnim za život mladih te postotni udio ispitanika koji navode da je noću sigurno šetati njihovim gradom. U pretposljednem stupcu prikazan je postotak ispitanika koji su naveli da bi radije preselili u drugo mjesto u Republici Hrvatskoj a u posljednjem postotak onih koji bi preselili u inozemstvo.

Naselje	Mjesto privlačno za mlade (% odg.)	Mjesto sigurno noću (% odg.)	Preselili bi u drugo mjesto u RH (% odg.)	Preselili bi zbog posla/škole u inozemstvo (% odg.)
Pakrac (N = 55)	29.4	80.0	49.1	52.7
Petrinja (N = 61)	27.9	52.5	47.5	47.5
Beli Manastir (N = 53)	15.1	34.0	45.3	50.9
Vukovar (N = 132)	17.5	38.6	10.6	67.4
Knin (N = 102)	12.7	59.2	64.1	45.6

Tablica 38.
 Obilježja kvalitete života u Pakracu, Petrinji, Belom Manastiru, Vukovaru i Kninu

Život je, općenito rečeno, nešto lakši mladima u Požeško-slavonskoj županiji (Pakrac) i Sisačko-moslavačkoj županiji (Petrinja), dok učenici iz Knina, Belog Manastira i Vukovara svoje mjesto smatraju najmanje privlačnim za

život mladih. Njihovi odgovori u skladu su i s navedenim procjenama zadovoljstva. Specifično je za mlade iz Vukovara i Belog Manastira da svoje mjesto procjenjuju manje sigurnim, što je velikim dijelom uvjetovano izjavama učenika srpske narodnosti da se osjećaju nesigurnijima nakon reintegracije područja. Unatoč tome, velika većina učenika iz Vukovara radije bi ostala u gradu i ne želi živjeti u drugome mjestu u Republici Hrvatskoj. Odgovori ostalih učenika iz Osječko-baranjske županije na ovo pitanje više su u skladu s odgovorima učenika u drugim gradovima. Učenici iz Vukovara manje su izbivali iz grada tijekom ratnih godina te je razložno vjerovati i da su više vezani za svoj grad. Međutim, njihovi odgovori pokazuju i da bi znatan dio učenika, kad bi imao prilike, potražio bolju budućnost izvan Republike Hrvatske. U Vukovaru su, podsjećamo, učenici srpske narodnosti većina. Navedeni podaci ukazuju na to da se oni na tom području osjećaju zaštićenijima i ne vide svoju perspektivu drugdje u Hrvatskoj.

Svi učenici opredjeljuju se na temelju procjena gdje bi imali više izgleda u budućnosti, uzimajući u obzir tešku socijalnu situaciju na područjima posebne državne skrbi. Njihova želja za odlaskom u drugu zemlju temelji se više na maštanju o boljoj budućnosti nego li na poznavanju stvarnog stanja stvari i uvjeta života u drugim državama. Stoga nam se, kada se radi o područjima od posebne državne skrbi, puno indikativnijim čine odgovori na pitanje bi li željeli preseliti u drugo mjesto ili regiju u Hrvatskoj. Kao poseban slučaj pojavljuje se u ovom okviru grad Knin.

I procjene zadovoljstva životom u ovom mjestu i ostali indikatori kvalitete življenja pokazuju da su od svih učenika koji žive u većim gradovima na području posebne državne skrbi najnezadovoljniji upravo učenici iz Knina. Premda je to po veličini srednji grad i, što je jako važno, grad s puno mladih ljudi za razliku od mnogih naselja na područjima posebne državne skrbi, gotovo dvije trećine mladih Kninjana radije bi živjelo drugdje u Republici Hrvatskoj.

Kvaliteta života mladih u Vukovaru i Kninu. Vukovar i Knin najveća su središta u različitim regijama, imaju najveći broj učenika i najbolje su reprezentirani u ovom uzorku. Uz to, oba grada imaju posebnu važnost za građane Hrvatske, a trenutačni je narodnosni sastav u njima takav da su u jednom gradu većina učenici srpske (Vukovar), a u drugom učenici hrvatske narodnosti (Knin). Oba su grada slična po tome što im se struktura stanovništva znatno razlikuje od one kakva je bila prije rata.

Da bi mogli bolje usporediti kvalitetu života mladih u Kninu i Vukovaru, pobliže smo analizirali neka socio-demografska obilježja dva uzorka učenika.

a) *Knin*. Iz uzorka učenika anketiranih u srednjim školama u Kninu izdvojen je poduzorak od 102 učenika kojima je Knin ujedno i mjesto stalnog boravka. Po narodnosnom sastavu učenika, Hrvata je 91.3%, a Srba 7.8%. Iz odgovora na druga pitanja u anketi može se donekle steći uvid u to što se s učenicima zbivalo posljednjih godina. Teškoće življenja u mjestu najbolje opisuju učenici u svojim esejima (što je vidljivo u drugom dijelu knjige).

Na pitanje u kojoj su državi proveli najveći dio svog života učenici su odgovorili kako slijedi: u Hrvatskoj 58.3%, Bosni i Hercegovini 35.9%, Jugoslaviji, tj. Srbiji 2.9% i drugdje 2.9%. Dakle, u Kninu je znatan broj učenika Hrvata iz Bosne i Hercegovine koji su na posebno teškom položaju jer im je zapriječen povratak u zavičaj. I odgovori na pitanje o tipu naselja u kojem su učenici najduže živjeli ukazuju na povećanu imigraciju u grad: 34% ih je živjelo u većem gradu, 40.8% u manjem gradu i 24.3% na selu. Dakle, jedan broj učenika mogao bi imati poteškoća i zbog prilagodbe na život u manjem ili većem naselju od onoga gdje je prije boravio.

Odgovori na pitanja o ratnim iskustvima najbolje ukazuju na svu zamršenost položaja mladih u Kninu: 24.3% učenika koji sada žive u Kninu navode da nisu bili nikada prognani; 20.4% ih se vratilo u svoje mjesto, a 54.4% doselilo je u Knin. Učenici koji su bili u progonoštvu ili izbjeglištvu (N = 77) u prosjeku su 4 godine boravili negdje drugdje. U različitim mjestima u Hrvatskoj bilo ih je 66.2%. Iako su bili u istoj državi, oni su duže vrijeme boravili u različitim tipovima naselja i na zemljopisnim područjima i tako stekli brojna iskustva na temelju kojih procjenjuju svoj sadašnji život. Približno svaki deseti učenik bio je u inozemstvu. Među njima, najviše ih je bilo u Njemačkoj (11.7%) ili u Bosni i Hercegovini (11.7%). U Srbiji je boravilo 3.9% učenika. U Kninu je tijekom rata boravilo 5.2% učenika koji su se doselili na tada okupirano područje. Svi su oni sada zajedno, u jednome manjem gradu i u istim školskim klupama. Koliko njihova dugogodišnja prognanička i prijeratna iskustva djeluju na njihove sadašnje odnose i zadovoljstvo životom u Kninu možemo samo nagađati.

b) *Vukovar*. U Vukovaru poduzorak sačinjavaju 132 učenika završnih razreda srednjih škola koji tu i stanuju. Kao i u Kninu, u gradu žive pretežito učenici jedne narodnosti (87.9% Srba, 3% Hrvata, 7.6% ostalih narodnosti, među kojima je najviše Mađara, a 1.5% nije odgovorilo na

ovo pitanje). Najveći dio života učenici su proveli u Republici Hrvatskoj (90.2%), 3% u Srbiji, 1.5% u Bosni i Hercegovini i 5.3% negdje drugdje. Tijekom rata 13.6% učenika nije bilo u izbjeglištvu, 65.9% navodi da su se vratili u svoj grad, a 19.7% nije se vratilo u mjesto u kojem su boravili prije rata, nego su doselili u Vukovar. Najveći dio života učenici su proveli u manjem (83.3%) ili većem gradu (12.9%), a 2.3% na selu. Učenici koji su boravili u izbjeglištvu (N = 113) izbjivali su iz svog mjesta u prosjeku godinu i pol; 72% ih je bilo izbjeglo u Jugoslaviju (70.2% u Srbiju i 1.8% u Crnu Goru), 7% u dijelove Bosne i Hercegovine koji su bili pod srpskom okupacijom, 14.4% u dijelove Hrvatske koje su okupirali odmetnuti Srbi, a 0.9% drugdje u inozemstvo. Ukratko, struktura je ovog uzorka kompaktnija. Najvećim dijelom u Vukovaru su učenici srpske narodnosti koji su velik dio života proveli u tom gradu i koji su samo na kraće vrijeme napustili grad u koji su se, nakon što je okupiran, vratili.

Odgovori na pitanje o problemima s kojima se suočavaju učenici iz Knina (N = 102) i Vukovara (N = 132) te njihove obitelji, statistički se značajno razlikuju. Mladi Kninjani češće se žale na loše odnose s vršnjacima ($\chi^2 = 5.57$, $p < .05$), nedovoljno uvažavanje problema mladih ($\chi^2 = 4.81$, $p < .05$), loše trgovinske usluge ($\chi^2 = 14.81$, $p < .01$), slabu informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima ($\chi^2 = 17.53$, $p < .01$), nedostatak radnih mjesta ($\chi^2 = 4.18$, $p < .05$), slabu organizaciju lokalnih vlasti ($\chi^2 = 4.33$, $p < .05$) i nedovoljnu obnovu gospodarskih objekata ($\chi^2 = 4.91$, $p < .05$). Mladi Vukovarci češće navode kao problem ugroženu osobnu sigurnost ($\chi^2 = 21.47$, $p < .01$), nepovoljne stambene prilike ($\chi^2 = 9.12$, $p < .01$) i nedovoljnu obnovu stambenih objekata ($\chi^2 = 8.63$, $p < .01$) te nedostatak rekreacijskih sadržaja ($\chi^2 = 6.95$, $p < .01$).

Kratak prikaz socio-demografskih obilježja pokazuje dijametralno suprotne razlike u narodnosnoj strukturi učenika. Međutim, razlike u dosadašnjim iskustvima učenika čine nam se važnijima za objašnjenje rezultata. Za razliku od njihovih vršnjaka iz Vukovara koji je tijekom rata potpuno razoren, znatan broj kninskih učenika ističe probleme vezane uz neadekvatne uvjete u naselju. Podatak ukazuje na to koliko je važno, u kontekstu ostalih činjenica, uzeti u obzir i iskustvo učenika. Dok je struktura uzorka vukovarskih učenika kompaktnija, u kninskom uzorku nalazimo znatno više učenika doseljenih iz raznih krajeva, učenika koji su duže bili u progonstvu, i često na područjima izloženim ratnim opasnostima. Mnogi od njih vjerojatno se ni u godini anketiranja (1999.) nisu mogli

vratiti u zavičaj (Hrvati iz BiH). U odnosu na druge građane Hrvatske, oni su puno više propatili u ratu te su, vjerojatno, imali i veća očekivanja nadajući se da će im njihova država to nadoknaditi kada se vrate na svoja područja. Pokraj velikih gospodarskih i socijalnih problema u državi, nisu mogla biti ispunjena sva njihova očekivanja, iako se neprestano ulagalo u materijalnu obnovu ratom opustošenih krajeva. Zato se u mladim Kninjana primjećuje (opće) nezadovoljstvo koje se proteže na različita područja života. Njihovo razočaranje velikim dijelom proizlazi iz osjećaja napuštenosti, osjećaja da su zaboravljeni i da njihovi problemi više nisu u žarištu pozornosti hrvatske javnosti. Oni imaju osjećaj da je pravi život negdje drugdje u Hrvatskoj; a kako nisu imali ni sretno djetinjstvo ni sretnu mladost, njihovo je strpljenje pri kraju. U takvim uvjetima, koji pogoduju različitim frustracijama, među mladima različitih kulturnih navika i iskustava (npr., starosjeditelji i doseljenici) predvidljivo opada i snošljivost.

Učenicima u Vukovaru ugrožena osobna sigurnost važniji je problem nego li učenicima u Kninu, štoviše, važniji je od svih ostalih životnih teškoća u razrušenom gradu. Mladi su Vukovarci samo kratko vrijeme boravili u izbjeglištvu, i to u Jugoslaviji ili na područjima koje je ona okupirala, a ratne su godine najvećim dijelom proveli u Vukovaru. Budući da su veći dio svog života bili izloženi propagandi paradržave koja je protiv Hrvatske vodila rat, može se pretpostaviti da dio učenika dolazi iz obitelji koje nisu prihvatile reintegraciju područja u Republiku Hrvatsku, nego su je doživjeli kao vlastiti poraz. Mogućnost da se Hrvati počnu vraćati u svoj grad oni su shvatili kao opasnost za vlastitu egzistenciju. Uz to, velik dio planova u vezi s vlastitom budućnošću i kakvoćom rodbinskih i prijateljskih veza bio je tijesno povezan sa susjednom državom, Jugoslavijom. U vrijeme provođenja ovog ispitivanja (1999.), NATO je bio započeo napad na Jugoslaviju što je, kako su i sami navodili, učenike srpske narodnosti jako zabrinjavalo. Bivša država koja je za njih bila utočište sada više ne pruža nikakvu perspektivu, a sadašnju državu Hrvatsku prihvaćaju velikim dijelom na deklarativnoj razini, ali ne i stvarno. Zbog toga ne žele otići radi boljih uvjeta života u druge dijelove Hrvatske; ali bi najveći dio njih najradije otišao u drugu državu. Ovakav položaj mladih Srba u Vukovaru doista je rizičan. On pogoduje manipulacijama nacionalnom nesnošljivošću, a povećavaju se i mogućnosti sukoba kada se u Vukovar vrati veći broj Hrvata (u kojem su prije rata bili u većini). U interesu je Republike Hrvatske da mlađe stanovništvo što više sudjeluje u oblikovanju društva i države. Podaci pokazuju da bi s

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

učenicima na reintegriranim područjima valjalo što više raditi na uspostavi povjerenja, jačanju tolerancije i nenasilnu rješavanju sukoba. U tome im najviše u početku mogu pomoći predstavnici njihove zajednice u koje imaju veće povjerenje.

5. POGLAVLJE

TUZEMNA KOMA, INOZEMNI SJAJ

Predodžbe o glavnim nacionalnim teškoćama i stavovi prema vlasti. Da bismo dobili uvid u popis problema u državi koje učenici smatraju najvažnijima, od njih se zahtijevalo da spomenu pet najvažnijih (tablica 39). Na pitanje nije odgovorilo 7.6% učenika, a broj je navedenih problema 3.981. U prosjeku je svaki učenik u uzorku naveo 3.6 problema. Odgovori su analizirani i problemi kategorizirani u 27 različitih kategorija. Najprije je napravljena rang-lista problema tako da se izračunalo koji se problemi navode s najvećom učestalošću, bez obzira navode li se kao prvi, drugi, treći, četvrti ili peti. Napravljeno je i pet rang-lista za probleme koji se navode kao prvi, drugi, treći, četvrti ili peti i izračunat prosječan rang. Oba postupka dala su slične rezultate.

Prvih osam problema javlja se s većom učestalošću i obuhvaća tri četvrtine svih odgovora. Nezaposlenost kao trenutačno najveći problem u državi navodi 62.8% mladih ljudi. Više od polovice ispitanika (57.6%) navodi razne gospodarske probleme, a tome se može pribrojiti i nizak životni standard (37.1%) i financijska kriza (31.3%).

Često se navode i problemi kakvi su kriminal, bezakonje i razni oblici socijalne patologije (30.2%). Po rangu učestalosti slijede razni politički problemi (21%) i materijalne ratne štete (18%). Socijalne probleme, među prvih pet najvažnijih, spominje svega 10.7% mladih. Ostale skupine problema ističe manje od 10% ispitanika.

Rang	PROBLEMI	Broj	% učenika
1	Nezaposlenost	695	62.8
2	Gospodarski problemi (<i>propast poduzeća, velika dugovanja, ekonomska kriza, PDV i sl.</i>)	637	57.6
3	Nizak životni standard građana (<i>male plaće i mirovine, visoke cijene, siromaštvo i sl.</i>)	410	37.1
4	Financijska kriza (<i>kriza bankarstva, inflacija, krediti...</i>)	346	31.3

Tablica 39.

Koji su najveći problemi s kojima se Hrvatska suočava u današnje vrijeme? Navedi pet najvažnijih.

Tablica 39.
 (nastavak)

5	Kriminal i bezakonje, socijalna patologija (<i>krađa, kriminal, narkomanija, alkoholizam i sl.</i>)	334	30.2
6	Politički problemi (<i>pogrešna politika, sudstvo, vanjska politika, odnosi sa susjedima...</i>)	232	21.0
7	Materijalne posljedice rata (<i>razrušenost, obnova i sl.</i>)	199	18.0
8	Socijalni problemi (<i>umirovljenici, invalidi, socijalno raslojavanje, socijalna skrb i sl.</i>)	118	10.7
9	Poljoprivreda	92	8.3
10	Turizam	78	7.1
11	Nesigurnost, mržnja, nesloga	74	6.7
12	Nacionalizam, nacionalna netrpeljivost	69	6.2
13	Manjak morala (<i>korupcija, nepoštenje, rastrošnost, poltronizam, neodgovornost i sl.</i>)	67	6.1
14	Demografski problemi, odljev stanovništva (<i>nizak natalitet, odljev mozgov, napuštanje sela i sl.</i>)	58	5.2
15	Mladi	55	5.0
16.5	Privatizacija	52	4.7
16.5	Manjak demokracije (<i>sloboda medija, ljudska prava, policijska samovolja, pravna država i sl.</i>)	52	4.7
18	Školstvo	51	4.6
19	Zdravstvo	46	4.2
20	Promet	27	2.4
21.5	Stambeni problemi	23	2.0
21.5	Ekološki problemi	23	2.0
23.5	Kultura	21	1.9
23.5	Prognanici i izbjeglice	21	1.9
25	Srbi	20	1.8
26	Vojska i policija	15	1.4
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	166	15.0
	Bez odgovora	/	7.6
	Ukupni broj problema	3.981	/
	Ukupni broj ispitanika	/	1.106

Mladi su podijeljeni u ocjeni koliko Vlada Republike Hrvatske čini za povratnike (tablica 40). Nešto više od trećine ispitanika (37.6%) drži da bi Vlada trebala izdvajati više novaca za pomoć povratnicima, a ostali o tome najčešće ne razmišljaju ili misle da Vlada čini dovoljno. Približno svaki osmi učenik navodi da povratnicima ne treba ju nikakve posebne povlastice.

Odgovori	N	%
Vlada u okviru svojih materijalnih mogućnosti čini dovoljno	189	17.1
Vlada bi trebala izdvajati veća sredstva za pomoć povratnicima	416	37.6
Povratnike treba tretirati jednako kao i sve ostale građane i ne trebaju im posebne povlastice	143	12.9
Ne znam, nisam siguran(na)	256	23.1
Ostalo, bez odgovora	102	9.3
Ukupno	1.106	100.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 40.

Koliko Vlada Republike Hrvatske čini za povratnike?

Tablica 41.

Dolje su navedena neka od važnih područja društvenog djelovanja od kojih se ni jedno ne može riješiti lako ili bez troška. Uza svako od njih navedi misliš li da Vlada za to područje troši previše, premalo ili dovoljno, onoliko koliko treba.

Mišljenje mladih o tome ulaže li Vlada dovoljno u određena područja ili ne (tablica 41) također ukazuje na njihove stavove prema ključnim društvenim pitanjima.

PODRUČJE ULAGANJA	Previše (1) %	Mnogo (2) %	Koliko treba (3) %	Malo (4) %	Premalo (5) %	Ne znam, bez odg. %	Prosjek
Poboljšanje cesta i putova	7.1	6.8	26.4	31.0	18.6	10.1	3.5
Vojska, naoružanje i obrana	26.4	20.4	25.9	5.0	3.4	18.9	2.2
Poboljšanje i unapređivanje školskog sustava	3.0	3.7	21.7	33.5	26.2	11.9	3.9
Unapređivanje zaštite okoliša	2.7	3.3	12.8	35.5	35.4	10.2	4.1
Znanstvena istraživanja i nove tehnologije	3.6	3.6	14.0	24.6	28.1	26.0	3.9
Mirovine i rješavanje problema umirovljenika	3.2	3.2	12.4	25.7	42.0	13.6	4.2
Kultura i umjetnost	4.2	5.3	28.5	25.1	16.1	20.8	3.6
Pružanje pomoći nezaposlenima	2.6	1.9	4.7	21.4	59.9	9.4	4.5
Bolnice i druge zdravstvene usluge	3.1	4.1	32.6	24.4	19.7	16.1	3.6
Suzbijanje zloporabe droga	4.1	7.2	17.5	21.4	30.8	19.0	3.8
Suzbijanje kriminala	4.9	6.7	17.5	21.2	32.8	16.8	3.8

Uza skoro sva predložena područja veže se dominantno mišljenje da se ulaže malo. Steče se dojam da odgovore na ovo pitanje mladi ne temelje na procjenama koliko su određena ulaganja moguća i koja su područja prioriteta, premda je u uputi izričito rečeno da se svi problemi ne mogu riješiti lako ili bez troška. Njihovi odgovori više se temelje na percepciji najvažnijih društvenih problema. Tako, npr., u skladu s percipiranjem nezaposlenosti kao najvažnije teškoće u državi, ispitanici tvrde da se najmanje

ulaže u pružanje pomoći nezaposlenima. Prosječna je procjena uz ovo pitanje 4.5, što je između opisne ocjene “malo” i “premallo”. Po mišljenju mladih, malo se ulaže u mirovine i rješavanje problema umirovljenika, unapređivanje zaštite okoliša, znanstvena istraživanja i nove tehnologije te u poboljšanje i unapređivanje školskog sustava. Sljedeća prioritetna područja u koja bi valjalo više ulagati odnose se na suzbijanje kriminala i zlorabe droge. Uz ostala područja društvenog djelovanja, prosječne su ocjene također pomaknute prema kraju skale koji ukazuje na nedovoljna ulaganja, tj. kreću se između opisne ocjene “koliko treba” i “malo” (3.5 i 3.6). Jedini izuzetak, tj. jedino područje za koje mladi drže da se u njega mnogo ulaže jest vojska, naoružanje i obrana.

Na sljedeće pitanje ispitanici su odgovarali usporedbom prilika u Hrvatskoj s onima u ostalim zemljama.

Tablica 42.

Usporedi sada Hrvatsku s drugim zemljama u svijetu. U usporedbi s drugim zemljama, ocijeni je li Hrvatska na navedenim područjima

1. Najbolja od svih
2. Bolja od većine zemalja
3. Prosječna, kao i ostale zemlje
4. Ne tako dobra kao i ostale zemlje
5. Puno lošija od ostalih zemalja

Područja	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	Bez odg. (%)	Prosje. ocjena
Mogućnosti za obrazovanje	2.6	12.0	43.8	29.3	11.0	1.3	3.35
Ljubaznost ljudi	3.2	14.8	41.8	22.6	16.2	1.4	3.34
Sport	10.6	28.1	40.3	14.3	5.8	0.9	2.76
Ljepota gradova	12.7	29.4	33.6	15.6	7.8	0.9	2.76
Razvijenost demokracije	3.1	6.8	35.9	26.6	25.4	2.3	3.66
Književnost i umjetnost	3.7	15.6	50.6	21.4	7.7	1.0	3.14
Popularna glazba	5.7	15.7	41.0	21.4	14.4	1.7	3.23
Životni standard	1.7	3.9	20.1	36.6	36.4	1.3	4.03
Znanost i tehnologija	1.8	4.8	30.6	41.4	19.9	1.5	3.74
Nenasilje u društvu	3.5	16.3	45.9	17.6	15.4	1.3	3.25

Kao što se vidi iz tablice 42, bliže pozitivnom kraju, tj. između opisnih ocjena “prosječna” i “bolja od većine zemalja”, nalaze se procjene za dva područja: sport i ljepota gradova. Bliže negativnijem kraju, tj. između opisne ocjene “prosječna” i “ne tako dobra kao i ostale zemlje”, nalaze se procjene za sljedeća područja: razvijenost demokracije, znanost i tehnologija i životni standard. Za ostala područja ispitanici, uglavnom, navode da su jednako dobra kao i u ostalim državama.

I odgovori na pitanje: kako percipiraju predstavnike lokalnih vlasti, ukazuju na pretežito negativne stavove ispitanika. Na pitanje jesu li se oni osobno ili tko iz njihove obitelji obraćali na općinske službenike zbog bilo kakvih problema potvrdno je odgovorilo 19.2% ispitanika; 50% navodi da je imalo kontakata s mjesnim vlastima, a 30.4%

ne zna odgovoriti na ovo pitanje. Unatoč tome što su imali ograničeno ili nikakvo iskustvo s mjesnim vlastima, većina ispitanika drži da im službenici ne bi pomogli, te da ne obavljaju svoj posao kako treba (tablica 43); ocjena ukazuje na jasan negativni stav prema birokratskim strukturama i vlasti općenito.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	N	%
Mislim da bi me odmah saslušali i pokušali mi izići u susret	92	8.3
Mislim da bi me saslušali, ali ne bi ništa napravili	637	57.6
Mislim da me najvjerojatnije ne bi ni primili	331	29.9
Bez odgovora	46	4.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 43.

Što misliš, koliko bi ti općinska služba bila spremna pomoći kad bi im se obratio(la) zbog određenih problema?

Interes za politička zbivanja i društveno djelovanje.

Ispitani učenici uglavnom ne pokazuju velik interes za političke i društvene događaje: 45.8% navodi da ih donekle zanima što se događa u politici i društvu; 24.5% pokazuje mali interes; 15.4% nije uopće zainteresirano, a svega 13.7% mladih navodi da ih jako zanima što se događa u društvu i politici.

O političkim i društvenim događajima mladi se najviše informiraju gledajući vijesti na televiziji ili slušajući ih na radiju, te razgovarajući s roditeljima i prijateljima. No takve aktivnosti nisu jako česte. Prosječne procjene na ljestvici učestalosti najbliže su opisnoj ocjeni "ponekad" (1 - često, 2 - ponekad, 3 - rijetko, 4 - nikad). Još rjeđe mladi prate novinske članke o politici.

Na pitanje razumiju li važna politička pitanja u sadašnjem trenutku u Hrvatskoj, 65.5% mladih odgovara kako ih uglavnom razumije (50.5% prilično dobro i 15% jako dobro); 33.6% mladih slabije je upoznato s tim pitanjima (26.5% ne razumije baš dobro, a 7.1% uopće ne razumije).

Sposobnost za inicijativu lokalnog stanovništva najvažniji je resurs za obnovu u ratu stradalih područja. Da bi se u razrušenim zajednicama obnovio život, nije dovoljna samo potpora izvana, nego inicijative moraju poteći i od stanovnika u lokalnim zajednicama. U hrvatskom društvu još nije dovoljno razvijena kultura dragovoljna društvenog angažmana radi poboljšanja uvjeta u zajednici ili pomoći društvenim skupinama na nepovoljnom položaju. Stoga nas je zanimalo imaju li učenici sličnih iskustava i pokazuju li volju i interes angažirati se na poslovima za opće dobro (tablice 44 i 45).

Tablica 44.

Jesi li ikada u svome mjestu surađivao(la) ili radio(la) na rješavanju problema koji postoje u tvojoj zajednici te jesi li sudjelovao(la) u nekoj dobrovoljnoj aktivnosti?

	N	%
1. Nikada	612	55.3
2. Jednom	248	22.4
3. Dva do tri puta	124	11.2
4. Četiri ili više puta	117	10.6
Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.9

Tablica 45.

Kada bi znao(la) "kako" i "gdje" i imao(la) za to priliku, bi li se angažirao(la) da svojim radom ili znanjem učiniš nešto za dobro svih koji tu žive?

	N	%
1. Sigurno bih se angažirao(la)	493	44.6
2. Najvjerojatnije bih se angažirao(la)	395	35.7
3. Nisam siguran(na)	179	16.2
4. Vjerojatno se ne bih angažirao(la)	17	1.5
5. Sigurno se ne bih angažirao(la)	17	1.5
Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.8

Ispitani učenici nisu do sada imali puno prilika za društveno koristan angažman: 55.3% nikada nisu sudjelovali ni u kojoj dragovoljnoj aktivnosti, a ostali su takvo iskustvo najčešće imali samo jednom.

Na temelju njihovih dosadašnjih iskustava moglo bi se zaključiti da mladi ljudi nemaju potrebu za društvenim angažmanom; no odgovori na pitanje žele li se angažirati u sličnim aktivnostima, pokazuju suprotno. Čak 80.3% mladih željelo bi se angažirati u društveno korisnim aktivnostima, a među njima je velik postotak onih koji bi se sigurno angažirali. Svega ih se 3% ne bi angažiralo.

Nagoviješteni potencijal i želju mladih ljudi u svakom slučaju valjalo bi usmjeriti u aktivnosti za opće dobro. S jedne strane, mladi ljudi doista svojim radom i kreativnošću mogu pripomoći razvoju svojih zajednica, a s druge strane, takav angažman jako je važan za njihov osobni razvoj. U nekim državama, dobrovoljne aktivnosti dio su obvezna školskog programa. Iako takav način organizacije može djelovati kao prisila, iskustva pokazuju da ga mladi ne doživljavaju tako. U početku, na njihovu motivaciju ponekad treba djelovati tako da im se dobrovoljne aktivnosti, u razumnim okvirima, propišu; kasnije, dio njih odlučuje se i za dugoročniji angažman. Takva im iskustva, naime, pružaju osjećaj zadovoljstva što su učinili nešto ko-

risno i čine ih osjetljivijima za potrebe drugih ljudi; a kad se više ljudi u istoj zajednici angažira na poslovima za opće dobro, kroz međusobna druženja obnavljaju se izgubljene prisne veze i razumijevanje među članovima zajednice. Odgovori na ova pitanja ukazuju da i u ovom sektoru nedostaje dobrih organizatora. Kad se radi o mladima, važno je ponuditi im više alternativnih oblika mogućeg angažmana, kako bi mogli izraziti svoje sposobnosti i interese. Konačno, njegovanje takvih odnosa dovodi tijekom dužeg razdoblja i do određenih promjena u standardima ponašanja u određenoj zajednici, gdje sebični interes samo za vlastito dobro više ne zauzima zapaženo mjesto u hijerarhiji društvenih vrednota.

Položaj mladih u društvu. U tablici 46 navedene su tvrdnje koje opisuju društvena očekivanja u odnosu na mladi naraštaj. Ona, ustvari, predstavljaju neformalna pravila ponašanja koja se uče tijekom procesa socijalizacije u obitelji, školi, među vršnjacima, u društvu općenito. Kao i iz odgovora na prethodno pitanje, može se zaključiti da mladi ljudi koji su sudjelovali u ovom istraživanju pokazuju zrelost i odgovornost s obzirom na svoju društvenu ulogu. Raspon prosječnih procjena predloženih tvrdnja omeđen je opisnim ocjenama “slažem se” i “djelomično se slažem”. Najbliže su potpunom slaganju ocjene očekivanja da mladi trebaju razviti osobne kvalitete, postati dobri građani, pomoći razvoju društva, postići visoku naobrazbu i suprotstaviti se zlu i nepravdi u društvu.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 46.

Svako društvo smatra važnim da njegovi mladi članovi usvoje određena pravila ponašanja i uvjerenja. Dolje je navedeno što društvo obično očekuje od mladih. U kojoj se mjeri slažeš s dolje navedenim tvrdnjama?

Uloga mladih u društvu trebala bi biti da:	Slazem se (1) %	Djelomično se slažem (2) %	Ne slažem se (3) %	Bez odg. %	Prosj. ocjena
Pomognu izgradnju novog društva i dovedu ga na stazu napretka	74.0	21.8	3.5	0.7	1.29
Žrtvuju se za sigurnost i zaštitu svoje domovine	33.5	40.3	25.0	1.1	1.91
Suprotstave se i bore protiv društvenog zla i nepravde	66.3	25.9	6.1	1.7	1.39
Održe tradiciju u društvu	57.1	32.0	9.0	2.0	1.51
Služe društvu, daju svoj doprinos za dobrobit svih	54.6	35.4	7.3	2.6	1.51
Postignu visoku naobrazbu i profesionalno se osposobe za napredak društva	68.3	26.5	3.9	1.4	1.35
Postanu odgovorni i disciplinirani građani	78.8	16.4	3.3	1.4	1.23
Razviju osobne kvalitete: iskrenost, poštenje, dobro ponašanje, sposobnost za naporan rad	81.7	13.4	3.8	1.1	1.21

Tablica 47.

Koliko se slažeš s dolje navedenim tvrdnjama o tome što pridonosi neodgovarajućem položaju mladih?

Tvrdnje	Slažem se (1) %	Djelomično se slažem (2) %	Ne slažem se (3) %	Bez odg. %	Prosje. ocjena
Slabe mogućnosti da mladi izraze svoje potrebe i mišljenja	71.6	22.0	4.2	2.3	1.31
Nejednake mogućnosti za bogate i siromašne	67.2	22.5	8.0	2.4	1.39
Nedostatak razumijevanja u društvu za mlade	61.0	30.8	6.1	2.1	1.44
Prijevale i podmićivanje u društvu, napredovanje uz pomoć veza	60.3	27.0	9.9	2.8	1.48
Preveliki zahtjevi prema mladima kojih se odrasli ne pridržavaju	51.6	37.3	7.9	3.3	1.55
Nedostatak savjetovanja u emocionalnim krizama	49.1	39.4	9.0	2.5	1.59
Nedovoljna motivacija i slaba angažiranost mladih	47.8	38.2	11.4	2.6	1.63
Tradicionalan stav onih koji odlučuju prema mladima	47.3	43.0	7.1	2.5	1.59
Strah mladih od javne kritike i društvenog neodobravanja	45.9	39.3	11.9	2.8	1.65
Male mogućnosti za umjetničko i kreativno izražavanje	43.0	42.1	12.3	2.5	1.68
Nedostatak uzora, učenja moralnih vrednota	34.8	46.1	16.1	3.0	1.81
Tradicionalni stavovi u društvu prema ženama	33.5	39.2	24.7	2.6	1.91
Neodgovarajući sustav obrazovanja	31.7	45.4	19.8	3.1	1.88
Nedostatak spolnog odgoja i odgoja za obitelj	30.8	45.7	20.9	2.6	1.90
Utjecaj loših uzora u jeftinim filmovima i literaturi	28.7	36.5	30.1	4.7	2.01
Pretjerani roditeljski autoritet	28.1	46.4	23.0	2.5	1.95

Ispitanici se, vidljivo je, uglavnom slažu sa svim tvrdnjama kojima se opisuje što pridonosi neodgovarajućem položaju mladih u društvu (tablica 47). Kao najvažniji razlozi neodgovarajućeg položaja mladih u društvu ističu se: slabe mogućnosti da mladi izraze svoje potrebe i mišljenja, nedostatak razumijevanja za mlade i nejednake mogućnosti za bogate i siromašne.

Zadovoljstvo životom u Republici Hrvatskoj. Ocjene zadovoljstva životom u Hrvatskoj ukazuju na prilično veliko nezadovoljstvo mladih ljudi, znatno veće nego li nezadovoljstvo životom u svome mjestu (tablica 48). Svega je 12.8% mladih zadovoljno današnjim životom u Hrvatskoj. Približno trećina učenika izražava relativno neutralne stavove (31.6%), a čak 55.6% mladih nezadovoljno je sadašnjim životom. Na negativne stavove ukazuje i podatak da je svaki peti ispitanik jako nezadovoljan.

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	11	1.0
2. Prilično zadovoljan(na)	131	11.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	349	31.6
4. Prilično nezadovoljan(na)	401	36.3
5. Jako nezadovoljan(na)	214	19.3
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 3.6

Tablica 48.

Koliko si općenito zadovoljan(na) današnjim životom u Hrvatskoj?

Za pretpostaviti je da je u mladih ljudi koji žive na područjima posebne državne skrbi osjećaj nezadovoljstva životom u Hrvatskoj pretežno uvjetovan razočaranjem što dugo očekivani povratak nije ispunio njihova očekivanja. Nakon strpljivog podnošenja godina progonstva i entuzijazma zbog povratka, povratnici su se suočili s potpuno izmijenjenim okolnostima i nizom teškoća u mjestu gdje žive, kao i s dugotrajnim i bolnim procesom obnove života u njihovim zajednicama. Oni koji su najviše propatili u ratu i dalje se suočavaju s najvećim poteškoćama, a njihovom nezadovoljstvu pridonosi i osjećaj kako su ih napustili ostali dijelovi Hrvatske, u kojima se život ocjenjuje perspektivnijim. Uz to, razni primjeri nezakonita bogaćenja i korupcije povećavaju nevjericu da će u skoroj budućnosti gospodarska situacija na tim područjima biti znatno bolja. Jasno je da je u ovakvoj situaciji teško objektivno uvažavati činjenicu da država, unatoč općenito teškoj materijalnoj situaciji, ulaže velike napore i sredstva u obnovu područja posebne državne skrbi.

Namjera odlaska. Na opće nezadovoljstvo sadašnjim životnim uvjetima ukazuje i činjenica da velik broj mladih ljudi smatra da bi bolje uvjete života imao u drugoj državi (tablica 49).

Čak 50.2% (N = 555) učenika preselilo bi se zbog studija ili posla u drugu državu, ako bi im se za to ukazala prilika. Na pitanje u koju bi se državu najradije preselili,

Tablica 49.

Ako bi ti se ukazala prilika za preseljenje u neku drugu državu zbog studija ili posla, bi li se preselio(la)?

	N	%
Ne bih se preselio(la)	104	9.4
Nisam siguran(na), ovisi, ne znam	447	40.4
Da, preselio(la) bih se	555	50.2
Ukupno	1.106	100.0

najčešći su sljedeći odgovori: Njemačka (20%), Amerika (13%), Australija (12%), Jugoslavija (11%), Kanada (5%), Italija (5%), Švicarska (4%). Premda velik broj mladih tvrdi da bi se, u potrazi za boljim uvjetima školovanja i zapošljavanja, preselio u drugu državu, to ne znači da bi oni svoje želje doista i realizirali. Uz ostvarenje takvih namjera vezuje se i niz poteškoća, a odgovori učenika ukazuju na svojevrsnu stereotipnu sliku idealnih životnih uvjeta u najrazvijenijim zemljama. Želja za odlaskom dijelom je uvjetovana teškim životnim uvjetima, a dijelom i sklonošću mladih ljudi da traže izazove, upoznaju nova mjesta i kulture. U mnogo razvijenijim državama mladi ljudi često odlaze privremeno se školovati u drugu državu kako bi što bolje upoznali razne kulture i stekli bogatija iskustva.

Analiza odgovora po pojedinim županijama pokazuje da je najveći udio mladih koji bi željeli otići u drugu državu zbog posla ili školovanja u Vukovarsko-srijemskoj županiji (61.0%). Uza sve prije navedene razloge, dodatni razlog njihove želje za odlaskom može biti i negativniji stav prema hrvatskoj državi. Učenici ispitani u toj županiji najvećim su dijelom srpske narodnosti, a iz navedenih odgovora vidljivo je da bi dio učenika radije živio u Jugoslaviji kad bi za to imao uvjeta.

Na pitanje koji bi bio razlog mogućeg preseljenja u drugu državu odgovorila su 744 učenika, dakle, i dio onih koji nisu sigurni bi li se preselili, ali znaju koji bi bio glavni razlog tome. Oni navode 1.123 moguća razloga preseljenja (u prosjeku 1.5); razlozi su klasificirani po sadržaju u deset kategorija (tablica 50).

Razlozi mogućeg odlaska u drugu državu slični su razlozima odlaska u drugo mjesto u Republici Hrvatskoj. Međutim, u ovom slučaju uvjerljivo najvažniji razlozi zbog kojih bi učenici napustili zemlju su nada da će u inozemstvu steći bolji životni standard (45.4% učenika) i bolje mogućnosti zapošljavanja (35.2%); bolja nematerijalna kakvoća života razlog je koji ističe svega 18.5% učenika.

Tablica 50.
Razlozi mogućeg odlaska iz Hrvatske

Rang	Razlozi odlaska	Broj	% razl.	% učen.
1	Zbog boljšeg materijalnog standarda (<i>bolji uvjeti za rad, bolji standard...</i>)	338	30.1	45.4
2	Zbog zaposlenja (<i>nezaposlenosti u RH...</i>)	262	23.3	35.2
3	Zbog nematerijalne kvalitete života (<i>bolja zabava, kvalitetniji život, neke specifičnosti zemlje, način života...</i>)	138	12.3	18.5
4	Zbog školovanja, studija (<i>bolji uvjeti za školovanje</i>)	115	10.2	15.5
5	Zbog političkih razloga (<i>provociranje, ako bi me protjerali, da ne idem u vojsku, zbog ljudskih prava...</i>)	71	6.3	9.5
6	Općenito boljša budućnost i perspektiva (<i>karijera, uspjeh, ostvarenje ciljeva u budućnosti...</i>)	62	5.5	8.3
7	Zbog nezadovoljstva životom u Hrvatskoj (<i>nezadovoljstvo u državi, gradu, nema perspektive...</i>)	41	3.7	5.5
8	Zbog osjećaja pripadnosti drugoj državi (<i>da budem među svojim, tamo su mi rodbina i prijatelji...</i>)	22	2.0	3.0
9	Zbog osjećaja nacionalne ugroženosti (<i>ako se izričito navodi nacionalnost</i>)	18	1.6	2.1
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	56	5.0	7.5
/	Ukupno razloga	1.123	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	744

---

6. POGLAVLJE

LIKOVNI PROFESIONALNE BUDUĆNOSTI

Zadovoljstvo naobrazbom. Budući da većina škola na područjima posebne državne skrbi radi u dosta teškim uvjetima, korisno je analizirati ocjenjuju li učenici da je u takvim okolnostima pala kvaliteta nastave. Kao grubi pokazatelj kvalitete naobrazbe poslužila nam je subjektivna procjena zadovoljstva stečenim znanjem u školi. Učenici su uglavnom zadovoljni time koliko su do sada naučili i kakvu su naobrazbu stekli. To navode gotovo tri četvrtine ispitanika (72.2%); svega 7% učenika nije zadovoljno svojom naobrazbom (tablica 51).

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	203	18.4
2. Prilično zadovoljan(na)	595	53.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	230	20.8
4. Prilično nezadovoljan(na)	61	5.5
5. Jako nezadovoljan(na)	17	1.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.2

Tablica 51.

Jesi li zadovoljan(na) time koliko si do sada naučio(la) i kakvu si naobrazbu stekao(la) u svojoj školi?

Na pitanje koji su školski predmeti najvažniji za njihovu naobrazbu učenici najčešće na prvome mjestu po važnosti navode stručni predmet (u vezi s odabranim usmjerenjem), a zatim slijede strani jezici i hrvatski jezik.

Većina mladih smatra da je dobra naobrazba općenito važna za uspjeh u životu (tablica 52). Ocjenjuju da je naobrazba jako važna za sreću, materijalno bogatstvo, društveni ugled, osobni razvoj i budući razvoj države, pri čemu osobnom razvoju daju najveću važnost. Suprotno općem stereotipnom shvaćanju da dobra zarada nije nužno povezana s naobrazbom, mladi su u manje razvijenijim krajevima svjesni da je naobrazba za njih najsigurniji način da, uz vlastit osobni razvoj, poboljšaju svoj životni položaj.

Tablica 52.
 Što misliš, u kojoj mjeri obrazovanje važno za:

	Jako važno (1) %	Donekle važno (2) %	Nevažno (3) %	Bez odg. %	Prosječna procjena
Sretan život	55.0	37.4	7.4	0.2	1.52
Zaraditi mnogo novca	58.0	35.6	9.3	0.7	1.47
Imati ugled u društvu	54.0	36.0	9.3	0.7	1.55
Osobni razvoj	75.0	20.1	4.2	0.6	1.29
Budući razvoj države	60.2	27.1	11.6	1.1	1.51

Obrazovne aspiracije. Svaki drugi učenik (49.5%) u ovom uzorku namjerava studirati po završetku srednje škole, a 36.1% želio bi se odmah zaposliti (tablica 53).

Tablica 53.
 Što namjeravaš raditi po završetku srednje škole?

	N	%
Studirati	547	49.5
Zaposliti se	399	36.1
Ne znam, nisam o tome razmišljao(la)	154	13.9
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Na pitanje što namjeravaju studirati, odgovorila su 433 učenika. Sve navedene studije kategorizirali smo u sedam područja (tablica 54).

Tablica 54.
 Što namjeravaš studirati?

Studijska grupa	N	%
Društveno područje	210	48.6
Humanističko područje	82	18.9
Biomedicinsko područje	52	12.0
Tehničko područje	40	9.2
Prirodoslovno područje	27	6.2
Biotehničko područje	19	4.4
Umjetničko područje	3	0.7
Ukupno	433	100.0

Među učenicima koji bi nastavili školovanje, čak se polovica opredjeljuje za neki od studija u okviru društvenog područja (48.6%), a 18.9% za humanističko područje. Iako žive u teškim životnim uvjetima, učenici na području posebne državne skrbi, kao i njihovi vršnjaci u ostalim dijelovima Hrvatske, najmanji interes pokazuju za struke koje su puno perspektivnije s obzirom na sadašnje ili buduće mogućnosti zapošljavanja. Tako bi se svega 15.4% učenika

opredijelilo za neki od studija u okviru tehničkog i prirodoslovnog područja.

Uz pitanje zbog čega su izabrali struku za koju se školuju, odnosno zbog čega bi upisali određeni studij (ako pohađaju gimnaziju), učenici su zaokruživali jedan ili više od ponuđenih motiva za izbor zvanja. Odgovori pokazuju da mogućnost zarade i veće mogućnosti zapošljavanja nisu najvažniji motivi izbora budućeg zvanja (tablica 55). Kao što je to obično slučaj u mladim ljudima, za izbor budućeg zvanja najvažnija je intrinzična motivacija, tj. interes za određenu struku i želja da u budućem zvanju vlastite sposobnosti dođu do izražaja.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	Broj učenika	% ukupnog broja
To me zanima	574	51.9
Mislim da za to imam sposobnosti i odgovarajućih vještina	464	42.0
U toj struci može se dobro zaraditi	329	29.7
U toj struci lakše se dobiva posao	314	28.4
Lako je za učiti (studirati), mogu se dobiti dobre ocjene	78	7.1
Tako žele (su željeli) moji roditelji	57	5.2
Neću se moći drugdje upisati	56	5.1

Tablica 55.
Motivi za izbor zvanja

Prijeporno je, dakako, koliko su mladi zbilja upoznati s najvažnijim obilježjima pojedinih studija i zvanja, kao i s mogućnostima rada u takvim strukama. Oni se najčešće samostalno, bez savjeta odraslih, odlučuju za određeno zvanje (72.4%); znatno manji broj najviše se savjetuje s roditeljima o izboru zvanja (22.8%), a jedan manji dio o tome se savjetovao s prijateljima i poznanicima (4.3%) ili s nastavnicima (1.5%). Svega 1.7% učenika navodi da su se o izboru zvanja savjetovali sa stručnjacima koji rade na profesionalnoj orijentaciji učenika. Timovi stručnjaka koji rade pri obližnjim zavodima za zapošljavanje morali bi stoga više pozornosti posvetiti profesionalnomu informiranju i profesionalnoj orijentaciji učenika na područjima posebne državne skrbi. Isto tako, planiranje bilo kakva oblika gospodarskog razvoja tih krajeva valjalo bi povezati sa sličnim akcijama profesionalna informiranja učenika i organiziranja povremene učeničke prakse.

Premda mladi imaju dosta jasne profesionalne aspiracije, čak 40.2% učenika očekuje da će imati problema u njihovom ostvarenju. Koliko su njihove želje u raskoraku s percipiranim mogućnostima pokazuje i podatak da 63.1% učenika

koji očekuju probleme u ostvarivanju svojih planova, kao najvažniji razlog za to navode siromaštvo; poteškoće pri upisu ističe manjinskih 21.5% učenika (tablica 56).

Tablica 56.
 Što misliš, hoćeš li imati problema u ostvarivanju svojih planova za daljnje školovanje? Kojih?

Percipirani problemi u ostvarenju profesionalnih aspiracija	Broj problema	% učenika
Financijska situacija	279	63.1
Problemi oko upisa (konkurencija, loše ocjene, "nema vezu" i sl.)	95	21.5
Problemi oko smještaja	23	5.2
Teškoće oko vlastitog zapošljavanja	18	4.1
Problemi "zbog nacionalnosti" (politički problemi, nacionalnost)	16	3.6
Rat u SRJ i posljedice krize na Kosovu	13	2.9
Prilagodba na novu sredinu (veći grad, preseljenje)	7	1.6
Ostalo (specifični odgovori)	33	7.5
Ukupni broj problema	484	/
Broj učenika	/	442

Tablica 57.
 U kojoj bi djelatnosti najradije radio(la), odnosno za koju bi se djelatnost najradije školovao(la)?

Djelatnosti	% učenika
Poljoprivreda	4.3
Građevinarstvo	3.1
Industrija	2.8
Trgovina	12.8
Ugostiteljstvo i turizam	14.4
Zanatstvo, uslužne djelatnosti	4.5
Kultura i školstvo	14.2
Zdravstvo	10.9
Vojska i policija	14.1
Željeznički i cestovni promet	1.3
Državne službe (mjesne, općinske, republičke)	11.2
Nisam o tome razmišljao(la)	6.4
Ukupno	100.0

Pri izboru djelatnosti u kojima bi se najradije zaposlili ili za koje bi se najradije školovali, učenici nemaju jako izražene preferencije određene djelatnosti (tablica 57). Ipak, među ponuđenim djelatnostima izdvaja se skupina nešto popularnijih, kao što su ugostiteljstvo i turizam, kultura i školstvo, vojska i policija, trgovina, državne službe i zdrav-

stvo, dok su manje privlačne poljoprivreda, građevinarstvo, industrija, te željeznički i cestovni promet.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Ocjena mogućnosti zapošljavanja. Podaci u tablici 58 pokazuju da ispitanici svoje šanse za zapošljavanje procjenjuju dosta suzdržano. Prosječna procjena kreće se između opisnih ocjena “vjerojatno hoću” i “vjerojatno neću”. Nešto više od trećine učenika (37.4%) smatra da se neće moći zaposliti po završetku školovanja.

	N	%
1. Sigurno ili gotovo sigurno hoću	71	6.4
2. Vjerojatno hoću	609	55.1
3. Vjerojatno neću	341	30.8
4. Sigurno neću	73	6.6
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

Odgovori ispitanika na pitanje što bi učinili kad ne bi odmah mogli dobiti posao navedeni su u tablici 59. (Pri odgovaranju na ovo pitanje, ispitanici su najčešće zaokruživali jedan odgovor, ali su neki zaokružili dva odgovora, pa ukupan zbroj prelazi 100%.) Kad bi se našli u takvoj situaciji, ispitanici bi najvjerojatnije potražili posao u inozemstvu ili bi tražili bilo kakav posao na području gdje žive. Mogućnost da ostanu bez posla mladi uzimaju ozbiljno; na to ukazuje i podatak da samo 14% učenika ne zna što bi radili kada se ne bi odmah zaposlili.

	Broj učenika	% od ukupnog broja učenika
Čekao(la) bih neko vrijeme dok se u mom mjestu ili regiji ne otvori radno mjesto u mojoj struci	57	5.2
Tražio(la) bih bilo kakav posao u svome mjestu ili regiji dok se ne otvori negdje radno mjesto u mojoj struci	307	27.8
Tražio(la) bih posao bilo gdje u Hrvatskoj	181	16.4
Tražio(la) bih posao u inozemstvu	324	29.3
Nastavio(la) bih školovanje (studij, poslijediplomski studij) ili upisao(la) neki drugi studij	133	12.0
Ne znam, zasad uopće ne mislim o tome	155	14.0

Tablica 58.

U današnje vrijeme mnoge ljude zabrinjava da će ostati bez posla ili da neće moći naći posao. Što misliš, hoćeš li se moći zaposliti kada završiš školovanje?

Tablica 59.

Što bi učinio(la) ako nakon završetka škole ne bi mogao(la) odmah dobiti posao?

U tablici 60 vidljivi su razlozi moguće nezaposlenosti i postotni udio ispitanika koji razloge uvažava.

Tablica 60.
 Koji razlozi povećavaju mogućnost da ostaneš nezaposlen(na)?

	Broj učenika	% od ukupnog broja učenika
Ekonomska situacija u cijeloj zemlji	660	59.7
Zanima me struka u kojoj se teško zaposliti	41	3.7
Prevelika konkurencija, puno kvalificiranih mladih ljudi	267	24.1
Ekonomska situacija u području gdje živim	254	23.0
To što nemam dovoljno znanja i vještina za posao koji se traži	26	2.4
To što nemam dobre veze	286	25.9
Ne znam, ne mogu ocijeniti	104	9.4

Slaba ekonomska situacija u cijeloj zemlji glavni je razlog, po ocjeni mladih, njihove eventualne nezaposlenosti (59.7%). Pri tome je opće stanje u državi važniji kriterij procjene nego li ekonomska situacija na područjima gdje žive (23%). Približno se četvrtina mladih ljudi (24.1%) slaže s mišljenjem da je konkurencija na tržištu radne snage prevelika, ali isto ih toliko (25.9%) izražava nepovjerenje u pravedno funkcioniranje organa vlasti jer drže da su njihove šanse za zapošljavanje manje zbog toga što nemaju dobre veze.

Tablica 61.
 Što misliš, jesu li prilike za zapošljavanje u tvojoj regiji općenito bolje, jednake ili lošije nego u drugim mjestima u Hrvatskoj?

	N	%
Bolje su	21	1.9
Podjednake	272	24.6
Lošije	651	58.9
Ne znam, nisam siguran(na)	154	13.9
Bez odgovora	8	0.7
Ukupno	1.106	100.0

Ispitani, također, ocjenjuju da su u njihovoj regiji prilike za zapošljavanje gore nego u ostalim dijelovima Hrvatske (58.9%), a ne očekuju bolju situaciju ni u budućnosti (tablice 61 i 62). Vlada Republike Hrvatske nastoji raznim olakšicama i kreditima poticati razvoj gospodarstva i rast životnog standarda tamošnjih građana. U početku povratka na ta područja prevladavalo je shvaćanje da će doseljenici i mladi ljudi koji žele privređivati i zasnovati obitelj imati i veće šanse za brži razvoj. Očito je da je eventualno početno povjerenje u međuvremenu oslabilo jer se planirani programi ili nisu dovoljno brzo ili dovoljno dobro primjenjivali.

	N	%
Bolji nego u drugim područjima Hrvatske	42	3.8
Podjednaki	377	34.1
Lošiji	293	26.5
Ne znam, nisam siguran(na)	365	33.0
Bez odgovora	29	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Na ovaj zaključak upućuju i odgovori mladih na pitanje jesu li im promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj omogućile nove prilike za razvoj (tablica 63). Svega 16.9% mladih slaže se da su promjene za njih bile u određenom smislu pozitivne; no čak 47.9% ispitanika navodi da su im donijele više problema nego li prilika za razvoj.

	N	%
Novih prilika	187	16.9
Problema	530	47.9
Ne znam	389	35.2
Ukupno	1.106	100.0

Radne aspiracije. Pri ispitivanju radnih aspiracija okosno pitanje bilo je ima li ova generacija mladih ljudi poduzetničkog duha, tj. jesu li počeli razmišljati o svojoj budućnosti u skladu s promjenama koje donosi prijelaz u demokratsko društveno uređenje i uvođenje zakonitosti tržišnoga gospodarstva. Iz odgovora u tablici 64 vidljivo je da bi se nešto više od trećine mladih (36.3%) željelo baviti privatnim poduzetništvom.

	N	%
Želio(željela) bih se baviti privatnim poduzetništvom, tj. vodio(la) bih vlastiti ili obiteljski posao	401	36.3
Želio(željela) bih naći posao u nekom državnom poduzeću	327	29.6
Želio(željela) bih naći posao kod nekog privatnika ili u poduzeću koje je privatizirano	89	8.0
Želio(željela) bih naći posao u nekoj stranoj tvrtki koja ima predstavništvo u Hrvatskoj	259	23.4
Ostalo	30	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Mladi ljudi inače su skloniji iskušavanju novih aktivnosti, inicijativi i riziku, te ovu opciju nešto više preferira-

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 62.

Procijeni kakvi će biti izgledi za zapošljavanje u tvojoj regiji u budućnosti.

Tablica 63.

Promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj donijele su nove prilike za razvoj, ali i probleme. Misliš li da je za ljude poput tebe više:

Tablica 64.

U današnje vrijeme ljudi sve više razmišljaju o tome da započnu vlastiti posao, tj. osnuju sami ili zajedno s drugim privatnicima vlastito poduzeće. Kakvi su u tom smislu tvoji planovi?

ju od stalnog zaposlenja u državnom poduzeću ili posla u stranoj tvrtki koja ima predstavništvo u Hrvatskoj. Stoga valja na vrijeme, još dok su u srednjoj školi, poticati u njih inicijativu i pripremati ih na zahtjeve koji će se pred njih ubuduće postavljati na tržištu radne snage. Zanimljivo je uočiti da su zbog raznih nepravilnosti u privatizaciji i poslovanju privatnici potpuno izgubili ugled kao mogući poslodavci. U početku je velik dio mladih ljudi bio sklon tražiti posao u privatnim poduzećima nadajući se boljoj zaradi, ali su tijekom vremena uvidjeli da su često izloženi samovolji poslodavaca bez mogućnosti zaštite svojih radnih prava. Sudeći po odgovorima ispitanika u ovom istraživanju, posao kod privatnika sada je najmanje poželjna solucija (8% ispitanika).

Poticanje poduzetništva i kreditiranje programa malih obiteljskih poduzeća jedno je od strategijskih uporišta razvitka područja posebne državne skrbi. Stoga je korisno znati kojom bi se djelatnošću mladi željeli baviti, ako bi po završetku školovanja mogli dobiti od države potporu za osnivanje vlastita posla. No to je tema o kojoj učenici za sada još puno ne razmišljaju, što izričito navodi njih 28.8%. Ali, svega 9.9% mladih navodi da se ne namjerava baviti poduzetništvom. Među onima koji bi se željeli baviti poduzetništvom najpopularnija su područja djelatnosti trgovina (22.1%) te ugostiteljstvo i turizam (18.4%). Manji je interes za zanatstvo/obrt (7.1%), a najmanje su privlačne sljedeće djelatnosti: poljoprivreda (3%); stočarstvo – vlastita farma (3.3%); manji proizvodni pogoni (1.8%). Slične su preferencije vidljive i u prethodno opisanim odgovorima na pitanje za koje bi se djelatnosti mladi željeli školovati i u kojim djelatnostima bi se željeli zaposliti. Procjene i interesi mladih ljudi najvjerojatnije se temelje na iskustvu stečenom u njihovoj okolini. Na područjima gdje žive, otvaranje trgovina i ugostiteljskih objekata gotovo je sinonim za privatno poduzetništvo.

Čini nam se da mladi ljudi svoje profesionalne planove više donose na temelju stereotipa da se u trgovini i ugostiteljstvu lako zarađuje, da je to uglednije zanimanje i sl., a ne na temelju činjenica i poznavanja stvarnih tržišnih potreba. U jednim turističkim novinama koje služe kao vodič kroz Kaliforniju i Silicijsku dolinu, uz opis bogatstva i raskoši kraja, može se pročitati i podatak da učenici u srednjim školama dobivaju za zadaću razraditi projekt o tome kako bi investirali prvih milijun dolara. Premda anegdotski, opis pokazuje da u zemljama u kojima je jako izražen duh kapitalizma ni najbogatiji ljudi ne dopuštaju sebi luksuz samo uživati u bogatstvu. Mladi se ljudi uspješnije socijaliziraju koliko ranije počnu stjecati radna isku-

stva i radnu etiku (radeći tijekom ljeta, prihvaćajući se dobrovoljna rada, te vježbajući kako steći profit, imajući pritom na umu da je častan svaki posao koji donosi zaradu). Premda se ne moramo potpuno složiti sa sustavom vrednota koji se uz ovakve ciljeve promiče, neprijeporno je da bi u mladih trebalo poticati poduzetnički duh i učiti ih kako ostvariti određene (važne) ciljeve u životu. Zato ono što ih se uči u školi mora biti povezano s njihovim svakodnevnim životom i prilikama u njihovu kraju. Tako bi, npr., učenici u srednjoj ekonomskoj školi, uz pomoć poduzetnika iz svoga kraja, gostujućih predavača, sudionništva u životu na malim obiteljskim farmama i imanjima u drugim zemljama i nizu sličnih aktivnosti, uz znanje stjecali i iskustvo koje će utjecati na njihovu sposobnost da “vlastitu sudbinu uzmu u svoje ruke”. Sama novčana potpora nije dovoljna, ne postoje li i planovi i znanja kako tu potporu iskoristiti. Da bi ovakve aktivnosti primjerno utjecale, mladi ljudi moraju i u svom kraju imati modele uspješnih poduzetnika i u drugim djelatnostima (izvan “mitske” trgovine i ugostiteljskih usluga).

---

7. POGLAVLJE

KOLIKO JE
SLOBODE U
SLOBODNOM
VREMENU?

Količina slobodnog vremena. Pitanja u anketi o slobodnom vremenu mladih odnose se na njegovu strukturu, količinu i sadržaj. Aktivnosti tijekom slobodnog vremena uglavnom su nestrukturirane i odvijaju se spontano. Četvrtina ispitanika (25.4%) odgovara da uvijek organizira svoje slobodno vrijeme, dok ostali rade ono što im određenog trenutka padne na pamet.

Podaci u tablici 65 pokazuju da mladi, zbog niza školskih obveza, nemaju previše slobodnog vremena. Malo slobodnog vremena ima 41.4% ispitanika, dovoljno 47.7%, a samo 10.3% ispitanika ima više nego dovoljno slobodnog vremena.

	N	%
Imam malo slobodnog vremena i gotovo sam uvijek u žurbi	171	15.5
Imam malo slobodnog vremena, ali samo ponekad osjećam da sam u žurbi	287	25.9
Imam sasvim dovoljno slobodnog vremena	528	47.7
Imam i više nego dovoljno slobodnog vremena tako da se ponekad dosađujem	92	8.3
Imam i više nego dovoljno slobodnog vremena i gotovo se uvijek dosađujem	22	2.0
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 65.
Koliko imaš slobodnog vremena?

Omiljene aktivnosti. Na pitanje otvorenog tipa što vole raditi tijekom slobodnog vremena odgovorila su 1.072 ispitanika (97% uzorka); naveli su 1.939 aktivnosti ili, u prosjeku, 1.8 svaki. Aktivnosti u slobodnom vremenu grupirane su prema svom sadržaju u osamnaest kategorija odgovora (tablica 66). Najveći broj mladih (43.4%) voli svoje slobodno vrijeme provoditi u izlascima i druženju s prijateljima. Pri tome se misli na izlaske općenito, dok su specifični odgovori, kao što su odlazak u diskoklub, kino, na

koncerte, u kafiće i kavane, posebno izdvojeni, onako kako su ih učenici navodili. Takve aktivnosti nisu svima jednako raspoložive, ali iz maloga postotnog udjela učenika koji ih spominju može se zaključiti da je primarna svrha izlaska zajedničko druženje, a ne želja da se vrijeme provede baš na određenome mjestu. Četvrtini ispitanih najveće zadovoljstvo u slobodnom vremenu pričinjava bavljenje sportom, a ostali više navode pasivne i opuštajuće aktivnosti, kao što su slušanje glazbe, šetnje i izleti, gledanje televizije i sl.

Tablica 66.
 Od svih stvari koje činiš u slobodno vrijeme, što ti pričinjava najveće zadovoljstvo?

Rang	AKTIVNOSTI	Broj aktivnosti	% aktivnosti	% učenika
1	Izlasci i druženje s prijateljima	483	24.9	43.4
2	Bavljenje sportom	272	14.0	24.6
3	Slušanje glazbe	233	12.0	21.1
4	Šetnje po mjestu, izleti	173	8.9	15.6
5	Gledanje televizije, videa	151	7.8	13.6
6	Čitanje novina, čitanje knjiga	136	7.0	12.3
7	Spavanje, ljenčarenje, opuštanje	96	5.0	8.7
8	Rekreacija (vožnja biciklom, fitness...)	77	4.0	7.0
9	Kreativan rad, umjetničko izražavanje (slikanje, pisanje, pjevanje...)	64	3.3	5.8
10	Posjete i druženje s obitelji, rodbinom	32	1.7	2.9
11	Odlazak u diskoklub, na ples	25	1.3	2.3
12	Aktivnosti "uradi sam" (izrada i popravci predmeta, šivanje, vezenje...)	17	0.9	1.5
13	Tečajevi za usavršavanje, dopunsko školovanje	16	0.8	1.4
14	Rad u vrtu, voćnjaku	11	0.6	1.0
15	Plaćeni povremeni posao	10	0.5	0.9
16.5	Odlazak u kafiće, kavane	8	0.4	0.7
16.5	Odlazak u kino, kazalište, na koncerte	8	0.4	0.7
18	Putovanje (na more, na odmor...)	5	0.3	0.4
/	Ostalo (nekategorizirani odgovori)	122	6.3	11.0
/	Bez odgovora	/	/	3.1
/	Ukupno odgovora	1.939	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	1.106

Izložena rang-lista jednim je dijelom određena preferencijama učenika, ali i njihovim mogućnostima i ponuđenim izborom slobodnih aktivnosti. Zbog toga je ispitanicima postavljeno pitanje čime bi se željeli baviti, a što

im trenutačno nije omogućeno (tablica 67). Više od polovice, odnosno 646 učenika (58.4%), ne može se zbog određenih razloga sada baviti nekim aktivnostima koje im se sviđaju. Podaci u tablici 67 pokazuju koje su to aktivnosti te postotni udio učenika u ovom poduzorku (N = 646) koji bi se njima željeli baviti. Kao i većina njihovih vršnjaka, učenici bi željeli putovati, odlaziti na odmor, upoznavati nove ljude i nove krajeve. Iz prethodne tablice može se vidjeti da takav luksuz sebi mogu dopustiti samo rijetki. Premda dosta učenika spominje da im bavljenje sportom i rekreacijom pridonosi zadovoljstvu, iz njihovih je odgovora vidljivo da je interes za ove aktivnosti još veći, ali mnogima nisu dostupne. Dosta mladih željelo bi također povremeno raditi i zarađivati za džeparac. Među ostalim odgovorima, spominju se organizirane aktivnosti u cilju vlastita usavršavanja (razni tečajevi, kreativne aktivnosti i sl.), a dio mladih ljudi navodi da im nedostaje više odmora i opuštanja.

Zora Rabotež-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Rang	ŽELJENE AKTIVNOSTI U SLOBODNO VRIJEME	Broj aktivnosti	% aktivnosti	% učenika
1	Putovati	210	29.5	32.5
2	Baviti se sportom	107	15.0	16.6
3	Povremeni plaćeni rad	58	8.2	9.0
4	Rekreacija (plivanje, fitness...)	54	7.6	8.4
5	Zabavljati se	37	5.2	5.7
6	Izlasci i druženje s prijateljima	42	5.9	6.5
7	Baviti se nečim kreativnim (slikati, glumiti, svirati, istraživati...)	35	4.9	5.4
8.5	Odlaziti u kino, kazalište, na koncerte	22	3.1	3.4
8.5	Spavanje, ljenčarenje, opuštanje	22	3.1	3.4
10	Tečajevi, usavršavanje (strani jezici, informatika...)	18	2.5	2.8
11.5	Šetnje po mjestu ili u prirodi, izleti	14	2.0	2.2
11.5	Više čitati	14	2.0	2.2
13	Druženje s obitelji, rodbinom	7	1.0	1.1
14	Aktivnosti "uradi sam"	5	0.7	0.8
/	Ostalo (nekategorizirani odgovori)	66	9.3	10.2
/	Ukupno odgovora	711	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	646

Tablica 67.

Ima li nešto što bi želio(željela) raditi u svoje slobodno vrijeme ili za vrijeme praznika, što sada zbog određenih razloga ne možeš raditi?

Tablica 68.
 Razlozi zbog kojih se učenici
 ne mogu baviti željenim
 aktivnostima

Rang	Razlozi	Broj razloga	% razloga	% učenika
1	Financijski problemi	183	25.2	28.5
2	“Nemam mogućnosti”	120	16.5	18.7
3	Školske obveze	113	15.6	17.6
4	Nedostatak slobodna vremena	111	15.3	17.3
5	Neorganiziranost mjesta u kojem žive	53	7.3	8.3
6	Zbog udaljenosti, problema prijevoza	31	4.3	4.8
7	Zbog sigurnosti (mine, blizina granice, nacionalni sukobi...)	19	2.6	3.0
8	Zbog roditeljske strogosti	14	1.9	2.2
9	Zbog rata na Kosovu/u SRJ	12	1.7	1.9
/	Ostalo (ne kategorizirani odgovori)	70	9.6	10.9
/	Ukupno odgovora	726	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	641

U tablici 68 navedeni su razlozi zbog kojih učenici ne mogu provoditi svoje slobodno vrijeme onako kako bi željeli. Financijski problemi i odgovor “nemam mogućnosti” navode se u 47.2% svih odgovora, a to je ujedno i važan razlog zbog čega učenici ne mogu odlaziti na odmor i putovati (što bi, dakako, velik broj njih želio). Daljnjih 34.9% razloga odnosi se na prevelike obveze i nedostatak slobodnog vremena. Odatle i želja za što više odmora i aktivnosti koje smiruju i opuštaju (spomenutih u prethodnom pitanju). Ostali razlozi uključuju objektivne okolnosti, tj. slabe uvjete na području u kojem žive i neke specifične osobne probleme.

Organizacija. Iduća pitanja u vezi su s brojem i vrstom ponuđenih sadržaja za organizirano provođenje slobodnog vremena. Okosno je pitanje postoji li u školi, mjestu ili crkvi kakav klub učenika, učenička grupa ili program za mlade u okviru kojeg se organiziraju slobodne aktivnosti (npr. sportske aktivnosti, tečajevi stranih jezika, tehničke kulture, zbor, likovne radionice i sl.). Uz ovo pitanje ispitanici su odgovarali jesu li učlanjeni u slične aktivnosti, a zatim nabrajali koje su to aktivnosti. Čak 71% učenika navodi da u njihovom mjestu ili školi ne postoje organizirane slobodne aktivnosti. Sigurno je da je barem u školama organizirano više izvannastavnih aktivnosti, ali izgleda da učenici nisu toliko za njih zainteresirani ili se pak slične aktivnosti ne zbivaju redovito. U svakom slu-

čaju, može se pretpostaviti da su učenici koji ističu specifične aktivnosti i klubove u koje su učlanjeni, upravo oni koji se organiziranim aktivnostima bave redovito, a ne povremeno.

Samo su 222 učenika, ili 20% od cijelog uzorka, navela da se bave nekim organiziranim aktivnostima za mlade. Kako su neki od njih uključeni u više slobodnih aktivnosti, naveli su ih ukupno 311 ili 1.4 po ispitaniku. Može se pretpostaviti da je broj aktivno uključenih učenika veći nego što je ovdje zabilježeno, jer svaka aktivnost, ako se redovito održava, uključuje skupinu učenika. Neki članovi organiziranih aktivnosti jednostavno nisu odgovorili na pitanja, ali i to ukazuje na njihovu motivaciju i zainteresiranost za takav rad. Kako je već navedeno, na pitanje u anketi koliko je njihovo slobodno vrijeme strukturirano, približno četvrtina učenika navela je da uvijek organizirano provode svoje slobodno vrijeme. Može se, dakle pretpostaviti, da je svaki peti ili svaki četvrti učenik uključen u neki oblik izvanškolskih aktivnosti. Vjerojatno interes za slične aktivnosti nije puno veći jer se one uglavnom odvijaju u školi, nakon nastave. Budući da su učenici već dosta opterećeni školskim obvezama, takve aktivnosti mogu biti manje opuštajuće i djelovati kao dodatna obveza.

Iako se na temelju odgovora na prethodna pitanja ne može odrediti koliki je općenito angažman učenika u izvanškolskim aktivnostima, iz aktivnosti u koje su uključeni može se dobiti uvid kakvi im se sadržaji najčešće nude, odnosno kakvi sadržaji izazivaju nešto veći interes (tablica 69).

Rang	Organizirane slobodne aktivnosti	Broj odgovora	% aktivnosti
1	Sportske aktivnosti	146	47.1
2	Folklor, kulturno-umjetničko društvo	41	13.2
3	Pjevanje u zboru	35	11.3
4	Tečaj stranih jezika	13	4.2
5	Dramska grupa	9	2.9
6.5	Aktivnosti u crkvi (vjeronauk, susreti...)	6	1.9
6.5	Političke stranke	6	1.9
8.5	Dobrovoljno vatrogasno društvo	5	1.6
8.5	Informatička grupa	5	1.6
10	Novinarska grupa	4	1.3
11.5	Diskusijska grupa	2	0.6
11.5	Ribolovno društvo	2	0.6
/	Ostale aktivnosti	36	11.6
/	Ukupno odgovora	310	100.0

Tablica 69.
 Članstvo u organiziranim slobodnim aktivnostima

Članstvo u sportskim klubovima najčešća je redovito organizirana aktivnost. Time se bavi 13.2% učenika u cijelom uzorku od 1.106 učenika. Sudjelovanje u folklornim i kulturno-umjetničkim društvima te pjevanje u zboru jedine su još nešto češće aktivnosti, ali je u njih uključen mali broj učenika iz ukupnog uzorka (3.7%, odnosno 3.2%). Već je prije spomenuto da je broj ponuđenih aktivnosti, kao i broj povremenih korisnika takvih aktivnosti, sigurno veći. Međutim, podaci ukazuju na to da je ponuda, vjerojatno, pretežno "papirnata", te da nisu ostvareni dobri uvjeti za dugoročniji i ozbiljniji rad raznih učeničkih sekcija i klubova.

Zadovoljstvo. Odgovori na ljestvici zadovoljstva načinom provođenja slobodnog vremena (tablica 70) pokazuju da je 46.4% ispitanika prilično zadovoljno, a 13.9% jako zadovoljno. Na sličnim skalama ispitanici su uglavnom skloniji davati pozitivnije odgovore jer i u objektivno slabijim uvjetima oni svoje procjene donose uzimajući u obzir kontekst u kojem žive i činjenicu da je tako većini njihovih vršnjaka. Njihovo stvarno nezadovoljstvo zacijelo je veće, (što se može zaključiti i iz odgovora na prethodna pitanja gdje više od polovice učenika navodi da im nedostaju razne aktivnosti kojima bi se željeli baviti). Stoga podatak da 28% učenika izražava neutralne stavove valja uzeti u obzir kao mjerodavni pokazatelj određene rezigniranosti i nezadovoljstva.

Tablica 70.
Koliko si općenito zadovoljan(na) time kako provodiš slobodno vrijeme?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	154	13.9
2. Prilično zadovoljan(na)	513	46.4
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	310	28.0
4. Prilično nezadovoljan(na)	101	9.1
5. Jako nezadovoljan(na)	22	2.0
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

8. POGLAVLJE

SAMOPOUZDANJE I DRUGO

Poredak osnovnih vrednota. U istraživanju mladi su rangirali i određena životna područja po stupnju važnosti za njihov život. U tablici 71 navedeni su prosječni rangovi za svako područje.

PODRUČJE	Rang	Prosječan rang
Zdravlje	1	1.91
Prijateljstvo	2	3.62
Stalno zaposlenje	3	3.68
Uspjeh u karijeri	4	4.15
Novac	5	4.24
Oženiti se (udati) i imati svoju djecu	6	4.64
Dobra razonoda	7	5.74

Tablica 71.

Kad bi morao(la) birati između sljedećeg, što bi stavio(la) na prvo mjesto po važnosti u tvom životu, što na drugo, itd. do posljednjeg mjesta? Upiši rang (brojeve od 1 do 7) uz ono što je predloženo.

Najviše mjesto u hijerarhiji vrednota zauzima zdravlje, a odmah je zatim prijateljstvo. Zanimljivo je da mladi ljudi skoro jednako važnim procjenjuju i stalno zaposlenje. Pri tome, novac sam po sebi nije izrazito važan. Mladima je važniji posao i uspjeh u karijeri gdje će njihove sposobnosti i znanja doći do izražaja (samoostvarenje, ponos). Dobra zabava na posljednjem je mjestu u hijerarhiji vrednota. Zanimljivo je da ispitanici, premda imaju pozitivne stavove prema ženidbi i mogućnosti da imaju djecu, brak i obitelj smještaju relativno nisko u sustavu vrednota. U njihovom sustavu vrednota trenutačno više mjesto zauzimaju životna područja važna za individualnu egzistenciju.

U spomenutom istraživanju Sakomana i suradnika 1998. godine bilo je postavljeno isto pitanje. (Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku od 2.823 učenika svih razreda srednjih škola koji žive u županijskim središtima diljem Hrvatske. U uzorak nisu bili uključeni učenici koji žive na područjima posebne državne skrbi, pa se može pretpostaviti da je slika o kvaliteti života nešto bolja.) Dobiivena hijerarhija vrednota bila je sljedeća: zdravlje (2.21); pri-

jateljstvo (3.39); oženiti se/udati i imati djecu (3.81); uspjeh u karijeri (4.08); stalno zaposlenje (4.37); novac (4.51) i razonoda (5.63). Obje rang-liste u osnovi su jako slične, ali se zamjećuje i jedna važna razlika. Kao što se vidi iz prosječnih rangova, učenici koji žive u ostalim dijelovima Hrvatske na više mjesto u hijerarhiji vrednota stavili su brak i obitelj, a na niže mjesto stalno zaposlenje. Razlika je djelomično odredljiva činjenicom da nisu isti uzorci, te da je istraživanje provedeno godinu dana ranije. Međutim, hijerarhija osnovnih vrednota prilično je stabilna. Stoga smo manje skloni interpretaciji da su eventualne promjene u društvenim uvjetima tijekom samo godine dana mogle utjecati na promjenu sustava vrednota mladih. Vjerojatnije je da je razlika izazvana razlikama u životnom položaju učenika; kod učenika na područjima posebne državne skrbi egzistencijalne potrebe više dolaze do izražaja te je i stalno zaposlenje na višem mjestu u sustavu vrednota.

Premda su važnost braka i obitelji slabije ocijenili, ispitanici nemaju negativne stavove prema zasnivanju vlastite obitelji. Gotovo svi (95%) naveli su kako očekuju da će se udati ili oženiti. Na pitanje koliko bi djece željeli imati, 1.2% navodi da neće imati djece, a ostali bi najčešće željeli imati dvoje (54.4%) ili troje (22.3%) djece. Više od troje djece željelo bi imati 15.3% učenika, a jedno dijete 5.9% ispitanika.

Zadovoljstvo zdravljem, općenito. Većina ispitanika nema zdravstvenih problema, manje zdravstvene probleme ima 11.9% učenika, a 5.5% ispitanih učenika ima takve zdravstvene probleme koji im smetaju u obavljanju nekih aktivnosti. U skladu su s objektivnim zdravstvenim statusom i procjene zadovoljstva vlastitim zdravljem (tablica 72). Tako 12.9% učenika možemo smatrati relativno nezadovoljnima, tj. nisu niti zadovoljni niti nezadovoljni svojim zdravljem, a 5% učenika, vjerojatno onih koji imaju nešto veće zdravstvene probleme, nezadovoljnima svojim zdravljem.

Tablica 72.
Koliko si zadovoljan(na)
svojim zdravljem?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	309	27.9
2. Prilično zadovoljan(na)	589	53.3
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	143	12.9
4. Prilično nezadovoljan(na)	43	3.9
5. Jako nezadovoljan(na)	12	1.1
Bez odgovora	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.0

Ritam tjeskobe i vedrine. Prevladavajuća raspoloženja, strahovi i brige određeni su obilježjima osobnosti ispitanika, ali i kvalitetom života. Razdioba odgovora vidljiva u tablici 73 pokazuje da prevladavaju sretna raspoloženja. No podatak da se svaki četvrti ispitanik često osjeća potišteno ili tužno (23.1%) navodi na analitički oprez.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	Često (1) %	Ponekad (2) %	Rijetko (3) %	Nikad (4) %	Bez odg. %
Koliko se često osjećaš potišteno ili tužno?	23.1	49.7	23.2	3.3	0.5
Koliko se često osjećaš sretno i zadovoljno?	46.6	41.1	10.5	1.1	0.7

Tablica 73.
Učestalost tužnih i sretnih raspoloženja

Prosječna procjena za depresivno raspoloženje = 2.1
Prosječna procjena za dobro raspoloženje = 1.7

Notorno je da su depresivna raspoloženja ovisna o iskustvu nesigurnosti i o brigama u vezi s vlastitom budućnošću. Čak 515 ili 46.6% učenika odgovorilo je da su se, onih dana kada se provodilo ispitivanje, zbog nečega osjećali zabrinuto i uplašeno. Na pitanje što ih plaši ili brine odgovorio je 501 učenik, a ukupno su navedena 562 događaja (tablica 74).

Rang	UČENIČKE BRIGE I STRAHOVI	Broj	% odgovora	% učenika
1	Završetak škole i upis na fakultet (ocjene, matura i sl.)	220	39.1	43.9
2	Osobna budućnost i budućnost Hrvatske	90	16.0	18.0
3	Rat u Srbiji, Kosovska kriza	76	13.5	15.2
4	Odnosi u obitelji (svađe, sukobi, obiteljski problemi)	26	4.6	5.2
5.5	Zaposlenje, financijska situacija	25	4.4	5.0
5.5	Politička situacija u svijetu	25	4.4	5.0
7	Zdravstveni problemi (vlastiti, bliskih osoba)	20	3.6	4.0
8	Međunacionalni odnosi (mržnja i osveta, budućnost nacionalnih manjina)	14	2.5	2.8
/	Ostalo (specifični odgovori)	66	11.7	13.2
/	Ukupno odgovora	562	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	501

Tablica 74.
Trenutačni događaji koji najviše zabrinjavaju mlade

Iz dobivenih odgovora uočljivo je da su najizraženije brige i strahovi velikim dijelom uvjetovani događajima u vrijeme ispitivanja. U to vrijeme trajao je rat na Kosovu i započeo je napad NATO snaga na Jugoslaviju. To je, naravno, osobito zabrinjavalo učenike koji su za to područje vezani obiteljskim i rodbinskim vezama, a kod dijela učenika moglo je pojačati opću nesigurnost i brige za vlastitu budućnost. Istraživanje je, isto tako, provedeno koncem školske godine te je logično da je u to vrijeme velik dio učenika najviše brinuo kakve će ocjene dobiti i hoće li se moći upisati na fakultet. No, ne treba isključiti ni djelovanje sklonosti teatralizaciji inače banalnih okolnosti i činjenica.

Nadzor budućnosti i samopouzdanost. Za zdrav osobni razvoj i uspješno sučeljavanje sa životnim nedaćama važan je osjećaj da možemo sami utjecati na svoju budućnost ili tzv. unutarnje mjesto kontrole. Za razliku od toga, ovisnost ponašanja o vanjskim silama dovodi do osjećaja bespomoćnosti, neadekvatnih načina sučeljavanja sa stresom i pasivna odnosa prema budućnosti. Ovakav stil ponašanja određen je, dakako, svojstvima osobnosti, ali na njega djeluju i stečena iskustva ili stanovita povijest uspjeha u životu.

U ovom uzorku 37.5% učenika smatra da njihova budućnost uglavnom ovisi o izvanjskim okolnostima na koje ne mogu puno utjecati; za 59.4% ispitanika njihova budućnost ovisi o njima samima; 3.1% učenika nije odgovorilo na ovo pitanje.

Dobivena slika (ne)samopouzdanosti donekle je u skladu s osjećajem kontrole vlastite budućnosti. Više od polovice učenika (55.1%) ima aktivan odnos prema svojoj budućnosti, tj. planira budućnost i postavlja sebi jasne ciljeve, dok kod ostalih prevladavaju odgovori "ovisi, kako kada" (30.5%), "ne razmišljam o budućnosti" (8.3%) i "ne znam, teško mi je odrediti" (6.1%). Pasivniji odnos prema vlastitoj budućnosti ne mora u ovom slučaju značiti i trajnije obilježje ličnosti ispitanika, nego može biti i izrazom prilagodbe promjenljivim i nesigurnim životnim uvjetima. Na to ukazuje i podatak o zadovoljstvu vlastitim zdravljem i općenito visoko zadovoljstvo sobom kao osobom (tablica 75). Uzimajući sve u obzir, 81.8% učenika zadovoljno je sobom kao osobom, a među jako zadovoljnima svaki je četvrti ispitanik u uzorku (25%). Drukčije rečeno, fatalistička pasivnost ne određuje većinsko ponašanje ispitanika.

Zadovoljstvo sobom	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	276	25.0
2. Prilično zadovoljan(na)	628	56.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	168	15.2
4. Prilično nezadovoljan(na)	21	1.9
5. Jako nezadovoljan(na)	7	0.6
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 75.

Uzimajući sve u obzir, koliko si općenito zadovoljan(na) sobom kao osobom?

Ocjena obilnosti ponude životnih prilika. Odgovori na nekoliko pitanja pokazuju da mladi ljudi doista mogu biti zadovoljni sobom, premda tijekom života nisu imali puno prilika za razvoj. Unatoč tome, u njihovim odgovorima ne prevladava gorčina i bunt. Naime, na pitanje: Jesi li u svom dosadašnjem životu imao(la) dovoljno dobrih prilika da napraviš najbolje što možeš?, dvije trećine (65.8%) ispitanika odgovorilo je da su imali dovoljno dobrih prilika. Ispitanici koji smatraju da nisu do sada imali dovoljno dobrih prilika u životu (33.2%), kao najčešći razlog navode rat i slabu financijsku situaciju.

Međutim, tek odgovori na dodatno (projektivno) pitanje ukazuju na to kakva su bila dosadašnja životna iskustva ove generacije mladih ljudi. U upitniku se od njih tražilo da nabroje tri stvari koje oni nisu mogli imati u životu, a željeli bi da ih ima njihovo dijete. Na ovo pitanje odgovorilo je 93.5% ispitanika. Prema onome što bi željeli svojoj djeci, može se zaključiti što im je najviše i nedostajalo. Ispitanici su naveli ukupno 2.678 želja, a dobiveni odgovori klasificirani su u osamnaest kategorija sadržaja. Najčešće se među željama pojavljuju neka materijalna dobra kao što su stan, auto, računalo, luksuzniji predmeti i, općenito, veći životni standard (41.3%). Odgovor "više novca" navodi 37.3% ispitanika, a preostali su najčešći odgovori želja za mirom, tj. životom bez rata i, općenito, želja za sretnijim djetinjstvom. Primjeri ostalih odgovora u tablici 76 zorno pokazuju kakva su iskustva mladi stekli u svom životu tijekom posljednjih godina. Takva iskustva uvjetovana su ponajviše teškim ratnim okolnostima i nisu svojstvena mladim ljudima koji su živjeli u drukčijem okruženju. Upozoriti je, npr., da svaki deseti učenik navodi kako bi svome djetetu poželio stalan dom tj. stalno mjesto boravka.

Tablica 76.

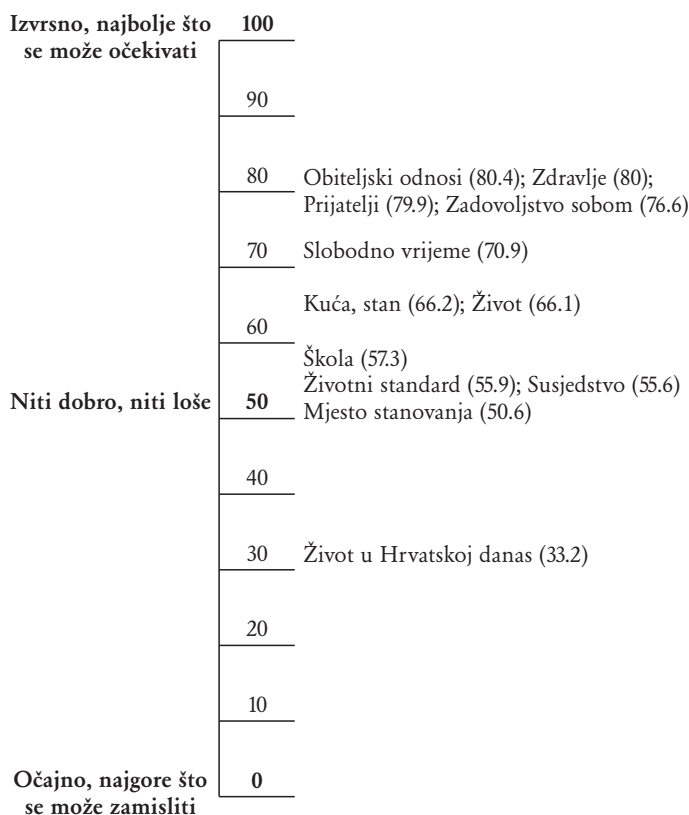
Navedi tri stvari koje bi želio(željela) da tvoje dijete ima, a koje ti nisi mogao(la) imati.

Rang	Što bi učenici željeli svojoj djeci a što sami nisu (dovoljno) imali	Broj želja	% učenika
1	Materijalna dobra, veći standard (stan ili kuću, bolje uvjete stanovanja, auto, računalo, više luksuza i sl.)	457	41.3
2	Više novca	413	37.3
3	Mir - život bez rata	321	29.0
4	Sreću i općenito bolje djetinjstvo	317	28.7
5	Bolju situaciju u obitelji (život s ocem, s oba roditelja, razumijevanje i pomoć roditelja)	162	14.6
6	Lagodniji život (život u boljoj zemlji, putovanja, život u gradu, bolji život i sl.)	150	13.6
7	Bolju perspektivu (bolju budućnost, zaposlenje i sl.)	126	11.4
8	Stalno mjesto boravka (stalan dom, da ne mora seliti, stalno prebivalište i sl.)	102	9.2
9	Bolje školovanje (mogućnost studija, glazbena škola, strani jezici, privatna škola)	100	9.0
10	Slobodu i demokraciju	79	7.1
11	Obilježja osobnosti i karaktera (pošten, pametan, optimističan, uporan, hrabar, jak)	66	6.0
12	“Sve što sam ja imao”	59	5.3
13.5	Prijateljstvo (bolje prijatelje, bez obzira na nacionalnost, više prijateljstva i sl.)	54	4.9
13.5	Zdravlje	54	4.9
15	Sigurnost	51	4.6
16	Zabavu	49	4.4
17	Više ljubavi	40	3.6
/	Ostalo (specifični odgovori)	78	7.1
/	Ukupan broj želja	2.678	/
/	Bez odgovora	/	6.5
/	Broj učenika	/	1.106

Opća ocjena zadovoljstva osnovnim životnim područjima. Na kraju upitnika primijenjena je ljestvica zadovoljstva na kojoj su ispitanici ocjenjivali sva važnija životna područja o kojima su odgovarali u upitniku. Učenicima je dana uputa da brojevima od 0 do 100 označe gdje se oni, s obzirom na zadovoljstvo u određenom području, nalaze na “ljestvici života”. Prosječne procjene i ljestvica zadovoljstva prikazani su na slici 1.

U skupini iskustava koja su dobila najveće ocjene zadovoljstva (od 76.6 do 80.4) osobna su područja života:

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Slika 1.
 Prosječne procjene zadovoljstva različitim životnim područjima na ljestvici zadovoljstva životom

odnosi u obitelji, zdravlje, odnosi s prijateljima i zadovoljstvo sobom. Učenici su zadovoljni i svojim životom, kućom ili stanom u kojem žive te načinom kako provode slobodno vrijeme (prosječne procjene od 66.1 do 70.9). Odgovori pokazuju da mlade ljude najviše brine slaba gospodarska situacija u državi i niz problema uzokovanih ratnim i poslijeratnim okolnostima. Stoga oni jedino “život u Hrvatskoj danas” upisuju u zonu nezadovoljstva (33.2). Područja koja su ocijenjena više neutralno (prosječne procjene od 50.6 do 57.3) jesu: mjesto stalnog boravka, susjedstvo, životni standard te škola i naobrazba.

Dobivenu razdiobu korisno je “čitati” na dvije osnovne razine. Na prvoj razini razdioba je otisak javnog opažaja tekućih prilika u Hrvatskoj. Otisak poučava da je skup uvjeta života ovisan o državi i političkim sudionicima u Hrvatskoj, blago rečeno, problematičan. No, skup uvjeta koji izravno ovise o obiteljskim sudionicima zaslužuje bolje ocjene. Sukladno tomu, na čistinu izbija zaključak da anketirani, posredno, vjeruju kako je njihova osobna budućnost i budućnost njihove obitelji bolja (“svjetlija”) negoli budućnost općih prilika u hrvatskoj

državi. Potonja, implicitno poučava dobivena razdioba, jednostavno nije uspješna u svojoj ulozi glavnoga sistemskog jamca uspješna razvitka društva i pravedne razdiobe dobara.

Na drugoj pak razini istu razdiobu korisno je pročitati kao stabilni otisak jednog modela tumačenja zbilje korijen kojega je u kolektivnom iskustvu oblikovanom prije aktualnih prilika.

Podsjećamo, dobivena razdioba implicitno nudi pravilo: koliko je predmet ocjenjivanja udaljeniji od osobne (privatne i obiteljske) zone, toliko mu je i ocjena kakvoće niža. To znači da najniže ocjene ne/zadovoljstva tipično “inkasiraju” javni sektori koji izravno određuju razvojnu i životnu kakvoću “Hrvatske danas”. Nije teško uočiti da u podlozi dobivene razdiobe važnu ulogu igra epistemologijski tlak kolektivne sheme inače svojstvene društvima sa živim pamćenjem totalitarnih oblika društvene regulacije ili društvima pogođenim tijekom dužeg razdoblja djelovanju jakih strukturnih zapreka. Po spomenutoj shemi, za sve dobro u životu pojedinca zaslužan je sam pojedinac ili pojedinac i njegova obitelj (u koju se, po pravilu, uvršćuje i šira rodbinska mreža). Za sve je pak zlo kriva državna vlast i njezine ustanove. Na toj se podlozi oblikuje jedna vrst **predracionalne uskrate** svake razvojne legitimacije djelovanju sudionika podrijetlom iz javne sfere. Uskrata **nije ovisna** o njihovim aktualnim uspjesima/neuspjesima. Ovisna je, naprotiv, o unutrašnjoj jasnoći i praktičnoj jednostavnosti same sheme. Dakako da se u takvu životnom okviru uspješnije oblikuju stavovi s nepovjerenjem u razvojne namjere i sposobnosti sudionika podrijetlom s razina iznad individualne i obiteljske. Višekratni uvidi, stečeni raznorodnim istraživanjima, pokazuju da skicirani tip odnošajne mreže leži u samoj jezgri ponašanja “tipičnih” periferijskih aktera.

---

9. POGLAVLJE

PODACI U
POREDBENOJ
PERSPEKTIVI

Dvije usporedbe. Premda je u analizi moguće ponuditi nekoliko korisnih poredbenih shema, autori su odabrali dvije osnovne. Odabir se temelji na uvidu da odabrane poredbene sheme sabiru najvažnije uvide. Sukladno tomu, uspoređeni su rezultati dobiveni od dvije teritorijalne skupine: seoske i gradske, te rezultati dobiveni od dvije osnovne skupine različita nacionalnog podrijetla: hrvatske i srpske.

I. ODNOS: “SELJANI” – “GRADANI”

Privlačnost mjesta za život mladih. Moglo bi se očekivati da je mladima daleko privlačniji život u gradu nego u ostalim naseljima. Međutim, u odnosu na gradsku mladež, među mladima sa sela značajno je više onih koji svoje mjesto ocjenjuju privlačnim ($\chi^2 = 30.76$, $p < .01$). Ocjene privlačnosti mjesta stanovanja pokazuju (tablica 77) da svega 19.3% mladih iz grada svoje mjesto ocjenjuju privlačnim ili jako privlačnim, a za njih 65.3% grad u kojem žive nije privlačan za život mladih. Polovica ispitanika sa sela (50.5%) drži da njihovo naselje nije privlačno za život mladih, a privlačnim ga smatra 28.1%.

	Selo (N = 561) %	Grad (N = 545) %
Vrlo privlačno	5.3	2.2
Uglavnom privlačno	22.8	17.1
Uglavnom neprivlačno	26.4	38.9
Sasvim neprivlačno	24.1	26.4
Ne mogu ocijeniti	21.2	15.4
Ukupno	100.0	100.0

Tablica 77.
Privlačnost gradskih i seoskih naselja za život mladih

Zadovoljstvo stanom/kućom i mjestom. Prosječne procjene zadovoljstva životom u svome mjestu, te procjene

zadovoljstva stanom ili kućom značajno se razlikuju. I u ovom slučaju, mladi sa sela zadovoljniji su kućom ili stanom u kojem žive ($t = 4.46$, $p < .01$) i mjestom svoga stalnog boravka ($t = 5.68$, $p < .01$).

Moglo bi se očekivati da se veći broj mladih sa sela želi preseliti u neko drugo mjesto u istoj regiji ili u neku drugu regiju u Hrvatskoj. Premda i u jednom i u drugom slučaju znatan broj mladih izjavljuje da bi se željeli preseliti, takvih je manje među mladima sa sela ($\chi^2=20.62$, $p < .01$). Njih 61.9% izjavljuje da bi ostali u mjestu svog stanovanja, a 34% otišli bi u drugo mjesto u Hrvatskoj (u istu regiju 13.9%, u drugu regiju 20.1%). Nešto više od polovice mladih iz grada ostali bi u svome mjestu (54.5%), a preselili bi se 40.9% (u istu regiju 9.5%, u drugu regiju 31.4%). Podatak da više mladih iz grada želi preseliti u neko drugo mjesto najvjerojatnije bi se mogao objasniti njihovim većim aspiracijama, npr., željom za nastavkom školovanja u većem gradu.

Analize razlika prosječnih procjena mladih sa sela i mladih iz grada na ljestvici zadovoljstva različitim životnim područjima dale su slične rezultate. Mladi sa sela zadovoljniji su svojim mjestom ($F = 21.07$, $p < .01$), susjedstvom ($F = 22.57$, $p < .01$), kućom ili stanom ($F = 22.14$, $p < .01$) te školom i naobrazbom ($F = 8.23$, $p < .01$).

Predodžbe o glavnim problemima u gradske i seoske mladeži. Analiza problema s kojima su mladi iz grada i mladi sa sela suočeni u mjestu gdje žive djelomično pruža odgovor i na pitanje zbog čega su mladi sa sela zadovoljniji životom u svome mjestu (tablica 78). Iako su rang-liste problema u obje skupine ispitanika podjednake, značajno više mladih iz grada suočava se s problemima u osam navedenih područja, dok mladi sa sela imaju više problema u samo dva područja.

Najveće su razlike u zastupljenosti sljedećih problema: neuređen okoliš u mjestu stanovanja, nedovoljna obnova stambenih objekata i ugrožena osobna sigurnost (mladi iz grada) te slaba prometna povezanost i slabe poštanske usluge (mladi sa sela). Zanimljivo je da mladi i sa sela i iz grada u podjednakoj mjeri navode nedostatak zabavnih sadržaja kao jedan od najvažnijih problema. Iako je zabavnih sadržaja sigurno više u gradu nego li na selu, razlike u njihovim procjenama temelje se ne toliko na stvarnom stanju stvari koliko na njihovom osobnom iskustvu. Naime, mladi iz grada sigurno su prije rata imali više zabavnih sadržaja, a po povratku naišli su na razrušena naselja, nove socijalne odnose, puno nepoznatih ljudi te znatno manje dinamičan društveni život. Aspiracije mladih iz gra-

da u tom i drugim područjima veće su te je stoga i jače njihovo sadašnje nezadovoljstvo.

Mladi iz grada, također, u nešto većoj mjeri ističu problem pomanjkanja radnih mjesta i slabe izgleda za zapošljavanje u budućnosti nego li mladi sa sela. I ova se razlika može objasniti time što su njihove obitelji u većoj mjeri osjetile posljedice nezaposlenosti. Nedostatak kulturnih sadržaja, nedovoljna obnova gospodarskih objekata, nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima javnog informiranja i nesuglasice s mještanima druge narodnosti problemi su koje, također, u većoj mjeri nabrajaju mladi iz grada.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	Mjesto stanovanja		χ^2	P
	Grad (N = 545) % učenika	Selo (N = 561) % učenika		
Pomanjkanje radnih mjesta, posla	*86.5	79.6	9.00	.003
Nedostatak zabavnih sadržaja	83.1	81.3	0.64	n.z.
Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta	*82.5	76.8	5.60	.018
Neodgovarajući uvjeti života za mlade	75.3	75.1	0.01	n.z.
Nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja	67.5	66.1	0.24	n.z.
Nedovoljno uvažavanje problema mladih	63.0	62.9	0.00	n.z.
Nedostatak kulturnih sadržaja	*59.6	52.7	5.20	.023
Neuređen okoliš u kojem živim	*58.3	38.2	44.07	.000
Nedovoljna obnova gospodarskih objekata	*44.8	35.0	11.04	.001
Nedovoljna obnova stambenih objekata	*48.4	34.8	20.98	.000
Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova	42.2	44.0	0.35	n.z.
Slaba organizacija lokalnih vlasti	39.7	39.1	0.04	n.z.
Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja	*41.2	33.5	6.89	.009
Nedovoljno razumijevanje republičkih vlasti za lokalne potrebe i probleme	40.6	40.2	0.02	n.z.
Nedostatak novca, siromaštvo	42.5	40.7	0.35	n.z.
Loše trgovinske usluge (opremljenost i raznovrsnost trgovina)	25.5	25.7	0.01	n.z.

Tablica 78.

Razlike u zastupljenosti problema u mjestu stanovanja između gradske i seoske mladeži

Tablica 78.
 (nastavak)

Problemi s mještanima druge narodnosti	*40.8	32.8	7.57	.006
Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost	20.3	*30.5	14.96	.000
Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja)	*43.2	30.6	18.65	.000
Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima	19.5	18.9	0.06	n.z.
Zdravstveni problemi	17.1	19.3	0.90	n.z.
Nepovoljne stambene prilike	19.7	15.9	2.68	n.z.
Slabe poštanske usluge	7.1	*15.3	18.72	.000
Poremećeni odnosi u obitelji	10.4	11.7	0.50	n.z.
Slab školski uspjeh	10.0	11.0	0.28	n.z.
Loši odnosi sa susjedima	11.3	9.6	0.94	n.z.
Loši odnosi s vršnjacima u školi	7.4	5.1	2.65	n.z.

Sigurnost u mjestu stanovanja. Mladi iz grada češće kao problem u mjestu stanovanja spominju ugroženu osobnu sigurnost. Odgovori na pitanje **je li sigurno šetati navečer mjestom u kojem žive** ukazuju na to da je gradska mladež, vjerojatno, izložena većim opasnostima od seoske mladeži. Svega 58.7% mladih iz grada osjeća se sigurnim u svome mjestu u usporedbi s 81.1% mladih sa sela ($\chi^2 = 64.48$, $p < .01$). Osjećaju sigurnosti života na selu pridonose i jače socijalne mreže i potpora bliskih osoba. U ovom ispitivanju mladi sa sela odgovorili su i da se češće viđaju s bliskim rođacima nego li mladi iz grada.

Kao **razloge osjećaja nesigurnosti** u svome mjestu mladi iz grada najčešće spominju porast kriminala i opće nesigurnosti na području gdje žive (12.7%). Koliko su nasilje i kriminal stvarno snažni na tim područjima, a koliko je policija učinkovita i sposobna pružiti građanima osjećaj sigurnosti, pitanje je za ozbiljniju analizu, koja prelazi okvire ovog izvješća. Može se pretpostaviti da su ta područja, posebice pogranična, kako i sami učenici navode, u većoj mjeri izložena životu na rubu zakona. Međutim, moguće je da se i kod ovog pitanja velikim dijelom radi o načinu kako učenici percipiraju život na svom području, koji, dakako, ne mora biti točan odraz stvarnog stanja. Općoj anksioznosti, pesimizmu i strahu velikim dijelom pridonose i razgovori roditelja i odraslih, kao i mediji u kojima negativni događaji i "Crna kronika" zauzimaju znatan dio vijesti. Psiholozi i sociolozi već duže vremena u raznim prigodama upozoravaju na činjenicu da su u društvu, u svakidašnjem govoru, u medijima, puno više nazočni agresivni i nasilni oblici društvenog ponašanja, dok se pozitivni

oblici društvenog ponašanja i solidarnost među ljudima sve manje uočavaju i promoviraju. Mora se imati u vidu da slični stavovi i poruke nailaze na plodno tlo upravo na područjima gdje su ljudi već traumatizirani ratom i svakidašnjim problemima pa imaju i slabije mehanizme obrane od negativnih utjecaja iz svoje okoline. Ne čudi stoga da se strah i anksioznost, depresivno raspoloženje i pesimizam u odnosu na vlastitu budućnost lako mogu uvući među stanovnike tih krajeva. Zato je i suočavanje s realnim teškoćama i opasnostima kojima su izloženi teže. U gradovima, gdje je inače veća naseljenost, više je novih, nepoznatih i doseljenih ljudi, a izraženiji su i razni oblici trgovine i zabave na granici zakona. Mladi iz gradskih sredina na to češće upozoravaju jer oni ne samo što kriminal i nesigurnost u društvu drže načelnom činjenicom nego su, vjerojatno, imali i više iskustva s problematičnim ljudima. To se može vidjeti i po tome što mladi iz grada na drugome mjestu navode konkretne primjere problema inače svrstane u kategoriju "psihički poremećeni i socijalno problematični ljudi" (10.6%); zatim spominju strah od mogućih ili stvarnih provokacija ljudi druge nacionalnosti (8.3%) te strah zbog okolnosti življenja u mračnim, razrušenim ili opustjelim područjima (8.3%). Budući da su mogućnosti za večernje izlaske mladih u gradu veće, logično je da oni ozbiljno uzimaju u obzir i mogućnost da su na određenim mjestima manje zaštićeni od eventualnih napada i neugodnosti. Za razliku od toga, život na selu i u manjim mjestima sigurniji je, socijalne su mreže čvršće, manja je koncentracija socijalno problematičnih ljudi. Mladi sa sela, isto tako, kao razlog osjećaja nesigurnosti najčešće navode porast kriminala i opće nesigurnosti u društvu (5.3%), iako u znatno manjoj mjeri. Ostali razlozi uključuju strah od provokacija na nacionalnoj osnovi (4.8%) i anksioznost zbog toga što se na njihova područja naseljavaju nepoznati ljudi, od kojih ne znaju što mogu očekivati (3.6%). Strah zbog psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi navodi se samo u 1.6% slučajeva.

Profesionalne aspiracije. Na pitanje što namjeravaju raditi po završetku srednje škole 59.6% učenika iz grada odgovorilo je da namjerava studirati, a 27.9% da bi se željelo odmah zaposliti. Na selu bi nešto veći broj učenika želio odmah raditi po završetku škole (44%); dok bi 39.6% učenika željelo nastaviti školovanje i studirati. Uzme li se u obzir da su za sada perspektive zapošljavanja slabe, te da su učenici sa sela nižega socio-ekonomskog statusa, razložno je pretpostaviti da će nemali broj imati poteškoća u ostvarivanju svojih profesionalnih planova.

Na pitanje čime bi se najradije bavili kad bi dobili potporu za pokretanje vlastita posla, mladi i iz grada i sa sela odgovaraju podjednako. I jedni i drugi još o tome ne razmišljaju dovoljno, a ako bi se bavili poduzetništvom, daleko bi im bile privlačnije djelatnosti u uslužnom sektoru nego li proizvodne djelatnosti. Tako bi se, npr., 4.5% mladih na selu bavilo ratarstvom; stočarstvom 3%; 1.1% osnovalo bi mali proizvodni pogon; obrtom bi se bavilo 7.7%; ugostiteljstvom i turizmom 16.2%, a trgovinom 25.7%.

2. LIKOVI NACIONALNIH RAZLIKA

Predodžba o glavnim problemima u učenika hrvatske i srpske narodnosti. Rang-lista glavnih problema u uzorku učenika hrvatske i srpske narodnosti podjednaka je, barem kad se radi o najizraženijim problemima, a to su oni koje navodi više od 50% učenika (tablica 79). Od toga se dva problema, pomanjkanje radnih mjesta i slabi izgledi na tržištu rada, odnose na najvažnije socijalne probleme u cijeloj državi. Preostala četiri područja problema specifična su za mlade ljude: nedostatak zabavnih sadržaja, neodgovarajući životni uvjeti za mlade, nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja i nedovoljno uvažavanje problema mladih. Najuočljivija je razlika između ove dvije skupine učenika u tome što učenici hrvatske narodnosti općenito tvrde da imaju znatno više problema.

Tablica 79.
 Usporedba zastupljenosti percipiranih problema u mjestu stanovanja u učenika hrvatske i srpske narodnosti

Najvažniji problemi mladih i njihovih obitelji u mjestu u kojem žive	Narodnost		χ^2	p
	Hrvati (N = 667) % učenika	Srbi (N = 370) % učenika		
Pomanjkanje radnih mjesta, posla	83.6	79.5	3.35	n.z.
Nedostatak zabavnih sadržaja	82.3	79.7	1.16	n.z.
Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta	78.0	80.8	2.14	n.z.
Neodgovarajući životni uvjeti za mlade	72.0	78.6	5.62	n.z.
Nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja	65.8	66.8	0.12	n.z.
Nedovoljno uvažavanje problema mladih	63.9	60.0	2.08	n.z.
Nedostatak kulturnih sadržaja	*58.2	50.0	6.62	.036
Neuređen okoliš u kojem živim	47.2	46.5	2.42	n.z.
Nedovoljna obnova gospodarskih objekata	*46.9	26.2	43.07	.000

Nedovoljna obnova stambenih objekata	*45.9	33.5	16.23	.000
Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova	*45.0	37.0	7.50	.024
Slaba organizacija lokalnih vlasti	*44.1	29.5	21.46	.000
Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja	*41.5	28.6	16.97	.000
Nedovoljno razumijevanje republičkih vlasti za lokalne potrebe i probleme	40.8	37.3	2.46	n.z.
Nedostatak novca, siromaštvo	39.3	43.0	3.35	n.z.
Loše trgovinske usluge (opremljenost i raznovrsnost trgovina)	*33.0	11.9	56.17	.000
Problemi s mještanima druge narodnosti	32.8	*44.1	14.67	.001
Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost	*31.8	13.0	44.79	.000
Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja)	31.6	*45.1	18.73	.000
Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima	*27.7	4.3	86.49	.000
Zdravstveni problemi	*20.5	13.5	7.98	.018
Nepovoljne stambene prilike	16.8	17.8	1.80	n.z.
Slabe poštanske usluge	*13.0	6.8	11.25	.004
Poremećeni odnosi u obitelji	*12.3	6.8	14.09	.001
Slab školski uspjeh	12.1	7.6	5.58	n.z.
Loši odnosi sa susjedima	10.0	11.6	2.26	n.z.
Loši odnosi s vršnjacima u školi	7.2	3.8	5.63	n.z.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 79.
(nastavak)

Problemi učenika hrvatske narodnosti. U dvanaest od dvadeset i sedam ponuđenih područja učenici hrvatske narodnosti navode značajno više problema. Najizraženije razlike odnose se upravo na probleme u mjestu stanovanja i u uslugama na području na kojem žive (nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost, slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima, loše trgovinske usluge, nedovoljna obnova gospodarskih i stambenih objekata, nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja i slaba organizacija lokalnih vlasti). Nešto su manje razlike, ali još uvijek značajne, u sljedećim područjima: slabe poštanske usluge, nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova i kulturnih sadržaja. S

obzirom na strukturu uzorka, može se pretpostaviti da je učenicima hrvatske narodnosti nešto teži problem nedostatak obrazovnih ustanova zbog toga što oni predstavljaju izrazitu većinu u školama u Slunju, Korenici, Obrovcu i Benkovcu gdje uopće nema gimnazijskih razreda. Uz to, u Slunju i Korenici učenici pohađaju samo trogodišnje stručne škole.

Podaci općenito ukazuju na to da su obitelji hrvatske narodnosti imale znatno više poteškoća u prilagodbi na uvjete života u mjestu gdje stanuju. Jedan dio njihovog nezadovoljstva može se pripisati razlici između prevelikih očekivanja i ogromne želje za povratkom nakon više godina progonstva te šoku kojeg su doživjeli kada su se vratili ili naselili u određena mjesta. Tijekom godina, vjerojatno je raslo i njihovo razočaranje i osjećaj napuštenosti jer je obnova u najvećoj mjeri usmjerena na ono najnužnije i neophodno – obnovu stambenih objekata, a svi drugi aspekti života na ratom opustošenim područjima sporije se revitaliziraju. K tomu, premda su problemi prognanika i povratnika neko vrijeme bili u žarištu pozornosti cijele hrvatske javnosti, njih su u medijima s vremenom zamijenile druge aktualnije teme. Stoga nije, npr., iznenađujući podatak da učenici hrvatske narodnosti smatraju kako problemi mladih nisu u dovoljnoj mjeri zastupljeni u sredstvima javnog informiranja. Svojevrсна medijska zapostavljenost problema i poteškoća obitelji na područjima posebne državne skrbi dodatno učvršćuje njihov osjećaj izoliranosti i ocjenu da ih je ostatak Hrvatske napustio. Podatak da mladi hrvatske narodnosti na dosta područja kakvoću života ocjenjuju lošijom uvjetovan je, naravno, ne samo njihovom percepcijom nego i stvarnim stanjem stvari. Činjenica je da su tijekom srpske agresije ciljano uništavana i znatno razorena područja gdje su Hrvati bili većinsko stanovništvo. Premda odgovori ispitanika na ostala pitanja u anketi uglavnom ukazuju na to da je stanovništvo na područjima posebne državne skrbi prilično zadovoljno stanom ili kućom gdje žive, razdioba odgovora na tablici 79 pokazuje da Hrvati imaju više teškoća vezanih za obnovu stambenih i gospodarskih objekata i za informiranost o oblicima pomoći koja se povratnicima pruža.

Svaki peti učenik hrvatske narodnosti drži da su zdravstveni problemi najvažniji problemi s kojima se suočavaju njihove obitelji. Budući da je među ponuđenim odgovorima na ovo pitanje navedeno i niz drugih egzistencijalnih problema, nalaz da njih 20% stavlja slabije zdravlje na mjesto najvažnijeg zabrinjavajući je podatak. Učenici hrvatske narodnosti kao važne probleme rjeđe spominju poremećene odnose u obitelji, ali u značajno većoj mjeri nego

učenici srpske narodnosti. Zdravstveni problemi i poremećeni odnosi s bliskim osobama simptomima su koji su izraženi u obiteljima traumatiziranim teškim ratnim iskustvima. Čitava slika osobnih problema ukazuje na to da je među hrvatskim obiteljima znatan broj onih kojima bi bilo posebno kontinuirano pružanje psihosocijalne pomoći za ublažavanje negativnih posljedica ekstremno teških ratnih iskustava. Naravno, takva je pomoć potrebna **svim** osobama koje osjećaju posljedice ratnih stradanja, bez obzira na narodnost. Ovdje samo ukazujemo na činjenicu da je, općenito, veće nezadovoljstvo i "tvrde" nizanje problema na raznim životnim područjima među učenicima hrvatske narodnosti i njihovim obiteljima zacijelo određeno i time što se radi o skupini koja je bila u većoj mjeri pogođena teškim ratnim zbivanjima, a i u poraću je znatno traumatizirana posljedicama rata pa nakon više godina progonstva ima manje snage suočavati se s dodatnim stresovima u mjestu gdje se nalaze. Dodatna analiza strukture uzorka ukazuje na zasnovanost ove hipoteze.

Uzimajući u obzir činjenicu da je trajanje progonstva i izbjeglištva jedan od važnih indikatora težine ratnog stresa, posebno smo iz ukupnog uzorka izdvojili skupinu učenika koji su izjavili da su tijekom rata određeno vrijeme proveli u progonstvu (N = 796). Ustvrdena je statistički značajna razlika u dužini progonstva ($t = 21.54$, $p < .01$) između učenika srpske i hrvatske narodnosti. Učenici Hrvati bili su u prosjeku 4.53 godine u progonstvu ili 3 godine više od njihovih vršnjaka srpske narodnosti (1.48 godina). Naravno, samo trajanje progonstva ili izbjeglištva ne mora nužno ukazivati na težinu ratnih iskustava i doživljenoga ratnog stresa. Međutim, analiza podskupina ispitanika s obzirom na obilježja prognaničke situacije također ide u prilog hipotezi da su Hrvati posebno ranjiva skupina glede traumatskih posljedica rata. Iz analize strukture uzorka po narodnosti može se vidjeti da se na područjima posebne državne skrbi 93% svih učenika srpske narodnosti (N = 370) nalazi na području Podunavlja i istočne Slavonije, i to uglavnom u Vukovarsko-srijemskoj županiji (81%). Suprotno tome, od svih učenika hrvatske narodnosti na područjima posebne državne skrbi (N = 667), daleko ih je najmanje u Vukovarsko-srijemskoj županiji (4.6%). U Vukovarsko-srijemskoj županiji vodile su se najveće bitke Domovinskog rata i ondje su Hrvati doživjeli najveća stradanja prije i tijekom okupacije. Kroz to vrijeme učenici srpske narodnosti bili su u izbjeglištvu, velika većina u Srbiji. Najviše ih se vratilo nakon okupacije Vukovara. Premda su, kao i njihovi vršnjaci hrvatske narodnosti, pretrpjeli niz teškoća koje doživljavaju svi koji iz bi-

lo kojeg razloga moraju napustiti svoje domove, oni su, osim što su bili kraće vrijeme u progonstvu, uglavnom boravili na područjima koja nisu bila izložena opasnostima od izravnih ratnih napada.

Problemi učenika srpske narodnosti. Učenici srpske narodnosti općenito navode manje problema s kojima su suočeni na području gdje žive. Ako se usporede rang-liste problema poredanih prema važnosti, može se vidjeti da ispitanici u obje skupine, bez obzira na narodnost, smatraju najtežima iste probleme. To su ponajprije problemi koji se nalaze na vrhu hijerarhije a odnose se na slabe mogućnosti zapošljavanja i na slabe izgleda za otvaranje novih radnih mjesta, te općenito na neodgovarajuće životne uvjete za mlade ljude. Isto tako, bez obzira što postoje razlike u isticanju pojedinih problema u obje skupine ispitanika, učenici se slažu u pogledu na dno hijerarhije. Tamo su problemi koji spadaju u skupinu osobnih problema i odnosa s bliskim osobama. Neki specifični prognanički problemi, kao što su nepristupačnost područja, loše trgovinske usluge, nedovoljna obnova gospodarskih objekata, a posebice slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima, nisu među najvažnijim problemima u skupini učenika srpske narodnosti.

U dva od navedenih dvadeset i sedam područja života učenici srpske narodnosti imaju veće probleme. Uzimajući u obzir sve probleme i procjenu njihove učestalosti, nema većih razlika među učenicima srpske i hrvatske narodnosti u percipiranju kvalitete života na sektorima koji su specifični za mlade ljude. Bitna je, međutim, razlika u tome što učenici srpske narodnosti ocjenjuju da su oni i njihove obitelji izloženiji nesigurnosti i nacionalnoj ugroženosti. Nalaz zaslužuje precizniju analizu.

Među najvažnijim problemima s kojima se suočavaju učenici i njihove obitelji, ugroženu osobnu sigurnost i probleme s mještanima druge narodnosti spominje približno 32–33% Hrvata i 44–45% učenika srpske narodnosti. U kontekstu svih problema učenika srpske narodnosti, ovi problemi nalaze se na višem mjestu u hijerarhiji važnosti problema nego li problemi vezani uz kvalitetu života i obnovu u mjestima gdje žive.

Već je navedeno da velika većina učenika srpske narodnosti živi upravo u Vukovarskoj-srijemskoj županiji gdje se nalazi najmanji broj Hrvata te mali broj učenika ostalih narodnosti. Dakle, za razliku od predratnog vremena, oni su u poraću u većini pa se nameće logično pitanje čime se može objasniti njihov osjećaj nesigurnosti i nacionalne ugroženosti. Percepcija opasnosti i nesigurnosti mo-

že se zasnivati na objektivnim ili subjektivnim činiteljima, ali bez obzira na uzroke takvih doživljaja, oni nisu ugodni za osobu koja se tako osjeća.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Teškoće s mještanima druge narodnosti. Podaci o zastupljenosti najvažnijih problema u mjestu stanovanja pokazuju da učenici srpske narodnosti češće navode probleme s mještanima druge narodnosti. Kao moguće objašnjenje ovog nalaza nameće se načelna prepostavka da se učenici srpske narodnosti osjećaju ugroženijima tamo gdje su Srbi sada manjinsko stanovništvo. Kako nam nije poznata točna narodnosna struktura stanovništva po pojedinim županijama, pretpostavku možemo donekle provjeriti na temelju nacionalne strukture uzorka po županijama. U tablici 80 u stupcima je najprije prikazana razdioba uzorka po narodnosti (vidjeti tablicu 7), a zatim postotak učenika određene narodnosti koji su naveli da imaju problema s mještanima druge narodnosti.

ŽUPANIJA	Hrvati		Srbi		Ostali	
	N	%	N	%	N	%
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	31	45.2	300	44.7	20	35.0
OSJEČKO-BARANJSKA	99	42.4	44	50.6	29	27.6
POŽEŠKO-SLAVONSKA	75	22.7	7	14.3	7	14.3
SISAČKO-MOSLAVAČKA	182	35.2	8	0.0	0	0.0
KARLOVAČKA	25	24.0	0	0.0	1	0.0
LIČKO-SENJSKA	31	41.9	0	0.0	2	0.0
ŠIBENSKO-KNINSKA	128	32.8	11	54.5	1	0.0
ZADARSKA	96	21.9	0	0.0	1	0.0

Tablica 80.

Postotak ispitanika koji navode da imaju problema s mještanima druge narodnosti, prema narodnosti i županijama

Analiza ukazuje na to da su u Vukovarsko-srijemskoj županiji učenici srpske narodnosti u većini te da u Osječko-baranjskoj županiji, koja je "najšarenija" po nacionalnom sastavu, čine četvrtinu ukupnog uzorka. Učenika srpske narodnosti nema u uzorku u Ličko-senjskoj (Korenica), Karlovačkoj (Slunj) i Zadarskoj županiji (Benkovac, Obrovac); pak, u manjini su u Šibensko-kninskoj, Sisačko-moslavačkoj i Požeško-slavonskoj županiji. Iz odgovora u tablici 80 jasno proizlazi da narodnosna struktura učenika ne odražava potpuno točno stvarnu narodnosnu strukturu stanovništva u određenoj županiji. Tako, npr., i u županijama gdje su ispitani samo učenici hrvatske narodnosti, oni spominju da njihove obitelji imaju problema s mještanima druge narodnosti. Najbolji je primjer za to Korenica gdje je od 33 učenika koji pohađaju završne razrede sred-

nje škole 31 Hrvat, a 2 su pripadnici ostalih narodnosti. Unatoč tomu, 42% učenika Hrvata navodi da njihove obitelji imaju problema s mještanima druge narodnosti. Skoro četvrtina ispitanih učenika Hrvata isto tvrdi i u Karlovačkoj i Zadarskoj županiji. Na tim je područjima broj Srba koji su se vratili vjerojatno manji nego na ostalim područjima, a među povratnicima i onima koji su ostali veći je broj starijih ljudi. I u Požeško-slavonskoj, Sisačko-moslavačkoj i Šibensko-kninskoj županiji, gdje su Hrvati u većini, a učenika je srpske narodnosti znatno manje, četvrtina odnosno trećina ispitanih učenika Hrvata tvrdi kako ima problema s mještanima druge narodnosti. Budući da je u sve tri županije broj ispitanih učenika srpske narodnosti jako mali, njihovi odgovori ne mogu reprezentirati odgovore učenika srpske narodnosti, a postotke koji se temelje na odgovorima nekolicine ispitanika nije opravdano posebno komentirati. Jedino se može zaključiti da, premda su u znatnoj manjini u tim županijama, učenici srpske narodnosti kadšto uopće nemaju, kadšto imaju "manje", a kadšto "više" problema s mještanima druge narodnosti.

Najviše učenika srpske narodnosti, ponovimo, nalazimo u Vukovarsko-srijemskoj županiji gdje čine 84% svih ispitanih učenika. Među njima, čak ih se 44.7% osjeća ugroženima od mještana druge narodnosti. Hrvata ima približno deset puta manje, a mještana ostalih narodnosti petnaest puta manje; no i u tim podskupinama znatan broj učenika navodi da ima problema s mještanima druge narodnosti. I u Osječko-baranjskoj županiji, gdje Srbi čine približno četvrtinu ukupnog broja učenika, 50% učenika srpske narodnosti tvrdi da ima problema u odnosima s mještanima druge narodnosti.

Analiza ovih podataka pokazuje da percepcija problema s mještanima druge narodnosti ne mora u potpunosti zrcaliti opreke između nacionalnih skupina. Također, tamo gdje problemi postoje, ne moraju biti nužno povezani s time koje je stanovništvo većinsko ili manjinsko. Hrvati koji žive na područjima prethodno okupiranim, a potom oslobođenim tijekom akcija "Bljesak" i "Oluja" (1995.), najvjerojatnije probleme s mještanima srpske narodnosti doživljavaju većima nego što oni stvarno jesu (kako se može zaključiti iz narodnosnog sastava učenika na tim područjima). Poučeni teškim ratnim iskustvima kada su bili protjerani iz svojih domova, oni se, vjerojatno, boje povratka svojih bivših susjeda. Na to ukazuje i podatak da su percipirani problemi najučestaliji među Hrvatima u Ličko-senjskoj županiji gdje je prije rata živjelo više stanovnika srpske narodnosti (dočim manji broj učenika u ostalim županijama gdje su Hrvati u izrazitoj većini navodi takve

probleme). Hrvati tvrde da imaju više problema na nacionalnoj osnovi i u Osječko-baranjskoj i u Vukovarsko-srijemskoj županiji, gdje je znatno veći broj učenika i ostalih narodnosti. Praktično, svi učenici srpske narodnosti koji su sudjelovali u ovom istraživanju (93%) stanuju u te dvije županije i, bez obzira jesu li u svojoj županiji većina ili samo četvrtina u odnosu na ostale narodnosti, tvrde kako imaju problema s mještanima ostalih narodnosti. I ovi se podaci mogu objasniti već opisanim razlikama u ratnom i prognaničkom iskustvu učenika. Spomenute dvije županije bile su najduže vrijeme pod okupacijom pobunjenih Srba, te su ispitani učenici dugo boravili u srpskoj paradržavi. Nakon mirne reintegracije područja velik dio njih teško se miri s povratkom većinskog stanovništva, tj. prognanih Hrvata i sa simbolima hrvatske države koju dio njihove zajednice još uvijek ne prihvaća kao svoju. Stoga je moguće da se doista osjećaju ugroženijima od mještana druge narodnosti, bez obzira na okolnosti u kojima se nalaze. Percepcija njihove ugroženosti potencirana je i stavovima koje na njih prenose roditelji i odrasli iz njihove okolice koji su sudjelovali u stvaranju srpske paradržave i aktivno je prihvaćali. Valja imati na umu da su mladi ljudi na tom području odlučno demonstrirali protiv obilježja hrvatske države na zgradama škola. Važna je i činjenica da su oni u prosjeku imali svega devet – deset godina kada je rat počeo; od tada nisu bili u kontaktu sa svojim sumještanima, nego su živjeli u okviru posebna okupacijskog poretka i stekli iskrivljenu sliku o stradanjima i ratnim događanjima u ostalim dijelovima Hrvatske.

Osjećaj ugroze osobne sigurnosti. Relativno veći broj učenika srpske narodnosti naveo je kao jedan od važnijih problema ugroženu osobnu sigurnost. Iako je uz pitanje kao pojašnjenje bilo navedeno “opasnost od mina, oružja i sl.”, njihovi odgovori ukazuju na generalizirani osjećaj nesigurnosti i ugroženosti jer bi stvarna opasnost trebala biti podjednaka za učenike svih narodnosti koji žive na istom području. Dakle, i u ovom slučaju radi se u većoj mjeri o percipiranoj opasnosti. Slično razdiobi odgovora na prethodno pitanje, i ovdje se pokazuje da se učenici srpske narodnosti osjećaju ugroženijima na područjima gdje ih je više nego li na područjima gdje je manje srpskog stanovništva (tablica 81). U Vukovarsko-srijemskoj županiji, npr., oko polovica svih ispitanih Srba spominje kao svoj važan problem ugroženu osobnu sigurnost, dočim to tvrdi nešto više od trećine Hrvata (koji su tu po aktualnoj strukturi stanovništva manjina).

Tablica 81.
 Postotak ispitanika različite
 narodnosti koji navode
 ugroženu osobnu sigurnost
 kao važan problem u mjestu
 boravka, prema županijama

ŽUPANIJA	Hrvati		Srbi		Ostali	
	N	%	N	%	N	%
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	31	35.5	300	48.4	20	45.0
OSJEČKO-BARANJSKA	99	34.3	44	36.4	29	31.0
POŽEŠKO-SLAVONSKA	75	40.5	7	28.6	7	57.1
SISAČKO-MOSLAVAČKA	182	36.3	8	12.5	0	0.0
KARLOVAČKA	25	16.0	0	0.0	1	0.0
LIČKO-SENJSKA	31	19.4	0	0.0	2	0.0
ŠIBENSKO-KNINSKA	128	22.7	11	27.3	1	0.0
ZADARSKA	96	32.3	0	0.0	1	0.0

Jedan od načina provjere radi li se (opet) o većoj subjektivnoj i naučenoj sklonosti isticanja nacionalne ugroženosti i nesigurnosti jest i analiza odgovora učenika različite narodnosti na druga pitanja u upitniku koja su povezana s osjećajem osobne sigurnosti.

(i) *Koliko je sigurno šetati noću mjestom stalnog boravka?*
 Na pitanje je li sigurno šetati noću mjestom u kojem žive, odgovorilo je potvrdno 76.8% ispitanih Hrvata i 57.8% ispitanih Srba ($\chi^2 = 42.03$, $p < .01$). Dakle, za razliku od približno četvrtine učenika hrvatske narodnosti, približno polovica svih učenika srpske narodnosti drži da njihovo mjesto nije sigurno. Budući da je već u analizi uvjeta življenja učenika u gradu i na selu navedeno da se učenici koji žive na selu osjećaju sigurnijima, provjerili smo može li se veća nesigurnost učenika srpske narodnosti možda pripisati tome što više njih živi u gradu. Međutim, analiza podataka s obzirom na narodnost i tip mjesta stalnog boravka pokazuje upravo suprotno, tj. da među ispitanim Hrvatima nešto više učenika živi u gradu (54%) nego li na selu (46%), dok je u uzorku ispitanih Srba 59% učenika sa sela, a 41% iz grada.

Analiza odgovora na ovo pitanje po županijama pokazala je da najveći broj učenika u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji navodi da nije sigurno šetati noću mjestom u kojem žive. To tvrdi 29% ispitanih Hrvata, 55% Srba i 14% učenika ostalih narodnosti u Osječko-baranjskoj županiji. Udio je učenika koji se ne osjećaju sigurnima u svome mjestu u Vukovarsko-srijemskoj županiji sljedeći: Hrvati 29%, Srbi 42%, ostale narodnosti 35%. U ostalim županijama manje učenika ukupno navodi da njihovo mjesto nije sigurno. Premda je broj učenika srpske narodnosti na tim područjima mali pa se ne mogu pouzdano procijeniti razlike s obzirom na na-

rodnost, očita je tendencija da u tri županije gdje su u (znatnoj) manjini, učenici srpske narodnosti u jednakom ili nešto manjem omjeru nego njihovi vršnjaci Hrvati navode da njihovo mjesto nije sigurno. U Šibensko-kninskoj županiji 30% učenika Hrvata (N = 128) i 27% učenika Srba (N = 11) navodi da nije sigurno noću šetati njihovim mjestom. U Sisačko-moslavačkoj županiji to tvrdi 25% Hrvata (N = 182) i 25% Srba (N = 8), a u Požeško-slavonskoj županiji 12% učenika hrvatske (N = 75) i ni jedan učenik srpske narodnosti (N = 7).

(ii) *Razlozi nesigurnosti.* Kao razloge osjećaja nesigurnosti u mjestu stanovanja Hrvati (N = 667) najčešće navode kriminal i opću nesigurnost u društvu (7.5%), psihički poremećene i socijalno problematične ljude (6.9%), neobnovljena i razorena naselja (4.5%) te strah od ljudi druge narodnosti (4.3%). Srbi (N = 370), uz strah od kriminala (12.4%), najčešće navode strah od ljudi druge narodnosti (10.3%); neobnovljeno/razrušeno naselje (6.5%); strah od nepoznatih ljudi koji su se doselili (6.5%); strah zbog prijetnji i provokacija (6.5%); strah od psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi (4.6%). Učenici srpske narodnosti, dakle, kao razloge svoje nesigurnosti u većoj mjeri navode strah od ljudi druge narodnosti te prijetnje i provokacije.

(iii) *Izloženost nasilju.* U anketi učenici su odgovarali na pitanje koliko su često u posljednjih godinu dana oni ili članovi njihovih obitelji bili izloženi različitim oblicima nasilja. Primijenjena je ljestvica koja uključuje sljedeće oblike devijantnog ponašanja: krađu, razbijanje ili oštećivanje imovine, prijetnje oružjem, fizičku agresiju s ozljedama, fizičku agresiju bez većih ozljeda te izrugivanje i verbalne prijetnje. Rezultati su pokazali da nema razlike između učenika različite narodnosti s obzirom na ukupnu izloženost nasilju. Analiza rezultata po pojedinim česticama skale također je pokazala da nema razlike između dvije nacionalne skupine učenika na pet od šest oblika nasilnog ponašanja. Značajne razlike nađene su jedino glede čestote procjena najblažeg oblika devijantnog ponašanja koje uključuje izrugivanje i verbalne prijetnje; učenici srpske narodnosti osjećaju da su im izloženi u većoj mjeri ($t = 6.36$, $p < .01$). Međutim, i u ovom slučaju oni ne navode da je to ponašanje često. Prosječne procjene čestote na ovoj ljestvici najbliže su opisnoj vrijednosti "jednom" u uzorku učenika Srba (1.02) te između "nikada" i "jednom" u uzorku Hrvata (0.56). Analize rezultata na ljestvici nasilnih ponašanja po županijama i gradovima pokazale su da jedino

učenici srpske narodnosti koji žive u Vukovaru i Belom Manastiru navode da su bili u većoj mjeri izloženi prijetnjama i provokacijama. Kako je upravo na tim područjima njihov udio u ukupnoj populaciji veći, upitno je koliko se ovaj rezultat može pripisati nacionalnoj nesnošljivošći učenika druge narodnosti, a koliko njihovoj percepciji nesigurnih životnih uvjeta na području.

Zadovoljstvo kvalitetom života na različitim područjima. Nakon što su ispunili opširan upitnik, ispitanici su na istoj ljestvici ocijenili i svoje zadovoljstvo različitim sektorima o kojima su im prethodno postavljena pitanja. Kao i pri ocjeni čestoće problema s kojima se učenici različite narodnosti susreću u mjestu gdje žive, i na ovoj se ljestvici pokazalo da su učenici srpske narodnosti značajno zadovoljniji na više područja (tablica 82). Oni su zadovoljniji stambenim objektom, mjestom stanovanja, susjedstvom, školom i vlastitom naobrazbom, kao i zdravljem, prijateljima i odnosima u obitelji. Manje zadovoljstvo učenika hrvatske narodnosti na tim područjima u skladu je s podatkom da oni navode više problema vezanih za poteškoće obnove, psihosocijalne posljedice ratnih trauma i opću razočaranost te za iznevjerenja očekivanja.

Tablica 82.
 Prosječne procjene na ljestvici zadovoljstva životom u različitim područjima s obzirom na narodnost

Objekt procjene zadovoljstva	Narodnost		F omjer	p
	Hrvati	Srbi		
Mjesto stanovanja	47.9	*55.2	20.59	.000
Susjedstvo	53.2	*59.9	16.27	.000
Kuća/stan	63.9	*70.6	20.23	.000
Život u Hrvatskoj	*37.2	25.7	59.44	.000
Škola i naobrazba	55.3	*60.9	15.06	.000
Slobodno vrijeme	70.3	72.7	2.35	n.z.
Zdravlje	78.7	*82.4	6.88	.009
Životni standard	56.9	54.3	3.40	n.z.
Prijatelji	78.6	*82.8	9.27	.002
Odnosi u obitelji	78.8	*83.7	11.06	.001
Osobnost (zadovoljstvo sobom)	76.1	77.8	1.37	n.z.
Čitav život	66.7	65.6	0.59	n.z.

Objekti skupine učenika podjednako su zadovoljne životnim standardom, a nema razlike ni u procjenama zadovoljstva na sektorima koji su svojstveni mladim ljudima i nisu toliko vezani za specifične životne probleme na područjima posebne državne skrbi. To su: zadovoljstvo so-

bom kao osobom, načinom provođenja slobodnog vremena i svojim dosadašnjim životom. Rang-liste procjene zadovoljstva pojedinim sektorima života također su podjednake u obje skupine ispitanika.

Jedini sektor u kojem su učenici srpske narodnosti manje zadovoljni od učenika hrvatske narodnosti jest "život u Hrvatskoj". Provjereno je, također, razlikuju li se oni međusobno s obzirom na to koje probleme percipiraju najvažnijima danas u Hrvatskoj. Budući da je prvi problem koji se navodi ujedno učenicima najvažniji i najistaknutiji, uspoređeno je koje su kategorije problema istaknute na mjestu prvog, najvažnijeg problema (tablica 83).

Učenici hrvatske narodnosti		Učenici srpske narodnosti	
Nezaposlenost	(34.9%)	Nezaposlenost	(34.3%)
Nizak životni standard	(20.2%)	Nizak životni standard	(17.8%)
Gospodarski problemi	(13.8%)	Gospodarski problemi	(9.5%)
Kriminal i bezakonje, socijalna patologija	(6.3%)	Kriminal i bezakonje, socijalna patologija	(4.3%)

Vidljivo je da učenici različite narodnosti gotovo potpuno jednako rangiraju najvažnije probleme u Hrvatskoj danas. Najčešće se spominju socijalni i gospodarski problemi, dok se politički ne spominju na položaju istaknutih problema.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 83.

Postotni udio učenika različite narodnosti koji navode najistaknutije probleme u državi

---

II.

U
—
ZRCALU
—
PRÍČE
—

---

10. POGLAVLJE

PISMA BEZ
ADRESE
PRIMATELJA

Uvod. E da bismo dobili što potpuniju sliku o životu mladih na područjima posebne državne skrbi, proveli smo i dodatno ispitivanje na manjem uzorku učenika koji nisu bili uključeni u glavno, terensko istraživanje. (Dodatno) istraživanje kvalitativnog je tipa, a svrha mu je upotpuniti kvantitativne podatke terenskog istraživanja i dobiti što bolji uvid u osnovne probleme mladih u mjestu boravka, u njihove planove za budućnost i u ideje o tome što bi trebalo učiniti da tamošnji život bude što privlačniji mladima.

U istraživanju je sudjelovalo 306 učenika iz 11 različitih mjesta (s ukupno 306 eseja). Tri četvrtine pisaca eseja pohađa stručne škole, a četvrtina gimnazije. Dvije trećine učenika pohađa drugi razred, a trećina završne razrede srednjih škola.

Ispitivanje se provodilo u školama, tijekom jednoga školskog sata. Učenici su odgovarali u vidu kraćih eseja na postavljena pitanja/teme. Tri su glavne skupine pitanja/tema:

- (1.) *Koliko si općenito zadovoljan(na) svojim životom u mjestu u kojem živiš? Koje su prednosti, a koji nedostaci tvog mjesta za život mladih?*
- (2.) *Kako zamišljaš svoju budućnost? Gdje ćeš provesti veći dio svog života? Hoćeš li ostati tu gdje sada živiš? Zašto bi ostao(la), a zašto ne?*
- (3.) *Zamisli da možeš utjecati na neku osobu koja ima sredstava za organiziranje aktivnosti za mlade u tvome mjestu. Što bi joj predložio(la) za poboljšanje životnih uvjeta mladih?*

Pokazalo se da su mladi i više nego spremni pisati o onome što ih tišti. Zato je ovaj dio istraživanja, premda takvim nije planiran, imao i **terapijsku** svrhu. Naime, mladi se ljudi osjećaju tako izoliranima i napuštenima od ostatka Hrvatske (koji ipak živi u boljim uvjetima) da im već i sama činjenica što ih netko pita kako im je, i što im otvara mogućnost izraziti svoje osjećaje i misli, pruža određenu utjehu. Neki se čak zahvaljuju na kraju eseja na tome

što im je pružena mogućnost nešto reći o svom životu. Mnogi se, dodatno, nadaju da će se mišljenje mladih negdje “gore” čuti te da će se “nešto” i poduzeti. Suhoparna statistička analiza ne može ni u kojem slučaju opisati svu zamršenost životnih prilika mladih a koja “probija” kroz njihove sastave. Zato su u posebnom dodatku priloženi i najzanimljiviji dijelovi iz eseja mladih, njihove sudbine i karakteristične izjave.

Eseji učenika sadržajno su analizirani s obzirom na ove teme: *1. prednosti života u mjestu; 2. nedostaci života u mjestu; 3. razlozi za odlazak iz mjesta; 4. razlozi za ostanak u mjestu; 5. ideje za poboljšanje uvjeta mladih u mjestu stanovanja; 6. opće zadovoljstvo mladih životom u mjestu; 7. namjeravaju li u budućnosti ostati u svome mjestu ili bi radije željeli živjeti negdje drugdje.*

Sadržaj eseja koji se odnosi na svaku od navedenih tema analiziran je tako da su preliminarno definirane kategorije odgovora sličnih sadržaja; one su kasnije, po potrebi, redefinirane dok nisu ustvrđeni točni kriteriji razlikovanja sadržaja tih kategorija. Kategorije su definirane empirijski, na osnovu odgovora učenika koji se često ponavljaju, kako bi se dobio bolji uvid u raznolikost njihovih stavova i prijedloga, a ujedno odvojilo i ono što im je zajedničko.

Nakon toga podaci su statistički obrađeni. U obradi podataka najprije se odredilo s kojom se čestoćom pojavljuju određene kategorije sadržaja. Zatim su napravljene rang-liste koje pokazuju koliko su određeni stavovi i mišljenja rašireni među učenicima te koji odgovori u nizu svih odgovora imaju veću važnost.

(Ne)zadovoljstvo životom u mjestu stanovanja. Najveći broj mladih ljudi nije zadovoljan svojim životom. Premda i rezultati terenskog istraživanja ukazuju na njihovo nezadovoljstvo, na ljestvicama procjena ispitanici uglavnom imaju tendenciju zaokruživanja neutralnih odgovora. U kvalitativnom dijelu istraživanja, gdje im je pružena mogućnost slobodnih odgovora u obliku eseja, mladi u većoj mjeri izražavaju svoje nezadovoljstvo. E da bi ocjenjivanje bilo što objektivnije, odgovori ispitanika svrstani su u određene kategorije (ne)zadovoljstva samo onda kada se to u tekstu izričito navodilo. U 9% od 306 analiziranih eseja učenici nisu na pitanje dali eksplicitan odgovor; u 62% slučajeva ispitanici otvoreno izražavaju nezadovoljstvo životom u svome mjestu; četvrtina (25%) zadovoljna je životom u svome mjestu; 4% eseja može se svrstati u kategoriju “i zadovoljan i nezadovoljan”. Mladi koji žive na selu, a koji su zadovoljni životom u svome mjestu, nešto

su brojniji (31%) od učenika iz grada (21%), ali ova razlika nije statistički značajna ($\chi^2 = 3.92$, $p > .05$).

Prednosti mjesta za život mladih. Na ovo pitanje odgovorilo je 60.1% učenika koji su u prosjeku naveli 1.4 prednosti. Odgovori su razvrstani u osam kategorija sadržaja. Tijekom analize dobilo se osam skupina odgovora.

(1.) Ljepota i čistoća mjesta, zdrav život

(Npr., nema zagađenja, pitka voda, prekrasna priroda, odgovarajuća klima i položaj blizu mora, prigodno za izlete, turizam...)

(2.) Prednosti malog mjesta i bolja socijalna potpora

(Odgovori koji ukazuju na manje stresan, sigurniji život, jače neformalne veze, npr., puno sporiji život; nema gužve, nema prometa, nije tako stresno, ljudi imaju više zajedničkoga, ljubazni i gostoljubivi ljudi, ugodna atmosfera, ljudi se slažu, pomaže se jedno drugome...)

(3.) Veća sigurnost, manje socijalno-patoloških pojava

(Npr., nema droge, nema kriminaliteta, provala, pljačke, manje delinkvencije, manje beskućnika, nije opasno za djecu, prikladno za odgoj djece...)

(4.) Mjesto rođenja (dom, zavičaj)

(Npr., osjećaj sigurnosti i topline; nigdje nije ljepše, mjesto gdje se može vratiti i pridonijeti napretku...)

(5.) Emocionalna potpora obitelji, prijatelja, ljudi koji se bave mladima

(Npr., u mjestu ima netko tko pokazuje brigu za mlade: svećenik ili nastavnik; tu ima dobrih prijatelja, čvrste obiteljske veze...)

(6.) Mogućnost izlazaka, mjesta za druženje, izvanškolske i društvene aktivnosti

(Npr., diskoteke, kafići, ima puno mladih, sportske aktivnosti, bazeni, folklorna grupa, natjecanja, knjižnice, kvalitetan školski program...)

(7.) Materijalne prednosti obnove

(Npr., drugdje je više razoreno, puno se ulaže u obnovu, mogućnost zaposlenja, besplatan stan...)

(8.) Ostalo

(Specifični odgovori, npr., "ovdje je škola lakša"...)

Tablica 84 sadrži rang-listu percipiranih prednosti mjesta za život mladih, broj odgovora u pojedinim kategorijama sadržaja, udio učenika u ukupnom uzorku koji navode određene prednosti, kao i broj kategorije s prethodno opisane liste i sažeti opis sadržaja.

Dobivena razdioba, u osnovi, počiva na četiri osnovne skupine uočenih prednosti.

Tablica 84.
 Prednosti mjesta stanovanja za
 život mladih

Broj kateg.	Prednosti života u mjestu	Rang	Broj	% učenika
1	Ljepota mjesta, mir, čistoća, zdravlje	1	76	24.8
6	Mjesta za izlaske, aktivnosti za mlade	2	58	19.0
2	Prednosti manjeg mjesta, manje stresan život, dobri odnosi među ljudima	3	46	15.0
3	Sigurnost, manje socijalne patologije	4.5	25	8.2
5	Emocionalna potpora, više brige za mlade	4.5	25	8.2
4	Mjesto rođenja, zavičaj	6	17	5.6
7	Materijalne prednosti obnove	7	10	3.3
/	Ostalo	/	1	0.4
/	Broj odgovora	/	258	/
/	Bez odgovora	/	/	39.9%
/	Broj učenika	/	/	312

U prvoj su skupini prednosti izravno svezane s **ekološkijskim obilježjima mjesta**. Obilježja obuhvaćaju i obilježja prirodne podloge (prirodna ljepota, mir, čistoća) i obilježja svakodnevice. Budući da se i procesi svakodnevice, nerijetko, označuju prirodnim/društvenim procesima, nije nedopušteno označnicu prirodnost proširiti i na takvu skupinu društvenih činjenica. Uočiti je da uvjerljiva većina upitanih takva obilježja mjesta gdje žive ističe kao glavne prednosti. Taj nalaz sukladan je višekratno zabilježenim nalazima i u urbanologijskim i ekologijskim istraživanjima u Hrvatskoj. I u njima upitani, na mjesto najvažnija obilježja i prednosti mjesta gdje žive, upisuju prirodne vrijednosti. U opaženoj kakvoći one se održavaju zahvaljujući paru posebnih okolnosti; prva je okolnost da im autorom nije društvo nego priroda; druga je okolnost što ih djelovanje društva nije uspjelo (barem nije do razdoblja istraživanja, godine 1999.) – pokvariti. Promotri li se isti iskaz negativno, dobiva se poruka mladih kako je, po njihovoj ocjeni, najveća prednost mjesta gdje žive okolnost koju društvo i poredak **nisu** oblikovali; ako pak i jesu u oblikovanju sudjelovali, uloga im je u procesu rubna. Nije teško uočiti da je ponuđena slika stanja sukladna prije zabilježenim razdiobama odgovora u anketnom istraživanju. U tamošnjim odgovorima na više se mjesta jasno pokazuje izrazito nepovjerenje anketiranih u sposobnosti javnih institucija (dakle, i države kao metainstitucije) da oblikuju poželjne lokalne prilike. Pa u ulozi glavnih dobara dominira skupina nastala pod tvorbenim utjecajem prirodnih sudionika.

U drugoj su skupini prednosti koje je najmanje neprecizno nazvati **praktičnim olakšicama**. Iz razdiobe je vidljivo da skoro svaki četvrti upitani ističe njihovu vrijednost. Premda anketni nalazi pokazuju da su u najvećem broju anketiranih naselja mladi vrlo nezadovoljni brojem i mrežnom razradom društvene infrastrukture takvih olakšica, u esejističkom sastavljanju cjelovite priče o svom položaju u naselju oni ih ipak drže važnima. Koliko je vidljivo, anketirani pritom ostaju i dalje skeptični spram “razvijenosti” društvene infrastrukture takvih olakšica. Već i sama činjenica da su specifični, i bolje organizirani, oblici rada s mladima češće iznimkom nego pravilom u promatranim naseljima, podupire skepsu. Ali, anketiranima je očito vrlo vrijedna **horizontalna pristupačnost** postojećim oblicima “aktivnosti”. Drukčije rečeno, po ocjeni anketiranih, premda u promatranim naseljima nema bogzna što za mlade, uporaba toga što jest zbilja ovisi isključivo o osobnoj odluci anketiranog, a ne i o dodatnim institucionalnim uvjetima. Horizontalna fragmentacija, u pravilu, pogoduje postojanju održavanju likova zajednice. Zato i nije nedopušteno naznačiti stav “redizajnirati” i ovako: U naseljima gdje žive, po ocjeni anketiranih, olakšice za mlade nisu obilne, ali su mladi, koristeći ih, i dalje “kompa”. Zato je, barem načelno, sve što naselje ima pristupačno svima.

U trećoj su skupini odgovori u kojima se posebno ističe **dnevna solidarnost** sudionika mjesne svakodnevice. Na njoj počiva uočeno povjerenje između mještana. Zahvaljujući tomu, po ocjeni upitanih, u njihovim se naseljima relativno sigurno živi, manja je opasnost od nasilničkih ispada pa je i zaključna slika svakodnevnog života s manje sukobnih pojedinosti. U takvu okviru mladi zacijelo nisu na prvome mjestu skrbi lokalne zajednice. Već i niz ne baš “nježnih” prigovora što ih anketirani upućuju na njezinu adresu upućuje na to. Ali isti okvir, na drugoj strani, nerijetko dopušta oblikovati pouzdane oblike psihologijske i socijalne potpore djelovanju mladih te njihovim glavnim aspiracijama. Uočeni je okvir, dakle, neotporan na fosilizaciju i množenje unutrašnjih zapreka. Ali u njemu nema opasnosti da se likovi psihologijske i socijalne potpore mladih izgube u anomijskim simulacijama te potpore ili u likovima praktičnog cinizma, svojstvenih masovnim oblicima skrbi. Budući da je u takvu okviru obitelj monopolnim sudionikom u oblikovanju glavnih socijalnih mreža, likovi solidarnosti u lokalnoj zajednici trajno su izloženi mjerilima izvedenim iz analogija s njezinim silnicama i učincima.

U četvrtoj su skupini odgovori kojima se ističe važnost **zavičaja**. Sama činjenica da je anketirani rođen u

mjestu gdje živi nije, po ocjeni anketiranih, najvažnija. Važnije je da su u zavičajnom okviru prisutne šire srodničke i prijateljske mreže s kojima pojedinac može računati i u svakodnevnim i u nesvakodnevnim prilikama. K tomu, zavičaj je okvir u kojemu se koliko-toliko postojano uspjesi predaka akumuliraju i prenose na potomke, neovisno jesu li ti uspjesi definirani veličinom i vrijednošću nekretnina koje netko nasljeđuje u zavičajnu naselju i oko njega ili veličinom profesionalna ugleda i kakvoćom opće etičke legitimacije koju obiteljska skupina baštini. Drukčije rečeno, prednosti baštinka u zavičajnu krugu, uspoređene s onima bez zavičajnih referencija, nisu zanemarljive. U iskustvu anketiranih, s tim uvidom jasno polemizira činjenica da većina naselja gdje anketirani žive ne nude prihvatljivu perspektivu mladima. Koliko je vidljivo u iskustvu mladih, ta činjenica nije izvorom posebne dvojbe treba li otići ili ostati. Odgovor je: treba otići tragom navlastitih, individualnih, ciljeva i aspiracija. Ali oni koji su na položaju zavičajnih baštinka, koliko je vidljivo, odlaze – sa žaljenjem jer je i njihov polazni gubitak veći, neovisno o tomu što su mnoge njegove sastavnice odredljive samo u zornama propadljiva socijalnog pamćenja, dakle, imaginarne.

Uočiti je da između anketiranih skupina seoskog i gradskog podrijetla nema velikih razlika, osim u skupini koja ističe praktične olakšice. U njoj je više anketiranih podrijetlom iz gradskih naselja. Taj je nalaz sukladan očekivanoj razdiobi. Podsjećamo, gradska naselja gdje anketirani žive pretežno su mali gradovi s jakim ritmovima i pravilima prigradskog, seoskog/gradskog, svijeta. Stoga se izrazita razlika i može uočiti uglavnom u mrežama infrastrukturnih olakšica i poticaja. I mreže i poticaji brojniji su u gradskim naseljima. Na to ukazuju i brojniji odgovori anketiranih podrijetlom iz grada koji ističu baš tu prednost života u naselju gdje žive.

Općenita slika ponuđena skiciranom razdiobom pokazuje da u iskustvu anketiranih nema većeg broja uočenih prednosti. Raspon je reduciran i statistički i tipologijski. (Bez odgovora je 40% upitanih a, vidjelo se, četiri su osnovna tipa odabranih/uočenih prednosti.) Ta činjenica ima kakvoću posebnog nalaza, napose kada se usporedi s brojem anketiranih koji su odgovorili na pitanje o nedostacima života u mjestu te s brojem odabranih/uočenih tipova nedostataka. Drukčije rečeno, za najveću skupinu mladih mjesta gdje žive **ne nude nikakve životne prednosti**. Pak, atlas uočenih prednosti posve je skroman i svodljiv na sliku prirodno zdrava i zavičajno nekonfliktna mjesta. Budući da su obje spomenute vrijednosti posljedica reduciranja ili, po ocjeni mladih, činjenice “da je život neg-

dje drugdje”, one nisu dostatnim poticajima na dekonstrukciju emigracijskih namjera. One su, dakle, likovima lijepe i bliske zabiti. A iz zabiti se, poznato je, odlazi čim se ukaže prilika.

Nedostaci mjesta za život mladih. Već sam broj navedenih nedostataka ukazuje na niz teškoća mladih. Dok je prednosti mjesta spomenulo 60.1% učenika, nedostatke navode gotovo svi (96.4%). Također je veći i broj nabrojanih nedostataka po ispitaniku (u prosjeku 2.5). Nedostaci mjesta stanovanja grupirani su u šesnaest područja.

(1.) Nema mjesta za izlaske ili su neodgovarajuća

(Npr., previše kafića ili ih uopće nema, samo kafići za alkoholičare i ljude koji rade gluposti, samo ulice, tj. šetnje bez cilja, sve je jako skupo, samo mjesta gdje se mladi mogu učiti psovati i piti, nema mjesta za mlade gdje se mogu opustiti i raditi što hoće, neodgovarajuća glazba – “dreče neki šugavi narodnjaci”, prerano se sve zatvara...)

(2.) Slaba ponuda kulturnih, sportskih, zabavnih i društvenih sadržaja

(Npr., nedostatak kulturnih događaja, nema koncerata, predstava, izložbi, kina, izbora filmova, nema sportskih dvorana ni sportskih aktivnosti...)

(3.) Nedostatak društva – malo mladih ili neodgovarajuće društvo

(Npr., ne odgovara im mentalitet, prijateljstvo samo na osnovi prezimena – iste narodnosti, puno ovisnika, alkoholičara, pušača, nema mladih – sami starci u mjestu, teško se uklapati među nove i nepoznate ljude, puste ulice otkad su se Hrvati vratili...)

(4.) Nezainteresiranost, nedovoljno brige za mlade, sukob generacija

(Npr., stariji im prigovaraju kad se negdje zabavljaju, nezainteresiranost, nedostatak potpore onih koji bi mogli pomagati, inertni profesori – čak ne daju mladima da oni sami nešto organiziraju, apatija, nitko ništa ne pokušava, nema izbora, ništa se ne radi s delinkventima...)

(5.) Nema perspektive, budućnosti za mlade

(Npr., nema mogućnosti zaposlenja, mladi odlaze, male šanse za daljnje obrazovanje, nema mogućnosti za normalan razvoj, jedino u većim gradovima mogu naći/otkriti svoje sposobnosti i razvijati ih, nema alternativa – samo alkohol ili droge za izlaz iz depresije...)

(6.) Loše osobine, nesposobnost i mentalitet ljudi koji tu žive

(Npr., nisu kreativni, jako su odurni i bezobrazni, užasni, hoće prevariti, ne čine ništa za bolji život, zaostali, ne voli

se kao prije, ljubomorni i sebični, nisu spremni pomagati – kao posljedica rata, samo ih zanima kako iskoristavati nekoga...)

(7.) Ima puno socijalno problematičnih i psihički poremećenih ljudi

(Npr., alkoboličari, narkomani, manijaci, ljudi željni osвете i mržnje, luđaci, ulicama šetaju pijane i naoružane osobe, huligani, nekontrolirani muškarci koji govore svašta i nude novac...)

(8.) Porast kriminala i opće nesigurnosti u području

(Npr., opasnost od napada, zlostavljanja, puno nasilja, prisutnost droge, alkohola, oružje, tuče, krađe, perverzni napadi, egzibicionizam, seksualno nasilje, opća nesigurnost zbog rata – mine, prijetnje i provokacije, slab rad policije – “samo jedu krafne i čitaju Sportske novosti”, korupcija...)

(9.) Strah od ljudi druge nacionalnosti ili neprihvatanje tuđe kulture, običaja

(Odgovori se klasificiraju u ovu kategoriju samo ako se izričito spominje nacionalnost, npr., zbog Srba koji onemogućavaju kupnju kuća ili pak osjećaji Srba da su ugroženi, pritisak krivnje kao dijete agresora, nesigurnost; ljudi se dijele po nacionalnosti, previše doseljenika iz BiH – drukčija kultura, ne žele se prilagoditi, prisutnost Srba smeta, priječavaju zabavu, ne dopuštaju ulazak u njihove kafiće ili disko, vrijeđanje među mladima, nelagoda, strah zbog nacionalnosti...)

(10.) Slab materijalni standard

(Npr., mnogo nezaposlenih mladih, kvalificirani ljudi rade bilo kakve poslove, neredovite plaće i male mirovine, visoke cijene, nizak životni standard, malo se investira, sve je jadno i bijedno, siromaštvo, živi se od danas do sutra, pola stanovništva živi od socijalne pomoći, ekonomska kriza i kolaps, propast poduzeća, nema potrebne školske opreme, kompjutora, teško je početi sve ispočetka...)

(11.) Loše strane malog mjesta

(Npr., o svakom se sve zna, osjećaj da ih kontroliraju, nema novih ljudi, nema mladih, presporo i dosadno, puno glasina, ogovaranja, govori se o idejama koje su iritantne...)

(12.) Neorganiziranost mjesta i slaba prometna povezanost

(Npr., nema trgovina, nema butika gdje bi mladi kupovali odjeću, slaba opremljenost bolnica/ambulantni, neredovite linije pogotovu po noći kada se izlazi vani, nema školskog autobusa, skup prijevoz, loše ceste...)

- (13.) Neobnovljeno/razoreno naselje, nered/nečistoća**
(Npr., mračne ulice, nema osvjetljenja, ima puno porušenih kuća - opasnost od cigli koje padaju, slaba rasvjeta, pustoš, neuredni parkovi i neprikladna šetališta, neugledno mjesto, puno smeća, zagađenja...)
- (14.) Manjak demokracije**
(Npr., nema slobode govora, nema jednakosti, pravne države...)
- (15.) Prigovori predstavnicima vlasti i obnovi**
(Npr., sav se novac ulaže u Zagreb, nesposobna vlast, pogrešna politika, nedovoljan razvitak, nema inicijative da se ljudi vrate...)
- (16.) Problemi s roditeljima**
(Npr., roditelji opteruću mlade svojim frustracijama, zabrinuti su, strožiji, problemi kod kuće...)

Razdioba odgovora vidljiva je u idućoj tablici.

Broj kateg.	Nedostaci života u mjestu	Rang	Broj	% učenika
1	Nedostatak ili neodgovarajuća mjesta za izlaske	1	192	62.7
2	Slaba ponuda kulturnih i sportskih sadržaja i društvenih aktivnosti za mlade	2	118	38.6
10	Slab materijalni standard, siromaštvo	3	90	29.4
12	Loša opremljenost mjesta, slabe prometne veze	4	41	13.4
13	Neobnovljeno/razoreno naselje	5	40	13.1
5	Nema perspektive, budućnosti za mlade	6	37	12.1
3	Neodgovarajuće društvo ili malo mladih	7.5	32	10.5
11	Loše strane malog mjesta	7.5	32	10.5
9	Strah od ljudi druge nacionalnosti	9	31	10.1
8	Kriminal, nasilje i socijalna patologija	10	30	9.8
6	Loše osobine ljudi koji žive s mladima	11	22	7.2
4	Nezainteresiranost, nedovoljna briga za mlade	12	19	6.2
7	Socijalno problematični i psihički poremećeni ljudi	13	16	5.3
14	Manjak demokracije	14	15	4.9
15	Prigovori predstavnicima vlasti i obnovi	15	6	2.0
16	Problemi s roditeljima	16	5	1.6
/	Broj odgovora	/	726	/
/	Bez odgovora	/	/	3.6%
/	Broj učenika	/	/	306

Tablica 85.
 Nedostaci mjesta stanovanja za život mladih

I ova se razdioba može analitički dalje pojednostavniti. Najviše anketiranih, vidljivo je, spominje **manjak različitih životnih olakšica, napose manjak društvene infrastrukture** (manjak mjesta za izlaske, slaba ponuda kulturnih ili sportskih događaja itd.). Upozorujući na taj manjak, anketirani nerijetko tvrde kako ih se (aktivno) “gura na ulicu”. I u srodnim urbanološkim analizama mladi, također, ukazuju na isti manjak. I na iste posljedice. Premda se nerijetko u dobivenim odgovorima može uočiti nadmoć zahtjeva da se množe tek lokalne potrošačke adrese, posebno namijenjene poticanju potrošačkog ponašanja u mlađih skupina, dobivena upozorenja na manjkove u mreži društvene infrastrukture ne mogu se svesti na njih. Anketirani posve utemeljeno prigovaraju da su mjesta gdje žive uglavnom bez društvene infrastrukture i mreža ustanova potrebnih mladima. Već i jednostavni pregled “objektivnih” podataka pokazuje da je njihova ocjena primjerena.

Brojna je i skupina anketiranih koji ističu **opće siromaštvo**. Formula jednako pogađa i opće lokalne i obiteljske prilike anketiranih. Siromaštvo lokalne zajednice izravno otežava javni nadzor uvjeta kakvoće života, infrastrukturnog opremanja i srodnih, po kakvoću života, važnih poslova. Obiteljsko i osobno siromaštvo otežava pak potragu za dobrim osobnim odgovorima na tako nepovoljne okolnosti. Na toj se podlozi ustaljuje čvrsto većinsko iskustvo da život u postojećem lokalnom okviru **isključuje perspektivu**. Najviše što se u njemu može postići tegobno je dnevno održavanje labilne ravnoteže između brojnih i raznorodnih ograničenja i dnevnih minimalnih zahtjeva (“rintanje”). Drukčije rečeno, po većinskom uvidu mladih u lokalnim okvirima života na područjima posebne državne skrbi **nije moguće oblikovati pouzdanu životnu perspektivu**. Takvim pokušajima na putu su brojne zapreke s kojima se lokalno stanovništvo suočava samo, bez ozbiljnije potpore “izvana”. Stoga je, drže, posve racionalno zapreke izbjeći/ukloniti – iseljavanjem.

Uočiti je da se na naznačenom tragu pojavljuju i teškoće koje nije netočno nazvati “politička ograničenja”. Mladi uočavaju da je na područjima gdje žive prisutan “manjak demokracije” te dnevni odnos državnih vlasti prema području u kojemu se zrcali, po njihovoj ocjeni, nedostatna briga za budućnost i boljitak područja. Premda su postotni udjeli anketiranih koji ističu spomenute manjkove relativno mali, njihova veza sa skupinama što ističu manjak životne perspektive i opće siromaštvo osigurava im položaj poučnoga glasnogovornika.

U trećoj su skupini anketirani koji ističu **teškoće u mrežama međuljudskih odnosa**. Tri su glavna lika tih teškoća: fosilizacija mreža svojstvena “malomišćanskom” načinu života; nasilničko i kriminalno ponašanje; nacionalni sukobi. Fosilizacija mreža na “malomišćanski” način očituje se u manjku pripravnosti na inicijative i na tražnje za oblicima života koji su mladima prihvatljiviji. Strah od kriminalna ponašanja, narkomanije, alkoholizma itd. prisutan je u znatnom broju eseja. Prevladava ocjena da je posrijedi jedna vrsta “zaraze” koja se širi lokalnim područjem slično epidemiji koje organske bolesti. Budući da generalizirano iskustvo tamošnjeg stanovništva kako su uglavnom ostavljeni sami u svakodnevnu hrvanju s teškoćama presudno posreduje način ponašanja na posebnim sektorima svakodnevice, pojedinci s manjkom samopouzdanja i pojačanom zebnjom ocjenjuju vlastite mogućnosti za borbu sa “zarazom”. Na toj podlozi ustaljuju se i stilovi olakog etiketiranja drugih kao nositelja ili agenata “zaraze”. Predvidljivo je da se u te opasne uloge najčešće zatvaraju – doseljeničke skupine.

Na područjima gdje žive ljudi različita nacionalnog podrijetla (napose u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji) vidljiva je jasna tendencija da nacionalne skupine žive jedne pokraj drugih. Mladi srpskoga nacionalnog podrijetla boje se moguće osude povratnika, a nerijetko se osjećaju i krivima što su djeca agresorske strane. Nezanemarljivi broj osjećao se bolje i ugodnije za vrijeme dok su područja bila pod srpskom okupacijom. Na drugoj strani, mladi hrvatskog podrijetla baštine iskustvo “poniženih i uvrijeđenih”, a izravno ga podupiru još prisutne ruševine i tragovi razaranja. K tomu, dojučerašnji agresori nerijetko i otvoreno pokazuju povratnicima da nisu dobrodošli. U više slučajeva nastao je i statistički obrat: tamo gdje je prije rata hrvatsko stanovništvo bilo većinsko, sada je manjinsko. Na toj podlozi napetosti su lako predvidljive.

Posebna su skupina **obiteljske teškoće**. Premda su u ukupnoj razdiobi teškoća rubne, one imaju sva obilježja posebne skupine. Mladi na više mjesta upozoruju da su se devedesetih godina ljudi promijenili: podlegli su vlastitim brigama, postali su pohlepniji i neskloni solidarnosti. Tomu, svakako, treba dodati svakodnevni tlak okolnosti opisanih u prijašnjem odjeljku pod označnicom: opće siromaštvo. Nije teško uočiti da kumulativno djelovanje spomenutih činjenica povećava naraštajni jaz između roditeljske skupine i mladih. Mladima, stoga, nedostaju osobe u koje se mogu pouzdati, koje mogu držati poučnim primjerom ili, naprosto, s kojima se mogu družiti bez rizika. Premda anketni podaci pokazuju da su mladi zadovoljniji

obiteljskim nego općim (ne)prilikama, ta činjenica ne dopušta nedvosmisleni zaključak da su im odnosi u obitelji nekonfliktni. Naprotiv, veća je vjerojatnoća da oni presudno određuju svakodnevnu životnu scenu u nezanemarljivoj broju obitelji. No, koliko je opći okvir lokalnog života otvoreniji, i s više "obećanja", toliko su i brojnije mogućnosti da se obrisi konflikata ublaže ili, štoviše, uklone. Kad su pak isti okviri uglavnom zatvoreni, s minimalnim uporištima perspektive, obiteljske teškoće postaju, **same za sebe**, neovisno o veličini rascjepa, dostatnima za upis na listu uočenih teškoća. One su, dakle, posrednim tragovima prije opisanih manjkova.

Otići ili ostati? Razmišljanja mladih o njihovoj budućnosti prilično su zrela; najvažnije im je ostvariti ono što je nužno za normalan život - završiti školu, nastojati biti dobar stručnjak u svom zvanju, zaposliti se i imati obitelj. Zabrinjavajuće je što mnogi nisu sigurni da će to moći i ostvariti pa, iako imaju tek šesnaest-osamnaest godina, sebe smatraju izgubljenom generacijom; ipak, nadaju se da će barem njihovoj djeci biti bolje.

Svega 31% mladih željelo bi ubuduće živjeti u svome mjestu; 10% još ne razmišlja o tome; 59% otišlo bi živjeti negdje drugdje (36% u drugo, razvijenije mjesto u Hrvatskoj i 23% u inozemstvo). Gradska i seoska mladež ne razlikuje se znatno po planovima za budućnost, ali se zamjećuje tendencija da je među mladima u gradu više onih koji su sigurniji da ne žele ostati u svome mjestu. Mladi iz grada nerijetko navode da njihovo naselje ne zaslužuje epitet grada jer uopće nema pogodnosti za kvalitetan život, a nema ni dobrih uvjeta za školovanje i ostvarenje profesionalnih aspiracija. Mnogi su ogorčeni i žalosni kada vide da su mogućnosti za život mladih puno bolje u ostalim dijelovima Hrvatske. Iz njihovih odgovora vidljivo je da osjećaj patriotizma i vezanosti za zavičaj jenjava i da su oni često u moralnoj dvojbi razmišljajući o tome trebaju li ostaviti svoj kraj ili ne. No, kako sami navode, svjedoci su pojave da većina ljudi gleda svoje interese pa ni oni ne žele biti "žrtveni janjci"; osjećaj da su ih napustili oni koji žive u boljim uvjetima povećava pesimizam mladih u odnosu na budućnost. Neki od mladih koji su zbog rata puno selili konačno su našli smirenje u svom zavičaju, dok drugi njihovi vršnjaci, nakon dugogodišnjeg iskustva života u većem gradu, sada vide još više mana u svojem kraju.

Razlozi ostanka u mjestu stanovanja. Moguće razloge ostanka u mjestu sadašnjeg boravka navodi svega 30% (N = 91) učenika. Budući da je broj navedenih razloga rela-

tivno malen (N = 139 ili 1.5 po ispitaniku), manji je i broj sadržajno različitih kategorija odgovora. Čak je i među onima koji namjeravaju ostanu, ostanak uvjetovan promjenama u razvoju mjesta koje bi im obećavale bolje izgled u budućnosti. Kategorije i razdioba odgovora vidljivi su u idućem ulomku.

(1.) Mjesto rođenja, dom, zavičaj

(Npr., tu je najljepše, tu sam proveo sretno djetinjstvo, osjećaj pripadnosti, mjesto gdje ću se uvijek vratiti, tu su mi korišteni, najveći dio života proveo sam ovdje, zna kako je bilo kad nije mogao ni vidjeti mjesto 4 godine, ne bi mogao živjeti nigdje drugdje...)

(2.) Ljepota mjesta

(Npr., prirodne ljepote, malo i mirno mjesto, čisto i uredno...)

(3.) Obitelj, društvo/prijatelji, osjećaj povezanosti s ljudima u mjestu

(Npr., tu su roditelji, rodbina, prijatelji, budući suprug, dečko, dobri ljudi, zna puno ljudi, mentalitet ljudi odgovara, iz poštovanja prema obitelji koja se borila za to mjesto, osjeća se dijelom zajednice, osjećaj bliskosti među ljudima, međusobna potpora...)

(4.) Budućnost mjesta

(Optimizam u odnosu na budućnost, npr., netko treba ostanu, želja da se pomogne razvoju mjesta, želi biti dio mjesta, vjeruje da će se situacija poboljšati...)

(5.) Ostaje samo pod određenim uvjetima

(Ostaje "ako" se, npr., poboljšaju uvjeti, mjesto profunkcionira, zaposli se, život krene nabolje, mjesto se obnovi, ostanu većina mladih...)

(6.) Izgledi za zapošljavanje

(Npr., navodi se konkretna mogućnost zaposlenje u mjestu, misli da će tu lakše dobiti posao)

(7.) Nema drugog izlaza

(Npr., ostanu jer ne zna što bi drugo, ništa nije privlačno, nema drugog izlaza...)

Broj kateg.	Razlozi za ostanak	Rang	Broj	% učenika
5	Ostanak pod određenim uvjetima	1	41	13.4
1	Mjesto rođenja/zavičaj	2	36	11.8
2	Zbog ljepote mjesta	3	23	7.5
3	Zbog obitelji, socijalne potpore	4	16	5.2
4	Zbog budućnosti mjesta	5	11	3.6

Tablica 86.
 Razlozi zbog kojih bi učenici ostanu u svome mjestu

Tablica 86.
 (nastavak)

Broj kateg.	Razlozi za ostanak	Rang	Broj	% učenika
6	Mogućnost zaposlenja u mjestu	6	7	2.3
7	Nema drugog izlaza	7	5	1.6
/	Ukupno razloga	/	139	/
/	Bez odgovora	/	/	70.3%
/	Broj učenika	/	/	306

Usporedimo li dobivenu razdiobu odgovora s razdiobom koja ukazuje na predodžbu o glavnim prednostima života u mjestu gdje mladi stanuju, lako je uočiti da se razdiobe tipološki znatno poklapaju. Anketirani u oba slučaja ističu tipološki srodne glavne odgovore (zavičaj, ljepota mjesta, potpora obitelji i dr.). No vidljive su i dvije važne razlike. Prva se očituje u činjenici da je postotak učenika pripravnih ostati u mjestu stanovanja uočljivo manji od postotka učenika koji načelno ističu prednosti života u mjestu. Drugo, u skupini pripravnih ostati živjeti u mjestu najbrojnija je podskupina koja odluku o ostanku drži izravno ovisnom o "određenim uvjetima", točnije o poželjnim promjenama. Ne bude li tih promjena, i ta podskupina postaje (e)migracijskom. Sukladno tomu, ostati je pripravna manjinska skupina anketiranih. Budući da je među njima i podskupina koja nema drugog izlaza ili koja je obvezatna obitelji, broj anketiranih koji odluku o ostanku temelje na autonomnom/slobodnom odabiru očito je mali. Drukčije rečeno, među anketiranimi uvjerljiva su manjina oni koji autonomno/slobodno odabiru mjesto gdje žive za buduće prebivalište. Brojniji su, naprotiv, oni koji istu odluku donose kao posljednicu raznorodnih obveza ili ovisnosti. U takvu doživljajnom obzoru mjesto ostanka/budućeg prebivališta samo u rijetkim (i sretnim) slučajevima postaje sastavnicom procesa životne individualizacije. U pretežitom broju slučajeva, naprotiv, funkcionira kao zadani/nužni okvir gdje se osobna autonomija uspješnije gubi nego li osnažuje. Drukčije rečeno, u kolektivnom iskustvu anketiranih nadmoćan je stav: **otići znači napredovati**. S obzirom na brojne empirijske okolnosti stav je i više nego dobro argumentiran. Taj nalaz posredno osnažuje i hipotezu da se tijekom devedesetih godina nastavio proces teritorijalne prerazdiobe hrvatskog stanovništva u korist nekoliko glavnih središta i koridora, oblikovan još u razdoblju 1960.-1990. Pa je posve predvidljivo da su atributi rubnih hrvatskih područja u socijalnom iskustvu tamošnjeg stanovništva reducirani na - attribute područja odlaska.

Razlozi odlaska iz mjesta stanovanja. Analizom je odvojeno deset glavnih skupina odgovora:

- (1.) **Zaposlenje**
(Npr., nezaposlenost u mjestu, bolji posao i plaća, lakše zaposlenje, zbog karijere...)
- (2.) **Bolji životni standard (materijalni)**
(Npr., bolji standard i mogućnosti, razvijenije područje, financijski razlozi, mogućnosti za normalan život gdje se cijeni trud i rad, ovdje ne može biti gore...)
- (3.) **Veća kvaliteta života (nematerijalna)**
(Npr., kulturni sadržaji, više sadržaja, više zabave, bolji i kvalitetniji život, privlačnosti većeg grada, različiti ljudi, sigurniji i slobodniji život...)
- (4.) **Kvalitetnije školovanje/studij**
(Npr., bolji uvjeti školovanja, mogućnost studiranja, školski programi, napredovanje...)
- (5.) **Bolja budućnost i perspektiva općenito**
(Npr., ovdje nema perspektive ni izbora, ne može uspjeti u životu, više mogućnosti za opstanak, bolje i lakše ostvariti ciljeve, ne želi pokvariti svoju budućnost ostankom...)
- (6.) **Osobni razlozi**
(Npr., nema osjećaja pripadnosti, narušene ili uništene socijalne mreže, otišli su mu prijatelji, obiteljski razlozi...)
- (7.) **Nezadovoljstvo i nedostaci mjesta u kojem sada živi**
(Npr., zbog "socijalne kontrole" malih mjesta, nedostatka privatnosti/intime, to nije mjesto za mlade, tu nema ništa posebno, ne odgovara mu mentalitet ljudi i način života...)
- (8.) **Nacionalnost**
(Ako se navodi nacionalnost, npr., došli su Hrvati povratnici, zbog međunacionalne mržnje...)
- (9.) **Pesimizam, apatija, ne očekuje ništa bolje u budućnosti**
(Npr., neće se ništa promijeniti, ništa me ne drži, ovdje neće biti bolje, normalno da idem odavde...)
- (10.) **Ostalo**
(Npr., želja za promjenom, osamostaliti se...)

Razdioba odgovora vidljiva je na idućoj tablici.

Broj kateg.	Razlozi mogućeg odlaska iz mjesta	Rang	Broj	% učenika
1	Lakše je naći posao	1	69	22.5
5	Zbog bolje budućnost i perspektive	2	52	17.0
2	Očekivanje boljega životnog standarda	3	48	15.3

Tablica 87.
Razlozi zbog kojih bi učenici otišli iz svog mjesta

Tablica 87.
 (nastavak)

Broj kateg.	Razlozi mogućeg odlaska iz mjesta	Rang	Broj	% učenika
4	Radi kvalitetnijeg školovanja/studija	4	45	14.7
3	Očekivanje bolje nematerijalne kvalitete života	5	34	11.1
7	Zbog nezadovoljstva mjestom u kojem živi	6	23	7.5
6	Zbog poteškoća na osobnom planu	7	22	7.2
8	Zbog međunacionalne netrpeljivosti	8	11	3.6
9	Apatija, bez nade u bolju budućnost u mjestu	9	4	1.3
10	Ostalo	/	5	1.6
/	Ukupno razloga	/	313	/
/	Bez odgovora	/	/	42.8%
/	Broj učenika	/	/	306

Budući da je više učenika koji žele napustiti svoje mjesto, veći broj njih nabrojio je i razloge odlaska (N = 175 ili 57%). Stječe se dojam da im je lakše obrazložiti ovu odluku nego li odluku o ostanku (u ovom je slučaju broj navedenih razloga veći (N = 313 ili 1.8 po ispitaniku)).

Kao i svi njihovi vršnjaci, mladi na područjima posebne državne skrbi žele ono što je većini ljudi najvažnije: završiti školu, naći pristojan posao i zasnovati obitelj. Svjesni teških uvjeta življenja, niska životnog standarda njihovih obitelji i malih izgleda za zapošljavanje, oni svoju budućnost vide "negdje drugdje".

Oni pak koji imaju ambicioznije planove, također navode da im veća sredina pruža više mogućnosti za osobni razvoj u nizu sektora za koje su zainteresirani. Jasno je da mladi u svojim mjestima nemaju mogućnosti studiranja i mnogi se nadaju nastaviti školovanje u većem gradu (npr., Zagrebu, Splitu, Zadru). Međutim, dok bi se jedan dio mladih želio vratiti u svoj kraj bude li imalo mogućnosti zaposlenja, drugi su već toliko razočarani životom u svome mjestu da im je osnovna motivacija otići što dalje.

Koliko je vidljivo, osnovni je razlog njihova mogućeg odlaska pomanjkanje nade u bolju budućnost. "Zrcalo" u kojemu vide svoju nepoželjnu budućnost njihovi su roditelji i mještani koji nemaju ni osnovnih sredstava za život, ili zato što su nezaposleni ili zato što rade a plaću ne primaju mjesecima. Mnogi su razočarani jer su već duže vrijeme nastanjeni u mjestu, a ništa se znatno nije poboljšalo niti se obnavljaju gospodarski objekti. Dosta mladih navodi da ih je, zapravo, strah razmišljati o budućnosti. Oni su, na jednoj strani, svjesni toga da je njihova slika bolje i

bogatije budućnosti koja ih negdje drugdje očekuje možda više tvorevina mašte nego li opis stvarnosti; s druge strane, prilično su ustrajni u odluci da napuste svoj kraj ako se tamošnji uvjeti života ne promijene. Mlade opravdano muči i nepravda što ne mogu zbog teška materijalnog stanja obitelji ostvariti planove, dok drugima to lakše polazi za rukom. Očekuju i izdašniju materijalnu potporu države u školovanju boljih đaka.

Jedan je od važnijih razloga odlaska i želja za boljom nematerijalnom kvalitetom života, tj. bogatijim sadržajima i načinima provođenja slobodnog vremena. E da bi se mlade zadržalo u njihovim mjestima, nužno je poboljšati nematerijalnu kvalitetu života (to ne zahtijeva veći novac), ne čekajući gospodarski razvoj i obnovu tih područja. Osnovni emigracijski pokretač mladih nije, dakle, samo slab životni standard, nego opća letargija, bezidejnost, pomanjkanje snage da se nešto promijeni te osjećaj da im je život prazan u lokalnu okviru gdje žive.

Prijedlozi poboljšanja kvalitete života. Analizom je dobiveno trinaest osnovnih skupina odgovora:

(1.) Napraviti više okupljališta gdje bi se mladi mogli susretati i zabavljati

(Npr., centar za mlade, omogućiti mladima mjesta za druženje, iskoristiti napuštene kuće za tu svrhu, mjesta za izlasku, više zabave, općenito više sadržaja za mlade...)

(2.) Ne otvarati više kafića ili zatvoriti postojeće

(Npr., smanjiti broj kafića i ne otvarati nove, mladima trebaju drukčija mjesta za okupljanje, nešto treba za mlade različito od kafića...)

(3.) Urediti/obnoviti mjesto i poboljšati opću opremljenost naselja

(Npr., čišćenje i uređenje javnih površina, obnova zgrada, parkova, šetališta uz nasip, opremiti ambulante/bolnice, trgovine, češće prometne veze, opremiti škole - nabaviti računala, pribor za vježbe, obogatiti knjižni fond...)

(4.) Obogatiti ponudu kulturnih i zabavnih sadržaja i općenito društvenih aktivnosti za mlade

(Npr., kina, kazališta, koncerti, kulturna događanja, tečajevi stranih jezika, glazbe, plesa, likovne radionice, novinarske grupe, diskusijske grupe, izleti, putovanja, angažiranje za opće dobro/radne akcije i sl...)

(5.) Bolja psihosocijalna potpora mladima, kvalitetniji duhovni život

(Npr., smanjiti mržnju, poticati ljubav, povećati toleranciju, osjećaj sigurnosti/efikasnost policije, otvoriti savjetova-lišta, predavanje, tribine, časopis za mlade, posebna pozor-

nost mladima koji su u nepovoljnijim prilikama, potpora za školovanje...)

(6.) Više sportskih objekata i događaja

(Npr., dovršiti obnovu dvorane, betonirati igralište, nabaviti sportsku opremu, otvoriti više sportskih klubova, tamo gdje postoje organizirati susrete sportaša, osposobiti bazene da mladi imaju gdje ljeti odlaziti, rekreativne aktivnosti, fitness klub...)

(7.) Otvoriti diskoteku

(Npr., mladi moraju vikendom odlaziti u diskoteku u drugi grad, disko u mjestu u ružnim je i ruševnim prostorijama, otvoriti disko za mlade ispod 18 god. s jeftinijim pićem, bez alkohola i odgovarajućom glazbom...)

(8.) Uvesti strožije kontrole i zabranu prodaje/konzumacije alkohola i cigareta maloljetnicima

(9.) Podići materijalni standard

(Npr., poboljšati materijalni i obrazovni standard, više sufinanciranja, oživljavanje poduzetništva, ulaganje u obnovu gospodarstva, turizma, otvaranje novih radnih mjesta, omogućiti mladima da povremeno zarađuju za džeparac - sezonski poslovi...)

(10.) Otvoriti više kafića

(11.) Demografska obnova mjesta

(Npr., zadržati, vratiti ili naseliti mlade, dovesti više ljudi u mjesto...)

(12.) Promjene u politici

(Npr., pravednija raspodjela novca, više ulagati u nerazvijena područja, više slobode, manje korupcije...)

(13.) Pesimizam, beznade

(Npr., ništa nije moguće učiniti, ništa se neće realizirati, nitko ni ne pokušava...)

Razdioba odgovora vidljiva je na idućoj tablici.

Tablica 88.
Prijedlozi mladih kako poboljšati kvalitetu života u mjestu stanovanja

Broj kateg.	Prijedlozi mladih	Rang	Broj	% učenika
6	Više sportskih objekata i događaja	1	147	48.0
4	Bolja ponuda kulturnih, zabavnih sadržaja, društvenih aktivnosti	2	111	36.3
1	Više okupljališta, mjesta gdje bi se mladi susretali i zabavljali	3	106	34.6
3	Urediti/uljepšati mjesto i poboljšati opremljenost naselja	4	92	30.1
7	Otvoriti diskoteku	5	78	25.5
9	Podići materijalni standard	6	54	17.6

Tablica 88.
(nastavak)

Broj kateg.	Prijedlozi mladih	Rang	Broj	% učenika
5	Bolja psihosocijalna potpora mladima, kvalitetniji duhovni život	7	31	10.1
10	Otvoriti više kafića	8	26	8.5
2	Ne otvarati više kafića ili zatvoriti postojeće lokale	9.5	11	3.6
11	Demografska obnova mjesta	9.5	11	3.6
12	Promjene u politici, političkim idejama	11	9	2.9
8	Zabrana prodaje i konzumacije alkohola maloljetnicima	12	7	2.3
13	Pesimizam ("ništa se neće promijeniti")	13	3	1.0
/	Broj odgovora	/	686	/
/	Bez odgovora	/	/	9.5%
/	Broj učenika	/	/	306

Kao uvod u ovaj dio istraživanja, učenicima je dana uputa da zamisle kako imaju stvarnu moć i utjecaj na poboljšanje kvalitete života mladih u svojem mjestu. Time smo ih željeli potaknuti na razmišljanje i usmjeriti da svoje ideje razmotre u kontekstu životnih uvjeta na njihovom području. Pitanje je bilo ovo: *Zamisli da možeš utjecati na neku osobu koja ima sredstva za organiziranje aktivnosti za mlade u tvome mjestu. Što bi joj predložio(la) za poboljšanje uvjeta života mladih?*

Ideja da bi se njihov glas mogao čuti, jako se sviđjala učenicima. Mnogi navode da bi svoje ideje predložili načelniku općine ili kojoj drugoj osobi na vlasti, ali ujedno izražavaju sumnju da će se itko potruditi njihove ideje provesti u djelo. Na njihovu motivaciju ukazuje i činjenica da ja 90.5% mladih odgovorilo na ovo pitanje i da su naveli brojne ideje (N = 686 ili 2.5 po osobi).

Premda su ideje koje mladi iz različitih naselja navode tipološki slične, prijedlozi su dosta specifični (npr., koji bi se konkretni objekti u njihovom naselju mogli obnoviti i urediti za potrebe mladih). Najveći broj takvih ideja odnosi se na želju za sportom. Zbog toga što se učestalo javlja, tj. navodi ih gotovo polovica mladih, te su ideje grupirane u zasebnu kategoriju sadržaja. One, kao što je već spomenuto, uključuju niz specifičnih prijedloga, npr., popravak postojeće ili izgradnja nove sportske dvorane, betoniranje igrališta, organiziranje prijateljskih susreta, kupnja sportskih rekvizita, obogaćivanje ponude sportskih aktivnosti pa sve do "maštanja" o tome da bi bilo lijepo ljeti odlaziti na bazen, barem u neko obližnje mjesto.

Više od trećine mladih predlaže obilniju ponudu kulturnih i zabavnih sadržaja te društvenih aktivnosti u kojima bi se oni željeli angažirati. Mnogi su dosta kritični pa govore o tome kako je teško pokrenuti mlade na akciju, ali se sami spremno nude za pomoć u organiziranju niza aktivnosti.

Znatan broj mladih ima svoje specifične interese na području glazbe, likovne umjetnosti, književnosti i sl., pa predlaže osnivanje radionica i tečajeva gdje bi se mogli usavršavati. Oni koji nemaju kino-dvorane, npr., predlažu da se barem otvori jedna videoteka, a oni koji već imaju kino-dvoranu predlažu da se obogati ponuda filmova. Slično se zamjećuje i u ostalim prijedlozima. U nekim područjima jednostavno se ništa ne nudi mladima, a ondje gdje se nudi, očljiva je potreba za više sličnih sadržaja.

Za razliku od njihovih vršnjaka u razvijenijim područjima, mladi ljudi s područja posebne državne skrbi teže mogu zadovoljiti želju za putovanjem i upoznavanjem novih krajeva, ljudi i kultura. Imajući u vidu sva ograničenja zbog težih materijalnih uvjeta, oni su toliko skromni da kad, npr., predlažu da ih se povede na izlet, na neka mjesta u Hrvatskoj koja bi željeli vidjeti, alternativno navode barem obližnje mjesto poznato po ljepoti ili znamenitostima. O mogućnosti ljetovanja na moru govore kao o nečem teško ostvarivom.

Mladima nedostaju i gostovanja glazbenika, kazališnih umjetnika, bilo kakve javne tribine, predavanja. To su sve aktivnosti koje se mogu organizirati uz malo truda i dobre volje. Ispitanici uvijek navode prijedloge koje bi bilo lakše ostvariti, što ukazuje na to da se ipak nadaju da bi ih netko mogao poslušati. Određeni broj mladih to izričito spominje na kraju eseja.

Anketiranima nedostaju prostori, mjesta gdje bi se na-prosto mogli okupljati i zabavljati. Posebno su izdvojeni prijedlozi da se otvori diskoteka, jer to predlaže četvrtina učenika. Oni, naime, nemaju gdje izaći vikendom da bi se zabavili sa svojim vršnjacima pa odlaze u okolna naselja i gradove, a u tome ih ograničavaju slabe prometne veze. Ondje gdje postoji, diskoteka je otvorena u neadekvatnim prostorima ili ponuda nije primjerena mladim ljudima jer ponajprije želi vlasnik što više zaraditi. Mladi se često žale na nered, alkohol i nesigurne uvjete za zabavu ondje gdje im se nudi. Više od trećine mladih predlaže da se otvore posebni prostori, centri za mlade ili klubovi u kojima bi se mogli okupljati. U mnogim mjestima postoje napušteni prostori koji bi se mogli obnoviti za tu svrhu. Jedan dio mladih vapi za takvim prostorom barem u zimskom razdoblju kada se više ne mogu nalaziti na otvorenim prosto-

rima. Stoga navode da bi voljeli izlaziti u koji kafić gdje se pretežito okupljaju mladi ljudi. S druge strane, u mjestima gdje su se namnožile razne kavane i kafići, mladi čak predlažu da se zaustavi daljnje otvaranje sličnih objekata jer se žele baviti suvislijim i sadržajno bogatijim aktivnostima.

Svaki peti ispitanik predlaže da se poboljša materijalni standard općenito, a učenici koji se školuju za određena zvanja često predlažu obnovu gospodarskih objekata gdje bi se zaposlili. U razvijenijim zemljama običaj je da mladi, bez obzira na to koliko su bogati njihovi roditelji, rade tijekom ljeta i zarađuju džeparac. Pri tome, cilj nije samo zarada nego razvoj radne etike u mladima te se u tu svrhu poslodavci obučavaju kako će mlade odgajati da usvajaju određene radne vrednote i norme ponašanja na poslu. Mladi na području posebne državne skrbi čak predlažu otvaranje učeničkih servisa kako bi im se pružila mogućnost povremene zarade. Ako u njihovome mjestu nema za to uvjeta, mogu im se, drže, uz nadzor i organizaciju lokalnih vlasti, ponuditi sezonski poslovi negdje na moru što bi za njih imalo višestruke koristi (zarada, ljetovanje te razvijanje radnih navika i radne etike).

Odgovori pokazuju da mladi imaju (točan) dojam da ih se ne sluša i ne razumije. U nizu prijedloga, svaki deseti učenik ističe i potrebu za većom potporom mladima, za razvijanje razumijevanja i komunikacije među ljudima. Znatan broj mladih navodi da voli svoje mjesto i da želi pridonijeti njegovom razvoju, ali im se čini da su odrasli manje zainteresirani za opću dobrobit nego li mladi ljudi. Mladi bi se angažirali i rado učinili nešto za sebe i svoje mjesto kad bi se tko potrudio organizirati ih i usmjeriti njihovu energiju. Skoro trećina mladih predlaže da se poduzme nešto kako bi se određena područja u njihovomu mjestu očistila i uljepšala. Kod mnogih se primjećuje čak sram što žive u takvom okružju i što bi ih ljudi iz drugih sredina mogli smatrati zaostalima.

Ponudeni atlas prijedloga, a i generalni način govora pisaca eseja, ukazuje, dakle, na nekoliko korisnih uvida. Ponajprije, mladi se na područjima posebne državne skrbi ne konstituiraju kao socijalni sudionici na egotističkoj podlozi, s korijenom u praksama i tradicijama narcizma (Läscher). Premda je znatan broj prijedloga što ih nude ekskluzivno namijenjen poboljšanju životnih prilika samo njihove skupine, već i površna analiza javnoga govora pisaca eseja pokazuje da govori sudionik stjeran na socijalni rub. Stoga je drugi smjer govora pisaca eseja izravno vezan s aspiracijom da promjena njihova životnog položaja bude **sustavnim dijelom ukupnih promjena** na području gdje žive. Ta ih činjenica postupno premješta na položaj

alternativna **političkog** subjekta. Premda je, dakako, anketirana skupina odveć mlada za prihvatiti takve uloge u praktičnom i organizacijskom pogledu, aspiracijski horizont mladih i ukorijenjenost njihovih razvojnih zamisli u jednostavnim slikama javnog dobra pokazuje da su oni **zbiljski proizvođači novih mjerila razvojne uspješnosti** na područjima posebne državne skrbi. Već i zbog toga konvencionalan pristup mladima zainteresiran jednosmjerno na “suzbijanje negativnosti” ostaje prekratak. Posve neprimjereno da je, osim ograničenih poboljšica na kliničkoj slici stanja mladih, njegov predvidljiv proizvod i – apatija. Razlog je jednostavan. Pristup već na konstrukcijskoj razini “otpisuje” mogućnost da se mladi socijalno konstituiraju kao razvojni sudionici s nizom navlastitih partnerskih osobina i prednosti. Za promjenu u naznačenu smjeru i nije potrebno ne znamo koliko napora ili izvanrednih sredstava. Potrebna je, naprotiv, **nova solidarnost hrvatskog društva sa svojim potomcima**. Na područjima gdje se jedan humanitarni koncert pamti kao najljepši lokalni događaj tijekom nekoliko godina, uz pomoć takve solidarnosti može se, brojni inozemni primjeri poučavaju, učiniti puno dobra. Već i male akcije, **male promjene s vidljivim rezultatom**, dostatne su za probuditi samopouzdanje i nadu da budućnost ipak neće ratovati protiv njihovih života.

II. POGLAVLJE

PUSTITE
VOLONTERE,
I ONI MORAJU
PREŽIVJETI

Uvod. U školama u kojima se provodilo istraživanje anketari su koristili i kratak strukturirani intervju **sa školskim stručnjacima** koji rade s mladima. Intervjuirane su osobe (N = 21) pedagozi, zamjenici ravnatelja ili ravnatelj. Pitanja za razgovor bila su otisnuta u obliku kraćeg upitnika pa su u nekim slučajevima upitane osobe pismeno odgovarale na postavljena pitanja. U intervjuima se pitalo za programe kojima je primarna svrha rad s mladima te tko su nositelji takvih programa u mjestima boravka. Pitalo se i postoje li programi, pozitivna iskustva koja su se pokazala uspješnim u praksi i koja bi mogla poslužiti kao model rada s mladima u drugim područjima. Pitanja su se odnosila i na mogućnosti provođenja organiziranih izvanškolskih aktivnosti u školi, na percepciju najvećih problema mladih na području gdje žive, kao i na sugestije o tome koje su aktivnosti u cilju poboljšanja kvalitete života mladih na njihovu području prioritetne. (Iscrpniji podaci o uzorku i tehnici istraživanja nalaze se u dodatku.)

Postojeći programi za mlade. Na popisu aktivnosti koje se nude mladima najčešće se spominju sportske: razni klubovi koje organiziraju škole ili, u rijetkim slučajevima, klubovi koji se financiraju iz gradskog proračuna. Jedina ne-sportska aktivnost koja se, također, nešto češće spominje mogućnost je učlanjenja u kulturno-umjetnička društva ili u mažoretkinje, kao i sudjelovanje u crkvenom zboru. Neka mjesta, npr. Hrvatska Kostajnica, nude mogućnosti za učlanjenje u razna društva organizirana izvan škole: u ribolovno društvo, mažoretkinje, dobrovoljno vatrogasno društvo, limenu glazbu. Međutim, to ne znači da je u tome mjestu znatno bolja ponuda aktivnosti u slobodnom vremenu nego li negdje drugdje jer, primjerice, škola nema sportske dvorane, pa tako ni školskih sportskih klubova.

U skupini: korisni programi, nositelj kojih je Vlada Republike Hrvatske, spominju se predavanja na temu suzbijanja zloporabe droge i zaštite od minsko-eksplozivnih

sredstava, ali se i u ovom slučaju radi o povremenim aktivnostima, i to ne na svima mjestima posebne državne skrbi.

Među ostalim organiziranim izvanškolskim aktivnostima navode se sljedeći programi: FRAMA program u Iloku koji provodi Crkva, a uključuje literarnu, glazbenu i recitatorsku grupu; program provođenja slobodnog vremena udruge "Suncokret" u Topuskom; program pomoći povratnicima koji u istome mjestu provodi Catholic Relief Service; ljetnji kamp za mlade u Vukovaru koji organizira nevladina udruga mladih iz Nizozemske u svrhu promicanja tolerancije i budućega zajedničkog života.

Tijekom intervjua bilo je moguće dobiti samo površne informacije o slobodnim aktivnostima koje se nude mladima i, naravno, nije poznato koliko je takvih aktivnosti stvarno organizirano u pojedinima mjestima. Međutim, činjenica je da, premda postoji više različitih programa za mlade, oni (za sada) **nemaju većeg utjecaja**; na to ukazuje već i činjenica da s njima nisu upoznati djelatnici koji rade s učenicima. Ako su i čuli za njih, nisu im poznati detalji o samim nositeljima tih aktivnosti kao i o tome koliko je mladih uključeno. Uz to, u razgovoru se spominju i aktivnosti koje se ne odvijaju često ili su se održale samo u jedan ili dva navrata (predavanja). Većina intervjuiranih ističe potrebu organiziranja većeg broja različitih programa za mlade. Tipični su odgovori: "Vodi se malo računa.", "Uglavnom su to izvannastavne aktivnosti organizirane u školama - ostalih programa uglavnom nema.", "Nije mi poznato. Bilo je nekib pokušaja koji nisu baš bili uspješni.", "Trebalo bi organizirati različite aktivnosti za mlade.", "Nažalost, konkretni programi školi nisu poznati ili ne idu putem škole."

Stručnjacima koji rade s mladima bilo je postavljeno i pitanje poznaju li neki program za mlade koji se **uspješno** provodi. Tim se pitanjem željelo doznati može li se model uspješna rada na jednom području iskoristiti i u ostalim mjestima posebne državne skrbi. Čak devet intervjuiranih osoba nije upoznato s takvim programima ("nema ga", "ništa posebno", "nije mi poznato" ili nisu odgovorili). Djelatnici u istočnoj Slavoniji drže korisnim preventivan rad s učenicima širenjem informacija o štetnosti uporabe droge, alkohola i pušenja te ljetni kamp za mlade. Ostali spominju neke sekcije i aktivnosti gdje se kao kriterij uspješnosti navode nagrade i priznanja, a ne radi se o sustavnim programima za unapređenje dobrobiti mladih. Iz odgovora na ovo pitanje mogu se izvući ovi zaključci: (i) takvih programa uglavnom nema; ili, ako postoje, ne radi se na njihovoj promidžbi; (ii) stručnjaci koji rade s mladima nemaju jasne ideje o tome kako bi trebali izgledati uspješni programi i što je mladima doista potrebno; (iii) postojeći progra-

mi ograničenog su opsega i sadržaja i nemaju karakter obuhvatnih, planiranih i koordiniranih akcija za poticanje pozitivnog razvoja mladih ljudi u određenoj zajednici.

Izvannastavne aktivnosti. U različitim mjestima postoji niz izvannastavnih aktivnosti koje organizira škola: dramske, recitatorske, novinarske i literarne sekcije, sportske aktivnosti, ekološke grupe, zborovi, rad s naprednim učenicima u pojedinim predmetima. Na temelju izjava intervjuiranih može se zaključiti da je nešto više učenika uključeno u sportske aktivnosti. Postoji, naime, niz teškoća u redovitu izvođenju sličnih aktivnosti. Stječe se dojam da je teret brige o mladima uglavnom prebačen na škole. Škole pak imaju niz poteškoća u održavanju nastave na kvalitetnoj razini, što je njihova primarna djelatnost; za izvannastavne aktivnosti nemaju ni dovoljno osoblja ni materijalne i moralne potpore.

Stručnjaci se slažu u tome da su izvannastavne aktivnosti izuzetno korisne za razvoj mladih iz više razloga; oni u okviru raznih sekcija mogu zadovoljiti interese i razviti određene sposobnosti što im nije omogućeno tijekom redovite nastave; korisno provode svoje slobodno vrijeme; nastavnici još spominju da im ovakve aktivnosti omogućuju uspostaviti bolju komunikaciju i suradnju s mladima te zadobiti njihovo povjerenje.

(i) *Poteškoće u organiziranju slobodnih aktivnosti.* E da bi se što veći broj mladih uključio u izvannastavne aktivnosti, najprije je potrebno učenicima iz okolnih naselja omogućiti bolji, češći i jeftiniji **prijevoz**. U Drnišu je, npr., oko 60% učenika putnika, a škola radi samo u jutarnjoj smjeni. Kako u poslijepodnevnim satima nema prijevoza, učenici se ne mogu uključiti u rad sekcija. U Korenici je približno polovica učenika putnika, a uz to moraju koristiti skup međugradski prijevoz. U Pakracu postoji Dom za mušku djecu koji financira škola, a u njemu tijekom tjedna borave učenici koji stanuju u najudaljenijim naseljima. U Belom Manastiru većina učenika putnici su iz svih dijelova Baranje. Budući da su autobusne veze rijetke, učenici se, bez obzira na interese, moraju najprije prilagoditi (ne)mogućnostima prijevoza. Slična je situacija i u Vukovaru gdje učenici u velikom broju slučajeva imaju samo dva puta dnevno vezu između škole i mjesta stanovanja. Na rijetke linije i slabo organiziran prijevoz žale se i u Slunju, Topuskom i Hrvatskoj Kostajnici.

(ii) *Slabi materijalni uvjeti* i siromaštvo općenito glavne su poteškoće u organiziranju slobodnih aktivnosti za mlade u nizu naselja. Mnoge škole nemaju sportsku dvoranu, neke škole održavaju nastavu u zgradi druge škole, u

školama nedostaju klupe, stolice i niz nastavnih pomagala. Zbog sličnih problema teško je organizirati nastavu u dva termina, a kamo li ostale aktivnosti; veliki je problem i nedostatak sredstava u gradskom i županijskom proračunu za kvalitetnu organizaciju sličnih aktivnosti.

(iii) *Pomanjkanje slobodnog vremena učenika* teškoća je koju svakako valja uzeti u obzir. Intervjuirani stručnjaci navode da je nerijetko slab odaziv učenika jer su preopterećeni nastavom i nemaju puno slobodnog vremena. Uz to, slične aktivnosti organizirane su tako da učenicima ne pružaju dovoljno prilika za opuštanje, nego im djeluju kao produžetak nastavnog rada.

Sa *svim* navedenim teškoćama susreće se velik broj škola. Evo kako to, primjerice, opisuju u Vukovaru: “*Prednosti su općepoznate i priznate. Poteškoće su strahovite – niti ima prostora, nema sredstava, nema ni vremena – učenici putuju u ogromnoj većini – imaju u velikom slučaju samo dva puta dnevno vezu između škole i mjesta stanovanja. Osim toga, škola gostuje kod druge škole.*” Uz to, i nacionalna podijeljenost otežava organiziranje zajedničkih aktivnosti za učenike različitih narodnosti (“*Novine se izdaju na ćirilici i latinici, u srpskoj i hrvatskoj varijanti.*”).

Teškoće mladih na području gdje žive. Profesori, kao i učenici, spominju tipološki iste teškoće s kojima se mladi suočavaju na područjima posebne državne skrbi.

(i) *Nedostatak aktivnosti u slobodnom vremenu* te mjesta za izlaske i prostora gdje bi se mladi okupljali. Uz to, nema osmišljenih programa, klubova, radionica, kulturnih sadržaja i mogućnosti organizirana provođenja slobodnog vremena. Neki profesori, baš kao i jedan dio mladih, spominju prevelik broj kafića kao jedina mjesta koja se nude mladima za druženje.

Učenicima iz okolnih sela glavni je problem **skup i neredovit prijevoz**.

(ii) *Egzistencijalni problemi roditelja* utječu na kvalitetu života njihove djece. Roditelji su previše zaokupljeni rješavanjem egzistencijalnih pitanja (traženjem stana i posla), pa su djeca uglavnom prepuštena sama sebi. Svakim je danom sve više nezaposlenih, pa roditelji ostaju bez redovitih primanja (“*teško je preživjeti*”, “*nitko ne radi niti zarađuje*”, “*ništa ne funkcionira*”), a perspektive mladih također nisu najbolje (slaba mogućnost izbora zanimanja i zapošljavanja).

(iii) *Socijalni problemi* kao što su skitnja, alkoholizam, kriminal, droga i nasilničko ponašanje spominju se često kao opasnosti kojima su izloženi mladi.

(iv) *Posljedice ratnih trauma i nedostatak psihosocijalne pomoći* problemi su s kojima se pedagozi svakodnevno suočavaju u svom radu. Citiramo nekoliko izjava: “*Samim tim što su to djeca zahvaćena ratom, traumatizirana, mijenjala su sredinu najmanje 2-3 puta, proizlazi zaključak da znatan dio djece s ovog područja spada u rizičnu skupinu djece s izraženim psihosocijalnim problemima*”. (Knin); “*Sve je veća potreba za psihosocijalnom pomoći – škola sa svojim ograničenim kadrovskim i materijalnim uvjetima ne može tome udovoljiti*.” (Petrinja); “*Potrebno je raditi i s djecom i s roditeljima (psihološko savjetovanje), a pojavljuje se i droga, pa treba više raditi na prevenciji*.” (Hrvatska Kostajnica); “*Djeca su nemotivirana i bezvoljna, potrebno je psihološko savjetovanje*.” (Pakrac), itd.

(v) *Napete međunacionalne odnose* spominju i anketirani srednjoškolci i djelatnici u školama u Vukovaru i Belom Manastiru. Takvi odnosi koče zajedničke aktivnosti i suradnju mladih različite narodnosti. Vidljiva je i određena *napetost i nesnošljivost među mladima koji su živjeli u krajevima s različitim kulturnim obilježjima*. Citiramo: “*Nakon oslobođenja teritorija škola se našla u velikim problemima. Djeca iz različitih sredina, kultura, s različitim navikama, običajima i vrijednostima tražila su određeno vrijeme za međusobnu prilagodbu. Problemi nastali iz tih razlika sve više se gube, ali proći će još dosta vremena dok se ne adaptiraju na novu sredinu*.” (Knin); “*Nacionalno stroga podijeljenost, odlasci na odvojena mjesta (kafice, diskotekove) i želja da odu iz Vukovara*.” (Vukovar); “*Još uvijek napetost zbog međunacionalnih odnosa – kao posljedica rata*.” (Beli Manastir).

(vi) U mladima se sve više zamjećuje *pasivnost, nezainteresiranost i pesimizam* u odnosu na budućnost, što također stvara poteškoće stručnjacima koji bi im željeli pomoći.

Aktivnosti koje stručnjaci predlažu za rad s mladima. Na nekim područjima nema jasnih ideja o tome što bi bilo najvažnije organizirati kako bi se unaprijedila kvaliteta života mladih. No većina intervjuiranih osoba ipak nudi konkretne zamisli o tome što bi se moglo učiniti i tko bi mogao biti nositelj predloženih programa. Neki su djelatnici već toliko preopterećeni u svom radu da sumnjaju u mogućnost kvalitetnija rada bez većih materijalnih sredstava i nagrađivanja profesora. Međutim, iako suočena s nebrojenim poteškoćama, većina djelatnika nudi svoju stručnu pomoć i pomoć škole, ali ne prihvaća da se sva briga o mladima prepusti njima, nego traži potporu udruuga mladih, Crvenog križa, zdravstvenih djelatnika i Crkve, kao i općinskih, županijskih i republičkih vlasti. Evo nekoliko primjera predloženih aktivnosti: sportske aktivnosti; umjetničke, znanstvene i ekološke radionice u školi i

gradu; ljetni kampovi gdje bi se kroz organizirane aktivnosti djeca učila međusobnoj suradnji; natjecanja; prezentacije radova pojedinaca i grupa; kazališne predstave; koncerti; predavanja o temama koje zanimaju mlade; subvencionirane glazbene škole; reaktiviranje kulturno-umjetničkih društava; dovršenje obnove ili izgradnja sportskih dvorana; obnova knjižnica; psihološke radionice; programi rada s djecom u kojih su vidljivi deformiteti i loše držanje; i slično.

Svi intervjuirani stručnjaci slažu se u tome da organiziranu radu s mladima treba hitno posvetiti što veću pozornost.

III.

UPORIŠTA

ZA

DJELOVANJE

---

12. POGLAVLJE

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

*“Znam da od ove ankete niš' koristi,
ali hvala što nas se netko sjetio.”*

Učenik iz Gline

1. Mladima na područjima posebne državne skrbi, za razliku od njihovih vršnjaka u ostalim dijelovima Hrvatske, svojstveno je što su tijekom ratnih i poslijeratnih godina imali **teža iskustva i teže životne uvjete**. Već i osnovni sociodemografski pokazatelji ukazuju na te činjenice.

Prosječna dob mladih u ovom je uzorku sedamnaest i pol godina. Kada je započeo rat, ispitanici su, dakle, imali između devet i deset godina; 77.3% ispitanika bilo je prognano tijekom rata, a u prosjeku u progonstvu su proveli četiri godine. Među njima je gotovo četvrtina mladih (22%) bila **duže u progonstvu ili izbjeglištvu**: šest, sedam ili osam godina. Među prognanim učenicima 72% su povratnici, a još uvijek ih je više od četvrtine (28%) koji se nisu vratili u svoj kraj, nego su se doselili u neko drugo mjesto; 39.1% učenika bilo je u izbjeglištvu u inozemstvu (25% na teritoriju Srbije; 5% na teritoriju BiH; 9% u ostalim državama - najčešće Njemačkoj i Mađarskoj); 32% učenika bilo je u progonstvu u gradovima i naseljima u blizini onih iz kojih su prognani, a 24.8% u udaljenijim naseljima u Hrvatskoj.

2. Posljedice rata osjećaju se ne samo na materijalnoj razini nego i u **promijenjenim međuljudskim odnosima**. Mladi drže da su se ljudi promijenili, postali sebičniji i previše okupirani vlastitim brigama te pokazuju manje ljubavi i solidarnosti prema drugima, a često su razočarani odraslima od kojih ne dobivaju željenu potporu. Na temelju toga oblikovali su dojam da ih se ne sluša i ne razumije. U nizu prijedloga za poboljšanje kvalitete njihovog života, svaki deseti učenik ističe potrebu za većom potporom mladima, za **razvitkom razumijevanja** i komunikacije među ljudima. Na područjima povratka narušene su stare socijalne mreže, a nove još nisu uspostavljene. Mladi se, također, osjećaju zaboravljenima i u

nepravdom položaju u odnosu na ostatak Hrvatske. O njihovim iskustvima najbolje govore kratke životne priče (vidljive u Dodatku).

Pružanje psihosocijalne pomoći mladima, njihovim obiteljima i stručnjacima koji s njima rade i više je nego nužno. Jako bi bile korisne akcije koje bi pokazale da se stanovnici ostalih područja Hrvatske, posebice mladi, solidariziraju s njima. U tu svrhu mogu se organizirati razmjerne učenika, izleti, zajednička ljetovanja i druženja, koncerti, poticati prijateljstva gradova i niz sličnih akcija.

3. Različita ratna iskustva znatno utječu na sadašnje stavove i ponašanje mladih. Skupine mladih ljudi koje se još uvijek nisu vratile u zavičaj izgubile su osjećaj pripadnosti ili vezanosti za bilo koji kraj. Unatoč tomu, žele se što bolje uklopiti u sredinu u kojoj se nalaze i živjeti što kvalitetnije. S druge strane, starosjeditelji drže da doseljenici ne vole njihovo mjesto kao oni; u uvjetima opće frustracije javlja se i manja tolerancija prema kulturnim različitostima. Takvi nesporazumi javljaju se, npr., među mladima u Kninu, Glini i drugim mjestima gdje su prihvaćene obitelji prognane iz Bosne i Hercegovine.

Na područjima gdje žive mladi različitih nacionalnosti, napose u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, odnošajne mreže oblikuju se unutar iste etničke skupine; zbog imaginarne/stvarne opasnosti od provokacija i eventualnih sukoba izbjegavaju se mjesta gdje se pretežito skupljaju ljudi druge narodnosti. U Vukovarsko-srijemskoj županiji većina je učenika srpske narodnosti; oni su tu boravili i tijekom rata. Povratak hrvatskih prognanika na to područje mladi srpske narodnosti doživljavaju kao prijetnju svojoj egzistenciji. Zbog toga se osjećaju nacionalno ugroženima, premda rezultati pokazuju da se u ovom slučaju takvi osjećaji pretežno temelje na selektivnoj percepciji. Na tom području trebat će dosta vremena i rada kako bi se promijenili politički stavovi odraslih, a time i mladih, te razvili programi za **uspostavljanje tolerancije i povjerenja**.

4. Na područjima koja su doživjela najveća ratna stradanja, posljedica kojih je i znatno promijenjena struktura stanovništva, **osjećaj (ne)sigurnosti** ključni je aspekt kvalitete života. Porast kriminala i opće nesigurnosti na području življenja najvažniji je razlog zbog kojega učenici drže da nije sigurno noću šetati njihovim mjestom. Tome treba pridodati i strah od psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi te neobnovljeno naselje, mračne ulice, rijetko naseljena i zapuštena područja.

5. Mladi ljudi usvojili su pozitivne **društvene vrednote**; najviše se slažu sa zahtjevima da mladi razviju svoje osobne kvalitete, postanu dobri građani, pomognu razvoju društva, postignu visoku naobrazbu i suprotstave se zlu i nepravdi u društvu. No, na drugoj strani, oni su sve prije nego zadovoljni sadašnjim društvenim položajem. Kao najvažniji razlozi neodgovarajućeg položaja mladih u društvu ističu se: slabe mogućnosti da mladi izraze svoje potrebe i mišljenja, nejednake mogućnosti za bogate i siromašne te nedostatak razumijevanja u društvu za mlade.

U hijerarhiji vrednota najviše mjesto zauzima zdravlje, a zatim, kao podjednako važna područja života, prijateljstvo i stalno zaposlenje. Na rang-listi vrednota slijedi uspjeh u karijeri, novac, brak i zasnivanje vlastite obitelji te, na posljednjem mjestu, dobra razonoda. Zanimljivo je da ispitanici, premda imaju pozitivne stavove prema ženidbi i mogućnosti da imaju djecu, brak i obitelj stavljaju relativno nisko u sustavu vrednota. U njihovom sustavu vrednota trenutačno više mjesto zauzimaju područja života važna za egzistenciju (bez čega ne mogu ni biti samostalni i zasnovati obitelj). Nije netočno ovakvu razdiobu promatrati i kao izraz produžene "egzistencijalne panike" njihovih obitelji.

6. **Životni standard** obitelji općenito je nizak, znatno niži nego li prije rata, a puno je manje i zaposlenih roditelja koji imaju redovita primanja. Zbog toga se dosta mladih svakodnevno brine hoće li njihova obitelj imati dovoljno za osnovne životne potrebe. Dosta učenika nema za džeparac, a većina obitelji ne može sebi priuštiti odlazak na godišnji odmor.

Mladi nerijetko predlažu otvaranje učeničkih servisa kako bi stekli mogućnost samostalne povremene zarade. Ako za to nema uvjeta u njihovom mjestu, mogu im se, uz nadzor i organizaciju lokalnih vlasti, ponuditi sezonski poslovi negdje na moru što bi za njih imalo višestruke koristi (zarada, ljetovanje i razvijanje radnih navika i radne etike).

7. Uvjeti života u sadašnjim **stambenim objektima** za većinu su mladih uglavnom zadovoljavajući, iako približno 22% obitelji učenika nema riješeno stambeno pitanje jer se nalazi u stanu ili kući ustupljenoj na korištenje. Mladi su znatno nezadovoljniji slabom tehničkom infrastrukturom u mjestima gdje žive, te zapuštenim i neuređenim naseljima i javnim površinama.

Znatan broj mladih tvrdi da voli svoje mjesto i da bi željelo pridonijeti njegovu razvoju, ali im se čini da su

odrasli manje zainteresirani za opću dobrobit. Mladi bi se angažirali i rado učinili nešto za sebe i svoje mjesto kad bi se tko potrudio organizirati ih i usmjeriti njihovu energiju. Skoro trećina mladih predlaže da se štogod poduzme kako bi se njihova mjesta očistila i uljepšala.

8. Učenicima koji pohađaju srednje škole u različitim gradovima i naseljima na područjima posebne državne skrbi nemaju jednake **moćnosti za nastavak školovanja** nakon osmogodišnje škole; ta će činjenica sigurno pojačati njihovu prostornu mobilnost. U nekima mjestima ne postoje gimnazije ni četverogodišnje srednje škole. Učenicima bi ponajprije valjalo ponuditi više mogućnosti izbora tipa škole i stručnih usmjerenja, a na područjima gdje je veći broj mladih ljudi, potrebno je otvoriti i područne odjele ustanova visoke naobrazbe.

Premda većina škola na područjima posebne državne skrbi radi u dosta teškim uvjetima, učenici su uglavnom zadovoljni koliko su do sada naučili i kakvu su naobrazbu stekli. Svaki **drugi** učenik u ovom uzorku namjerava studirati po završetku srednje škole, a nešto više od trećine učenika željelo bi se odmah zaposliti. Među učenicima koji bi nastavili školovanje 48.6% opredjeljuje se za koji od studija u okviru društvenog područja, a 18.9% za humanističke studije. Svega 15.4% učenika upisalo bi studij u okviru tehničkog i prirodoslovnog područja.

Čak 40.2% učenika očekuje da će imati problema u ostvarenju svojih **profesionalnih planova**. Koliko su njihove želje u raskoraku s percipiranim mogućnostima pokazuje i podatak da 63.1% učenika navodi financijske probleme kao glavnu poteškoću za nastavak školovanja.

Tijekom srednje škole nužno je s mladima na područjima posebne državne skrbi više raditi na profesionalnom informiranju i orijentaciji, te ih upoznati s mogućnostima gospodarskog razvitka njihova područja. Pri tome, valja voditi računa o tome da oni očekuju veću financijsku potporu od države za svoje školovanje. Stipendijama bi se mogao potaknuti određen broj mladih da se školuje za zvanja koja će više pridonijeti gospodarskom razvitku njihova kraja.

9. Nešto više od trećine mladih (36.3%) željelo bi se baviti **privatnim poduzetništvom**. Među njima, popularnije su djelatnosti trgovina (22.1%) i ugostiteljstvo/turizam (18.4%). Manji je interes za zanatstvo/obrt (7.1%), a najmanje su privlačni poljodjelstvo (3%), stočarstvo – vlastita farma (3.3%) i osnivanje manjeg proizvodnog pogona (1.8%). Procjene i interesi mladih ljudi najvjerojatnije se te-

melje na iskustvu stečenom u njihovoj okolici. Na područjima gdje žive, otvaranje trgovina i ugostiteljskih objekata skoro je sinonim za privatno poduzetništvo.

Stoga valja na vrijeme, dok su još u srednjoj školi, poticati u mladih inicijativu i pripremati ih na zahtjeve koji će se ubuduće postavljati na tržištu rada. Mladima je potrebno omogućiti rano stjecanje radnih iskustava i radne etike radom tijekom ljeta, povremenom praksom ili dobrovoljnim radom u zajednici. U tom smislu škole i lokalne zajednice trebaju surađivati. Učenici tijekom srednje škole, osim znanja, trebaju stjecati i iskustvo koje će utjecati na njihovu sposobnost da "vlastitu sudbinu uzmu u svoje ruke". To se može postići uključivanjem lokalnih poduzetnika, gostujućih predavača itd. u školske aktivnosti, koji bi učenike upoznavali s mogućnostima osnivanja malih obiteljskih farmi i poduzeća i sl. u Hrvatskoj i u drugim zemljama. Sama novčana potpora i kreditne olakšice neće biti dostatne za lokalni razvoj ako ne postoje planovi i znanja kako tu potporu iskoristiti. E da bi ovakve aktivnosti imale još većeg utjecaja, mladi ljudi, također, moraju imati u svom kraju i pozitivne modele uspješnih ljudi, a dobri i uspješni poslovni programi moraju imati i veću medijsku pozornost.

10. Ispitanici pesimistično procjenjuje svoje **šanse na zapošljavanje**; 37.4% mladih smatra da neće naći posao. Pri tome je opće stanje u državi, tj. nepovoljna ekonomska situacija u cijeloj zemlji, važniji kriterij procjene (59.7% mladih) nego li ekonomska situacija na područjima gdje žive (23% mladih). Mladi isto tako ocjenjuju da su u njihovoj regiji prilike za zapošljavanje slabije nego u ostalim dijelovima Hrvatske (58.9%); ne očekuju bolju situaciju ni u budućnosti.

11. Po ocjeni anketiranih, nezaposlenost je trenutno najveći **problem u državi**; to spominje 62.8% mladih. Više od polovice ispitanika (57.6%) navodi razne gospodarske probleme, a tome se može pribrojiti i nizak životni standard (37.1%) i financijska kriza (31.3%). Često se navode i problemi vezani uz kriminal, bezakonje i razne oblike socijalne patologije (30.2%). Slijede, po rangu učestalosti, razni politički problemi (21%) i materijalne štete zbog rata (18%). Razne socijalne teškoće 10.7% mladih učvršćuje među prvih pet najvažnijih problema u državi.

Ocjene **zadovoljstva životom u Hrvatskoj** ukazuju na prilično veliko nezadovoljstvo mladih ljudi. Čak 55.6% mladih nezadovoljno je sadašnjim životom, a među njima je svaki peti ispitanik jako nezadovoljan; **50.2% učenika**

preselilo bi se zbog studija ili posla u neku drugu državu, ako bi im se za to ukazala prilika. Najvažniji razlog zbog kojeg bi mladi napustili svoju zemlju jest očekivanje boljega životnog standarda i boljih mogućnosti zapošljavanja.

12. Nezaposlenost i pomanjkanje perspektive, tj. slabe mogućnosti otvaranja novih radnih mjesta glavni su **problemi** s kojima se mladi i njihove obitelji suočavaju u **mjestu stanovanja** (približno 80% učenika). Podaci jasno ukazuju na to da je gospodarski razvoj najvažniji preduvjet za revitalizaciju područja posebne državne skrbi. Međutim, oni se jednako žale i na probleme koji nisu nužno povezani sa slabom gospodarskom situacijom, nego s interesima koji su svojstveni mladim ljudima. To su ovi problemi (rangirani s obzirom na udio učenika koji ih spominju): nedostatak zabavnih sadržaja (81.3%); neodgovarajući životni uvjeti za mlade (74.4%); nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja (66.1%); nedovoljno uvažavanje problema mladih (62.2%); nedostatak kulturnih sadržaja (55.4%). Probleme koji su specifični za prognaničke i povratničke skupine stanovništva spominje 36%–48% učenika, a odnose se na siromaštvo, nedovoljnu obnovu stambenih i gospodarskih objekata, nedostatak razumijevanja za lokalne potrebe, ugroženu osobnu sigurnost i sukobe s mještanima druge narodnosti. Problemi obnove više se odnose na razinu kvalitete života u samom naselju i kvalitetu infrastrukturnih sadržaja, dok su ispitanici uglavnom zadovoljni samom kvalitetom kuća u kojima žive.

13. Više od polovice učenika (57.7%) ocjenjuje da njihovo mjesto **nije privlačno za život mladih**. Pri tome, četvrtina ispitanih ocjenjuje svoje mjesto potpuno neprikladnim. Više od trećine mladih (37.5%) željelo bi se preseliti u drugo mjesto u Republici Hrvatskoj, i to 25.7% u drugu regiju, a 11.8% u veće središte u istoj regiji. Razlozi zbog kojih učenici namjeravaju napustiti svoje mjesto vezani su za profesionalne aspiracije i planiranje budućnosti. Međutim, kao važniji razlozi odlaska navode se i nezadovoljstvo životnim uvjetima za mlade i želja za boljom nematerijalnom kvalitetom života (tj. bogatijim sadržajima i načinima provođenja slobodnog vremena).

Navedeni razlozi, koji potiču mlade na **odlazak iz svog mjesta**, ukazuju da bi trebalo djelovati na poboljšanje kvalitete njihovog života u sadašnjem mjestu boravka. Oživljavanje gospodarstva, povećanje broja radnih mjesta i životnog standarda općenito, nužan je preduvjet da se područja posebne državne skrbi revitaliziraju i postanu pri-

vlačna mladim ljudima. Budući da je realno očekivati duže razdoblje gospodarska oporavka područja, nužno je intervenirati poboljšanjem nematerijalne kvalitete života; takav program ne zahtijeva veće financijske izdatke.

14. Zdrav i miran život, urednost mjesta, lijepa priroda i, općenito, ugodan ambijent za život najvažnije su **prednosti mjesta stanovanja**. Uz to se navode i određene prednosti vezane uza život u manjim mjestima – bolje socijalne mreže, neformalni oblici potpore i, općenito, manje stresan život. Na popisu prednosti mjesta u kojem stanuju, učenici spominju: veću sigurnost, pružanje emocionalne potpore mladima, vezanost za zavičaj i neke materijalne prednosti obnove.

Znatno je više **nedostataka** koje ispitanici pripisuju mjestu. Mladima ondje gdje žive najviše nedostaju mjesta za okupljanje. To spominje 62.7% učenika. Pritom obično misle na mjesta gdje će se moći družiti, razgovarati, susretati, kao što su domovi kulture, klubovi, slastičarnice, mjesta gdje se ne konzumira puno alkohola. Isto tako, mnogima nedostaje diskoteka gdje bi mogli izlaziti vikendom, a one koje postoje nalaze se u zapuštenim prostorima. Negdje mladi ljudi ni nemaju pravog mjesta za izlaske. To se obično odnosi na one koji žive na selu ili u manjim mjestima. Često su mladima jedina pristupačna mjesta kafići i kavane gdje se dosta pije i gdje se nerijetko skupljaju problematični ljudi. Ljeti su naselja pusta, mladi imaju jako puno vremena jer nema škole, njihovi roditelji nemaju novca za priuštiti im ljetovanje, a ne nude im se nikakvi sadržaji. Mnogi bi se mladi ljudi željeli što više baviti sportom i zdravije živjeti, ali u njihovim mjestima nedostaje sportskih objekata, sredstava i volje za slične organizirane aktivnosti. Na slabu ponudu kulturnih, sportskih i ostalih izvanškolskih aktivnosti žali se velik broj mladih. U večernjim satima mnogi se ne osjećaju sigurnima (zbog mračnih ulica, ruševina, neobnovljena naselja itd.), a mnogi se žale i na neugledne javne površine, nered i nečistoću. U takvom okružju život se percipira još nesigurnijim nego što ga, kako se često navodi, takvim stvara raširen kriminal, nasilje, povremeni ispadi problematičnih i neuravnoteženih ljudi.

15. Najviše prijedloga **poboljšanja kvalitete života u mjestu** odnosi se na poboljšanje sadržaja za aktivno korištenje slobodnog vremena. Trećina ispitanika predlaže da se mladima ponudi adekvatan prostor gdje bi se mogli družiti i okupljati. Osim prijedloga za osiguranje kakva okupljališta, česti su i prijedlozi za otvaranje diskoteke, te

drugih objekata kojima bi se obogatila ponuda kulturnih sadržaja i društvenih aktivnosti za mlade i poboljšali uvjeti za bavljenje sportom i rekreacijom. Mladi i sami podsjećaju da su kvalitetni programi provođenja slobodnog vremena važni za razvijanje zdravih životnih navika i suzbijanje zlorabe sredstava ovisnosti.

Prijedlozi koji se odnose na veća ulaganja, kao što je poboljšanje materijalne kvalitete života u mjestu i poboljšanje općeg standarda življenja, javljaju se s nešto manjom čestoćom.

16. Zbog niza školskih obveza učenici nemaju više slobodna vremena; u raspoloživu **slobodnom vremenu** najviše se vole opustiti u izlascima s prijateljima. Primarna je svrha izlazaka zajedničko druženje, a ne želja da se vrijeme provede baš na određenu mjestu. Četvrtini ispitanih uz izlaske najveće zadovoljstvo u slobodnom vremenu pričinjava bavljenje sportom, a ostali navode više pasivne i opuštajuće aktivnosti, kao što su slušanje glazbe, šetnje i izleti, gledanje televizije i sl. Kao i većina njihovih vršnjaka, mladi na područjima posebne državne skrbi željeli bi putovati, odlaziti na odmor, izlete, upoznavati nove ljude i nove krajeve, ali takav si luksuz samo rijetki mogu dopustiti. Interes za bavljenje sportom i rekreacijom puno je veći nego što to prilike dopuštaju. Dosta mladih željelo bi, također, imati mogućnost povremeno raditi i zarađivati za džeparac. Među ostalim poželjnim aktivnostima u slobodnom vremenu, navode se i organizirane aktivnosti u cilju vlastitog usavršavanja (razni tečajevi, kreativne aktivnosti i sl.).

17. Stvarni je teret brige o mladima i posao na organiziranju izvanškolskih aktivnosti uglavnom prebačen na škole. Škole pak imaju niz poteškoća u održavanju nastave na kvalitetnoj razini, što je njihova primarna djelatnost; za **izvannastavne aktivnosti** nemaju dovoljno ni kadrovske, ni materijalne, ni moralne potpore.

Slabi materijalni uvjeti i siromaštvo općenito glavne su poteškoće u organiziranju slobodnih aktivnosti za mlade u nizu naselja. Mnoge škole nemaju sportsku dvoranu, neke škole održavaju nastavu u zgradi druge škole, u školama nedostaju klupe, stolice i niz nastavnih pomagala. Intervjuirani stručnjaci slab odaziv učenika na izvannastavne aktivnosti tumače nedostatkom slobodnog vremena, te navode da im je potrebno više mjesta za izlaske na kojima će se u sigurnom okružju opustiti i družiti sa svojim vršnjacima.

Premda suočena s nebrojenim poteškoćama, većina školskih djelatnika nudi svoju stručnu pomoć i pomoć

škole; ali, ne mogu prihvatiti da je skrb o mladima prepuštena isključivo njima, nego traže potporu udruga mladih, Crvenog križa, zdravstvenih djelatnika i Crkve, kao i lokalnih vlasti.

18. Analiza lokalne mreže naselja pokazuje da je u nekim županijama (primjerice, Ličko-senjskoj, Osječko-baranjskoj, Zadarskoj) dosta učenika sa sela koji putuju u školu iz okolnih naselja. Učenici i nastavnici upozoravaju da **slabe prometne veze** i skup prijevoz otežavaju organiziranje bilo kakvih izvannastavnih aktivnosti za učenike sa sela, a mladima ograničavaju i mogućnosti druženja i izlaska sa svojim vršnjacima.

19. Ispitani učenici nisu do sada imali puno prilika za **društveno koristan angažman**. Čak 80.3% mladih željelo bi se angažirati u društveno korisnim aktivnostima, a među njima je velik postotak onih koji bi se sigurno angažirali (44.6%). U nekim državama, dobrovoljne aktivnosti dio su obvezna školskog programa. Stoga je važno uključiti mlade i u razvijanje planova akcije, i u njihovo provođenje.

20. Nemali je problem mladih i opća letargija, bezidejnost, pomanjkanje snage da se nešto promijeni, osjećaj da im je život prazan. Razni oblici psihosocijalne pomoći i kvalitetni programi za mlade i njihove obitelji neophodni su na svim područjima posebne državne skrbi. Takvi programi moraju biti utemeljeni na poznavanju činjenična stanja nakon pažljiva snimanja terena i konzultacija sa stručnjacima. U svakoj zajednici valjalo bi izraditi **planove djelovanja za mlade** koji će biti usmjereni na budućnost, na ono što je pozitivno i u zajedničku interesu svih koji žive u određenoj zajednici. Stvarna **duhovna (mobilizacijska) obnova tih područja treba započeti iznutra**, “odozdo”, jačanjem sposobnosti lokalnih skupina da prekinu prevladavajuće stanje letargije, ojačaju socijalne mreže i pokušaju poboljšati nematerijalnu kvalitetu života. Za to je potrebna neprekidna potpora hrvatske vlasti kao najvažnijeg partnera u ovoj zadaći, ali i sudionika civilnog sektora. Kako svi navedeni podaci pokazuju, ne stoji vječito opravdanje da “nema novca” i da se “ništa ne može učiniti”. Iskustva u bogatijim i razvijenijim zemljama koje imaju visok stupanj zaposlenosti pokazuju da se različiti oblici socijalne patologije javljaju u situacijama kada se ljudima čini da život nema svrhe i perspektive. Za niz **aktivnosti koje će ojačati društveni život** u nekoj zajednici, a time i njezin autoritet, nisu potrebni veliki novčani izdaci, samo

dobri i educirani organizatori koji će pokrenuti proces i angažirati ljude oko sebe. Ponekad i mali programi i planovi mobiliziraju velik broj ljudi. Puno bi se mladih angažiralo u svojoj zajednici, ali ne znaju “kada” ni “kako”. Upravo su problemi mladih i planovi kako njihov život učiniti kvalitetnijim najzahvalnija tema za pokretanje inicijative i zajedničkih akcija u naseljima na područjima posebne državne skrbi.

21. Rad s mladima investiranje je u budućnost. Zato je u svakoj zajednici nužno promovirati **kulturu vrednovanja, održavanja i uključivanja mladih ljudi**; ona implicira povjerenje u njihove dobre strane i talente te zalaganje za prilike koje će mladima omogućiti što bolji i osobni i društveni razvitak. Isključivo isticanje problema i negativnih strana životne situacije mladih u pravilu je štetno. Na taj način mladi postaju nositelji etikete potencijalno opasna čimbenika društvenog razvitka. Takav stav, dakako, ne pruža puno “prostora” ni za razvitak kreativnijih pristupa mladima koji će odgovoriti na pitanja koje akcije poduzeti kako bi se u određenoj zajednici dugoročno postigli najbolji rezultati. Promjenom općeg pristupa razvitku mladih **hrvatsko društvo mora započeti oblikovati novu solidarnost sa svojim nasljednicima.**

---

13. POGLAVLJE

ŠTO DALJE?

ILI

PREMA
POZITIVNU
PRISTUPU
MLADIMA

S ONU STRANU DEMORALIZACIJE

U prethodnim poglavljima izneseni su najvažniji pokazatelji kvalitete života i aspiracija mladih na područjima posebne državne skrbi, te prijedlozi poboljšanja prilika. No izneseni podaci ukazuju i na jedan, po svemu poseban, skup pitanja i teškoća. Posrijedi su rizici i teškoće kojima je korijen u procesima ciničnog hlađenja moralne osjetljivosti (kako, primjerice, sugerira P. Sloterdijk) i, s njima svezanim, procesima unutrašnjeg iscrpljivanja sposobnosti lokalnih zajednica za ulogu središnjeg jamca životne poželjnosti matičnih im područja. Koliko je vidljivo, dva su (usporedna) izazivača spomenutih procesa.

Prvi takav izazivač može se, praktično, odrediti složenicom: **negativna akumulacija periferijskih likova**. Podsjećamo, područje posebne državne skrbi, ne računaju li se manji, prije bogatiji dijelovi, tradicionalna su područja hrvatske razvojne periferije. Promatra li se područje iz interakcionističke perspektive, postaje i više nego očito da ono nije samo područje sa slabijim općim gospodarskim ili demografskim pokazateljima. Na njemu je proces konstituiranja glavnih sudionika izravno svezan s - tradicijom razvojnih i životnih neuspjeha. U takvu okviru uspostava povjerenja u lokalnu zajednicu, u ulozi jamca kolektivnih životnih mogućnosti, uglavnom je osuđena na neuspjeh. Na nastalu, praznom, mjestu poželjna svojstva lako stječu brojni "poprečni" predlošci oblikovanja životnih uspjeha. Njihova se socijalna legitimacija uređuje naknadno, na temelju i više nego elastične aksiološkijske prilagodbe.

Oprečni smjer reagiranja na istu činjenicu (na (ne)sposobnost lokalne zajednice da učvrsti razvojni autoritet) pokazuje se u jednoj vrsti fosilizacije normativnih predložaka. Budući da takva promjena samo radikalizira već ionako snažnu tradiciju akumulacije lokalnih neuspjeha, pod njezinim se tlakom, u pravilu, fosiliziraju i likovi praksa cilj kojih je poboljšica i promjena. Predvidljivo je da fosilizacija razvojne mašte i inicijativa na mjestu zaključna "proizvoda" nudi ili posve neprimjerene zamisli ili

pak primjere koji jedva probijaju granice uređenih rituala. Ukupni je pak učinak spomenutih pokušaja, u pravilu, množenje uvida i poticaja da se članovi lokalne zajednice povuku u “zaštićen” krug priručna fatalizma, gdje su pasivnost i ovisnost na vrhu popisa najvažnijih osobina. Na toj se podlozi oblikuju demoralizirane lokalne zajednice koje nisu sposobne jasno definirati ni glavne zapreke, a još manje odrediti aktivne oblike njihova uklanjanja. U poretku lokalna života, skupine mladih i same postaju sudionicima u procesu lokalne demoralizacije. Budući da jasna tradicija kolektivna neuspjeha predvidljivo pojačava naraštajnu pukotinu između “starih” i “mladih”, praktično se oblikuju i usporedni fragmenti života “starih” i “mladih”, s rijetkim dodirnim mjestima. U istraživačkim izvješćima mladi su višekratno upozorili kako stariji za njih nemaju vremena, kako su ravnodušni spram njihovih prijedloga ili inicijativa itd. Premda sve takve izjave treba čitati s nužnom kritičkom sumnjom, ona jasno upućuje na činjenicu da mladi u lokalnim društvima na periferiji žive ne samo bez primjerene potpore starijih nego u jednoj vrsti ekologijskog “džepa” gdje su uglavnom ostavljeni na skrbi samima sebi.

Drugi je takav izazivač **podređenost likova individualizacije voljama socijalnog narcizma** (Läscher). Poznato je da u obzoru individualizacije zarobljene narcističkim likovima **nije moguće** uspostaviti svijest o drugima, zajednici, solidarnosti itd., kao mjerodavna pokretača ponašanja; nije, jer je u takvu procesu prisutnost Drugih obrisana već samom konstrukcijskom inercijom predloška individualizacije. Zato je u predlošku “samorazumljivo” klizanje moralnih vrijednosti u likove cinična ponašanja. Zaključni je učinak “klizanja” socijalna nesposobnost za – moralnu sablazan.

U analitičkoj literaturi nemali je broj radova gdje se ne rabi naznačena razlika između individualizacije po narcističkom predlošku i drugih. Pa u izradi općega kritičnog zrcala nerijetko dominira stav kako poticaji mladih na individualizaciju *via facti* znače i podcjenjivanje zajednice, tradicije i solidarnosti. Izvan je rasprave da je u zajednici sa snažnom tradicijom individualizma teško postići suglasnost u pogledu na zajednička mjerila, vrijednosti, postupke itd., napose u odnosu spram mladih. Bez njih roditelji s puno teškoća dolaze do odluka kako usmjerivati vlastitu djecu. No izvan je rasprave i činjenica da je autonoman pojedinac nužan u procesu uspostave razvojna i životna autoriteta zajednice. Brojni radovi u (post)modernu ključu, ukazujući na činjenicu da su suvremena građanska društva zapravo **postsekularna** društva – što, između osta-

loga, znači i društva u kojima je obnova likova zajednice nužna u oblikovanju prihvatljive/poželjne zbilje – nago-vješćuju i da je primjereno vrednovanje zbilje suvremenih društava zamršenije nego što sugeriraju uvriježene sheme. Za svrhe naše analize važno je upozoriti da u društvu gdje je nepovratno narušen životni i razvojni autoritet zajedni-ce, a time i oblika ponašanja poput solidarnosti, odgovor-nosti i srodnih, nije moguće uspostaviti ni pouzdanu os-novu individualne perspektive. Sukladno tomu, revitaliza-cija zajednice i životna individualizacija (mladih) dva su komplementarna obraza – istog procesa.

Ako želimo revitalizirati društvo i osigurati mu bu-dućnost, mladi ljudi moraju imati želje, volje i sposobno-sti da konstruktivno surađuju. Zato im svi odrasli moraju prenositi visoke standarde ponašanja: kod kuće, u školi i u društvu općenito. Naravno, ne smiju se zanemariti loši uv-jeti života i siromaštvo općenito, ali nije dopušteno ni ograničiti se samo na programe kojima je cilj poboljšati zgo-ljni životni standard. Mnoga djeca koja su živjela u teškim uvjetima postala su uspješni odrasli ljudi i izbjegla rizicima neprilagođena ponašanja. **Visoki standardi i osje-ćaj svrhovitosti bolji su prediktor uspjeha mladih nego bogatstvo.** Osjećaj svrhe traži nešto izvan sebe u što će se vjerovati – cilj, vjeru, posvećenost nečemu, posvećenost ideji, drugima.

Praktičan pristup mladima u hrvatskom društvu ve-ćinom je takav da se ignoriraju standardi i očekivanja koje društvo postavlja mladima. Nenamjerno, mladima se šalju štetne poruke koje sugeriraju da je njihova sudbina izvan njihove kontrole. Svaki problem mladih eksternalizira se sugeriranjem da antisocijalno ponašanje, lošiji uspjeh, sa-modestruktivne i slične aktivnosti isključivo proizlaze iz nepovoljnih okolinskih prilika. To je potpuno demoralizi-rajuća poruka, koja mladima ne govori kako mogu po-boljšati svoje šanse u životu. Mlade se portretira kao da ni-su u stanju vlastitom voljom odoljeti impulsima i napasti. Znanstveni dokazi pokazuju da su djeca predškolske dobi u stanju učiti moralne standarde, djelovati odgovorno i pokazati samokontrolu. Vizija bespomoćne djece koja luta-ju u prijetećem i opasnom svijetu postaje toliko jaka da nadvladava znanstvene rezultate i tradicionalnu mudrost.

I u postojećim programima za mlade nerijetko se mo-že uočiti stav o djeci i mladima kao o bespomoćnim oso-bama kojima treba zaštita iznad svega. Mlade se opisuje kao žrtve okolna svijeta i stresa, a da bi im se pomoglo, postavljaju im se manji zahtjevi u školi, kod kuće i u za-jednici. Često je to u osnovi zaštita od izazova, natjecanja, odgovornosti ili bilo čega što bi moglo narušiti samopouz-

danje. Naravno, najlakši način da se izbjegne anksioznost zbog izazova jest ukloniti izazov. Ali mladima trebaju izazovi da bi razvili određena umijeća, odgovornost, karakter, kao i sposobnosti da učine nešto za dobrobit drugih, što "ima smisla". Portretiranje djece kao pasivnih i bespomoćnih aktera u prijetjećem svijetu dovodi do toga da djeca, kao izvrsni socijalni opažatelji, usvoje i nauče takve stavove, što rezultira samosažaljenjem, pesimizmom i naučenom bespomoćnošću. Društvo mora mladima slati poruke koje potiču aspiracije, optimizam i nadu a ne strah, hrabrost a ne bojažljivost, inspiraciju a ne cinizam. To su poruke koje dovode do uspjeha u djetinjstvu i dalje u životu. Ni jedno društvo neće riješiti probleme mladih lamentirajući o tome kako je teško biti mlad u današnjem društvu. Mlade treba potaknuti na stvaranje prilika za razvoj. Djeca "preživljavaju" i u najtežim okolnostima, i to najčešće ona koja imaju osjećaj smisla, koja i u teškim okolnostima streme cilju.

PRVI KORAK – ZAJEDNIČKA NAČELA I STANDARDI PONAŠANJA U LOKALNOJ ZAJEDNICI

W. Damon, profesor na Stanfordskom sveučilištu, poznat po svojim istraživanjima moralnog razvoja djece i adolescenata, radio je s udrugama roditelja, školama i organizacijama za mlade diljem svijeta; na poziv lokalnih zajednica radi i na projektima izrade tzv. deklaracije za mlade – pravila, vodiča, standarda i planova akcija koje može postaviti svaka lokalna zajednica i prilagođavati ih tako da može biti sigurna da će djeca rasti i razvijati se u pozitivnu okružju. Ponuđeni uvidi zasnivaju se velikim dijelom i na njegovom radu (kao i na suvremenim teorijama i iskustvima stečenim s programima za mlade u drugim zemljama; programi se temelje na tzv. razvojnom pristupu mladima, pozitivnom pristupu koji se oslanja na njihove dobre strane i potencijale).

Ljudi se danas često žale na to da se izgubio osjećaj zajedništva, susjedstva, udobnosti što smo među drugima koji nas poznaju i brinu za nas. Taj "oslabljeni" osjećaj pripadanja nerijetko vodi rizičnu ponašanja. Raspad socijalnih mreža u zajednici i susjedstvu prisilio je ljude u politici i praksi da ponovno razmotre kako su se nekada održavale socijalne veze. Evo kako sadašnje stanje zorno opisuje William Damon (1997.):

U svijetu u kojem liječnici zaboravljaju ime pacijenta, gdje manageri uzimaju sav novac i ostavljaju druge na cjedilu gdje odvjetnici zanemaruju sva stara pravila svoje profesije, gdje nastavnici brinu više o tome što im kaže sindikat nego o učenicima

i gdje novinari pišu cinične i senzacionalne priče bez brige za to kakve će društvene posljedice one imati, mnogi vjeruju da pomalo kidamo niti od kojih je napravljena naša zajednica. Kako ćemo ikad održati civilizirani život? Što ćemo predati ovoj generaciji? Tko je za to odgovoran i kvalificiran?

Mnogi od nužnih uvjeta za razvoj dosta su narušeni: solidna zajednica, odnosi koji će ih usmjeravati u razvoju, inspiracija, jasni standardi ponašanja i visoka očekivanja. Mladi danas susreću fragmentirano društvo koje upućuje i reklamira poruke niskih očekivanja, nevjeric, cinizma, relativnih ili nepostojećih standarda ponašanja, izolacije i moralne distanciranosti. Poučavanje, dobre primjere, usmjeravanje i vođenje koje mladima treba, oni više ne nalaze na uobičajenim mjestima. Obitelj, škola, susjedstvo, vjerske i druge udruge u zajednici ne podupiru se međusobno ili su čak u sukobu. Sve moćniji mediji šalju konfliktnu poruku koje još više zbunjuju mlade ljude u odnosu na njihove razvojne ciljeve.

S druge strane, odrasli koji su važni u životu mladih pitaju se kako postići bilo kakav cilj kad su svi pokušaji otežani konfliktnim savjetima, nesigurnim standardima ponašanja i malim očekivanjima. Problem je u tome što se tako osjećaju i "svi ostali" koji rade s mladima. Zato je nužno uspostaviti komunikaciju među njima. Roditelji, učitelji, predstavnici policije, Crkve, treneri, knjižničari i drugi zabrinuti su da "stvari izmiču kontroli". Izolirani i odvojeni, oni imaju osjećaj da više odmažu nego pomažu jedni drugima. Stoga je nužno da se dogovore ponajprije o tome što djeci treba da bi zdravo odrastali; nužno je da razbiju atmosferu međusobna nepovjerenja; da dijele i uspjehe i krize; da naprave smisleno ozračje za djecu i, dok na tome rade, zdravu zajednicu za sebe.

Svaki mladi čovjek treba predvidljivu strukturu, skup pravila i očekivanja koja se uče tijekom socijalizacije. Da bi se mladi uspješno prilagodili tim zahtjevima, najvažnije je da su takva očekivanja sukladna. U mjestima gdje se izgubio osjećaj zajedništva mladi susreću konfliktnu zahtjevu i poruke iz različitih izvora. Mnoge su zajednice izgubile tradicionalne socijalne mreže koje su nekoć vodile mlade u svijet odraslih. Bez tih mreža nema pravih modela ponašanja, međugeneracijska vođenja, nego prevladava izolacija. U mjestima pak koja funkcioniraju kao zajednice, obitelj, škola, sportski timovi, udruge za mlade, radne i religiozne ustanove međusobno komuniciraju radi zajedničkih cilja - dobrobiti mladih. Npr., škole mogu imati razumijevanja za stavove i vrijednosti koji se uče u obitelji, a obitelj promovirati rad, dobar školski uspjeh, redovito obavljanje zadaća itd. Za formiranje identiteta mladih najvažni-

ja je obitelj, ali i osjećaj pripadnosti zajednici koji se razvija sudjelovanjem u sportskim timovima, klubovima, vjerskim ustanovama i u radu. U takvim zajednicama postoji osnovna suglasnost u pogledu na norme i mladih i odraslih.

U fragmentiranoj zajednici sukobi se javljaju oko najosnovnijih pravila ponašanja mladih. Kako mlada osoba može naći smisla u takvim sukobljenim porukama? Područje odgoja postalo je svojevrsno tržište gdje stotine prodavača promovira određene postupke. Neki pristupi ističu lojalnost i poslušnost, dok drugi uče mlade misliti samostalno i dovoditi u pitanje autoritet odraslih. Oba pristupa imaju smisla, ali su rijetki pokušaji njihove integracije u razumne i smislene poruke za mlade. Razni programi i nevladine udruge za mlade djeluju nekoordinirano, a često su i u natjecateljskim odnosima za ograničeni novac. Ponekad su u pitanju i osobni razlozi i taštine – mnogi vjeruju da samo oni imaju rješenje za probleme mladih te se ponašaju sumnjičavo, ako ne i neprijateljski, prema onima koji nude drukčiji pristup. Ali djeca nisu podijeljena na različite dijelove koji odgovaraju programima odraslih. Dijete ima jedan um, jednu osobnost i karakter. Djeca su fleksibilna i željna noviteta, ali najbolje uče kad postoji određen stupanj dosljednosti u informacijama i porukama koje im se daju. Djeca uče umijeća i vrednote kroz tisuće malih iskustava kojima upravljaju majke, očevi, učitelji, svećenici, prijatelji i druge važne osobe u njihovu životu. Svako je iskustvo različito, ali bi zato usmjeravanje u osnovnim vještinama i vrednotama trebalo biti isto. Ako bi mu, npr., svatko koga sretne reklo da bude pošteno, dijete bi to uzelo ozbiljno. Ako nastavnik kaže da treba biti pošten u školi, a trener veli da je u redu malo varati e da bi se dobila utakmica, dijete više neće poštenje smatrati važnom vrlinom.

Slabljenje zajednica narušilo je sposobnost za odgoj mladih. Umjesto toga, mnoštvo je programa za mlade, ali to samo po sebi nije ojačalo zajednice. Sami programi ne mogu pružiti mladima vodstvo koje im treba, oni im ne daju konzistentan skup visokih standarda i jasnih očekivanja. Ne može samo stručnjak pružiti mladim ljudima visoka načela i osjećaj smisla, nego i drugi ljudi koji su s njima u bliskim odnosima. Ni jedan program sam po sebi neće uspostaviti osjećaj uzajamna povjerenja i solidarnosti u zajednici. To mogu samo ljudi koji u njoj žive. Jasno je da korisne programe za mlade i savjete stručnjaka treba podržavati; ali, da bi se najbolje iskoristili, mora se u društvu uobličiti kultura visokih, pozitivnih očekivanja za mlade.

Pristup koji se provodi, npr., u nekim zajednicama u SAD-u zasniva se, na početnom koraku, na izradi tzv. povelje ili deklaracije za mlade. Njime se okupljaju svi odrasli koji mogu utjecati na mlade (roditelji, učitelji, predstavnici mjesnih vlasti, sportski treneri, voditelji izvanškolskih aktivnosti, svećenici, psiholozi i pedagozi, predstavnici medija, poslovni ljudi itd.) kako bi definirali standarde za njihov razvoj u zajednici. Takvi standardi vodič su mladoj generaciji prema osnovnim načelima poštenja, uljudnosti, poštovanja drugih, izvrsnosti, hrabrosti, vještine i osjećaja smisla i svrhovitosti u onome što rade. To je skup specifičnih načela za odgoj djece. Pristup koristi, također, i starijima. Otvarajući komunikaciju o općim načelima, odrasli mogu pomoći mladima izgraditi osjećaj smisla, ali mogu i sami iskusiti osjećaj zajedništva. Povelja za mlade na taj način ujedinjuje razjedinjene zajednice oko zajedničke svrhe o kojoj brinu svi ljudi.

Bilo koja osoba ili ustanova u zajednici može biti odgovorna za organizaciju sastanaka, radnih skupina, te planova i projekata koji se pojavljuju nakon takvih sastanaka. Kad se radi o dječjim aspiracijama, potrebno je ustanoviti što im je zajedničko te od toga krenuti, a kasnije tijekom rasprave vidjeti u čemu se razlikuju mišljenja.

U jednoj lokalnoj zajednici na prvom su sastanku definirani, npr., ovakvi zadaci: 1. ustanoviti koja su zajednička očekivanja i standardi za ponašanje mladih; 2. raspraviti o tome kako odrasli u zajednici mogu prenositi takve standarde mladima i kako mladi mogu sudjelovati u tom procesu; 3. stvoriti mogućnosti da odrasli podržavaju jedni druge u tom nastojanju, da otvore putove komunikacije; 4. identificirati organizacije i ustanove koje mogu biti od pomoći (npr., škole, knjižnice, sportski klubovi, Crkva, socijalne službe, policija, mediji, itd.); 5. pokušati ustvrditi koje su prepreke, što se propustilo proteklih godina?

Nakon što se organizirao prvi sastanak i provele slične uvodne rasprave, stvorene su male radne skupine koje mogu brzo raspraviti i identificirati standarde ponašanja za mlade u zajednici, a u vezi s problemima koji se uočavaju. Tako su roditelji, liječnici, nastavnici i drugi pozvani da sudjeluju na sastancima organiziranim subotom u školi. Na sastancima se raspravljalo, npr., o varanju u školi i prepisivanju, o uporabi alkohola i droge, o seksualnom ponašanju, školskom uspjehu, stavovima prema radu, vremenu do kojeg djeca mogu izlaziti, načinu oblačenja, tetoviranju, pušenju, grafitima na javnim mjestima, nasilju u školi, vožnji automobila, sportu i treniranju, džeparcu, prijateljima. U početku takve rasprave djeluju kao opće poznate stvari, ali kako odmiču zamjećuje se da ljudi ot-

počinju uočavati jedni druge, međusobno nalaze potporu te da im je takav način rada zapravo svojevrsno otkriće. S vremenom učinak je takvih sastanaka oslobađanje ljudi od socijalne paralize. Rasprave se, dakako, nisu vodile samo o negativnu ponašanju kao što je uzimanje droge i alkohola, vandalizam, nasilje, vožnja pod utjecajem alkohola. Mnoge rasprave bile su usmjerene uspjehu u školi i radu u zajednici, stvaranju pozitivna ozračja za razvoj mladih, visokim aspiracijama, nadi i idealizmu. Već nakon početnog sastanka javljale su se ideje za konkretne, specifične akcije, formirala povjerenstva, koordinirao rad različitih službi. Lokalni mediji također su uključeni u slične aktivnosti i promoviraju ih u zajednici.

Prednosti ovakva rada, načelno odmjerena, očituju se u tome što se točnije identificiraju zajedničke vrednote i stvara konsenzus oko neophodnih osnovnih načela ponašanja kao što su poštenje, iskrenost, povjerenje, poštivanje starijih itd. Stvaraju se i novi oblici komunikacije između građana te forum koji će tijekom rada organizirati sastanke i raspravljati o problemima i izgledima mladih, te pružati potporu nastavnicima i roditeljima u održavanju visokih očekivanja u odnosu na svoju djecu. Slična iskustva pokazala su da se već nakon prvih sastanaka stvara vitalan duh novoformirane moralne zajednice koja se okupila oko razvojnih potreba i budućnosti djece. Ljudi su, dakako, i dalje osjećali da su određena moralna načela u društvu slaba, ali su barem imali osjećaj da se tome suprotstavljaju i da nisu jedini u tome. Nisu se osjećali toliko pasivnima i bespomoćnima nego su počeli stjecati samopouzdanje i graditi kontrolu nad onim što im se događa.

Deklaracija za mlade, dakle, skup je standarda i očekivanja za ponašanje mladih koje dijele važni ljudi u njihovu životu. Ona može uključiti moralna načela kao što su poštenje, sućut, uljudnost, pravednost i odgovornost; zatim standarde u vezi s radom kao što je izvrsnost u školi i na poslu; standarde fizičke sigurnosti i zdravlja, kao npr., uzdržavanje od droge i alkohola, učenje zdravih navika te očekivanja za angažman u zajednici i duhovne ciljeve. To je opći konsenzus o tome u kojem smjeru odrasli trebaju upućivati mlade. U praksi, to nikad nije formalan, apsolutan skup pravila, nego očekivanja u stvarnu kontekstu zajednice gdje mladi žive. Ako se takvih standarda ponašanja pridržava većina odraslih u zajednici, njih će razumjeti i podržati mladi. Ta načela već postoje kao neformalna pravila ponašanja u malim sredinama gdje stanovnici imaju snažan osjećaj za zajednicu i osjećaj da dijele zajednička uvjerenja. Ondje gdje su ljudi otuđeni jedni od drugih, i gdje nisu sigurni u svoja temeljna uvjerenja, po-

trebno je poduzimati ovakve akcije. Ondje gdje postoje kohezivne zajednice, deklaracija za mlade jednostavno se pretpostavlja. Do takvih se pravila dolazi spontano, kroz česte razmjene mišljenja među ljudima koji su utjecajni u životu mladih.

Izrada zajedničkih moralnih načela i standarda ponašanja **opći je i početni pristup, a ne specifičan program**. Takav pristup mora se započeti unutar zajednice, tj. potreba se mora percipirati “iznutra”. Rasprave i aktivnosti moraju organizirati članovi zajednice a podržati lokalne institucije. Radne skupine koje će primjenjivati preporuke moraju se sastojati od samih mještana. Osim povremene pomoći pri strukturiranju početne rasprave, proces ne zahtijeva eksperte. **Povelja za mlade ne zamjenjuje programe za mlade**. Ona “samo” pruža sastojak koji nedostaje – osjećaj zajedničke svrhe.

STARI SUDIONICI U NOVOM SAVEZU

Roditelji. Navike koje dijete stekne kod kuće utjecat će na njegov kasniji život. Zdrave navike usmjerit će dijete prema učenju, samoizgrađivanju, suradnji s drugima, odgovornosti i marljivosti, poštivanju društvenih pravila, samokontroli i iskrenoj brizi za druge. Čak i neke popularne knjige o odgoju djece upozoravaju da će inzistiranje na čvrstim standardima biti pritisak na dijete. Tako se, npr., drži da je jako loše za dječje poimanje sebe, ako roditeljski prijekori izazovu osjećaj stida, krivnje i slično. Kao rezultat doslovna provođenja sličnih savjeta, mnoga se djeca odgajaju tako da su nesposobna pridržavati se pravila, uvažavati druge, suočavati se s frustracijama i odgađati neposredno zadovoljenje potreba. Ironija je da odrastanje bez dosljednih pravila u obitelji u stvarnosti smanjuje dječje kreativne sposobnosti i povećava stres, tj. **upravo suprotno** od onog za što se zalažu pristalice odgoja s malo pravila i nadziranja dječjeg razvoja.

U današnjem “opasnom” svijetu, roditelji nerijetko pokušavaju zaštititi djecu od izvanjskih utjecaja. Ali izvanjski su utjecaji neizbježni i djeca moraju naučiti kako će ih najbolje iskoristiti. Cilj je roditelja pomoći djeci odabrati konstruktivne, a ne destruktivne vanjske utjecaje. Dijete s aktivnim životnim stilom ima bolje šanse održati zdrave navike i u odrasloj dobi.

Škola. Od učitelja se traži da razvijaju umijeća, da odgoje dobre građane i usade djeci ljubav za učenjem i obrazobom. Djeca su često nezainteresirana za učenje, a učitelji ne mogu računati na potporu roditelja. Njih se kritizi-

ra ako ne isprave određene pogreške u učenika, a kada interveniraju, optužuje ih se da se miješaju u osobne, obiteljske stvari. U školi koja ima jaku potporu obitelji i zajednice, učitelji mogu pružiti bolje mogućnosti stjecanja znanja. Npr., lokalne radne organizacije ili poduzetnici mogu djeci pružiti mogućnost prakse te primjene svojih vještina u stvarnu svijetu. Muzeji i knjižnice mogu svoje aktivnosti koordinirati s nastavnim programima. Članovi zajednice mogu studentima pomoći raditi na njihovim projektima. Na taj način naobrazba se povezuje sa zajednicom, povećava se motivacija, učitelji mogu identificirati djecu posebnih sklonosti i vještina i uputiti ih na primjerene udruge, klubove, osobe i sl. Međutim, primarna svrha učitelja jest povećati motivaciju za učenje. Uza sposobnosti, motivacija je najjači prediktor uspjeha u školi i izvan nje. Motivacija, samokontrola, optimizam i suradnja, vrline su koje sačinjavaju tzv. emocionalnu inteligenciju i važne su za uspjeh u karijeri. Zato ono što se uči mora biti povezano sa širim životnim ciljevima, a školu treba otvarati prema resursima koji postoje u lokalnoj zajednici.

U školi je važno održavati i od svih učenika, bez iznimke, zahtijevati visoke akademske i moralne standarde. Najsigurniji način snižavanja uspješnosti učenika neuspjeh je u oblikovanju izazova. Najsigurniji je način da ih se "uvuče u nevolju" imati niska očekivanja za njihovo ponašanje. Najdosadnija je prelagana lekcija, najviše razočaranja donose poruke da mladi ne mogu preuzeti odgovornost. Visoki standardi ponašanja sve su manje prisutni u učionicama. Ako se od učenika manje očekuje, manje im se i pruža, a, u skladu s time, oni stječu i slabija znanja. Zato mora biti razrađen sustav pravedna ocjenjivanja znanja, a ocjene se moraju usmjeriti na postignuće, a ne na discipliniranje učenika. U tom procesu školi moraju pomoći roditelji. Roditelji ne bi smjeli djelovati samo kao odvjetnici svoje djece i "lobirati" samo za bolje ocjene, nego pomoći djetetu postići više, ako to može. Učitelji moraju imati potporu i u vlastitoj školi. Previše dobrih učitelja odustaje u ciničnoj okolini, s niskim standardima ponašanja. Škola se mora reformirati tako da bude okolica u kojoj će dobri učitelji napredovati i doći do izražaja.

U suvremene se škole uvode razni programi (ekološki, rješavanja sukoba, suzbijanja zloporabe droge i niz drugih). Sve su ove aktivnosti vrijedne, ali treba naći mjeru – one nekad smetaju školi da ostvari svoju osnovnu funkciju, a to je naobrazba. Slične aktivnosti nerijetko tako zakupe učitelje da oni nemaju ni prostora ni vremena za kvalitetnu nastavu. U razvijenijim zemljama stručnjaci se sve više žale da se gubi učiteljski poziv, a škola postaje

tvornica, gdje učitelji rade sve u skladu s onim što im propiše sindikat. (Primjerice, ne smiju ostati nakon škole raditi s neuspješnim učenikom jer to nije plaćeno, nego zarađivati na rutinski standardan način.) Njihov posao vrednuje se na temelju uspjeha kojeg postižu učenici, pridržavanja radnih pravila, a manje s obzirom na to što žele postići u razredu. Ako idu za svojim idealom, to je njihova stvar koja se mora prakticirati – izvan radnog vremena.

Škole moraju braniti **vlastitu misiju na vlastitom području**: one su jedina društvena institucija koja je zadužena za intelektualan razvoj djece i to mora biti njihov prioritet. Škole preuzimaju odgovornost za mnoge programe koje drugi u zajednici ne provode. Sve dok se škole osjećaju obveznima uputiti učenike u sva šira društvena područja i u mreže osobnih rizika, slabit će njihova temeljna funkcija: usavršavanja znanja i umijeća. Treba identificirati izvore izvan škole koji će učiti djecu neakademske područjima života. Udruge građana, roditelji, policija, mediji, treneri, svećenici, kustosi, knjižničari mogu raditi s djecom i roditeljima na suzbijanju rizičnog ponašanja, praviti popularne materijale, programe i sl. Škole moraju tretirati učitelje kao kolege u važnom poslu, a ne samo kao zaposlenike, a učitelji se moraju usmjeriti na potrebe učenika više nego na uvjete rada i pravila posla. U učitelje treba zato imati povjerenja jer su oni najvažnije dobro svake škole. Zato moraju imati određenu autonomiju i ovlasti da razvijaju motivaciju i ljubav za učenjem u djece. Zauzvrat, učitelji moraju shvaćati svoj posao više kao poziv, a ne samo kao radno mjesto.

Sportaši. Između niza izvannastavnih aktivnosti, bavljenje sportom područje je za koje mladi imaju najviše interesa i gdje se pokazuju dobri rezultati u suzbijanju različitih oblika neprimjerenog ponašanja. U sportu je važno držati se stare uzrečice da on izgrađuje karakter – djeca se uče disciplini, ustrajnosti, suradnji, *fair* ponašanju, kako podnijeti gubitak, kako se nositi s natjecanjima, kako uravnotežiti želju za pobjedom i potrebom održavanja dobrih odnosa s drugima. Nažalost, ta se pravila često ne provode nego je najvažnije pobijediti pod svaku cijenu. Pobijediti nije, samo po sebi, nevažan cilj, ali je štetan ako se pri njegovu postizanju ruše i krše moralna pravila. Dužnost je trenera razvijati moralnost u djece, a ne samo osiguravati pobjede. Zato treneri moraju komunicirati s ostalim važnim osobama u dječjem životu. Sportske su aktivnosti, dakako, zdrave za tjelesni razvoj; ali, da bi bile zdrave i za izgradnju karaktera, moraju se provoditi na pravi način i o tome se mora više voditi računa. U Hrvat-

skoj nema mnogo mogućnosti ni za rekreativno bavljenje sportom jer su mjesta u klubovima uglavnom rezervirana za rijetke koji imaju posebne sposobnosti i koji mogu postići zapažene rezultate. I u ovom istraživanju intervjuirani stručnjaci imaju sklonost prosuđivati koliko je određen program uspješan na temelju vanjskih kriterija, nagrada i priznanja, a ne na temelju posljedica takva rada na razvoj djece.

Sport treba biti jedno od prioritetnih područja ulaganja za mlade, ali za provođenje takvih aktivnosti treba šira potpora zajednice – ne mogu se samo nastavnici tjelesnog odgoja baviti provođenjem sličnih programa, nego i volonteri među odraslima ili, kad se radi o maloj djeci, među starijim učenicima. Takve se aktivnosti ne moraju profesionalizirati nego se mogu provoditi rekreativno.

Suzbijatelji neprimjerena ponašanja. U roditelja, a i mladih, prevladava bojazan da se neće moći oduprijeti pritisku vršnjaka i negativnim utjecajima iz svoje okolice. Kada se pojave izraženiji oblici neprimjerena ponašanja u nekoj zajednici, tada takve pojave treba suzbijati koordiniranim djelovanjem svih koji su zainteresirani za dobrobit mladih ljudi. Može se, npr., identificirati gdje se nalaze okupljališta i mjesta u kojima nasilne bande uznemiruju mlade, gdje se “dila” droga, kocka i sl.; roditelji moraju takve informacije prenositi jedni drugima kao i odgovornim osobama u zajednici. Roditelji moraju surađivati s drugim partnerima u zajednici (mjesne službe, socijalni radnici, policija i sl.) da se ustvrde i eliminiraju rizična mjesta i aktivnosti. Oni moraju imati uvida u to što mladi rade u slobodno vrijeme, koje su rizične aktivnosti i postoje li, npr., mjesta i objekti u zajednici gdje se takve aktivnosti potiču i prakticiraju. Pritom ne valja mladima stvarati samo prepreke i zabranjivati im aktivnosti, nego ohrabrivati pozitivne inicijative. Roditelji ne mogu svoju djecu izolirati od stvarna svijeta, ali im mogu pomoći da ga istražuju na siguran način. Odrasli tako mogu stvarati prilike (zabave, izlete, programe provođenja slobodnog vremena, inicijative za prikupljanje sredstava za poboljšanje kvalitete života mladih i sl.), gdje će se mladi okupljati, i gdje će, kroz zajedničke aktivnosti i projekte, moći bolje upoznati i šire društvo. Kroz takve aktivnosti mogu im bolje prenositi i visoke standarde ponašanja. Mogu se, primjerice, pokrenuti mali, zajednički projekti koji uključuju interese i talente i mladih i starijih, kakvi su karitativne aktivnosti, programi očuvanja prirode, čišćenje, izgradnja, putovanja na važne izložbe, zabave i sudjelovanje u medijima.

Organizatori prakse i rada. Naobrazba je širi pojam od školovanja. Mladima valja naći prilike za učenje u drugim dijelovima zajednice. U svakoj zajednici mogu se pronaći ljudi koji su voljni kraće vrijeme biti mentori mladima. Praktična iskustva ne moraju se stjecati samo u profesiji koju mladi odaberu, nego i na igralištu, u muzeju, knjižnici, glazbenoj grupi, klubovima u susjedstvu, zboru u crkvi. Važno je da mladi stječu praktična znanja i umijeća, interes za društveni angažman i osjećaj zadovoljstva što služe općem dobru. Tako se kroz povremene poslove, ako se mentori odgovorno ponašaju, i odgovorno vode mlade, oni uče vještinama, disciplini i pozitivnim stavovima prema radu. Zato i mogući poslodavci moraju biti članovi timova u lokalnoj zajednici jer se njihov posao s mladima ne može temeljiti samo na poslovnim interesima nego i na želji da ih se educira o ponašanju na poslu. Uloga poslodavaca u ovom slučaju slična je ulozi sportskih trenera. Uspjeh na poslu primaran je, ali ne i jedini cilj. Mlade se takvim aktivnostima uči etičkim načelima na poslu, standardima moralna ponašanja.

Razne vrste organizacija u zajednici moraju stvoriti mogućnosti za učeničku praksu, a učitelji i roditelji trebaju ih u tome podržavati. Nevladine i vladine udruge mogu sponzorirati ovakve programe i omogućiti mladima da povremeno zarade za džeparac. Takve aktivnosti pokazale su se jako korisnim i u radu s mladima problematična ponašanja.

Mediji. Mediji se također trebaju odgovornije odnositi prema mladima. U medijima se nasilje često prikazuje ne samo kao opravdano, nego kao nešto lijepo i ugodno. Mediji promiču razne stereotipe. Tako se nerijetko favorizira negativno ponašanje, ismijavaju se najuspješniji mladi ljudi, djevojčice koje imaju talenta za matematiku nizom suptilnih poruka uče se da su zbog toga manje ženstvene i sl. Mediji se nerijetko pogrešno koriste i u edukaciji svodeći učenje djece na brzo konzumiranje informacija, bez upoznavanja samih izvora znanja. Analiza sadržaja poruka u medijima područje je kojim bi se više stručnjaka trebalo baviti ili barem upozoravati kakve se poruke o svijetu i ljudima prenose mlađoj generaciji.

Krajnji cilj navedenih aktivnosti i programa jest promovirati u društvu pristup koji podržava i vrednuje mlade ljude u kontekstu šire zajednice. Kroz ovakav pristup **jačaju se socijalne mreže i gradi se svijest o zajedničkoj snazi i ciljevima.** Službe i institucije, zadužene za rad s mladima, moraju u društvu ukazivati na njihove potrebe

i aspiracije promovirajući njihove dobre strane i talente i zalagati se za prilike kroz koje će ih biti moguće povezati sa širom zajednicom. Za kreativan angažman adolescenata nužan je, dakle, pristup mladima kao dragocjenom razvojnom potencijalu, a ne kao problemima koje treba "rješavati".

IV.

PRIRUČNA
LITERATURA

---

1. Bachman, J. G. (1975). *Young men in high school and beyond: A summary of findings from the youth in transition project, 1966-1974* [Computer file]. 2nd ed. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research, Social Science Archive [producer], 1975. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research [distributor], 1980.
2. Campbell, A.; Converse, P. (1980). *The quality of American life, 1978*. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research.
3. Černigoj Sadar, N. (ur.) (1996). *Quality of life in Slovenia*. Družboslovne razprave, Vol. 12, No. 22-23. Ljubljana: Institute of Social Sciences, Slovene Sociological Association.
4. Damon, W. (1997). *The Youth Charter: How communities can work together to raise standards for all our children*. New York: The Free Press.
5. Havelka, M. (ur.) (1998). *Povratak u hrvatsko Podunavlje*. Zagreb: Dobrobit.
6. Hodžić, A.; Baranović, B.; Seferagić, D. (ur.) (1995). *Stat' na noge: Socijalna (re)integracija prognanika i povratnika*. Zagreb: Centar za istraživanje tranzicije i civilnog društva.
7. Kohn, M. L.; Janicka, K.; Khmelko, V.; Mach, B. W.; Paniotto, W.; Slomczynski, K. M.; Zaborowski, W. (1997). *Social structure and personality under conditions of radical social change: A comparative study of Poland (1992) and the Ukraine (1992-1993)* [Computer file]. ICPSR version. Baltimore, MD: Kohn, M. L. Johns Hopkins University, Dept. of Sociology [producer], 1997. Ann Arbor, MI: Interuniversity Consortium for Political and Social Research [distributor], 1998.
8. Kumari, S. (1978). *Aspirations of Indian youth (A study in sociology of youth)*. Chaukhamba Oriental Research Studies, No. 10. Delhi: Chaukhamba Orientalia.
9. Massey, J. (1976). *Youth and politics in Japan*. Lexington, MA: Lexington Books.
10. Milinković, B. (1991). *Bibliografija radova o socijalnoj strukturi i kvaliteti života*. Zagreb: IDIS.
11. National Clearinghouse on Families and Youth (1996). *Reconnecting youth & community: A youth development approach* [Computer file].
12. Pandey, R. (1975). *India's youth at the crossroads: A study of the values and aspirations of college students*. Varanasi: Vani Vihar.
13. Rogić, I.; Esterajher, J.; Knezović, Z.; Lamza-Posavec, V.; Šakić, V. (1995). *Progonstvo i povratak (Psiho-socijalne i razvojne odrednice progonstva i mogućnosti povratka hrvatskih prognanika)*. Zagreb: SysPrint.

14. Rubin, V.; Zavaloni, M. (1969). *We wish to be looked upon: A study of the aspirations of youth in a developing society*. New York: Teachers College.
15. Sakoman, S.; Raboteg-Šarić, Z.; Šakić, V. (1998). *Uzimanje sredstava ovisnosti u srednjoškolskoj populaciji s posebnim osvrtom na rizične čimbenike psihosocijalnog razvoja* (rukopis). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
16. Sigel, R.; Hoskin, M. (1981). *The political involvement of adolescents*. New Brunswick: Rutgers University Press.
17. Ule, M. (1995). Growing up and social change in Slovenia. In L. Chisholm (Ed.) *Growing up in Europe: Contemporary horizons in childhood and youth studies*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

V.

DODATAK

—

ANKETNI PODACI

Tablica 1.

Struktura uzorka prema mjestu prebivališta

ŽUPANIJA	GRAD		SELO		UKUPNO
	N	%	N	%	N
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	157	44.1	199	55.9	356
OSJEČKO-BARANJSKA	53	30.8	119	69.2	172
POŽEŠKO-SLAVONSKA	55	61.8	34	38.2	89
SISAČKO-MOSLAVAČKA	109	57.1	82	42.9	191
KARLOVAČKA	12	46.2	14	53.8	26
LIČKO-SENJSKA	0	0.0	33	100.0	33
ŠIBENSKO-KNINSKA	125	88.0	17	12.0	142
ZADARSKA	34	35.1	63	64.9	97
UKUPNO	545	49.3	561	50.7	1.106

Tablica 2.

Spol anketiranih učenika

	N	%
Muški	479	43.3
Ženski	627	56.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 3.

Struktura uzorka s obzirom na narodnost

	N	%
Hrvat	667	60.3
Srbin	370	33.5
Musliman	1	0.1
Ostalo	60	5.4
Bez odgovora	8	0.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 4.
 Udio učenika različite narodnosti po županijama

ŽUPANIJA	Hrvat		Srbin		Ostalo		Bez odg.		Ukupno
	N	%	N	%	N	%	N	%	
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	31	8.7	300	84.3	20	5.6	5	1.4	356
OSJEČKO-BARANJSKA	99	57.6	44	25.6	29	16.9	0	0.0	172
POŽEŠKO-SLAVONSKA	75	84.3	7	7.9	7	7.9	0	0.0	89
SISAČKO-MOSLAVAČKA	182	95.3	8	4.2	0	0.0	1	0.0	191
KARLOVAČKA	25	96.2	0	0.0	1	3.8	0	0.0	26
LIČKO-SENJSKA	31	93.9	0	0.0	2	6.1	0	0.0	33
ŠIBENSKO-KNINSKA	128	90.1	11	7.7	1	0.7	2	1.4	142
ZADARSKA	96	99.0	0	0.0	1	1.0	0	0.0	97
Ukupno	667	60.3	370	33.5	61	5.4	8	0.7	1.106

Tablica 5.
 Struktura uzorka s obzirom na vjeroispovijest

	N	%
Katolik	663	59.9
Pravoslavac	363	32.8
Musliman	1	0.1
Ateist	31	2.8
Ostalo	36	3.3
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 6.
 Udio učenika različite vjeroispovijesti po županijama

ŽUPANIJA	Katolik (%)	Pravoslavac (%)	Ateist (%)	Ostalo (%)
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	9	83	2	6
OSJEČKO-BARANJSKA	62	26	2	10
POŽEŠKO-SLAVONSKA	83	5	7	6
SISAČKO-MOSLAVAČKA	91	5	5	0
KARLOVAČKA	100	0	0	0
LIČKO-SENJSKA	97	3	0	0
ŠIBENSKO-KNINSKA	87	6	3	4
ZADARSKA	99	0	0	1

Tablica 7.
 U koji razred ideš?

	N	%
Treći	763	69.0
Četvrti	341	30.8
Bez odgovora	2	0.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 8.
U koju školu ideš?

	N	%
Gimnaziju	249	22.5
Trogodišnju stručnu školu	371	33.5
Četverogodišnju stručnu školu	486	44.0
Ukupno	1.106	100.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 9.
Zanimanja za koja se učenici školuju, prema području

Škola (<i>usmjerenje</i>)	%
Trogodišnja stručna škola:	33.5
<i>Trgovina</i>	<i>(10.6)</i>
<i>Ugostiteljstvo</i>	<i>(7.5)</i>
<i>Strojarska struka</i>	<i>(5.5)</i>
<i>Tekstil</i>	<i>(2.2)</i>
<i>Elektrotehnička struka</i>	<i>(1.9)</i>
<i>Ostale usluge</i>	<i>(1.8)</i>
<i>Osobne usluge</i>	<i>(1.7)</i>
<i>Obrada drva</i>	<i>(1.2)</i>
<i>Graditeljstvo</i>	<i>(1.1)</i>
Četverogodišnja stručna škola:	44.0
<i>Ekonomija</i>	<i>(18.9)</i>
<i>Zdravstvo</i>	<i>(6.7)</i>
<i>Elektrotehnika</i>	<i>(5.5)</i>
<i>Prebrana</i>	<i>(4.5)</i>
<i>Poljoprivreda</i>	<i>(2.8)</i>
<i>Kemijska tehnologija</i>	<i>(1.9)</i>
<i>Upravno-pravna struka</i>	<i>(1.6)</i>
<i>Ugostiteljstvo i turizam</i>	<i>(1.1)</i>
<i>Graditeljstvo</i>	<i>(1.0)</i>
Gimnazija	22.5
Ukupno	100.0

Tablica 10.
Opći uspjeh na kraju prethodne školske godine

	N	%
Nedovoljan	2	0.2
Dovoljan	17	1.5
Dobar	376	34.0
Vrlo dobar	467	42.2
Odličan	241	21.8
Bez odgovora	3	0.3
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 11.

Kada si prvi put došao(la) u mjesto u kojem sada živiš?

	N	%
Tu sam bio(la) od rođenja (neprestano ili s prekidima zbog rata)	773	69.9
Prvi put sam došao(la) kad sam imao(la) ____ godina	326	29.5
Bez odgovora	7	0.6
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 12.

Jesi li tijekom rata bio(la) u progonstvu ili izbjeglištvu?

	N	%
Nisam bio(la) u progonstvu	248	22.4
Da, bio(la) sam u progonstvu	855	77.3
Bez odgovora	3	0.3
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 13.

Ako si bio(la) u progonstvu ili izbjeglištvu, jesi li se vratio(la) u mjesto u kojem si prije boravio(la) ili si se preselio(la) u neko drugo mjesto?

	N	%
Nisam bio(la) prognan(a)	242	21.9
Vratio(la) sam se u svoje mjesto	612	55.3
Nisam se vratio(la) u mjesto u kojem sam boravio(la) prije rata	243	22.0
Bez odgovora	9	0.8
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 14.

U kojem mjestu/gradu si najduže boravio(la) u progonstvu/izbjeglištvu?

Klasifikacija područja progonstva	N	%
Inozemstvo	334	39.1
Gradovi i naselja u istoj županiji iz koje su prognani	274	32.0
Gradovi i naselja u udaljenijim županijama	212	24.8
U istom mjestu iz kojeg su prognani	35	4.1
Ukupno	855	100.0

Tablica 15.

Povratak i doseljavanje u mjesto stalnog prebivališta (boravka)

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

ŽUPANIJA	Nije prognan		Vratio se		Doselio		Bez odg.		Ukupno
	N	%	N	%	N	%	N	%	
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	76	21	230	65	46	13	4	1	356
OSJEČKO-BARANJSKA	76	44	79	46	14	8	3	2	172
POŽEŠKO-SLAVONSKA	13	15	67	75	9	10	0	0	89
SISAČKO-MOSLAVAČKA	40	21	85	44	66	35	0	0	191
KARLOVAČKA	2	8	22	85	2	8	0	0	26
LIČKO-SENJSKA	2	6	10	30	20	61	1	3	33
ŠIBENSKO-KNINSKA	26	18	58	41	57	40	1	1	142
ZADARSKA	7	7	61	63	29	30	0	0	97
Ukupno	242	22	612	55	243	22	9	1	1.106

Tablica 16.

U kojoj državi si proveo(la) najveći dio svog života?

	N	%
U Hrvatskoj	923	83.5
U Srbiji	14	1.3
U Bosni i Hercegovini	123	11.1
Negdje drugdje	42	3.8
Bez odgovora	4	0.4
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 17.

Gdje si proveo(la) najveći dio svog života?

	N	%
U većem gradu	137	12.4
U manjem gradu	448	40.5
Na selu	516	46.7
Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 18.

Jesi li uvijek do sada živio(la) s ocem i majkom zajedno?

	N	%
Da	879	79.5
Ne	227	20.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 19.
 S kim sada živiš?

	N	%
S majkom i ocem	886	80.1
S majkom	103	9.3
S majkom i očuhom	30	2.7
S ocem	14	1.3
S ocem i pomajkom	5	0.5
S nekim drugim	52	4.7
Bez odgovora	16	1.4
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 20.
 Bračno stanje roditelja

	N	%
Oženjeni	853	77.1
Majka je umrla	12	1.1
Otac je umro	66	6.0
Roditelji su se razveli	72	6.6
Roditelji su vjenčani, ali žive odvojeno	7	0.6
Roditelji nisu vjenčani	8	0.7
Nešto drugo	80	7.2
Bez odgovora	8	0.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 21.
 Naobrazba oca i majke

OTAC	N	%	MAJKA	N	%
Bez škole	11	1.0	Bez škole	21	1.9
Manje od 8 razreda osnovne škole	42	3.8	Manje od 8 razreda osnovne škole	84	7.6
Osnovna škola	158	14.3	Osnovna škola	262	23.7
Stručna škola ili zanat (2 ili 3 godine više od osnovne)	321	29.0	Stručna škola ili zanat (2 ili 3 godine više od osnovne)	182	16.5
Srednja škola	373	33.7	Srednja škola	391	35.4
Viša škola ili fakultet	184	16.6	Viša škola ili fakultet	161	14.6
Bez odgovora	17	1.5	Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0	Ukupno	1.106	100.0

Tablica 22.

Radni status oca i majke

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

OTAC	N	%	MAJKA	N	%
U stalnom radnom odnosu	473	42.8	U stalnom radnom odnosu	376	34.0
Zaposlen, ali je "na čekanju", tj. ne prima plaću	69	6.2	Zaposlena, ali je "na čekanju", tj. ne prima plaću	62	5.6
Povremeno zaposlen	87	7.9	Povremeno zaposlena	55	5.0
Nezaposlen	247	22.3	Nezaposlena	221	20.0
Umirovljenik	96	8.7	Umirovljenica	36	3.3
Ostalo	93	8.4	Kućanica	320	28.9
Bez odgovora	41	3.7	Ostalo	36	3.3
Ukupno	1.106	100.0	Ukupno	1.106	100.0

Tablica 23.

Jesu li tvoji roditelji bili stalno zaposleni prije rata?

OTAC	N	%	MAJKA	N	%
Da	1.016	91.9	Da	741	67.0
Ne	71	6.4	Ne	360	32.5
Bez odgovora	19	1.7	Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0	Ukupno	1.106	100.0

Tablica 24.

Kakav je, prema tvojoj ocjeni, životni standard tvoje obitelji?

	N	%
1. Znatno bolji od prosjeka	43	3.9
2. Nešto bolji od prosjeka	146	13.2
3. Prosječan	647	58.5
4. Nešto lošiji od prosjeka	166	15.0
5. Znatno lošiji od prosjeka	104	9.4
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 3.1

Tablica 25.

Kako bi ocijenio(la) sadašnji životni standard svoje obitelji u odnosu na prijeratni?

	N	%
1. Znatno bolji nego prije rata	42	3.8
2. Nešto bolji nego prije rata	74	6.7
3. Podjednak kao i prije rata	150	13.6
4. Nešto lošiji nego prije rata	333	30.1
5. Znatno lošiji nego prije rata	507	45.8
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 4.1

Tablica 26.

Kakav bi, prema tvom mišljenju, u skoroj budućnosti (za godinu-dvije) mogao biti tvoj osobni položaj i položaj tvoje obitelji?

	N	%
1. Puno bolji nego sada	189	17.1
2. Nešto bolji nego sada	464	42.0
3. Otprilike podjednak kao i sada	327	29.6
4. Nešto lošiji nego sada	64	5.8
5. Puno lošiji nego sada	51	4.6
Bez odgovora	11	1.0
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

Tablica 27.

Kada razmišljaš o svojoj obitelji i vašim životnim troškovima, brineš li se ikada da nećete imati dovoljno za život?

	N	%
1. Nikada	154	13.9
2. Rijetko kad	196	17.7
3. Ponekad	434	39.2
4. Često	216	19.5
5. Skoro uvijek	106	9.6
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.9

Tablica 28.

Jeste li u tvojoj obitelji imali protekle godine takvih financijskih problema da niste imali dovoljno za:

	Odgovori "da"	
	N	%
Hranu	51	4.6
Odjeću	218	19.7
Platiti račune	408	36.9
Otići negdje na odmor	678	61.3
Džeparac	391	35.4

Tablica 29.

Jesi li do sada imao(la) bilo kakav povremeni posao za novac?

	N	%
Da, jesam	323	29.2
Nisam	567	51.3
Želio(željela) sam, ali nisam mogao(la) naći posao	187	16.9
Nešto drugo	25	2.3
Bez odgovora	4	0.4
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 30.

Koliko je tvojih bliskih rođaka, ne računajući osobe s kojima živiš u zajedničkom kućanstvu, nastanjeno u tvom mjestu ili u obližnjim mjestima?

	N	%
Većina	387	35.0
Manji broj	553	50.0
Nitko	160	14.4
Nemam takvih srodnika	4	0.4
Bez odgovora	2	0.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 31.

Koliko često viđaš nekog od bliže rodbine u tvojoj ili njihovoj kući (stanu)?

	N	%
Gotovo svakodnevno	308	27.8
Jednom ili više puta tjedno	345	31.2
Jednom ili više puta mjesečno	229	20.8
Rjeđe od jednom mjesečno	143	12.9
Rjeđe od jednom godišnje	50	4.5
Nikada	19	1.7
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 32.

Koliko si općenito zadovoljan(na) odnosima u svojoj obitelji?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	440	39.8
2. Prilično zadovoljan(na)	467	42.2
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	117	10.6
4. Prilično nezadovoljan(na)	60	5.4
5. Jako nezadovoljan(na)	22	2.0
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.9

Tablica 33.

Sadašnji oblik stanovanja

	N	%
Vlastita obiteljska kuća	661	59.8
Vlastiti stan	65	5.9
Stan ili kuća ustupljeni na korištenje	247	22.3
Stan sa stanarskim pravom	94	8.5
Iznajmljeni stan	13	1.2
Negdje drugdje	26	2.4
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 34.
Oblik stanovanja prije rata

	N	%
Vlastita obiteljska kuća	842	76.1
Vlastiti stan	90	8.1
Stan ili kuća ustupljeni na korištenje	119	10.8
Stan sa stanarskim pravom	30	2.7
Iznajmljeni stan	25	2.3
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 35.
U kakvom je stanju stan ili kuća u kojem živiš?

	N	%
Neoštećen	567	51.3
Manje oštećen	391	35.4
Znatno oštećen	87	7.9
Ostalo	61	5.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 36.
Imaš li svoju sobu?

	N	%
Da	749	67.7
Ne	353	31.9
Bez odgovora	4	0.4
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 37.
Imate li kupaonicu?

	N	%
Da	1.064	96.2
Ne	32	2.9
Bez odgovora	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 38.
Zaokruži sve što od navedenog imaš kod kuće:

	%
Televizor u boji	96.7
Stroj za pranje rublja	93.1
Hladnjak	98.9
Telefon	81.6
Video	61.8
Kompjutor	14.1
Automobil	68.7

Tablica 39.

Jesu li kuće u tvom susjedstvu u dobrom ili lošem stanju?

	N	%
Jako dobrom	148	13.4
Prilično dobrom	638	57.7
Prilično lošem	168	15.2
Jako lošem	35	3.2
Ne znam, ne mogu ocijeniti	117	10.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 40.

Uzimajući sve u obzir, koliko si zadovoljan(na) stanom ili kućom u kojoj živiš?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	306	27.7
2. Prilično zadovoljan(na)	460	41.6
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	226	20.4
4. Prilično nezadovoljan(na)	84	7.6
5. Jako nezadovoljan(na)	30	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.2

Tablica 41.

Želiš li ubuduće živjeti u stanu ili kući u kojem si sada ili bi se radije preselio(la)?

	N	%
Ostao(la) bih u istom stanu (kući)	499	45.1
Preselio(la) bih se	353	31.9
Ne znam	254	23.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 42.

Koliko imaš stvarno dobrih prijatelja (ne računajući članove obitelji ili rođake) na koje se možeš osloniti kada ti nešto treba?

	N	%
Četiri ili više	427	38.6
Dva ili tri	493	44.6
Jedan	140	12.7
Niti jedan	46	4.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 43.

Koliko si općenito zadovoljan(na) odnosima sa svojim prijateljima?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	401	36.3
2. Prilično zadovoljan(na)	544	49.2
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	120	10.8
4. Prilično nezadovoljan(na)	31	2.8
5. Jako nezadovoljan(na)	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.8

Tablica 44.

Od desetak obitelji koje žive tebi najbliže, koliko ih poznaješ po imenu?

	N	%
Upiši broj obitelji (kućanstava) koje poznaješ ____	1.062	96.0
Nikoga ne poznajem	23	2.1
Bez odgovora	21	1.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 45.

Između desetak obitelji koje žive tebi najbliže, s koliko njih se ti ili tvoja obitelj posjećuje, bilo da idete njima u posjete ili oni dođu kod vas?

	N	%
Upiši broj obitelji (kućanstava) ____	1.029	93.0
Uopće se ne posjećujemo	65	5.9
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 46.

Kako ocjenjuješ svoje najbliže susjede?

	N	%
Jako su dobri ljudi	275	24.9
Prilično su dobri	486	43.9
Ni dobri, ni loši	260	23.5
Prilično loši	32	2.9
Jako loši	11	1.0
Ne znam, ne mogu ocijeniti	42	3.8
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 47.

Tko su tvoji najbliži susjedi?

	N	%
Svi su iste narodnosti kao i ja	355	32.1
Većinom su iste narodnosti	400	36.2
Približno polovica ih je iste narodnosti, a polovica ostalih	169	15.3
Većinom nisu iste narodnosti kao i ja	92	8.3
Svi su neke druge narodnosti	27	2.4
Ne znam, teško mi je odrediti	63	5.7
Ukupno	1.106	100.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 48.

Je li sigurno šetati noću u mjestu u kojem živiš?

	N	%
Da	775	70.1
Ne	329	29.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 49.

Rang-lista razloga osjećaja nesigurnosti u mjestu boravka

Rang	Razlozi nesigurnosti	Broj razloga	% razloga	% učenika
1	Porast kriminala i opća nesigurnost na području življenja	100	23.4	32.1
2	Strah od ljudi druge nacionalnosti	73	17.1	23.4
3	Strah od psihički poremećenih i socijalno problematičnih ljudi	68	15.9	21.8
4	Strah zbog neobnovljena/razorena naselja	62	14.5	19.9
5	Strah od nepoznatih ljudi	45	10.5	14.4
6	Prijetnje i provokacije	24	5.6	7.7
7	Strah od životinja lutalica	16	3.7	5.1
8	Strah zbog pretrpljena tjelesnog napada (na učenike ili bliske osobe)	8	1.9	2.6
/	Ostalo	31	7.3	9.9
/	Ukupan broj razloga	427	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	312

Tablica 50.

Jesi li ti ili netko od članova tvoje obitelji u posljednjih godinu dana bio(la) žrtva bilo kakvog oblika nasilja?

	Da		Ne		Bez odg.	
	N	%	N	%	N	%
Krađa	137	12.4	892	80.6	77	7.0
Razbijanje ili oštećivanje imovine	100	9.0	913	82.6	93	8.4
Prijetnje oružjem	76	6.9	933	84.3	97	8.8
Fizička agresija s ozljedama	74	6.7	933	84.3	99	9.0
Fizička agresija bez većih ozljeda	122	11.0	890	80.5	94	8.5
Izrugivanje, verbalne prijetnje	366	33.0	679	61.5	61	5.5

Tablica 51.

Nasilničko ponašanje u školi

Je li ti se u proteklih godinu dana dogodilo sljedeće:	Da		Ne		Bez odg.	
	N	%	N	%	N	%
Netko ti je prijetio da će te napasti ili ozlijediti	193	17.5	886	80.1	27	2.4
Izbjegavaš neka mjesta u školi ili na putu do škole jer misliš da nisu sigurna	189	17.1	894	80.8	23	2.1
Nosio(la) si u školu barem jedan dan neko hladno oružje (nož ili drugi oštri metalni predmet)	97	8.8	978	88.4	31	2.8
Nosio(la) si u školu neko eksplozivno sredstvo	20	1.8	1.049	94.8	37	3.3
Grupa učenika te ismijavala i vrijeđala	154	13.9	921	83.3	31	2.8
Netko od učenika te namjerno ozlijedio	49	4.4	1.023	92.5	34	3.1
Netko od učenika namjerno je razbio ili ošteto tvoj stvari	51	4.6	1.023	92.5	32	2.9
Unutar škole nešto su ti ukrali	141	12.7	933	84.4	32	2.9

Tablica 52.

Ima li u tvojoj školi nekih učeničkih bandi koje maltretiraju druge učenike?

	N	%
Da	218	19.7
Ne	877	79.3
Bez odgovora	11	1.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 53.

Postoji li u tvojoj školi stalno otvorena porta gdje se moraju prijaviti posjetitelji?

	N	%
Da	984	89.0
Ne	115	10.4
Bez odgovora	7	0.6
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 54.

Pristupačnost osnovnih usluga i službi u mjestu stanovanja

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Postoji li u mjestu u kojem živiš:	Da (%)	Ne (%)	Bez odg. (%)
Osnovna škola	89.9	9.6	0.5
Srednja škola	53.5	41.3	5.2
Dječji vrtić	71.6	24.7	3.7
Ljekarna	63.7	32.1	4.2
Zdravstvena ambulanta	80.7	17.5	1.8
Poštanski ured	81.6	16.8	1.6
Javna knjižnica	52.7	40.5	6.8
Autobusno ili željezničko stajalište	90.3	7.8	1.9
Telefonska govornica	93.9	4.5	1.6
Tržnica ili dućan mješovitom robom	93.6	5.6	0.8

Tablica 55.

Koliko ste ti osobno ili članovi tvoje obitelji suočeni s pojedinim od ovih problema na području u kojem živiš? Označi najvažnije probleme.

Rang	Problemi	N	% učenika
1	Pomanjkanje radnih mjesta, posla	908	82.1
2	Nedostatak zabavnih sadržaja	899	81.3
3	Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta	870	78.7
4	Neodgovarajući životni uvjeti za mlade	823	74.4
5	Nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja	731	66.1
6	Nedovoljno uvažavanje problema mladih	688	62.2
7	Nedostatak kulturnih sadržaja	613	55.4
8	Neuređen okoliš u kojem živim	526	47.6
9	Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova	471	42.6
10	Nedostatak novca, siromaštvo	455	41.1
11	Nedovoljna obnova stambenih objekata	454	41.0
12	Nedovoljno razumijevanje republičkih vlasti za lokalne potrebe i probleme	442	40.0
13	Nedovoljna obnova gospodarskih objekata	435	39.3
14	Slaba organizacija lokalnih vlasti	431	39.0
15	Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja	408	36.9
16	Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja)	403	36.4
17	Problemi s mještanima druge narodnosti	402	36.3
18	Loše trgovinske usluge (opremljenosti i raznovrsnosti trgovina)	280	25.3
19	Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost	278	25.1
20	Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima	210	19.0
21	Zdravstveni problemi	199	18.0
22	Nepovoljne stambene prilike	194	17.5
23	Slabe poštanske usluge	123	11.1
24	Poremećeni odnosi u obitelji	121	10.9
25	Slab školski uspjeh	115	10.4
26	Loši odnosi sa susjedima	114	10.3
27	Loši odnosi s vršnjacima u školi	68	6.1
/	Bez odgovora	12	1.1

Tablica 56.

Koliko je mjesto u kojem živiš mladima privlačno za život?

	N	%
Vrlo privlačno	42	3.8
Uglavnom privlačno	221	20.0
Uglavnom neprivlačno	360	32.5
Sasvim neprivlačno	279	25.2
Ne mogu ocijeniti	204	18.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 57.

Prijedlozi za poboljšanje kvalitete života mladih u mjestu stanovanja

Rang	Prijedlozi	Broj	% mladih
1	Napraviti više okupljališta gdje bi se mladi mogli susretati i zabavljati (<i>centar za mlade, općenito više sadržaja, mjesta za druženje, izlaske...</i>)	367	33.2
2	Otvoriti diskoteku	243	22.0
3	Obogatiti ponudu kulturnih sadržaja i društvenih aktivnosti za mlade (<i>kina, kazališta, koncerti, savjetovališta, razni tečajevi, radne akcije...</i>)	231	20.9
4	Otvoriti više kafića	190	17.2
5	Više sportskih objekata i događaja (<i>bazeni, fitness klub, sportske aktivnosti...</i>)	180	16.3
6	Urediti mjesto i povećati opću opremljenost naselja (<i>čišćenje i uređenje mjesta, parkovi, škole, knjižnice, ambulante, prijevoz, trgovine...</i>)	175	15.8
7	Podići materijalni standard (<i>bolja ekonomska situacija, omogućiti zaposlenost, veći standard...</i>)	116	10.5
8	Poboljšati nematerijalnu kvalitetu života, društvene odnose (<i> smanjiti mržnju, poticati ljubav, povećati efikasnost policije, osjećaj sigurnosti...</i>)	97	8.8
9	Demografska obnova mjesta (<i>zadržati, vratiti ili naseliti mlade, dovesti više ljudi u mjesto...</i>)	36	3.2
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	109	9.9
	Ukupno prijedloga	1.744	/
	Bez odgovora		7.4
	Broj učenika		1.106

Tablica 58.

Koliko si zadovoljan(na) što živiš u svom mjestu?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	175	15.7
2. Prilično zadovoljan(na)	367	33.2
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	319	28.9
4. Prilično nezadovoljan(na)	180	16.3
5. Jako nezadovoljan(na)	65	5.9
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.6

Tablica 59.

Želiš li i ubuduće živjeti u sadašnjem mjestu ili bi se radije preselio(la) u neko drugo mjesto u Hrvatskoj?

Zora Rabotež-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	N	%
Ostao(la) bih u svom mjestu	644	58.2
Preselio(la) bih se u neko drugo mjesto u istoj regiji	130	11.8
Preselio(la) bih se u neku drugu regiju u Hrvatskoj	284	25.7
Bez odgovora	48	4.3
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 60.

Razlozi mogućeg odlaska u drugo mjesto u Hrvatskoj

Rang	Razlozi odlaska	Broj	% razlo.	% učen.
1	Zbog nematerijalne kvalitete života (<i>više kulturnih sadržaja, civilizacije, privlačnost urbane sredine sviđa se mjesto, more, priroda, mentalitet ljudi...</i>)	204	29.0	49.3
2	Zbog zaposlenja (<i>lakše zaposlenje, bolje plaće ...</i>)	125	17.8	30.2
3	Zbog nedostataka mjesta u kojem živi (<i>nesigurnost, siromaštvo, razrušenost, dosada ...</i>)	107	15.2	25.8
4	Zbog boljeg materijalnog standarda (<i>razvijenije područje</i>)	80	11.4	19.3
5	Zbog školovanja (<i>bolji uvjeti školovanja</i>)	72	10.2	17.4
6	Zbog povratka u rodno mjesto ili mjesto u kojem je prije živio (<i>tamo sam rođen, tamo sam bliže rodbini...</i>)	50	7.1	12.1
7	Zbog osjećaja nacionalne ugroženosti (<i>ako se izričito spominje nacionalnost, kao "zbog nacionalnosti"...</i>)	18	2.6	4.3
8	Osobni razlozi (<i>zbog djevojke/mladića, zdravlja...</i>)	15	2.1	3.6
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	33	4.7	8.0
/	Ukupno razloga	704	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	414

Tablica 61.

Koji su najveći problemi s kojima se Hrvatska suočava u današnje vrijeme? Navedi pet najvažnijih.

Rang	Problemi	Broj	% učenika
1	Nezaposlenost	695	62.8
2	Gospodarski problemi (<i>propast poduzeća, velika dugovanja, ekonomska kriza, PDV i sl.</i>)	637	57.6
3	Nizak životni standard građana (<i>niske plaće i mirovine, visoke cijene, siromaštvo i sl.</i>)	410	37.1
4	Financijska kriza (<i>kriza bankarstva, inflacija, krediti...</i>)	346	31.3
5	Kriminal i bezakonje, socijalna patologija (<i>krada, kriminal, narkomanija, alkoholizam i sl.</i>)	334	30.2
6	Politički problemi (<i>pogrešna politika, sudstvo, vanjska politika, odnosi sa susjedima...</i>)	232	21.0
7	Materijalne posljedice rata (<i>razrušenost, obnova i sl.</i>)	199	18.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 61.
 (nastavak)

Rang	Problemi	Broj	% učenika
8	Socijalni problemi (<i>umirovljenici, invalidi, socijalno raslojavanje, socijalna skrb i sl.</i>)	118	10.7
9	Poljoprivreda	92	8.3
10	Turizam	78	7.1
11	Nesigurnost, mržnja, nesloga	74	6.7
12	Nacionalizam, nacionalna netrpeljivost	69	6.2
13	Manjak morala (<i>korupcija, nepoštenje, rastrošnost, poltronizam, neodgovornost i sl.</i>)	67	6.1
14	Demografski problemi, odljev stanovništva (<i>nizak natalitet, odljev mozgova, napuštanje sela i sl.</i>)	58	5.2
15	Mladi	55	5.0
16.5	Privatizacija	52	4.7
16.5	Manjak demokracije (<i>sloboda medija, ljudska prava, policijska samovolja, pravna država i sl.</i>)	52	4.7
18	Školstvo	51	4.6
19	Zdravstvo	46	4.2
20	Promet	27	2.4
21.5	Stambeni problemi	23	2.0
21.5	Ekološki problemi	23	2.0
23.5	Kultura	21	1.9
23.5	Prognanici i izbjeglice	21	1.9
25	Srbi	20	1.8
26	Vojska i policija	15	1.4
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	166	15.0
	Bez odgovora	/	7.6
	Ukupni broj problema	3.981	/
	Ukupni broj ispitanika	/	1.106

Tablica 62.

Koliko Vlada Republike Hrvatske čini za povratnike?

	N	%
Vlada u okviru svojih materijalnih mogućnosti čini dovoljno	189	17.1
Vlada bi trebala izdvajati veća sredstva za pomoć povratnicima	416	37.6
Povratnike treba tretirati jednako kao i sve ostale građane i ne trebaju im posebne povlastice	143	12.9
Ne znam, nisam siguran(na)	256	23.1
Ostalo, bez odgovora	102	9.3
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 63.

Dolje su navedena neka od važnih područja društvenog djelovanja od kojih se ni jedno ne može riješiti lako ili bez troška. Uz svako od njih navedi misliš li da Vlada za to područje troši previše, premalo ili dovoljno, onoliko koliko treba.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

PODRUČJE ULAGANJA	Previše (1) %	Mnogo (2) %	Koliko treba (3) %	Malo (4) %	Premalo (5) %	Ne znam, bez odg. %	Prosjeck
Poboljšanje cesta i putova	7.1	6.8	26.4	31.0	18.6	10.1	3.5
Vojska, naoružanje i obrana	26.4	20.4	25.9	5.0	3.4	18.9	2.2
Poboljšanje i unapređivanje školskog sustava	3.0	3.7	21.7	33.5	26.2	11.9	3.9
Unapređivanje zaštite okoliša	2.7	3.3	12.8	35.5	35.4	10.2	4.1
Znanstvena istraživanja i nove tehnologije	3.6	3.6	14.0	24.6	28.1	26.0	3.9
Mirovine i rješavanje problema umirovljenika	3.2	3.2	12.4	25.7	42.0	13.6	4.2
Kultura i umjetnost	4.2	5.3	28.5	25.1	16.1	20.8	3.6
Pružanje pomoći nezaposlenima	2.6	1.9	4.7	21.4	59.9	9.4	4.5
Bolnice i druge zdravstvene usluge	3.1	4.1	32.6	24.4	19.7	16.1	3.6
Suzbijanje zloporabe droga	4.1	7.2	17.5	21.4	30.8	19.0	3.8
Suzbijanje kriminala	4.9	6.7	17.5	21.2	32.8	16.8	3.8

Tablica 64.

Usporedi sada Hrvatsku s drugim zemljama u svijetu. U usporedbi s drugim zemljama, ocijeni je li Hrvatska na navedenim područjima

1. Najbolja od svih
2. Bolja od većine zemalja
3. Prosječna, kao i ostale zemlje
4. Ne tako dobra kao i ostale zemlje
5. Puno lošija od ostalih zemalja

Područja:	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	Bez odg. (%)	Prosje. ocjena
Mogućnosti za obrazovanje	2.6	12.0	43.8	29.3	11.0	1.3	3.35
Ljubaznost ljudi	3.2	14.8	41.8	22.6	16.2	1.4	3.34
Sport	10.6	28.1	40.3	14.3	5.8	0.9	2.76
Ljepota gradova	12.7	29.4	33.6	15.6	7.8	0.9	2.76
Razvijenost demokracije	3.1	6.8	35.9	26.6	25.4	2.3	3.66
Književnost i umjetnost	3.7	15.6	50.6	21.4	7.7	1.0	3.14
Popularna glazba	5.7	15.7	41.0	21.4	14.4	1.7	3.23
Životni standard	1.7	3.9	20.1	36.6	36.4	1.3	4.03
Znanost i tehnologija	1.8	4.8	30.6	41.4	19.9	1.5	3.74
Nenasilje u društvu	3.5	16.3	45.9	17.6	15.4	1.3	3.25

Tablica 65.

Jesi li ti ili netko od tvoje obitelji ikada kontaktirao nekog od predstavnika mjesne vlasti zbog problema vezanih uz život u tvom mjestu?

	N	%
Da	212	19.2
Ne	553	50.0
Ne znam, nisam siguran(na)	336	30.4
Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 66.

Što misliš, koliko bi ti općinska služba bila spremna pomoći kada bi im se obratio(la) zbog određenih problema?

	N	%
Mislim da bi me odmah saslušali i pokušali mi izići u susret	92	8.3
Mislim da bi me saslušali, ali ne bi ništa napravili	637	57.6
Mislim da me najvjerojatnije ne bi ni primili	331	29.9
Bez odgovora	46	4.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 67.

Neki ljudi često razmišljaju o tome što se događa u politici i društvu, dok druge to ne zanima. Koliko tebe takve stvari zanimaju?

	N	%
Puno	152	13.7
Donekle	506	45.8
Malo	271	24.5
Uopće me ne zanimaju	170	15.4
Bez odgovora	7	0.6
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 68.

Koliko često:

	Često (%)	Ponekad (%)	Rijetko (%)	Nikad (%)	Bez odg. (%)
Čitaš novinske članke o politici	10.8	38.3	29.0	21.2	0.6
Gledaš vijesti na televiziji ili ih slušaš na radiju	31.2	39.4	20.9	7.6	0.9

Tablica 69.

Razgovaraš li o društvenim i političkim problemima sa sljedećim osobama?

	Često (%)	Ponekad (%)	Rijetko (%)	Nikad (%)	Bez odg. (%)
Ocem	22.2	32.8	19.6	19.9	5.4
Majkom	18.4	35.9	24.6	17.8	3.3
Nastavnicima	7.3	25.2	31.3	32.6	3.5
Prijateljima	22.1	34.4	24.2	17.2	2.1

Tablica 70.

Kad razmišljaš o važnim političkim pitanjima danas u Hrvatskoj, što misliš, koliko dobro razumiješ što se događa?

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	N	%
Jako dobro	166	15.0
Prilično dobro	558	50.5
Ne baš dobro	293	26.5
Uopće ne razumijem	78	7.1
Bez odgovora	11	1.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 71.

Jesi li ikada u svome mjestu surađivao(la) ili radio(la) na rješavanju problema koji postoje u tvojoj zajednici te jesi ili sudjelovao(la) u nekoj dobrovoljnoj aktivnosti?

	N	%
1. Nikada	612	55.3
2. Jednom	248	22.4
3. Dva do tri puta	124	11.2
4. Četiri ili više puta	117	10.6
Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.9

Tablica 72.

Kada bi znao(la) "kako" i "gdje" i imao(la) za to priliku, bi li se angažirao(la) da svojim radom ili znanjem učiniš nešto za dobro svih koji tu žive?

	N	%
1. Sigurno bih se angažirao(la)	493	44.6
2. Najvjerojatnije bih se angažirao(la)	395	35.7
3. Nisam siguran(na)	179	16.2
4. Vjerojatno se ne bih angažirao(la)	17	1.5
5. Sigurno se ne bih angažirao(la)	17	1.5
Bez odgovora	5	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 1.8

Tablica 73.

Svako društvo smatra važnim da njegovi mlađi članovi usvoje određena pravila ponašanja i uvjerenja. Dolje je navedeno što društvo obično očekuje od mladih. U kojoj se mjeri slažeš s dolje navedenim tvrdnjama?

Uloga mladih u društvu trebala bi biti da:	Slažem se (1) %	Djelomično se slažem (2) %	Ne slažem se (3) %	Bez odg. %	Prosji. ocjena
Pomognu izgradnju novog društva i dovedu ga na stazu napretka	74.0	21.8	3.5	0.7	1.29
Žrtvuju se za sigurnost i zaštitu svoje domovine	33.5	40.3	25.0	1.1	1.91
Suprotstave se i bore protiv društvenog zla i nepravde	66.3	25.9	6.1	1.7	1.39
Održe tradiciju u društvu	57.1	32.0	9.0	2.0	1.51
Služe društvu, daju svoj doprinos za dobrobit svih	54.6	35.4	7.3	2.6	1.51
Postignu visoku naobrazbu i profesionalno se osposobe za napredak društva	68.3	26.5	3.9	1.4	1.35
Postanu odgovorni i disciplinirani građani	78.8	16.4	3.3	1.4	1.23
Razvijaju osobne kvalitete: iskrenost, poštenje, dobro ponašanje, sposobnost za naporan rad	81.7	13.4	3.8	1.1	1.21

Tablica 74.

Koliko se slažeš s dolje navedenim tvrdnjama o tome što pridonosi neodgovarajućem položaju mladih?

Tvrdnje:	Slažem se (1) %	Djelomično se slažem (2) %	Ne slažem se (3) %	Bez odg. %	Prosji. ocjena
Slabe mogućnosti da mladi izraze svoje potrebe i mišljenja	71.6	22.0	4.2	2.3	1.31
Nejednake mogućnosti za bogate i siromašne	67.2	22.5	8.0	2.4	1.39
Nedostatak razumijevanja u društvu za mlade	61.0	30.8	6.1	2.1	1.44
Prijevare i podmićivanje u društvu, napredovanje uz pomoć veza	60.3	27.0	9.9	2.8	1.48
Preveliki zahtjevi prema mladima kojih se odrasli ne pridržavaju	51.6	37.3	7.9	3.3	1.55
Nedostatak savjetovanja u emocionalnim krizama	49.1	39.4	9.0	2.5	1.59
Nedovoljna motivacija i slaba angažiranost mladih	47.8	38.2	11.4	2.6	1.63
Tradicionalan stav onih koji odlučuju prema mladima	47.3	43.0	7.1	2.5	1.59
Strah mladih od javne kritike i društvenog neodobravanja	45.9	39.3	11.9	2.8	1.65
Male mogućnosti za umjetničko i kreativno izražavanje	43.0	42.1	12.3	2.5	1.68

Tvrđnje:	Slažem se (1) %	Djelomično se slažem (2) %	Ne slažem se (3) %	Bez odg. %	Prosje. ocjena
Nedostatak uzora, učenja moralnih vrednota	34.8	46.1	16.1	3.0	1.81
Tradicionalni stavovi u društvu prema ženama	33.5	39.2	24.7	2.6	1.91
Neodgovarajući sustav obrazovanja	31.7	45.4	19.8	3.1	1.88
Nedostatak spolnog odgoja i odgoja za obitelj	30.8	45.7	20.9	2.6	1.90
Utjecaj loših uzora u jeftinim filmovima i literaturi	28.7	36.5	30.1	4.7	2.01
Pretjerani roditeljski autoritet	28.1	46.4	23.0	2.5	1.95

Tablica 74.
(nastavak)

Tablica 75.

Koliko si općenito zadovoljan(na) današnjim životom u Hrvatskoj?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	11	1.0
2. Prilično zadovoljan(na)	131	11.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	349	31.6
4. Prilično nezadovoljan(na)	401	36.3
5. Jako nezadovoljan(na)	214	19.3
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 3.6

Tablica 76.

Ako bi ti se ukazala prilika za preseljenje u neku drugu državu zbog studija ili posla bi li se preselio(la)?

	N	%
Ne bih se preselio(la)	104	9.4
Nisam siguran(na), ovisi, ne znam	447	40.4
Da, preselio(la) bih se	555	50.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 77.

Razlozi mogućeg odlaska iz Hrvatske

Rang	Razlozi odlaska	Broj	% razl.	% učen.
1	Zbog boljeg materijalnog standarda (<i>bolji uvjeti za rad, bolji standard...</i>)	338	30.1	45.4
2	Zbog zaposlenja (<i>nezaposlenosti u RH ...</i>)	262	23.3	35.2
3	Zbog nematerijalne kvalitete života (<i>bolja zabava, kvalitetniji život, neke specifičnosti zemlje, način života...</i>)	138	12.3	18.5
4	Zbog školovanja, studija (<i>bolji uvjeti za školovanje</i>)	115	10.2	15.5
5	Zbog političkih razloga (<i>provociranje, ako bi me protjerali, da ne idem u vojsku, zbog ljudskih prava...</i>)	71	6.3	9.5

Tablica 77.
 (nastavak)

Rang	Razlozi odlaska	Broj	% razl.	% učen.
6	Općenito bolja budućnost i perspektiva (<i>karijera, uspjeh, ostvarenje ciljeva u budućnosti...</i>)	62	5.5	8.3
7	Zbog nezadovoljstva životom u Hrvatskoj (<i>nezadovoljstvo u državi, gradu, nema perspektive...</i>)	41	3.7	5.5
8	Zbog osjećaja pripadnosti drugoj državi (<i>da budem među svojimima, tamo su mi rodbina i prijatelji...</i>)	22	2.0	3.0
9	Zbog osjećaja nacionalne ugroženosti (<i>ako se izričito navodi nacionalnost</i>)	18	1.6	2.1
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	56	5.0	7.5
/	Ukupno razloga	1.123	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	744

Tablica 78.

Jesi li zadovoljan(na) time koliko si do sada naučio(la) i kakvu si naobrazbu stekao(la) u svojoj školi?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	203	18.4
2. Prilično zadovoljan(na)	595	53.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	230	20.8
4. Prilično nezadovoljan(na)	61	5.5
5. Jako nezadovoljan(na)	17	1.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.2

Tablica 79.

Što misliš, u kolikoj mjeri je obrazovanje važno za:

	Jako važno (1) %	Donekle važno (2) %	Nevažno (3) %	Bez odg. %	Prosječna procjena
Sretan život	55.0	37.4	7.4	0.2	1.52
Zaraditi mnogo novca	58.0	35.6	9.3	0.7	1.47
Imati ugled u društvu	54.0	36.0	9.3	0.7	1.55
Osobni razvoj	75.0	20.1	4.2	0.6	1.29
Budući razvoj države	60.2	27.1	11.6	1.1	1.51

Tablica 80.

Što namjeravaš raditi po završetku srednje škole?

	N	%
Studirati	547	49.5
Zaposeliti se	399	36.1
Ne znam, nisam o tome razmišljao(la)	154	13.9
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 81.
Što namjeravaš studirati?

Studijska grupa	N	%
Društveno područje	210	48.6
Humanističko područje	82	18.9
Biomedicinsko područje	52	12.0
Tehničko područje	40	9.2
Prirodoslovno područje	27	6.2
Biotehničko područje	19	4.4
Umjetničko područje	3	0.7
Ukupno	433	100.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 82.
Motivi izbora zvanja

	Broj učenika	% ukupnog broja
To me zanima	574	51.9
Mislim da za to imam sposobnosti i odgovarajućih vještina	464	42.0
U toj struci može se dobro zaraditi	329	29.7
U toj struci lakše se dobiva posao	314	28.4
Lako je za učiti (studirati), mogu se dobiti dobre ocjene	78	7.1
Tako žele (su željeli) moji roditelji	57	5.2
Neću se moći (nisam se mogao) drugdje upisati	56	5.1

Tablica 83.
Tko te najviše savjetovao u izboru zvanja? (moguće je više odgovora)

	%
Samostalno sam odlučio(la)	72.4
Prijatelji i poznanici	4.3
Roditelji	22.8
Nastavnici	1.5
Stručnjaci iz profesionalne orijentacije	1.7
Ostalo	2.7

Tablica 84.
Što misliš, hoćeš li imati problema u ostvarivanju svojih planova za daljnje školovanje?

	N	%
Da	445	40.2
Ne	606	54.8
Bez odgovora	55	5.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 85.
 Percipirani problemi u ostvarenju profesionalnih aspiracija

	N	% učenika
Financijska situacija	279	63.1
Problemi oko upisa (<i>konkurencija, loše ocjene, "nema vezu" i sl.</i>)	95	21.5
Problemi oko smještaja	23	5.2
Teškoće oko vlastitog zapošljavanja	18	4.1
Problemi "zbog nacionalnosti" (<i>politički problemi, nacionalnost</i>)	16	3.6
Rat u SRJ i posljedice krize na Kosovu	13	2.9
Prilagodba na novu sredinu (<i>veći grad, preseljenje</i>)	7	1.6
Ostalo (<i>specifični odgovori</i>)	33	7.5
Ukupan broj problema	484	/
Broj učenika	/	442

Tablica 86.
 U kojoj bi djelatnosti najradije radio(la), odnosno za koju bi se djelatnost najradije školovao(la)?

Djelatnosti	% učenika
Poljoprivreda	4.3
Građevinarstvo	3.1
Industrija	2.8
Trgovina	12.8
Ugostiteljstvo i turizam	14.4
Zanatstvo, uslužne djelatnosti	4.5
Kultura i školstvo	14.2
Zdravstvo	10.9
Vojska i policija	14.1
Željeznički i cestovni promet	1.3
Državne službe (mjesne, općinske, republičke)	11.2
Nisam o tome razmišljao(la)	6.4
Ukupno	100.0

Tablica 87.
 U današnje vrijeme mnoge ljude zabrinjava da će ostati bez posla ili da neće moći naći posao. Što misliš, hoćeš li se moći zaposliti kada završiš školovanje?

	N	%
1. Sigurno ili gotovo sigurno hoću	71	6.4
2. Vjerojatno hoću	609	55.1
3. Vjerojatno neću	341	30.8
4. Sigurno neću	73	6.6
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

Tablica 88.

Što bi učinio(la) ako nakon završetka škole ne bi mogao(la) odmah dobiti posao?

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	Broj učenika	% od ukupnog broja
Čekao(la) bih neko vrijeme dok se u mome mjestu ili regiji ne otvori radno mjesto u mojoj struci	57	5.2
Tražio(la) bih bilo kakav posao u svome mjestu ili regiji dok se ne otvori negdje radno mjesto u mojoj struci	307	27.8
Tražio(la) bih posao bilo gdje u Hrvatskoj	181	16.4
Tražio(la) bih posao u inozemstvu	324	29.3
Nastavio(la) bih školovanje (studij, poslijediplomski studij) ili upisao(la) neki drugi studij	133	12.0
Ne znam, zasad uopće ne mislim o tome	155	14.0

Tablica 89.

Koji razlozi povećavaju mogućnost da ostaneš nezaposlen(na)?

	Broj učenika	% od ukupnog broja
Ekonomska situacija u cijeloj zemlji	660	59.7
Zanima me struka u kojoj se teško zaposliti	41	3.7
Prevelika konkurencija, puno kvalificiranih mladih ljudi	267	24.1
Ekonomska situacija u području gdje živim	254	23.0
To što nemam dovoljno znanja i vještina za posao koji se traži	26	2.4
To što nemam dobre veze	286	25.9
Ne znam, ne mogu ocijeniti	104	9.4

Tablica 90.

Što misliš, jesu li prilike za zapošljavanje u tvojoj regiji općenito bolje, jednake ili lošije nego u drugim mjestima u Hrvatskoj?

	N	%
Bolje su	21	1.9
Podjednake	272	24.6
Lošije	651	58.9
Ne znam, nisam siguran(na)	154	13.9
Bez odgovora	8	0.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 91.

Procijeni kakvi će biti izgledi za zapošljavanje u tvojoj regiji u budućnosti.

	N	%
Bolji nego u drugim područjima Hrvatske	42	3.8
Podjednaki	377	34.1
Lošiji	293	26.5
Ne znam, nisam siguran(na)	365	33.0
Bez odgovora	29	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 92.

Promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj donijele su nove prilike za razvoj ali i probleme. Misliš li da je za ljude poput tebe više:

	N	%
Novih prilika	187	16.9
Problema	530	47.9
Ne znam	389	35.2
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 93.

U današnje vrijeme ljudi sve više razmišljaju o tome da započnu vlastiti posao, tj. osnuju sami ili zajedno s drugim privatnicima vlastito poduzeće. Kakvi su u tom smislu tvoji planovi?

	N	%
Želio(željela) bih se baviti privatnim poduzetništvom, tj. vodio(la) bih vlastiti ili obiteljski posao	401	36.3
Želio(željela) bih naći posao u nekom državnom poduzeću	327	29.6
Želio(željela) bih naći posao kod nekog privatnika ili u poduzeću koje je privatizirano	89	8.0
Želio(željela) bih naći posao u nekoj stranoj tvrtki koja ima predstavništvo u Hrvatskoj	259	23.4
Ostalo	30	2.7
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 94.

Kada bi po završetku školovanja mogao(la) dobiti kredit i ostalu potporu za osnivanje vlastitog posla, kojom bi se djelatnošću želio(željela) baviti? (moguće je više odgovora)

	%
Poljoprivrednom proizvodnjom (ratarstvom)	3.0
Vlastitom farmom (stočarstvom)	3.3
Zanatstvom (obrtom)	7.1
Osnovao(la) bih manji proizvodni pogon	1.8
Uslužnim djelatnostima (ugostiteljstvom/turizmom)	18.4
Trgovinom	22.1
Nečim drugim	8.0
Ne namjeravam se baviti poduzetništvom	9.9
Ne znam, nisam o tome razmišljalo(la)	28.8

Tablica 95.

Koja od navedenih rečenica bolje opisuje tvoje slobodno vrijeme:

	N	%
Uvijek organiziram svoje slobodno vrijeme	281	25.4
U slobodno vrijeme radim ono što mi određenog trenutka padne na pamet	813	73.5
Bez odgovora	12	1.1
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 96.

Koliko imaš slobodnog vremena?

	N	%
Imam malo slobodnog vremena i gotovo sam uvijek u žurbi	171	15.5
Imam malo slobodnog vremena, ali samo ponekad osjećam da sam u žurbi	287	25.9
Imam sasvim dovoljno slobodnog vremena	528	47.7
Imam i više nego dovoljno slobodnog vremena tako da se ponekad dosadujem	92	8.3
Imam i više nego dovoljno slobodnog vremena i gotovo uvijek se dosadujem	22	2.0
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 97.

Od svih stvari koje činiš u slobodno vrijeme, što ti pričinjava najveće zadovoljstvo?

Rang	Aktivnosti	Broj aktivnosti	% aktivnosti	% učenika
1	Izlasci i druženje s prijateljima	483	24.9	43.4
2	Bavljenje sportom	272	14.0	24.6
3	Slušanje glazbe	233	12.0	21.1
4	Šetnje po mjestu, izleti	173	8.9	15.6
5	Gledanje televizije, videa	151	7.8	13.6
6	Čitanje novina, čitanje knjiga	136	7.0	12.3
7	Spavanje, ljenčarenje, opuštanje	96	5.0	8.7
8	Rekreacija (<i>vožnja biciklom, fitness...</i>)	77	4.0	7.0
9	Kreativan rad, umjetničko izražavanje (<i>slikanje, pisanje, pjevanje...</i>)	64	3.3	5.8
10	Posjete i druženje s obitelji, rodbinom	32	1.7	2.9
11	Odlazak u diskoklub, na ples	25	1.3	2.3
12	Aktivnosti "uradi sam" (<i>izrada i popravci predmeta, šivanje, vezenje...</i>)	17	0.9	1.5
13	Tečajevi za usavršavanje, dopunsko školovanje	16	0.8	1.4
14	Rad u vrtu, voćnjaku	11	0.6	1.0
15	Plaćeni povremeni posao	10	0.5	0.9
16.5	Odlazak u kafiće, kavane	8	0.4	0.7
16.5	Odlazak u kino, kazalište, na koncerte	8	0.4	0.7
18	Putovanje (<i>na more, na odmor...</i>)	5	0.3	0.4
/	Ostalo (<i>ne kategorizirani odgovori</i>)	122	6.3	11.0
/	Bez odgovora	/	/	3.1
/	Ukupno odgovora	1.939	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	1.106

Tablica 98.

Ima li nešto što bi želio(željela) raditi u svoje slobodno vrijeme ili za vrijeme praznika, što sada zbog određenih razloga ne možeš raditi?

Rang	Željene aktivnosti u slobodno vrijeme	Broj aktivnosti	% aktivnosti	% učenika
1	Putovati	210	29.5	32.5
2	Baviti se sportom	107	15.0	16.6
3	Povremeni rad za plaću	58	8.2	9.0
4	Rekreacija (<i>plivanje, fitness...</i>)	54	7.6	8.4
5	Zabavljati se	37	5.2	5.7
6	Izlasci i druženje s prijateljima	42	5.9	6.5
7	Baviti se nečim kreativnim (<i>slikati, glumiti, svirati, istraživati...</i>)	35	4.9	5.4
8.5	Odlaziti u kino, kazalište, na koncerte	22	3.1	3.4
8.5	Spavanje, ljenčarenje, opuštanje	22	3.1	3.4
10	Tečajevi, usavršavanje (<i>strani jezici, informatika...</i>)	18	2.5	2.8
11.5	Šetnje po mjestu ili u prirodi, izleti	14	2.0	2.2
11.5	Više čitati	14	2.0	2.2
13	Druženje s obitelji, rodbinom	7	1.0	1.1
14	Aktivnosti "uradi sam"	5	0.7	0.8
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	66	9.3	10.2
/	Ukupno odgovora	711	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	646

Tablica 99.

Razlozi zbog kojih se učenici ne mogu baviti željenim aktivnostima

Rang	Razlozi	Broj razloga	% razloga	% učenika
1	Financijski problemi	183	25.2	28.5
2	"Nemam mogućnosti"	120	16.5	18.7
3	Školske obveze	113	15.6	17.6
4	Nedostatak slobodnog vremena	111	15.3	17.3
5	Neorganiziranost mjesta u kojem žive	53	7.3	8.3
6	Zbog udaljenosti, problema prijevoza	31	4.3	4.8
7	Zbog sigurnosti (<i>mine, blizina granice, nacionalni sukobi...</i>)	19	2.6	3.0
8	Zbog roditeljske strogosti	14	1.9	2.2
9	Zbog rata na Kosovu/u SRJ	12	1.7	1.9
/	Ostalo (<i>nekategorizirani odgovori</i>)	70	9.6	10.9
/	Ukupno odgovora	726	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	641

Tablica 100.

Postoji li u tvojoj školi, u mjestu u kojem živiš ili u crkvi neki klub učenika, učenička grupa ili program za mlade u okviru kojeg se organiziraju aktivnosti mladih u slobodno vrijeme?

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	N	%
Da	310	28.0
Ne	785	71.0
Bez odgovora	11	1.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 101.

Članstvo u organiziranim slobodnim aktivnostima

Rang	Organizirane slobodne aktivnosti	Broj odgovora	% aktivnosti
1	Sportske aktivnosti	146	47.1
2	Folklor, kulturno-umjetničko društvo	41	13.2
3	Pjevanje u zboru	35	11.3
4	Tečaj stranih jezika	13	4.2
5	Dramska grupa	9	2.9
6.5	Aktivnosti u crkvi (<i>vjeronauk, susreti...</i>)	6	1.9
6.5	Političke stranke	6	1.9
8.5	Dobrovoljno vatrogasno društvo	5	1.6
8.5	Informatička grupa	5	1.6
10	Novinarska grupa	4	1.3
11.5	Diskusijska grupa	2	0.6
11.5	Ribolovno društvo	2	0.6
/	Ostale aktivnosti	36	11.6
/	Ukupno odgovora	310	100.0

Tablica 102.

Koliko si općenito zadovoljan(na) time kako provodiš slobodno vrijeme?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	154	13.9
2. Prilično zadovoljan(na)	513	46.4
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	310	28.0
4. Prilično nezadovoljan(na)	101	9.1
5. Jako nezadovoljan(na)	22	2.0
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.4

Tablica 103.

Kad bi morao(la) birati između sljedećeg, što bi stavio(la) na prvo mjesto po važnosti u tvom životu, što na drugo, itd. do posljednjeg mjesta? Upiši rang (brojeve od 1 do 7) uz ono što je predloženo.

PODRUČJE	Rang	Prosječan rang
Zdravlje	1	1.91
Prijateljstvo	2	3.62
Stalno zaposlenje	3	3.68
Uspjeh u karijeri	4	4.15
Novac	5	4.24
Oženiti se (udati) i imati svoju djecu	6	4.64
Dobra razonoda	7	5.74

Tablica 104.

Očekuješ li da ćeš se u životu oženiti/udati? Iako sada možda nemaš jaka očekivanja u vezi s brakom, ipak navedi kako zamišljaš svoju budućnost.

	N	%
Da, oženit ću se/udat ću se	1.051	95.0
Neću se oženiti/udati	45	4.1
Bez odgovora	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 105.

Ako se oženiš(udaš), koliko bi djece želio(željela) imati?

	N	%
Niti jedno	13	1.2
Jedno	65	5.9
Dvoje	602	54.5
Troje	247	22.3
Četvoro	63	5.7
Više od četvoro	27	2.4
Ne znam	80	7.2
Bez odgovora	9	0.8
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 106.

Očekuješ li da će ti tvoja rodbina (članovi sadašnje šire obitelji i buduća rodbina koju ćeš steći vjenčanjem) biti od pomoći u životu?

	N	%
Bit će mi uvijek dostupni i gotovo nezamjenjivi	335	30.3
Bit će mi dostupni uvijek kad zatrebam savjet ili materijalnu pomoć	535	48.4
Moći ću na njih računati samo ako mi hitno zatreba neka materijalna pomoć, ali ne savjet i razumijevanje	62	5.6
Moći ću na njih računati samo kada mi zatreba savjet i razumijevanje, ali ne i materijalna pomoć	104	9.4
Neće mi biti od pomoći	60	5.4
Bez odgovora	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 107.

Imaš li nekih posebnih zdravstvenih problema?

	N	%
Da	132	11.9
Ne	968	87.5
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 108.

Ako imaš nekih problema, koliko ti oni smetaju u svakodnevnom životu?

	N	%
Zdravstveni problemi sprečavaju me da radim neke stvari koje bih inače želio(željela) raditi	61	5.5
Iako imam nekih zdravstvenih problema, mogu raditi sve što želim	120	10.8
Nemam posebnih zdravstvenih problema	759	68.7
Bez odgovora	166	15.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 109.

Koliko si zadovoljan(na) svojim zdravljem?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	309	27.9
2. Prilično zadovoljan(na)	589	53.3
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	143	12.9
4. Prilično nezadovoljan(na)	43	3.9
5. Jako nezadovoljan(na)	12	1.1
Bez odgovora	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.0

Tablica 110.

Učestalost tužnih i sretnih raspoloženja

	Često (1) %	Ponekad (2) %	Rijetko (3) %	Nikad (4) %	Bez odg. %
Koliko se često osjećaš potišteno ili tužno?	23.1	49.7	23.2	3.3	0.5
Koliko se često osjećaš sretno i zadovoljno?	46.6	41.1	10.5	1.1	0.7

Prosječna procjena za depresivno raspoloženje = 2.1

Prosječna procjena za dobro raspoloženje = 1.7

Tablica 111.

Ima li bilo što u tvojem životu ovih dana zbog čega se osjećaš uplašeno ili zabrinuto?

	N	%
Da	515	46.5
Ne	581	52.6
Bez odgovora	10	0.9
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 112.

Trenutačni događaji koji najviše zabrinjavaju mlade

Rang	Učeničke brige i strahovi	Broj	% odgovora	% učenika
1	Završetak škole i upis na fakultet (<i>ocjene, matura i sl.</i>)	220	39.1	43.9
2	Osobna budućnost i budućnost Hrvatske	90	16.0	18.0
3	Rat u Srbiji, Kosovska kriza	76	13.5	15.2
4	Odnosi u obitelji (<i>svađe, sukobi, obiteljski problemi</i>)	26	4.6	5.2
5.5	Zaposlenje, financijska situacija	25	4.4	5.0
5.5	Politička situacija u svijetu	25	4.4	5.0
7	Zdravstveni problemi (<i>vlastiti, bliskih osoba</i>)	20	3.6	4.0
8	Međunacionalni odnosi (<i>mržnja i osveta, budućnost nacionalnih manjina</i>)	14	2.5	2.8
/	Ostalo (<i>specifični odgovori</i>)	66	11.7	13.2
/	Ukupno odgovora	562	100.0	/
/	Broj učenika	/	/	501

Tablica 113.

Što misliš, ovisi li tvoja budućnost:

	N	%
Uglavnom o tebi samome/samoj	657	59.4
Uglavnom o izvanjskim okolnostima na koje ne možeš utjecati	415	37.5
Bez odgovora	34	3.1
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 114.

Jesi li ti osoba koja:

	N	%
Planira svoju budućnost, tj. postavlja sebi određene ciljeve	609	55.1
Ne misli mnogo o budućnosti	92	8.3
Ovisi, kako kada	337	30.5
Ne znam, teško mi je odrediti	68	6.1
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 115.

Kad razmišljaš o tome što si do sada učino(la) u životu, misliš li da si dobro radio(la)?

	N	%
Jako dobro	120	10.8
Prilično dobro	705	63.7
Ne baš dobro	179	16.2
Loše	12	1.1
Ne znam	84	7.6
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 116.

Uzimajući sve u obzir, koliko si općenito zadovoljan(na) sobom kao osobom?

	N	%
1. Jako zadovoljan(na)	276	25.0
2. Prilično zadovoljan(na)	628	56.8
3. Niti zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)	168	15.2
4. Prilično nezadovoljan(na)	21	1.9
5. Jako nezadovoljan(na)	7	0.6
Bez odgovora	6	0.5
Ukupno	1.106	100.0

Prosječna procjena = 2.0

Tablica 117.

Jesi li u svom dosadašnjem životu imao(la) dovoljno dobrih prilika da napraviš najbolje što možeš?

	N	%
Imao(la) sam dovoljno dobrih prilika	728	65.8
Nisam imao(la) dovoljno dobrih prilika	367	33.2
Bez odgovora	11	1.0
Ukupno	1.106	100.0

Tablica 118.

Navedi tri stvari koje bi želio da tvoje dijete ima koje ti nisi mogao imati.

Rang	Što bi učenici željeli svojoj djeci što sami nisu (dovoljno) imali:	Broj želja	% učenika
1	Materijalna dobra, veći standard (<i>stan ili kuću, bolje uvjete stanovanja, auto, kompjutor, više luksuza i sl.</i>)	457	41.3
2	Više novca	413	37.3
3	Mir - život bez rata	321	29.0
4	Sreću i općenito bolje djetinjstvo	317	28.7
5	Bolju situaciju u obitelji (<i>život s ocem, s oba roditelja, razumijevanje i pomoć roditelja</i>)	162	14.6
6	Lagodniji život (<i>život u boljoj zemlji, putovanja, život u gradu, bolji život i sl.</i>)	150	13.6

Tablica 118
 (nastavak)

Rang	Što bi učenici željeli svojoj djeci što sami nisu (dovoljno) imali:	Broj želja	% učenika
7	Bolju perspektivu (<i>bolju budućnost, zaposlenje i sl.</i>)	126	11.4
8	Stalno mjesto boravka (<i>stalan dom, da ne mora seliti, stalno prebivalište i sl.</i>)	102	9.2
9	Bolje školovanje (<i>mogućnost studija, glazbena škola, strani jezici, privatna škola</i>)	100	9.0
10	Slobodu i demokraciju	79	7.1
11	Obilježja osobnosti i karaktera (<i>pošten, pametan, optimističan, uporan, hrabar, jak</i>)	66	6.0
12	“Sve što sam ja imao”	59	5.3
13.5	Prijateljstvo (<i>bolje prijatelje, bez obzira na nacionalnost, više prijateljstva i sl.</i>)	54	4.9
13.5	Zdravlje	54	4.9
15	Sigurnost	51	4.6
16	Zabavu	49	4.4
17	Više ljubavi	40	3.6
/	Ostalo (specifični odgovori)	78	7.1
/	Ukupni broj želja	2.678	/
/	Bez odgovora	/	6.5
/	Broj učenika	/	1.106

Tablica 119.

Rang-lista zadovoljstva različitim životnim područjima

Objekt procjene zadovoljstva	Prosječna procjena
Obiteljski odnosi	80.4
Zdravlje	80.0
Prijatelji	79.9
Osobnost (zadovoljstvo sobom)	76.6
Slobodno vrijeme	70.9
Kuća/stan	66.2
Životom	66.1
Škola	57.3
Životni standard	55.9
Susjedstvo	55.6
Mjesto stanovanja	50.6
Život u Hrvatskoj	33.2

Tablica 120.

Privlačnost gradskih i seoskih naselja za život mladih

	Selo (N = 561)	Grad (N = 545)
	%	%
Vrlo privlačno	5.3	2.2
Uglavnom privlačno	22.8	17.1
Uglavnom neprivlačno	26.4	38.9
Sasvim neprivlačno	24.1	26.4
Ne mogu ocijeniti	21.2	15.4
Ukupno	100.0	100.0

Tablica 121.

Razlike u zastupljenosti problema u mjestu stanovanja između gradske i seoske mladeži

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Najvažniji problemi mladih i njihovih obitelji u mjestu u kojem žive	Mjesto stanovanja		χ^2	P
	Grad (N = 545) % učenika	Selo (N = 561) % učenika		
Pomanjkanje radnih mjesta, posla	*86.5	79.6	9.00	.003
Nedostatak zabavnih sadržaja	83.1	81.3	0.64	n.z.
Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta	*82.5	76.8	5.60	.018
Neodgovarajući uvjeti života za mlade	75.3	75.1	0.01	n.z.
Nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja	67.5	66.1	0.24	n.z.
Nedovoljno uvažavanje problema mladih	63.0	62.9	0.00	n.z.
Nedostatak kulturnih sadržaja	*59.6	52.7	5.20	.023
Neuređen okoliš u kojem živim	*58.3	38.2	44.07	.000
Nedovoljna obnova gospodarskih objekata	*44.8	35.0	11.04	.001
Nedovoljna obnova stambenih objekata	*48.4	34.8	20.98	.000
Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova	42.2	44.0	0.35	n.z.
Slaba organizacija lokalnih vlasti	39.7	39.1	0.04	n.z.
Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja	*41.2	33.5	6.89	.009
Nedovoljno razumijevanje republičkih vlasti za lokalne potrebe i probleme	40.6	40.2	0.02	n.z.
Nedostatak novca, siromaštvo	42.5	40.7	0.35	n.z.
Loše trgovinske usluge (opremljenosti i raznovrsnosti trgovina)	25.5	25.7	0.01	n.z.
Problemi s mještanima druge narodnosti	*40.8	32.8	7.57	.006
Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost	20.3	*30.5	14.96	.000
Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja)	*43.2	30.6	18.65	.000
Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima	19.5	18.9	0.06	n.z.
Zdravstveni problemi	17.1	19.3	0.90	n.z.
Nepovoljne stambene prilike	19.7	15.9	2.68	n.z.
Slabe poštanske usluge	7.1	*15.3	18.72	.000
Poremećeni odnosi u obitelji	10.4	11.7	0.50	n.z.
Slab školski uspjeh	10.0	11.0	0.28	n.z.
Loši odnosi sa susjedima	11.3	9.6	0.94	n.z.
Loši odnosi s vršnjacima u školi	7.4	5.1	2.65	n.z.

Tablica 122.

Usporedba zastupljenosti percipiranih problema u mjestu stanovanja u učenika hrvatske i srpske narodnosti

Najvažniji problemi mladih i njihovih obitelji u mjestu u kojem žive	Narodnost		χ^2	p
	Hrvati (N = 667) % učenika	Srbi (N = 370) % učenika		
Pomanjkanje radnih mjesta, posla	83.6	79.5	3.35	n.z.
Nedostatak zabavnih sadržaja	82.3	79.7	1.16	n.z.
Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta	78.0	80.8	2.14	n.z.
Neodgovarajući uvjeti života za mlade	72.0	78.6	5.62	n.z.
Nedostatak rekreacijskih objekata ili sadržaja	65.8	66.8	0.12	n.z.
Nedovoljno uvažavanje problema mladih	63.9	60.0	2.08	n.z.
Nedostatak kulturnih sadržaja	*58.2	50.0	6.62	.036
Neuređen okoliš u kojem živim	47.2	46.5	2.42	n.z.
Nedovoljna obnova gospodarskih objekata	*46.9	26.2	43.07	.000
Nedovoljna obnova stambenih objekata	*45.9	33.5	16.23	.000
Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova	*45.0	37.0	7.50	.024
Slaba organizacija lokalnih vlasti	*44.1	29.5	21.46	.000
Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja	*41.5	28.6	16.97	.000
Nedovoljno razumijevanje republičkih vlasti za lokalne potrebe i probleme	40.8	37.3	2.46	n.z.
Nedostatak novca, siromaštvo	39.3	43.0	3.35	n.z.
Loše trgovinske usluge (opremljenost i raznovrsnost trgovina)	*33.0	11.9	56.17	.000
Problemi s mještanima druge narodnosti	32.8	*44.1	14.67	.001
Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost	*31.8	13.0	44.79	.000
Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja)	31.6	*45.1	18.73	.000
Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima	*27.7	4.3	86.49	.000
Zdravstveni problemi	*20.5	13.5	7.98	.018
Nepovoljne stambene prilike	16.8	17.8	1.80	n.z.
Slabe poštanske usluge	*13.0	6.8	11.25	.004
Poremećeni odnosi u obitelji	*12.3	6.8	14.09	.001
Slab školski uspjeh	12.1	7.6	5.58	n.z.
Loši odnosi sa susjedima	10.0	11.6	2.26	n.z.
Loši odnosi s vršnjacima u školi	7.2	3.8	5.63	n.z.

Tablica 123.

Prosječne procjene na ljestvici zadovoljstva životom u različitim područjima s obzirom na narodnost

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Objekt procjene zadovoljstva	Narodnost		F omjer	p
	Hrvati	Srbi		
Mjesto stanovanja	47.9	*55.2	20.59	.000
Susjedstvo	53.2	*59.9	16.27	.000
Kuća/stan	63.9	*70.6	20.23	.000
Život u Hrvatskoj	*37.2	25.7	59.44	.000
Škola i naobrazba	55.3	*60.9	15.06	.000
Slobodno vrijeme	70.3	72.7	2.35	n.z.
Zdravlje	78.7	*82.4	6.88	.009
Životni standard	56.9	54.3	3.40	n.z.
Prijatelji	78.6	*82.8	9.27	.002
Odnosi u obitelji	78.8	*83.7	11.06	.001
Osobnost (zadovoljstvo sobom)	76.1	77.8	1.37	n.z.
Čitav život	66.7	65.6	0.59	n.z.

Tablica 124.

Prosječne procjene na ljestvici zadovoljstva životom u različitim područjima s obzirom na mjesto prebivališta

Objekt procjene zadovoljstva	Mjesto prebivališta		F omjer	p
	Selo	Grad		
Mjesto stanovanja	*53.9	47.2	21.07	.000
Susjedstvo	*59.2	52.0	22.57	.000
Kuća/stan	*69.3	62.9	22.14	.000
Život u Hrvatskoj	32.1	34.3	2.38	n.z.
Škola i naobrazba	*59.2	55.4	8.23	.004
Slobodno vrijeme	71.9	69.8	2.07	n.z.
Zdravlje	79.9	80.1	0.03	n.z.
Životni standard	56.1	55.7	0.10	n.z.
Prijatelji	80.6	79.3	1.09	n.z.
Odnosi u obitelji	81.4	79.3	2.55	n.z.
Osobnost (zadovoljstvo sobom)	76.3	77.0	0.31	n.z.
Čitav život	66.4	65.7	0.30	n.z.

ULOMCI
ODABRANIH
ESEJA

“... Ja sam svojim životom jako zadovoljna. U mom selu svi su iste nacionalnosti pa mogu reći da se vrlo dobro slažemo.

... Za razliku od drugih učenika ja imam velike prednosti. Prednosti su mi što mogu slobodno da šetam svojim selom i što me niko ne dira.”

Učenica, 16 god., Uglješ

“... Nema nikakvih mjesta, tj. disko klubova gdje se može sastajati moja škvadra. Izlazimo, oni koji imaju novaca, u kafiće ali to nije to jer tu potrošimo mnogo novaca pa nemam za svaki vikend. Moji roditelji ne rade pa se teško snalazim s novcem, a to je ono što mi svi trebamo da bi bolje i lepše živjeli.”

Učenik, 16 i pol god., Darda

“... Nisam zadovoljan svojim životom u posljednje 2-3 godine jer se nekako sve promenilo, većina mojih prijatelja i prijateljica kao i rodbine ne živi u istom mestu.

... Ne verujem da ću ovdje ostati.... zbog toga što ovdje imam sve manje poznanika i često razmišljam kako mi je bilo prije kada su oni bili ovdje.”

Učenik, 16 god., Beli Manastir

“Živjela bih u Osijeku, to je prelijep grad; u njemu ljudi uvijek šetaju po ulicama, autobusi su puni, promet je gust za razliku od Belog Manastira gdje ni u sred bijela dana na ulici 'nema žive duše', a kamoli u 2 ili 3 sata ujutro.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Vrlo sam nezadovoljna uvjetima za život mladih u mom mjestu. Ne želim govoriti o prednostima mog mjesta, jer mislim da ih uopće nema, zbog čega su mladi očajni. Nemamo mjesto gdje bismo mogli izlaziti - čak nemamo niti jedan jedini kafić. Društvo koje ima prijevoz (oni stariji) odlaze u druga mjesta i tamo se zabavljaju, dok mi ostajemo kod kuće ili odlazimo povremeno u park gdje nam se sviđa (još samo da je slastičarnica otvorena ...).

... Naime, ovdje su mladi vrlo motivirani za bavljenje sportom, ali nemaju mogućnosti (mjesto) za to, čak se ne mogu voziti rolama jer su sve ceste u selu pune rupa. Dobro bi nam došlo jedno kino ili tečajevi za učenje stranih jezika, tečaj informatike i sl. Nemamo uličnu rasvjetu, a koliko je svijet na Zapadu napredovao da ne možemo ni zamisliti.”

Učenica, 2. razred, selo pokraj Belog Manastira

“... U selu ne postoji ništa za mlade, pa se zbog toga okupljamo uveče u centru sela, a kada imamo slobodno vreme idemo na igralište. Kad sam kod toga, nedostaje nam i teren za sport. U selu je bio disko petkom i subotom, ali sada je zatvoren.”

Učenik, 17 god., okolica Belog Manastira

“... To jednostavno nije nikakav 'grad', nego najobičnije selo koje čak nema ni svoje kino, pozorište, dvorane. Sve što ima iole vredno pažnje jest biblioteka, neka kulturno-umetnička društva u kojima sudeluje puno mladih iz ovog mesta i to je sve.

(Što učiniti za mlade?)... “da organizira turističke ture po Baranji, da razgledavamo prirodne lepote našeg nacionalnog parka prirode Kopačkog rita i ne samo njega, već cele Hrvatske.”

Učenica, 16. god., Beli Manastir

“... Nekadašnji veliki giganti kao što je 'Belje', njihovi radnici, nisu dobili plaće 4-5 mjeseci. A kada moji roditelji nemaju novaca nemam ni ja, pa je to jako loše.”

Učenik, 2. razred, Beli Manastir

“Ja baš nisam zadovoljna sa životom na selu. Kao povratnik nisam navikla na sela i male gradiće (Beli Manastir). Živjela sam u velikom gradu u Njemačkoj koji je imao više ponuditi za ispunjenje slobodnog vremena.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Često zamišljam svoju budućnost kako bih se izvukla iz svog mjesta gdje živim i otišla bih u neki grad gdje me niko ne zna, jer u Dardi ima mladih, ali to sve nije ništa pošto svi mladi gledaju kako će neko nekog uvrijediti i kako će se neko sa nekim posvađati ili potući.”

Učenica, 2. razred, Darda

“... Ja sam zadovoljan s mjestom u kojem živim, iako se tu nalazim tek nekoliko mjeseci. Tu sam stekao prijatelje s kojima se družim i provodim svoje slobodno vrijeme. Povratnik sam i lijepo je biti opet kod kuće.”

Učenik, 2. razred, Beli Manastir

“... Većina mladih u mome selu izlazi u kafiće i smatram da to nije lijepo ni pristojno da dijete od 13 godina dolazi u kafić. Jedino mjesto gdje se možemo sastati je Dom kulture i to kada netko slavi rođendan ili nešto slično. Većina ih puši i pije što nije u redu te bi bilo bolje da se već jednom obnovi nogometni stadion i da počnu treninzi te da mladi trče i rekreiraju se, a ne da puše i piju. U mome selu u večernje sate je totalno mrak i nema skoro nikakve rasvjete...”

Učenik, 2. razred, okolica Belog Manastira

“... Mi mladi uopće nemamo gdje izlaziti. Ima samo jedan kafić, ali tu dolazi jako puno starih ljudi koji su gotovo uvijek pijani pa nam prave probleme.

... U selu se jako mora paziti na to što mi mladi radimo, više čak ni ne smijemo slaviti rođendane, jer starima smeta glazba. To je jako nepošteno, ako im smeta što slavimo po kućama zašto nam ne naprave neki disco negdje na kraju sela gdje nas nitko ne vidi i ne čuje.”

Učenica, 2. razred, okolica Belog Manastira

“... Planiram kada bih išao na fakultet da idem u Novi Sad jer tamo imam mnogo rođaka i prijatelja s kojima sam super.

... Ja ne planiram ostati u svom mestu zbog toga što je moje celo društvo, moje pravo društvo s kojima sam dobar otišlo odatle. To je jedan od razloga zbog čega bi otišao iz mog mesta. Jeste da ga volim, ali kaže se da ljudi čine mesto, pa zbog toga bi i otišao. Od mog velikog društva, kažem velikog jer nas je bilo 10, sada smo ostali Pero i ja.”

Učenik, 16 i pol god., Darda

“... Svoju budućnost ovdje ne zamišljam baš najbolje i ne namjeravam ostati ovdje. Poznajem puno ljudi koji su baš nakon završetka fakulteta jednostavno morali ići raditi kod nekih privatnika neke, da ih tako nazovemo, nadničarske poslove da bi nešto zaradili, uštedjeli jer ne mogu čitav život tražiti novac od svojih roditelja. Po meni u Baranji nema budućnosti bar za ovu generaciju (moju). Škola se završi ali se do posla jako, jako teško dolazi.”

Učenik, 2. razred, Beli Manastir

“Svoju budućnost zamišljam vrlo raskošno i lepo. Mislim najveći dio svog života provesti ili u Australiji ili u Jugoslaviji. Mislim zaraditi u Australiji pa se sa 35 godina vratiti u Jugoslaviju i otvoriti neku savremenu pumpu i onda sa 50 godina otići na Floridu ili u Kaliforniju i tu provesti ostatak života.”

Učenik, 15 god., okolica Belog Manastira

“... Veoma sam sretna da se radi o ovakvoj anketi gdje mogu da spomenem svoje mišljenje. Sva mjesta u Baranji ne nalikuju na prava mjesta. Iako su zahvaćena ratom to nije opravdanje da ne mogu biti na svome mjestu odnosno da ne mogu biti ljepša.

... Da imam moć i bogatstvo promijenila bih puno toga. Okoliš bi bio mnogo ljepši, ne bi bilo nigdje smeća, napravila bih kako da kažem, da taj otpad posluži kao otpadni materijal odnosno reciklaža materijala. No nije to sve. Svaka ulica imala bi rasvjetu. Potakla bi i ljude da uredi svoje dvorište kuće, da drže naše mjesto uredno.”

Učenica, 2. razred, Darda

“... Nedavno sam se doselila iz Višnjevca (mjesto kraj Osijeka), gdje sam bila za vrijeme rata. To je malo predgrađe, ali u njemu je meni bilo ugodno. Stekla sam nove prijatelja. Od svega toga sam se nažalost morala rastati (pa i od Osijeka, u kojem sam bila vrlo često), kako bi se vratila u mjesto svog ranog djetinjstva – Baranju, točnije Beli Manastir. Ovdje je uz to vrlo dosadno i poluprazno. Svoj budući život želim provesti negdje daleko odatde, možda u Osijeku. Ne želim tu ostati, jer mislim da je svugdje puno bolje nego ovdje, i ima više društva, življe je. Mislim da ovdje nikad neće biti života za nas mlade.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Mjesto gdje ja živim je po mom mišljenju idealno za neku instituciju za skupljanje mladih, samo što to treba da netko pokrene i predloži. Idealno bi bilo da se otvori neki disco klub za slobodne aktivnosti jer nas ima dosta mladih. Prednost je baš u tome što nas ima puno i što smo **voljni** družiti se i biti zajedno.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Nisam zadovoljan jer nema diska, barova, drugih ustanova za mlade gdje mladi mogu izlaziti. Prednosti nema a nedostataka ima puno, a neki su: nema posla, iz mesta ljudi odlaze u strane zemlje...”

Učenik, 15 god., okolica Belog Manastira

“... Imamo puno mladih koji su se vratili, ali svi smo jako nezadovoljni. Roditelji nas baš i ne puštaju vani jer nemamo kuda otići i još je sve dosta nesigurno. Sve što imamo to je odlazak u školu i povratak kući.

... Pri povratku kući zatekli smo ruševinu koju nam je država nekako 'sklepala', ali većinu posla napravili su moji roditelji.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Svoj budući život želim provesti negdje daleko odatde, možda u Osijeku. Ne želim tu ostati, jer mislim da je svugdje puno bolje nego ovdje, i ima više društva, življe je. Mislim da ovdje nikad neće biti života za nas mlade.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Željela bi otići negdje gdje nema rata, mržnje ... (ali izgleda da to mjesto ne postoji).”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Voljela bih ostati i ovdje gdje sam sada jer nisam bila ovdje 7-8 godina, pa bih i ovaj kraj i novo društvo malo bolje željela upoznati. Ostala bih ovdje i zbog roditelja, jer ja sam jedinica, i sve što imaju znam da će pripasti meni, a to je dobra, sređena kuća, a kako se kuće ne mogu prenositi...”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“... Disco-klub, iako radi, u njega ne izlaze mladi zbog nazočnosti većine srpske nacionalnosti. Događaju se mnogobrojne swađe, tuče između povratnika i onih koji su tu bili za vrijeme agresije u Baranji.

... Ovo ovdje nažalost za nas nije život nego preživljavanje. Da imam mogućnosti život bi provela najverojatnije u Kanadi.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“Ovdje u Baranji i mome selu ja svoju budućnost ni ne zamišljam. Baranja je nekada bila razvijena i takoreć hranila je cijelu Hrvatsku. Ali sada ovdje ljudi ne dobijaju plaće po 7-8 mjeseci i ja naprosto ne vidim ovdje svoju priliku da prehranim sebe i svoju obitelj. Budimo realni, po meni je Baranja odsječena od Hrvatske i ja u njoj ne vidim svoju budućnost, a ni svoje buduće djece.

... Nekome mora doći iz neba u glavu da vidi da nikoga nije briga za nas i da je Baranja zaostala, a naša država ulaže u turizam dok ovdje vlada glad i bijeda.”

Učenik, 2. razred, okolica Belog Manastira

“... Težak je život nas mladih u Baranji, a posebno zbog toga što se nemamo gde zabavljati, družiti i svi te gledaju nekim drugim očima - očima punim mržnje. Međuljudski odnosi su na najlošijem nivou, tipa onih u Americi (crnci-belci).”

Učenica, 16. god., Beli Manastir

“... Prvo i najvažnije je da bude mir, a onda će se sve moći postići zalaganjem i trudom svih nas koji želimo da živimo u miru.”

Učenik, 17 god., okolica Belog Manastira

“Živim u Belom Manastiru i nisam zadovoljna svojim životom u mjestu u kojem živim. Nedostaci ovog mjesta su to što još ovdje nije stanje sasvim sigurno zbog Srba pa nemamo mogućnosti izlaziti sasvim sigurno zbog tučnjava i nesigurnosti na ulicama. Stoga nam i roditelji ne dozvoljavaju baš izlaženje u diskoteku ili kafić.”

Učenica, 2. razred, Beli Manastir

“... Svoju budućnost zamišljam negde dalje od ovog 'ukletog Balkana' gde se svako 50 godina dešavaju glupi i nikom potrebni ratovi.”

Učenica, 16. god., Beli Manastir

VUKOVAR

“Ne bih ga menjao ni za jedno drugo mesto. Živim u selu i to mi je prva i najveća prednost, jer mnogi ljudi i ne znaju što znači život na selu, koje su pogodnosti. Pre svega, mentalitet ljudi je drugačiji nego u gradu, solidarnost je veća, poznajem sve ljude, mogu zatražiti pomoć u svakom trenutku zbog čega osećam da sam na selu sigurniji, a sigurnost je jedna od stvari koje mi čine život lepšim.

Sve u svemu, moje selo je moj 'grad' i ne bih ga menjao ni za jedan milionski grad.”

Učenik, 4. razred, okolica Vukovara

“Mladi na ovom području nemaju nikakvu budućnost bar 5 godina jer nema ni novca ni nikoga ko bi se zalagao za budućnost i bolje sutra za mlade.”

Učenik, 4. razred, Vukovar - Borovo naselje

“... Gde sad živim neću ostati jer je odvratno da gore ne može biti. Nemam zašto da ostanem jer to nije moje rodno mesto pa me tu ništa ne privlači niti veže za ove krajeve. Jedva čekam da završim školu i da odem.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“Mi, ova posleratna nesretna generacija i uopšte sva deca koja su rasla u ovim ruševinama, prebrzo smo odrasli, razmišljanje nam je drugačije i to vidim sama po sebi, a i po mojim drugovima i poznanicima. Jedva čekam da odem odatle, da zaboravim muke i teške dane koje sam provela ovdje. Odlazim u stranu zemlju (što mi je uvek bila želja) i odlazim tražiti svoju budućnost, tražiti svoje 'ja' i postići nešto u životu a to ovdje nikako ne mogu.

... Ovaj grad će se izgraditi i možda ponovo živeti kao pre ali tada će biti kasno da pokažem svoje vrednosti i postignem

nešto u životu. Jedino što me veže za ovo područje uopšte su moji roditelji, prijatelji i rodbina. Možda sam pre drugačije mislila ali sad znam što hoću da postignem u životu. Da me ljubav veže? Ne, ne bih ostala. Od ljubavi se ne živi ceo život.

... Stalno me hvata seta kada se šetam gradom navečer hodam i ima samo nekoliko devojaka i momaka, ne idu nigde jer ništa i nema. Ulice su prazne pa smo i mi omladina prazni u duši i u srcu. Možda nam čak ostanu posledice i duboki ožiljci zbog toga.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“Trebalo bi se sve promeniti. Ali bi pre trebalo izbrisati pamćenje svima. Kad bi mogao nešto promeniti prvo bi izgradio sve kako je bilo pre rata. Sve da bude u potpunosti isto. Da se vrate stari prijatelji, da svako veče prolazimo zajedno kao pre. Mislim da je to sada nemoguće jer su se promenile okolnosti života u celom svetu, a najviše kod nas.”

Učenik, 4. razred, Vukovar – Borovo naselje

“...jer sada izaći u neko mesto noću znači strepiti da li će biti sve u redu. Što se tiče mog mesta to je u redu jer svi smo isti (po nacionalnoj osnovi) ali u selima te drugim mestima gde ima više nacionalnih skupina život je znatno otežan.”

Učenik, 4. razred, Vukovar – Borovo naselje

“... Svoju budućnost zamišljam u nekom mjestu gdje ima diskoteka i kafića, gdje mladi izlaze i zabavljaju se. Mislim da u ovom mjestu neću ostati živeti, zato što ne želim da svoju mladost provedem u kući ...”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Posle proterivanja Srba s ovog područja s tim što su morali uzeti hrvatske dokumente, a imali su krajinske koji su bili zakon i prava stvar, smanjila se i sigurnost Srba na ovom području. Dokaz je i to što se dešavaju stalno incidenti i svađe, a nema ko da nas štiti. Ovaj povratak Hrvata onemogućuje Srbima da se slobodno kreću i dišu.

... Ako nešto i bude neke promene na bolje biće bolje samo Hrvatima a ne Srbima jer Hrvati imaju zadatak da nas protečaju odavde ali neće uspjeti ja im kažem.

... Da mogu promeniti nešto promenio bi državu, vratio Krajinu i Srbe na ovo područje.”

Učenik, 4. razred, Vukovar – Borovo naselje

“... Svoju budućnost zamišljam u sreći i miru. Jednoga dana da sretno živim u bračnom životu, da se zaposlim i da znam zašto radim. Da ne budem kao sada moji roditelji, rade a nema-

ju ništa i ne znaju zašto rade. Mislim da samo ako budem mogla da ću otići odatde, ne zato što ne volim ovo mesto i ovu državu već zato što smatram da ovdje nema života naročito za mlade. Jedina stvar koja me veže za mesto gde živim je detinjstvo koje sam provela tu.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“Ja ne znam šta svi odrasli očekuju od nas kad su dopustili da dođe do rata koji je u velikom delu utecao na to naše ponašanje. Mi ne možemo zamišljati našu budućnost kad ne možemo ni sadašnjicu preživeti i nadati se nečem boljem. Naš život su sasekli u korenu i nisu dopustili da ga razvijemo u predivni ili barem mali cvet. Ne znam tko bi mogao to da promeni i da spreči mržnju između nas jer ipak mi smo svi isti.”

Učenik, 4. razred, Vukovar – Borovo naselje

“Što se tiče promena želim promeniti vreme i poskidati političare svih strana. Kada bih imao neku vezu, nekoga moćnog, želio bih da vratim vreme u 1980. g. i onda potamnio sve one koji su nam 10 g. ispirali mozak svojom politikom...”

Što se tiče budućnosti, kao Srbin ovdje nemam posla. Mislio sam otići u Srbiju ali to što se danas njoj dešava je zlo veće nego moje ovdje.”

Učenik, 4. razred, Vukovar – Borovo naselje

“... Nedostaci su ljudi koji nasilno moraju napustiti mesto jer nemaju mogućnosti ovdje opstati a razlog tome je vlast koja misli da je srpski narod manjina i sa time hoće etničko čišćenje.

Aktivnosti koje bih predložila? Za mene je ovo pitanje na koje ne mogu dati odgovor jer ne znam u ovoj situaciji i položaju u kojem živim kog bi trebala predstavljati ta osoba. Da li je ta osoba Srbin ili Hrvat? To je pitanje koje se danas postavlja ako se želi sudelovati u bilo kojim aktivnostima. Ja bih mogla uticati samo na onu osobu koja ima istu nacionalnost kao ja. Mislim da tako misle i ljudi te druge vere (Hrvati).

... Ponosna sam što sam srpske vere i što mogu da kažem da sam Srпкиnja jer jedino što me može zadržati ovdje jeste ono što Hrvati nemaju a to je ljubav a ne interes i mržnja.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Mjesto za izlaske možemo ubrojiti u birtije pune pijanaca, tamo nam nije mjesto. Za školovanje je potreban novac no malo je roditelja koji to mogu priuštiti svojoj djeci, pogotovu ako ih ima više.

... Međutim jedina prednost mladih što se ne predaju, što nastavljaju dalje sa nekakvom nadom u bolje sutra a ipak toliko svjesni da to dobro još dugo neće doći.

... Želim završiti školu pokušati naći posao, dobijati redovna i zadovoljavajuća primanja, živjeti prosječnim, skromnim životom u zdravlju što naravno želim svima. To je ono što želim no kažu da se ne valja prerano nadati jer svako vrijeme nosi svoje breme, odnosno probleme koji te čekaju u budućem životu. Pokušaću svoj veći dio života provesti u svom rodnom gradu Vukovaru ukoliko se bude moglo i ne bude previše naporno da se tu živi.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“Dok sjedim i gledam oko sebe, razmišljam kakav je ovo život? Da li se može nazvati život? Sve oko mene je tmurno, puno ruševina, ljudi su bez osmjeha. U mom gradu se odvija život bez puno radosti, bez mnogo stvari koje su neophodne za nas omladinu. Nemamo uobičajenih novogodišnjih, božićnih radosti, sve to prođe neobeleženo. Nemamo mjesto za izlazak, zabavu, mjesto na kojem ćemo zaboraviti svakodnevne probleme. Dani prolaze jednolično, sumorno bez većih uspona, a mnogo padova i u srcu tuge za nekim boljim danima.

... Voljela bih utjecati na vlast, na bogatije ljude, da ulažu u ovaj grad bar malo truda. Da se grad izdigne iz svih ovih ruševina, da nam omoguće mjesta za izlaskе, druženja i druge radosti. Željela bih da nam izgrade bioskop, kafiće da unesu život u ovaj grad.

Možda će se jednog dana neko smilovati na ovaj grad. Možda ćemo i mi kao i ostala omladina biti srećni i ponosni u svom gradu.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Ne samo da sada nemam mogućnosti za zabavu, nego neću imati mogućnosti raditi nakon školovanja i jednostavno život ovdje je pravi promašaj. Volela bih da ova anketa pomogne i poboljša život mladih, ali čisto sumnjam, nema leba od toga.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Posle školovanja odlazim u Kanadu i nemam namjeru se vratiti. Ovdje nikad više neće biti života kakav je bio pre rata, to može potvrditi svaki čovjek koji živi ovdje. Odlazim pre svega zbog posla i sigurnosti života.

... Tražio bi da se što više ulaže u proizvodnju, privredu i druge delatnosti i na taj način mladima osigura bolji i sigurniji život i opstanak, da se otvaraju diskoteke, kafići i druga mesta, gde bi se što više mladih okupljalo i družilo.”

Učenik, 4. razred, Vukovar

“... Mi ovdje u ovoj zemlji smo davno otpisani ali u svetu nismo; uvek smo bili priznati i zauvek ćemo ostati priznati. Že-

ljela bih da se ponovi ono vreme od 1982. do 1989. godine a da se ovo zaboravi kao da se ništa nije desilo. Da se živi normalno kao pre. Da omladina ima neko svoje ja i da joj se omogućé sredstva za bolju budućnost. Mislim da se niko ne mrzi kao mi ovdje. Ovdje više neće biti zajedničkog života. Nemam više šta da kažem jer Bog sve vidi i Bog će da vam sudi. 'Srbija do Zagreba', 'Srbija do Tokija (i dalje).'

(nacrtana meta) Target.

Učenica, 3. razred, Vukovar

"... Svoju budućnost kao i svi zamišljam da ostvarim nešto. Htjela sam da budem turistički vodič za što idem u školu, normalno posle toga fakultet, ako bude moguće, ali moraću pre toga da nadoknadim nedostatke iz škole kao prvo kompjutere, za koje znam samo kako izgleda."

Učenica, 3. razred, Vukovar

"Općenito nisam zadovoljna svojim životom u mjestu u kojem živim. Prednosti moga mjesta su u tome što se ljudi međusobno poznaju, ali nedostataka je mnogo više: mjesto je malo, ljudi su ogorčeni, nema slobode koju mladi žele, malo je mjesta za izlaskе, i ako ih ima uvek strepimo da ne naiđe neka budala i da nas sve poubija. Ljudi su skloni ogovaranjima, a mjesto je malo, gluposti se šire..."

...Uopće se ne radi na tome da se zadovolje potrebe mladih, naš glas se jednostavno nigdje ne čuje. Da bi nam se uvjeti života poboljšali osoba koja ima mogućnosti i sredstava da nam organizira bolji život; neka 'prikupi' oko sebe mlade ljude sa dobrim idejama, nek' nam otvore razne klubove za literarne sekcije, umetničke galerije, po koji muzej, noćne klubove, kina, kazališta, ... i još mnogo toga što bi jedan grad mogao i morao da sadrži u sebi, a da pri tome nikome ne naškodi."

Učenica, 3. razred, Vukovar

"Živim u selu Tenja, mesto je udaljeno par kilometara od Osijeka. Ovo selo je imalo veliku prednost ispred svih pre tri godine, ali sada je to ništa."

... Iz mog sela svi ljudi odlaze i traže bolje za svoju budućnost. Ne odlaze zato što ne vole svoje selo jer se ne može više tamo izdržati. Ljudi prave papire za Kanadu i Australiju traže sebe u inostranstvu gde će naći mir za sebe i svoju decu. Ja planiram ići u Srbiju ali kako da odem kada ovi fašisti bombarduju moj narod i moju domovinu. Nadam se da će to proći i da ću školu nastaviti u Jugi."

Učenik, 4. razred, Tenja

"...Trenutna prednost mog sela je što je selo čisto srpsko, bilo i ostalo, za razliku od onog drugog koje niti je bilo srpsko (čisto),"

niti je sada. Nedostaci su to što je okruženo sa svih strana selima mešovitog ili hrvatskog stanovništva, pa je prvo bliže srpsko selo puno udaljeno pa je izlazak tamo težak i nedostupan onima koji nemaju auto.

...Što se tiče budućnosti, za nju sam zabrinut najviše zbog nacionalnosti. Nadam se boljemu statusu u državi Hrvata jer nameravam ostati a ne seliti se, pre svega zato što je teže živeti u tuđem zlu nego u svom. Ako dođe do najgoreg ne isključujem selidbu ali ne u tuđe zlo (Jugoslaviju) nego u dobro (inostranstvo).”

Učenik, 4. razred, Vukovar

“U sadašnjem svijetu u kojem trenutno živim mnogo toga bih promijenila i učinila dobro cijelom svijetu. U mjestima zahvaćenim ratom, mnogo toga nedostaje kao što su npr. mjesta za zabavu i okupljanje omladine, parkovi za djecu. Mislim da je potrebno mnogo vremena da se sve to obnovi, jer toliko dugo je podizano i građeno...”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Potcenjuju nas zbog nacionalnosti i vređaju kad god im se ukaže prilika zato što su u većini. Budućnosti za Srbe ovdje nema ukoliko se politika etničkog čišćenja bude i dalje provodila. Ali ipak trudićemo se ovdje ostati koliko god budemo mogli jer nas ipak tu ima više.

... Ovdje bi za sada ostao samo zbog toga što smo još uvek većini trn u oku, pa da tako i ostane...”

Učenik, 3. razred, Vukovar

“... Uslovi života u Vukovaru uopšteno rečeno su loši. Svi smo svesni da još mnogo vremena treba proći da bi on bio približno jednak ostalim gradovima. Ipak pred svega najveća mana je politička napetost. Ne postoji krivac ni pobednik i sve dok ih budemo tražili jedni u drugima život neće biti 'normalan'.

... Moje nezadovoljstvo potiče iz razloga što sam dete 'agresora' pa je život na ovom teritoriju još teži. Teško je ići kroz grad u kojem si odrastao a bojati se svakog automobila koji stane, teško je podnositi pritisak da si kriv a ne smatraš tako.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Prednosti ovog mesta za sada bi bili samo kulturno istorijski spomenici koji se nalaze ispod ruševina, tj to su samo nekadašnje prednosti. Nedostaci su ogromni, upravo zbog tih aktivnosti mladih kojima se ne pruža ništa što bi pomoglo u druženju i izlascima.

... U ovom mjestu samo uporni, i to ljudi sa ogromnom snagom za život postižu nešto, ako ostale pitate zašto žive, ose-

tićete samo pesimizam. Da li ću ostati tu gde sada živim također je pitanje materijalnog stanja. Ovdje su mi kuća, rodbina, prijatelji, tako reći sve, ali to bih sve ostavila, samo da bih negde postigla nešto više, jednostavno da se mogu nazvati čovekom.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Na neki način ja svoju budućnost ni nemam, planiram da odem negde u inostranstvo da nastavim dalje školovanje, jer ovdje kad školu završim posla neću imati a ko nema posla nema ni budućnosti.

Kad bi se moglo nešto promjeniti voleo bi da otvore ponovo sportske klubove, da se otvore klubovi gde će mladi izlaziti, da se parkovi i mesta kraj Dunava uredi da bi mi mladi mogli u društvu ili sa djevojkom prošetati se kroz naša prelepa mesta koja su sada zarasla travom.”

Učenik, 4. razred, Vukovar

“... Ljubav prema ovom kraju je ogromna ali nemoguće je živjeti u okruženju gde te nazivaju četnikom, pričaju o nekoj 'Lijepoj našoj' koja je u svetu izvikana kao demokratska država ali je pravedna samo za pripadnike hrvatskog naroda koji je ovdje u većini ali to ne znači da je Bog nad Srbima. Srbi jesu mali narod, ali su se opekli.

Proteklih 7 godina sve je bilo u redu. Nije bilo novca na pretek ali barem je sreća bila u srcima a sloboda na usnama ljudi koji ovdje postoje mnogo godina. Tih 7 godina niko nam nije bio potreban sa svojim mogućnostima i materijalnim dobrima da bi bili srećni i radosni. U našim godinama treba da mislimo na porodicu, dalje školovanje ili budućnost. Umesto toga mi mislimo na ponovni početak rata ili na odlazak u neki nepoznat kraj gde će nas svi odbijati i govoriti nam da smo ustaše ili srpski izdajnici. Sve u svemu nemoguće je živjeti ovdje dok je toliki pritisak na našim leđima i za našim vratovima...”

Učenik, 3. razred, Vukovar

“... Da bude više posla za mlade ljude i da što manje ljudi gladuje po ulicama. Da se kafići i diskoteke ne dele na srpske i hrvatske da se sva omladina zabavlja i druži na istim mestima.”

Učenik, 4. razred, Vukovar

“Nisam uopšte zadovoljna životom u svom mestu. Mislim da nema prednost sve su to nedostaci jer mladima treba više slobode i sigurnosti ali to u ovo vreme nije uopšte moguće.

Svoju budućnost ne mogu da zamislim sa ljudima koji sad dolaze i donose neka nova pravila na koja Srbi nisu navikli jer nikad nisu bili manjina.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Mjesto da se družimo, veselimo i proživimo ovu mladost kako to rade i svi drugi, mi nemamo vremena, niti sredstava za izlaske koji su nam ograničeni. Živimo onako kako možemo, nastojimo uživati što više možemo i umijemo, ali nemamo gdje.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... U svom mestu bi rado ostala jer ga volim ali mi ne dozvoljava nacija koja misli da su nešto. Otišla bi negde gde mogu da nosim svoju kokardu na sred čela (ako hoću), a ne da mi neki povratnici broje kad glasno pustim srpsku muziku.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

“... Niko ne pomaže mladima ne samo u mom selu već i širim razmerama. Ne razumem te ljude u kojem su oni filmu, šta oni kontaju kada svojoj deci neće pomoći.

... Ali kad bi postojao neki ujka Sem sa par cigli u mom kraju bi osnovao omladinsku organizaciju koja bi želje same omladine sprovodila u dela. Znači ako omladina želi da osnuje naprimer likovnu koloniju da se ta organizacija izbori zato da pogura matore usedelice i stvore nešto za omladinu, i bilo koje druge vidove organizacija kao: omladinska zadruga – koja bi omladini pomagala oko pronalaska posla, stecište mladih – da se mladi mogu sakupljati, saveti mladima – gde bi omladina mogla u svakom trenu doći i zatražiti pomoć.

‘Oću normalan život u kojem bi se oseć'o veselo.’

Učenik, 4. razred, Vukovar

“Ja, kao i većina mladih iz mog mjesta nismo zadovoljni našim trenutnim životom. Ima mnogo nedostataka po kojima se na našu žalost razlikujemo od ostalih, ne želim mnogo komentirati ovu situaciju u kojoj se nalazim, niti zalaziti dublje u politiku, ali to je naša realnost.”

Učenica, 3. razred, Vukovar

PAKRAC I OKOLICA

“Postoji više utjecajnih osoba u Lipiku, ali bi se najprije trebali oni međusobno organizirati. Morali bi se početi brinuti za naš gradić, ali na njih je teško utjecati. Čini mi se da oni slušaju samo sebe.

... Mislim da bi u Lipiku, kao prvo i osnovno, trebali prograditi bazeni. To bi puno doprinijelo razvoju turizma i svega ostalog u Lipiku. Mladi bi imali jedno mjesto više za druženje. Zatim, lijepa športska dvorana bi bila predivna.

... Iznimno potrebno je obnoviti krilo bolnice za rehabilitaciju u Lipiku. Tada bi mogla primiti puno više pacijenata, te za-

posliti mnogo fizioterapeuta, također i medicinskih tehničara iz srednje medicinske škole Pakrac.”

Učenica, 3. razred, Lipik

*“... Na primjer, tu u Pakracu idemo u takvu **bijednu, u`asnu** školu. To mislim na građevinu i umjesto da se oni koji imaju novaca potrude da se to obnovi, oni kreteni, da tako kažem, oni grade kafiće, disko. Mislim i to je dobro jer mladi trebaju izlaziti i zabavljati se, ali bome trebaju biti i školovani i nešto znati, a ne kao mulci biti drogirani i pijani svakog petka i subote. To najviše ljuti što oni koji bi mogli pomoći da se nešto poboljša, oni troše na gluposti. To je žalosno, ali stvarno žalosno.*

... Mislim da je sve to nula. Ali bit će kako će biti, a dobro sigurno neće. Žao mi je što ne mogu drukčije razmišljati, a htjela bih.”

Učenica, 3. razred, Pakrac

“... Kako stvari idu vjerojatno ću veći dio života provesti na ulici u kartonskoj kutiji i žicati za sendvič. Ako se to ne ostvari, vjerojatno ću ostati ovdje, ako dobijem posao u Lipiku, a ako ne okušat ću sreću negdje dalje, možda i vani...”

Učenik, 3. razred, Pakrac

“Već od 1992. godine nemam stalno mjesto prebivališta jer sam izbjegla iz BiH. Posljednje tri godine živim u Okučanima, tj. pokraj Okučana i uopće nisam zadovoljna time. Nema baš puno privilegija za nas mlade jer mi se čini da se nitko ni ne trudi. Osim toga, moram priznati da postoji samo jedna prednost, a to je da su novi ljudi koje sam upoznala super.

... Te rukovodeće osobe u mom mjestu nam nisu mogle osigurati ni odgovarajući smještaj, a kamoli nešto drugo. Mislim da njima ljudi kao ljudi uopće nisu toliko bitni jer smo, blago rečeno, zaboravljeni. Ne bih vam željela pisati naše socijalne, higijenske i društvene uvjete života jer bi se vjerojatno šokirali. Prvo kao prvo, izbjeglicama se treba osigurati bolji smještaj, a drugo, kad svi budu imali svoj stan ili kuću treba poraditi na budućnosti ove općine. Osigurati bolje prijevoznike linije, otvoriti sportsku dvoranu za sve, osnovati odbojkaški (ženski) klub, ritmičku skupinu, otvoriti još jedan disko klub. Ovo su moje želje i želje drugih koje nitko neće ostvariti.”

Učenica, 3. razred, Okučani

“Dosta sam zadovoljna svojim životom u mjestu u kojem živim. Prednosti su u tome što mladi imaju (donekle) gdje izaći. Mogu se baviti izvanškolskim aktivnostima, ali uz sve to ima i dosta nedostataka. Najviše nedostaje dvorana, a uz to dosta je

problema što mladi ljudi sve više i više konzumiraju alkoholna pića i cigarete.”

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Učenica, 3. razred, Pakrac

“Pošto živim u relativno malom mjestu, mislim da ni ne mogu očekivati nekakvu turbo zabavu ili milijun sportskih aktivnosti. Prednosti takvog života su, recimo: čisti zrak, priroda, 'čistoća' u odnosu na grad, općenito mirnija atmosfera, sporiji životni ritam itd. Nedostaci su to što u svoj toj sporosti zna biti vrlo dosadno.

... Nije sve u novcu, no svatko si želi na neki način 'osigurati' budućnost, a to je nemoguće ako radiš po cijeli dan i na kraju ne dobiješ plaću. No, optimist sam i nadam se da će se nakon moga školovanja neke stvari promijeniti i da će doći bolji dani.

... Daruvarski bazen je preko ljeta pun, lipički ne rade, tako, ako preko ljeta ne idemo na more, moramo putovati oko 50 km do Velike, do najbližih bazena. Pa tko ne bi tada izgubio volju i želju za sve.”

Učenica, 3. razred, Sirač

“Prednosti u mom mjestu baš i nema, osim da imamo dvije trgovine i da se svi međusobno poznajemo i družimo. Lijepo nam je kada se svi zajedno skupimo, popričamo i izađemo u Pakrac na piće, ali to nije baš često, jer nemamo ni autobusa, ni vlaka, nego samo osobni automobil. O idejama ne vrijedi pisati, jer ja ne vidim da bi to moglo na neki način poboljšati se, jer kao prvo, sve ono najbolje nalazi se u gradu, a selo uvijek ostaje po strani i baš se previše ne ulaže u takva, mala postranična mjesta.

... Baš ne poznajem takvu neku osobu koja bi nam mogla pomoći u poboljšavanju života nas mladih, nego svako samo gleda da što više zagrabi u svoj džep. To je nažalost danas tako, jer mi još uvijek živimo izvan svjetske civilizacije i tako daleko od svijeta.

... Za naše obrazovanje bilo bi bolje da nam se omogući bolji prijevoz za povratak iz škole, tjelesne aktivnosti i tako slično. Ne želim puno pisati o idejama, jer ne želim vjerovati u to da će nam se život u selu poboljšati, jer nema nade za to.”

Učenica, 3. razred, Donja Obrijež

“... Ja bih željela da se taj kraj u kojem živim malo poveća u brojčanom smislu i da ne bude tako dosadno. Kad i imaš slobodnog vremena nemaš ga na što potrošiti jer nemaš kuda da odeš i da budeš s prijateljima kad ih doslovce baš i nema.”

Učenica, 3. razred, Donja Obrijež

“... Trenutno je najvažnije da se već jednom obnove bazeni, jer su oni 'žila kucavica' Lipika.”

Učenica, 3. razred, Lipik

“... Trebalo bi organizirati neke ljetne kampove jer stvarno u okolini ima lijepu prirodu jer mnogi ne mogu otići na more ili negdje drugdje nego će besciljno lutati gradom da ubiju dosadu. A onako bi se lijepo zabavili, proveli i možda ponešto naučili. I to ne da bi trebali napraviti samo u Pakracu već u svim gradovima da se djeca makar malo maknu iz grada.”

Učenica, 3. razred, Daruvarski Sokolovac

“... Mislim da prvenstveno treba mlade uputiti u život i zaštititi, tj. skratiti izlaske bar osnovnoškolcima jer 'skreću na krivi put'. Treba organizirati da mladi mogu barem preko ljeta negdje raditi, fali koncerata, fali reda u Daruvaru.”

Učenica, 3. razred, Daruvar

“Ja sam zadovoljan i nezadovoljan u tom mjestu gdje jesam. Jer sam stranac koji sam došao iz Bosne. Tu se osjećam kao stranac dobro i nekad ne baš dobro. Zato što smo izgubili, itd. Ali tu gdje živim u Pakracu imam dobro društvo, školu i sport. Ja svoju budućnost zamišljam sasvim pozitivno. Kao što sam napisao, pod broj jedan da planiram završiti školu i ići u jedan veći nogometni klub i da s mojom obitelji sve bude u redu.”

Učenik, 3. razred, Prekopakra

“... Htjela bih da bar moja djeca imaju većinu onoga što sam ja željela ali nisam mogla imati. Zasad ne znam točno bih li ostala ovdje gdje sada živim, tj. ostala bih samo ako se nešto promijeni na bolje.

... Trebalo bi i za preko ljeta organizirati neke poslove kojima se mladi mogu baviti i malo zaraditi za džeparac.”

Učenica, 3. razred, Gaj

“... Ne bih htio zamišljati neke stvari u budućnosti, jer sam slijed događaja u sadašnjem vremenu može mi poremetiti sve moje zamisli i snove. Ne želim biti razočaran. Najvjerojatnije kad završim školu zaposlit ću se, kupit ću auto i uživati.”

Učenik, 3. razred, Pitomača

“... Nemamo čak ni neku pravu školu, škola je užasna, sva je prljava, uništena i stara. Ja mislim da za normalno pohađanje nastave trebaju neki malo bolji uvjeti. Mi kao da idemo u konjušnicu, a ne u školu.

... Mi zapravo nemamo ništa zanimljivog u našem mjestu... Ostala bih zbog toga što sam se tu rodila i zato što volim ovu državu."

Učenica, 3. razred, Doborovac

"Volim Lipik jer je miran gradić u kojem nema puno problema. Većinom se svi mladi poznajemo i to je po mom mišljenju dobro. Droga još nije prodrla u Lipik. Možda zato jer mladi nemaju novca. Mislim da je i dobro što nema mnogo kafića. Ipak za mlade treba izgraditi neko mjesto gdje mogu provoditi svoje slobodno vrijeme. Idealna bi bila sportska dvorana jer po zimi nemamo gdje trenirati."

Učenica, 3. razred, Lipik

SLUNJ

"Da li sam zadovoljan svojim životom u mjestu gdje i živim? Pa i nisam. Dosta se toga promijenilo poslije rata, pa čak su se i ljudi promijenili. Nisu to više oni pravi prijatelji, koji bi ti došli pomoći kad god treba, već se svi drže razine i više nitko nikog ne voli kao što su se ljudi prije rata voljeli i zajedno družili. Mislim da je nestala riječ ljubav i dobrota svakog čovjeka u mom gradu i to treba brzo ispraviti."

... Mnoge su i druge prednosti grada Slunja, kao što je turizam, naše prelijepe Rastoke i kulturni spomenik (gradina Zrinskih i Frankopana) koja je nedavno očišćena."

... Mislim da ću ostati u svom gradu i sve što budem radio potruditi ću se da pomognem svome gradu da se razvije."

... Moje ideje su, pošto grad Slunj ima svoj nogometni klub Slunj (NK Slunj), mogao bi čovjek koji ima mogućnosti organizirati takav program s mladima, odnosno takve aktivnosti, ugovoriti nogometne prijateljske utakmice s nekim važnijim klubovima kao što su; NK Zagreb, NK Croatia, NK Rijeka i dr., jer u sportu se pobjeđuje sve ono loše za čovjeka, pa čak i ljubomora koja je sve učestalija kod mladih. Na rijeci Korani moglo bi se organizirati, uz naravno prije poribljavanja rijeke, natjecanje u ribolovu ili odlaskom u goste nekom gradu gdje se takvo nešto stalno organizira iz godine u godinu."

... Sve je to lijepo, a najljepše bi bilo kad bi se barem nešto od svega toga ostvarilo, onda bi se to nazvalo uspjehom, jer bi se tada mladi vratili u grad Slunj u kojem se do danas osjeća nekakva nesigurnost."

Do ponovnog susreta. Bok!"

Učenik, 2. razred, Slunj

"Sve bi na ovom svijetu bilo drukčije, da ljudi nisu ovakvi kakvi jesu. Sve bi bilo drukčije da ih mogu zadovoljiti tek"

kriška kruha i čaša vode, da shvate što su ljubav, mir i sloboda. I ja sam bila uvjerena da su svi ljudi dobri i poštteni. Naivno sam promatrala ovaj svijet, sve do jednog dana kad sam shvatila da ratovi ne postoje samo u filmovima i da vještice ne postoje samo u bajkama. I bilo je tu mnogo više 'vještica' i zlih ljudi koji su nas uništili. Pa i danas znam da svi ljudi nisu isti, i da ću živjeti u svijetu u kojem želim tek onda kada ljudi shvate što su to najveće vrijednosti. I kad me pitate kako zamišljam svoju budućnost, mogu vam reći da je to budućnost u svijetu mira, ljubavi i dobrote. I da će taj svijet postati tek onda kada ljudi počnu vjerovati jedni drugima, jer kome onda ako ne jedni drugima!...

U ovom trenutku možda bih bilo najbolje pružiti ljudima mogućnost da se zabave u životu tj. pružiti priliku mladima da shvate vrijednost života, a ne da ga uništavaju. Mogu navesti primjer: Zašto mladež ne bi vikendom imali neke zabave bez alkohola, jer nije samo u tome bit zabave. A što se tiče onih mladih ljudi bez roditelja, siromaha ... Kad bih imala tu mogućnost da im pomognem, ne bih ni trenutka razmišljala što bih poduzela, učinila bih sve što je za njih potrebno..."

Učenica, 2. razred, Slunj

"... Gdje ću provesti veći dio svog života ne ovisi samo o meni već i o sudbini, ali se nadam da će to biti upravo ovo sadašnje mjesto. Tu bih voljela ostati zbog toga što sam tu 'svoj na svom' tj. za taj kraj me vežu sve lijepe uspomene, prijatelji, dok bi svaki odlazak zabtijevao i novo prilagođavanje novoj okolini a to baš nikome nije lako."

Učenica, 2. razred, Slunj

"Zadovoljan baš i nisam zbog brojnih nedostataka. Nemamo uvjete da se vjernije bavimo športom. Nemamo igrališta i mjesta gdje bi se mladi zabavili, nema dovoljno radnih mjesta koja bi potakla masovniji povratak ljudi u svoj kraj.

... Nadam se da će se sve to okrenuti na bolje. Iako je došla nekolicina ljudi iz razvijenih zemalja (SAD, Kanada, Australija, Njemačka...) oni još uvijek gledaju na svoj interes, nema te pomoći koju su nam sposobni dati, ali nadam se da će shvatiti kakav je život bio dok su iznad nas letjeli neprijateljski avioni i pucale granate, te da će im svanuti i da će reći sebi da su u stanju nam pomoći, svojoj okolini. Svi mi očekujemo pomoć i potporu i nadam se da ćemo je uz razumijevanje i rad dobiti."

Učenik, 2. razred, Slunj

"... Mislim da bi bilo bolje da postoji neko mjesto gdje bi se mogli sastati mladi ljudi, uživati u sportu, razgovoru s prijateljima. To bi bilo prikladnije nego da sjede po kafićima. Mislim da je nešto krenulo na bolje i može se vidjeti da Slunj postaje jedna

zdravija sredina. Sve više mladih se može sresti u parku ili u Rastokama.

Kad završim srednju školu planiram ići na fakultet. Voljela bih, nakon što završim fakultet, vratiti se u Slunj i tu provesti veći dio svog života. Voljela bih ovdje živjeti zato što volim mirna mjesta, gdje nema puno buke kao u velikim gradovima.

... Potrebno je također uložiti u turizam, ali ne previše. Ne trebaju se graditi neki posebni objekti da se ne uništi ljepota prirode, već se samo treba osigurati smještaj turistima i osigurati im prolaz do prirodnih ljepota koje su trenutno nedostupne jer su opasane grmovima i trnjem. Vjerujem da bi se većina stanovnika Slunja i okolice odazvala na poziv za čišćenje, samo ih treba potaknuti.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Dugo izbjivanje za vrijeme ratnih zbivanja (4,5 godina) pomoglo mi je da shvatim koliko ustvari volim mjesto gdje sam rođena i nipošto ne bih svoju starost htjela dočekati negdje drugdje.

... Ono što ja najviše želim je tečaj stranih jezika. Za mene bi bilo idealno, a mislim da nisam jedina. Zatim, športska dvorana s bazenima za djecu koja imaju problema s kičmom, prsima, nogama i isto tako za invalide stradale u ratu s našeg područja.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Život u Slunju uvelike se promijenio nakon rata. Možda mi se tako i čini jer sam bila puno mlađa kad sam morala svoj grad napustiti. Sad kad smo se vratili sretna sam jer se moja želja ostvarila. Ponovno sam u svom gradu koji naravno nije nikad prestao biti moj. Ne mogu previše očekivati jer se on sad polako oporavlja od rata. Pa mogu reći da sam zadovoljna ovim što imam, svojim životom u mjestu gdje živim.

... Nedostaci su ti i što se ne pruža prilika mladima da si stvore nekakve obveze koje bi pridonijele gradu, njegovom napretku, tj. slaba je podrška onima koji bi nešto mogli učiniti za bolje sutra.

... Slunj ima puno veće mogućnosti, ali one se ne iskorištavaju dovoljno, nema sredstava i nema osobe koja bi to unaprijedila.

... Trebalo bi organizirati neke programe koji bi mladima omogućili da i oni pomognu na neki način gradu, koliko im je u mogućnosti...”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Kao prvo, mi u Rakovici, tako reći i nemamo mjesta gdje bi se mogli okupljati. U lokalne kafiće zalaze ljudi od 30-50 go-

dina stoga tamo nismo opuštteni, svi nas promatraju, a najgore je to što je to malo mjesto i tu ljudi jako šire lažne glasine, tračeve.

... Nerijetko se dogodi da dođe do tuče između starijih osoba, razbijanja i onda oni ugrožavaju i nas. Ja se iskreno nadam da će se netko sjetiti i omogućiti nam normalan život tamo jer ovo nas sve vodi u propast. Mjesta gdje sada izlazimo su vrlo opasna jer puno alkoholičara imaju pištolje i mislim da je to najveći problem. Kao drugo, nemamo sportsku dvoranu, niti nekakvo igralište i nemamo disko! Mi, koji svako jutro putujemo u školu nemamo autobus s kojim bi došli u školu na vrijeme nego svaki dan kasnim na 1. školski sat.”

Učenica, 2. razred, Rakovica

“... Sviđa mi se što su ljudi ovdje dobri i svatko će ti pomoći na najbolji mogući način. Samo mi smeta jedna stvar što se priče razglase u roku jednog dana, jer je to malen grad.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Slunj je jedno malo mjesto smješteno podno stare gradine Zrinskih i Frankopana, na dvije rijeke, Slunjčice i Korane koje se tisućljetno na isti način stapaju. Život u Slunju je lijep, miran. Svaki čovjek ima svoju kućicu, svoj dom, ljudi se vesele mirnom životu u sreći, ljubavi i miru... A onda jednog dana neki zli ljudi dođu i sve to unište, posiju sjeme zla na naše malo mjesto. Unište kuće, domove, zemlju, šume, ljude... dođe rat. Nema više sreće, ljudi plaču, ispunjeni su boli, tugom, patnjom. I nakon četiri godine vraćaju se na svoja ognjišta, sve u što su uložili cijeli svoj život, mučili se i prolijevali krvavi znoj, uništeno je, sve je srušeno. I kako sada da budu zadovoljni životom? Kako? Jednostavno teško je krenuti ispočetka, a znajući sve što te još čeka ljudi nemaju posla, jedva spajaju kraj s krajem, muče se, teško je. Nema prednosti ...

... Svoj život namjeravam provesti u Slunju jer Slunj je ono što mene gradi. To je moj grad, ja tu pripadam. I zašto da onda bježim nekud van, jer ako takvi kao što sam ja ne ostanu tu, Slunja neće biti za par godina. A ja želim osnovati svoju obitelj ovdje, tu ostajem jer želim da Slunj bude ono što je nekad bio, da kroz moju ulicu trče djeca sa srećom na licu, bez briga, da nema rata, samo ljubav.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Svojim životom u mjestu gdje živim prilično sam zadovoljna. Premda dok sam bila u progonstvu u Karlovcu nisam baš bila sretna jer mi je manjkalo dašak prirode koji bih mogla udahnuti. A sada mi ništa više ne fali jer kako se ono kaže: 'Sad smo svoj na svome'!

... Što se tiče prednosti teško je o tome pisati jer mi mladi uvijek smo nečije 'žrtveno janje'. Ovo je mali kraj i što god napraviš, što nekom ne paše odmah te gledaju po strani. Nedostaci, ... hm ... teško je o tome pričati. Nama mladima treba više mjesta za naš život. Nedostaju nam dobro opremljene 'igraonice', razne sportske dvorane, bolje opremljene plaže za kupanje.

... Sve je samo puno kafića u kojima nećemo naučiti nešto pametno nego samo da psujemo i pijemo.

... Cilj mi je završiti srednju školu i upisati neki dobar faks koji ne da bi samo meni dobro došao već i mom gradu u kojem se budem nalazila. Volim djecu, kao i sama ja sam dijete, ali moja razmišljanja da pomognem retardiranoj djeci čvrsto stoje u mojoj glavi.

... Nama stvarno nitko, koliko mi se čini ne želi pomoći, ali glavno onda da se priča 'Slunj je zaostao i pun seljaka!' Vidite. Svi znate da teško živimo zato Vas molim u ime svih pomozite nam da donekle budemo slični građanima sa velikih 'površina' ...”

Učenica, 2. razred, Slunj

“... Mislim da ovdje nema prednosti za mlade, a nedostataka na milijune. Prvo i osnovno ima samo jedna škola i to za cure, samo ekonomska, malo je sportskih aktivnosti, nemamo ni gdje izaći kako spada, većina ih odlazi u druge gradove vikendom, samo je par kafića, jedan disko i ništa više. U Slunju mladež po mom mišljenju je zaostala, nema droge, samo se pije na veliko, o pušenju da i ne pričam, to je malo čudno, ali sve u svemu kako je, mora se živjeti.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“... Što se tiče prednosti, Slunj se obnavlja, ljudi se vraćaju svojim ognjištima ne razmišljajući što ih čeka jer je njihova privrženost ovom gradu i okolici jača od svega.

... Sloboda, ljepote koje on nudi, što bi bilo ljepše od toga! Kada osnujem obitelj, ne bih voljela otići daleko već bliže da mogu sa visine vidjeti slapove Korane ili Rastoke. Ako budem odlazila u mom srcu uvijek će ostati uklesano ime Slunja jer to je moj rodni kraj i teško ga je zaboraviti...”

Učenica, 2. razred, Slunj

“... U budućnosti namjeravam upisati Ekonomski fakultet što znači da ću morati odseliti. Ne znam točno gdje bih htjela živjeti. Možda se, ipak, vratim ovdje, a ako i ne, uvijek ću dolaziti u Slunj jer on je moj grad, najljepši i najdraži. A u budućnosti će se sigurno riješiti neki nedostaci.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Meni se osobno ne sviđa život u malom gradu jer nema se gdje za izaći, ljudi nemaju što drugo raditi nego 'trpaju' nas u tuđe živote i traćaju.

... Život za mlade u ovom mjestu praktički i ne postoji, preko ljeta se rulja skuplja u parku, a preko zime ... preko zime ide se u restoran na živu muziku osim ako nije svadba, kod 'Ajke' (disko) se ide, ali tamo nije ništa posebno zbog toga što se samo pije, tuče, izvode gluposti, pjesme..., ali izlazim zbog društva i samo da nisam sa svojimima kod kuće. Izlasci kod nas su vrlo, vrlo oskudni. Postoji disko, restoran (živa muzika) i kafići i to je sve, tj. to je ništa, nemaš izbora ili to ili ćeš biti na cesti ili ideš kući...”

Učenica, 2. razred, Slunj

“... U budućnosti želim naći posao svoje struke, da nemam brige kao danas, da ne idem nikuda. Život barem za sad planiram provesti ovdje ako uvjeti budu bolji, ali ako ne morat ću otići kao i drugi. Ne bih željela otići nikuda i nastojat ću ostati.

... Nas djecu rat je mnogo izmrcvario i naučio nas svega i svačega, pa zato mislim da i mi zaslužujemo približno kao i svi drugi.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“... Mladi se neće vraćati na selo jer misle: 'Što ću ja na selu, bolje je meni u gradu'. Ja tako ne mislim jer sam u gradu živjela punih pet godina progonstva i mislim da je ljepše na selu nego u gradu.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“... U mjestu gdje živim nema baš puno ljudi, svi se poznaju, živimo kao jedna velika 'ekipa' u kojoj su ljudi spremni pomoći jedno drugom. A svaki život, pa tako i moj ima svoje loše dane, u kojima se nekad osjećaš usamljena, ali nakon nekog vremena shvatiš da oko sebe imaš ljude kojima si važan i koji će ti rado praviti društvo kad si sam i prazan iznutra.

... Sve u svemu, moje mjesto je malo ali sadrži ogromna bogatstva, koja neki ni ne zamjećuju. I ako jednog dana odem daleko moj će grad u mom srcu uvijek imati posebno mjesto jer nigdje nije ljepše nego kod svoje kuće.

... Upoznati nove ljude i njihove kulture, jednostavno saznati o nečemu novom s čim dijelim prostor na zemlji, a ne samo pretvarati se da ih nema. Danas na svijetu puno ljudi nema posla, a u mom mjestu nemam baš puno mogućnosti, zato moram potražiti posao i sreću, a ne čekati da oni dođu k meni. Jer ja stvaram svoju budućnost.

... Ne možemo po cijele dane sjediti u kući ili lutati besmisleno ulicama, trebamo otići nekuda gdje se možemo zabavljati,

pričati ili baviti se sportom. U Slunju nam fali mjesto za mlade, mjesto gdje smo svi isti i gdje možemo raditi što želimo.

... Moramo učiniti nešto prije nego je kasno, jer nakon desetak godina hoću da mi bude zadovoljstvo sjetiti se najljepših godina mog života.”

Učenica, 2. razred, Slunj

“Zadovoljna sam svojim životom i svojim načinom življenja. Prednosti ovog kraja su što je mirnije nego u gradu, ima dosta školskih i izvanškolskih aktivnosti za mlade na području sporta i kulture, što se svi mladi međusobno poznaju i dobro se slažu. Pošto je mala sredina ne događaju se stvari poput kriminala i život je siguran. Prirodni okoliš nije toliko zagađen i ekološki je čistiji nego u nekim drugim mjestima.

... Svoju budućnost zamišljam kao obrazovana osoba, sa završenom srednjom školom i fakultetom i na kraju svega kao udana žena koja se brine o svojoj obitelji, koja želi provesti život u ovom kraju jer tu sam rođena i tu sam provela svoju mladost. Ja ostajem u svom kraju da bi mu pomogla koliko god ja to mogu, da bi ga unaprijedila i promijenila ono što ne valja. A pošto je mnogo mladih koji odlaze odatle ipak je potrebno da netko i ostane.”

Učenica, 2. razred, Slunj

PETRINJA

“... Sam izgled grada je zastrašujući. Ništa nije ni popravljeno, već je pušteno da sve više i više propada. Mislim da je to najbolje obilježje samoga grada koji umjesto da se makne prema naprijed sa mrtve točke čini upravo suprotno.

... Ako sam u nešto sigurna onda je to činjenica da ovdje sigurno neću provesti ostatak svog života. Volim ovaj grad, ali perspektive za opstanak nema.

... U samome gradu mislim da ima dovoljno prostora koji stoje neiskorišteni i mogli bi se prepustiti mladima koji žele nešto učiniti za ovaj grad.”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“Petrinja prije rata i Petrinja nakon njega uvelike se razlikuju. Možda to ne mogu s potpunom točnošću procijeniti, jer sam danas nešto starija nego što sam bila prije devet-deset godina, no možda ipak djeca najviše primjećuju tu razliku. Za vrijeme rata boravila sam u raznim mjestima, na kraju krajeva i u Sisku, te je povratak u Petrinju za mene bio pravi šok. Dolaskom u Petrinju ostala sam jednostavno paralizirana. Nakon silnih izlazaka u Sisku našla sam se odjednom zatvorena u sobi u Petrinji.

... Što ovaj grad može pružiti mladima?!? Odgovor je jednostavan – ništa. Brojni kafići, disco club, ali to nije ono što će nas mlade izvesti na pravi put. Neki ljudi uostalom i ne žele tamo. Čak se i profesori sažalijevaju nad nama jer nemamo kamo, pa se onda 'izležavamo' po kafićima i lagano upropaštavamo. Mislim da bi se trebala organizirati neka ustanova gdje bi se mladi, prvenstveno srednjoškolci, mogli skupljati. Tamo bismo mogli svirati, pjevati, plesati – jednostavno se družiti i upoznati neke nove ljude. Ja se zaista ne sjećam kada sam zadnji put koga upoznala, ali htjela bih to. Otvorena sam i prilično društvena osoba i ova zatvorenost me guši. Tražila sam način da se riješim te samoće, no nisam ga pronašla.

... Mislim da Petrinja nema jedina ovakav problem, imaju ga i brojni drugi gradovi, uglavnom oni stradali u ratu. Zato ne bih željela ostati u Hrvatskoj kada odrastem. Željela bih otići u Austriju. Tamo je život miran, ne priča se toliko o problemima i možda bih se lakše zaposlila. Zaposlenje?! To je jedina stvar kojom se zamaram kad već nemam drugih jednostavnijih i besmislenih problema. Ja, recimo želim biti glazbenica, a umjetnost u ovoj državi nema mjesta (ili se meni tako čini). Tako je malo ljudi koji se posvećuju umjetnostima u ovo vrijeme. Zar je ratovanje postalo najvažnije?!

... Priroda. To je ono što zaista nedostaje. Neprestano moram slušati ne idi simo, ne idi tamo. Sve je minimirano i čovjek se ne može slobodno kretati! Ako bih mogla utjecati na neku bogatu osobu tražila bih je da obnovi centar i to obavezno Petrinjku i da razminira ova područja.”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“... Mnogi ljudi imaju krivu predodžbu o nama. Nije nam cilj samo sjediti u nekim kafićima kojih, na žalost, ima više nego što bi trebalo biti, nego se baviti i stvarima koje bi poticale naš intelektualni razvoj.

... s još jednim nedostatkom u Petrinji, a to je SIGURNOST. Policija se u našem gradu brine o tome da li je nekome upaljeno svjetlo na biciklu, da li kupujemo cigarete roditeljima ili sebi a ne gledaju na važnije stvari kao što je činjenica da našom Petrinjom hodaju ljudi koji nose sa sobom oružje ili se čak nasred nasipa skinu goli kako bi nekoga prestrašili nasmrtno.”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“... Izgleda deprimirajuće, čak i 4 godine nakon kraja rata. Po noći je sablasno šetati gradom zato jer, osim centra, rasvjeta je gotovo nikakva, sve smrdi i sve je puno smeća i raznoraznih ruševina koje mogu pasti prolazniku na glavu svaki čas. Prednost ovog mjesta je možda jedino to što nije velika urbana cjelina pa bi to onda, kad bi se uredilo bar onako kao prije rata,

... moglo biti lijepo mjesto za život. Nedostaci su gomile ruševina na sve strane, devastiran i zapušten centar grada, ponos grada 'Petrinjka' izgleda kao Hirošima i služi raznoraznom ološu kao javni WC. Neuređeni pješački putovi, užasan park (ne radi vodoskok, staze pune rupa...). Pun grad raznih izbjeglica koji se ponašaju kao zadnji seljaci i uopće se ne nastoje kultivirati i uklopiti u društvo, itd.

... Nema posla, nema razvojnih planova, društvo uopće nema ideala po kojima bi se ravnali. Mladi mogu izaći samo u kafiće i disko i nalokati se do mile volje i redovito se može dobiti batina od pijanih bandi koje kruže gradom i kafićima. Treba uvesti zabranu prodaje i točenja alkohola mlađima od 18 godina.”

Učenik, 2. razred, Petrinja

“... Mislim da sam dovoljno zrela za potpuno shvaćanje poslijeratnog stanja, ali ipak nije stvar u ratu nego u ljudima koji su mogli poboljšati standard življenja bez obzira na vanjski utjecaj.

... Prednosti mog mjesta vezane za mlade jesu te što je Petrinja, tj. veličina i sam izgled, grad vrlo povoljan za razvoj nekih institucija koje bi usmjeravale mlade. Manji grad vjerojatno ima veće mogućnosti za ostvarenje takvog jer mislim da manje stanovništva prije može uhvatiti zajedničku riječ.

... Nažalost iz vlastitog iskustva mogu to reći, lakše je doći do lošeg društva, alkohola i droge nego otići npr. nogometnu utakmicu.

... Petrinja je mali grad i u svom otkrivanju tog grada otkrila sam da ima stvarno puno djece i mladih koji mogu naravno uz pomoć i potporu grada uspjeti u životu i dotaći najviše vrhove uspjeha na najrazličitijim područjima rada i zanimanja.

... Na kraju, zar mogu razmišljati pozitivno kad je cijela moja okolina negativna?”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“... Tu bih ostao zato što je to ipak mjesto gdje sam se rodio i od malih nogu tu proživio (ali je i rat napravio mali poremećaj). Sad kad sam se vratio i kad smo opet obnovili sve mislim da ne bih nikad otišao iz svog mjesta.

... Da mogu utjecati na koju osobu kao što sam spomenuo, rekao bi mu da to pokuša promijeniti, ako ne bi mogao to sam da bi mu i ostatak ljudi pomogao koji se nalazi u tom mjestu. Rekao bih mu da najprije očisti sva ta smetlišta koja su napravljena ovako bacajući otpad na druga mjesta.”

Učenik, 2. razred, Petrinja

“... Život u Dragotincima (selu) je dosadan i seoski, no životom u Petrinji, može se reći da sam zadovoljna zato što ima mjesta za izlaske: kafići, disko i za šetnje: nasip, park.

... S obzirom na to da nam je standard takav da moramo biti zadovoljni dok je dobro jer može biti i gore, ne razmišljam previše o budućnosti. Nadam se da neću ostati tu gdje sada živim..., no nitko ne zna gdje će živjeti za 5 ili 10 godina. Pošto sam se u ratu selila 7-8 puta, više nemam osjećaj stalnog doma.”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“... Ako smo se i negdje okupljali u selu to je starijim stanovnicima smetalo jer smo, po njihovom, bili preglasni, a njima je i tako glupo cijelu noć provest negdje u tzv. domu uz glasnu muziku ... Ne razumijem što ljude uopće privlači na selo, pa tamo je tako užasno DOSADNO! Nemam namjeru po cijele dane sjediti u kući i 'sretna' slušati cvrkut ptičica. Bilo bi lijepo kad bi netko ovo mogao razumjeti jer su mi svi dosad govorili kako je na selu lijepo živjeti. Možda nekome starijem da, jer oni mogu međusobno razgovarati i ubijati vrijeme ali mi mlađi ne. Što god smo sami pokušavali, to je 'palo u vodu' zbog nerazumijevanja, a uostalom nisu nam ni dozvoljavali da neku staru kuću (u kojoj nitko ne živi) pretvorimo u disk. Petrinja mi je za sada mjesto sasvim u redu, jer, kad ne živiš u gradu, onda grad ne može biti grozan kako to Petrinjci misle. Barem se imaju gdje zabavljati i ne ovise o prijevozu ili drugim ljudima.”

Učenica, 2. razred, okolica Petrinje

“... Kad bi mladi bili više društveniji i složniji i kada ne bi bili toliko sebični možda bi i cijela mladež u ovoj Petrinji bar donekle funkcionirala. Kad sam tek došla u Petrinju to su bile tolike razlike među ljudima - od kud je tko, kakav je tko i svi su se više-manje grupirali i među sobom postavili zidove!

... Danas se kod nas sve svodi na pijančevanje i lumpovanje po parkovima i okolnim porušenim kućama, a ipak se pravimo intelektualci.

... Ali moja još veća želja je ostati ovdje, među svim ljudima se iskazati i biti primjer kako uz malo volje i rada možemo doći do velikih stvari.

... Kad pogledam s druge strane i mi mladi smo sebični. Svi bi se dokazali kroz nešto, ali tuđom zaslugom.

... Mislim da ovaj grad tjera mlade od sebe, a ja sam upravo jedan takav primjer, ali ga ipak pokušavam zavoljeti i poticati druge na to!”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“Što se tiče zadovoljstva mojim životom u ovom mjestu, ono je na prilično visokoj razini. To nije uvjetovano kvalitetom grada i njegovom ljepotom, već je to uvjetovano srećom koju osjećam dok sam među svojim prijateljima bilo gdje da se mi nalazili.

... Ne mogu još maštati o kojekakvim posebnim mjestima za izlazak i rekreaciju kad još uvijek nisam u svojoj kući jer se 'gospoda' još nisu dosjetila da tome posvete pažnju. Ja jako volim Petrinju jer je ona moj grad od ranog djetinjstva i željela bih i u budućnosti ostati ovdje. Glupo je pitati zašto bih ostala ovdje. To je jedan poseban osjećaj, posebna povezanost i bliskost zbog koje želim ostati.

... Život mladih nije kvalitetan u Petrinji. Mislim da oni i nisu za to krivi jer im nije ostavljen izbor. Previše je lokala, barova, birtija ili kako se već zovu i mladi jednostavno nemaju gdje, osim u njih izlaziti. Sramotno je da je samo jedna slastičarnica u čitavoj Petrinji – jedna malena koja se svaki čas zatvara. Jedna je i diskoteka koja sličí prije na neku rupčagu nego na mjesto gdje bi se moglo plesati i zabaviti. Sigurno se pitaju – a što da mi otvorimo slastičarne, neka druga UGODNA mjesta, a mladi tu ne žele izaći? Odgovor na to je – trebalo bi zatvoriti birtije i na njihovo mjesto postaviti nešto drugo... Moja osobita želja je da se otvori nešto kao što je bio 'Peach Pit' iz serije 'Beverly Hills'. To je nešto posebno, posebnog ugođaja i vjerojatno bi bilo uspjeha s nečim takvim.

... Pažnju bi trebalo posvetiti uređenju parka, uređenju 'Petrinjke' – robne kuće, uređenju trga, nasipa i sličnih lijepih mjesta koja su prije bila tako prekrasna.”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“Kada slušam o životu svojih roditelja u mojim godinama postajem tužna ili nostalgična za nečim što nikada nisam doživjela.

... Grad je pust, ljudi su se šćućurili u kućama, svatko se brine za vlastitog sebe, čak i kada se ukaže prilika za nekakvu promjenu, ljudi su zatočeni ili u neimaštini ('nedostatak materijalnih sredstava') ili jednostavno izgube volju – i ona zastane i zaluta negdje u tonama briga. Svoje frustracije s posla (ako ga imaju), roditelji stručno prenose na djecu, tako da mi tinejdžeri zapravo postajemo obične male siluete problema. Čak i škola prestaje pružati zadovoljstvo. Jer svatko dolazi u školu nafilan nekakvim vlastitim demonima i očajnički se traži mrvica nekakve pažnje za sebe.

... Nema mjesta za izlaske a (iako zvuči otrcano), ona nam zaista trebaju da se malo odmorimo i damo oduška, sve je prokletu skupo i mi srastamo s tim. Potpuno smo nemoćni da se pomaknemo s mjesta. Što je još gore, ovim mladim ljudima, mladim budućim intelektualcima, pruža se toliko malo da postane sasvim normalno živjeti kako živimo.

“Moja budućnost? Nemam pojma, za sada sam dovoljno puta shvatila da ti se u sekundu može srušiti ono što godinama gradiš, pa sam, eto, naučena živjeti dan po dan. Učim, smijem se, pričam s prijateljima ...

... Za Boga, samo ne još kafića! Htjela bih malo vaše mladosti.”

Učenica, 2. razred, Petrinja

“... Ako ostanem u ovom šugavom gradu još dvije godine jedina solucija je da se napijem i napušim toliko da umrem jer šminker nikad nisam i nikad neću biti. Zato jedva čekam da odem u svoju pravu kuću na selu, tamo barem imaš svoj pravi mir, a jedini štos je u tome što su svi moji prijatelje rodom iz Petrinje pa ću opet morati dolaziti tamo preko vikenda (nema veze, barem ću se pošteno napljugati i naliti k'o deva, kako to već spada jednom pankeru).

... Prvo što bi trebalo je naći prostor za okupljanje mladih, organizirati tu i tamo neki koncert.

... Još nešto, znam da od ove ankete niš' koristi ali hvala što nas se netko sjetio!”

Učenik, 2. razred, Petrinja

HRVATSKA KOSTAJNICA

“Pošto sam živjela i prije u Hrvatskoj Kostajnici jako je dobro poznajem. Prije rata sam bila zadovoljnija svojim životom jer sam bila manja, a sad kad sam se vratila, toliko toga se promijenilo, pa čak i novi ljudi koje prije nisam poznavala. Neki Srbi koji su tu bili i ubijali za vrijeme rata sad se vraćaju kao da se ništa nije dogodilo ...”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“Po mom mišljenju mladi u Kostajnici nemaju velik izbor što se tiče izlazaka. Mjesta za izlazak se uglavnom sastoje od nekolicine kafića i jednog diska, tako da mladi uglavnom idu od kafića do kafića. No, kako se većina mladih u cijeloj Hrvatskoj tako zabavlja može se reći da sam zadovoljna. Ako imam dobro društvo nije važno gdje sam.

Ja namjeravam ostati ovdje. Iako Kostajnica ne pruža mnogo mogućnosti, ona je moj rodni grad i volim ga. Za vrijeme rata živjela sam u Sisku, ali nakon povratka u Kostajnicu upoznala sam se s ljudima i uklopila, te ne namjeravam otići odatde. Ne namjeravam ići na fakultet, pa bih se zaposlila negdje na ovom području, zarađivala za svoju budućnost i uživala dok mogu. U vremenu dok ne završim školu u Kostajnicu će se vratiti većina ljudi tako da će se moj krug prijatelja proširiti, a time će mi i društveni život postati zanimljiviji.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“Živim u Sunji i općenito sam zadovoljan s time. To i nije neko preveliko mjesto, ali imam super prijatelje tako da je naj-

važniji problem riješen. Što se tiče zabave, nemamo baš previše mjesta za izlazak, ali i to je razumljivo s obzirom na veličinu Sunje. Bilo kako bilo tamo se uvijek događa nešto novo i zanimljivo. Glavni problem je nedostatak ženskog društva.

... Mislim dalje nastaviti na fakultetu i nakon toga naći neki dobar posao. Ako budem imao posao u Sunji i plaću čak manju od moguće u nekom drugom mjestu, vratit ću se u Sunju, jer to je najzanimljivije mjesto.”

Učenik, 3. razred, Sunja

“... Trebalo bi također organizirati neku ustanovu gdje bi se mladi skupili i mogli razgovarati o svojim problemima. Naravno, trebala bi osoba koja razumije takve situacije, npr. psiholog.

P.S.

Ne samo u našem razredu, mnogi učenici se ne slažu. Svi vrijeđaju svakoga i nikad se nitko ne buni, ništa se ne smije reći još više se trpe uvrede. Jako puno se vrijeđa učenike iz Bosne, ne razumijem zašto jer i ja sam morala napustiti svoj dom i treba im pružiti potporu, a ne vrijeđati ih. Sami najbolje znamo kako je to kad je svoj na svome među nepoznatim ljudima.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“Živim u Hrvatskoj Kostajnici i što se tiče života općenito za mlade, nisam baš zadovoljna. No s obzirom da je ovo ratno područje (bilo) nemamo se što buniti. Imamo ono najosnovnije zdravlje, policiju i školu.

... Ne mogu utjecati na niti jednu osobu za organiziranje aktivnosti ili programa za mlade, no kad bi se malo naši poglavari potrudili oko toga, vjerojatno bi i mi bili zadovoljniji.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... U Hrvatskoj Kostajnici što se tiče aktivnosti i programa zapravo i nije toliko loše. Imamo disco club, kino dvoranu, kuglanu, auto-školu, kafiće... Ali mislim da ipak nešto nedostaje. Nema dovoljno života, svi mladi odlaze dalje ili pak oni koji tu ostaju postanu alkoholičari ili, što je najgore izgube volju za život. Mnoge djevojke poput mene bi željele malo radosti, ali otkud radost, kad dečke zanima samo pivska flaša?! Jako bih voljela kad bi u našem gradu otvorili teretanu i kad bi radilo malo više butika, a dobro bi došao i McDonalds.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... Na nikog se posebno ne može obratiti. Kao prvo trebalo bi napraviti neki dom ili slično gdje samo mladi dolaze, zato što se sada moramo po kafićima gurati i sjediti sa starijima i pijancima. Osim toga trebalo bi još dovršiti nogometno igralište i na-

praviti još mjesta za košarku i odbojku. Osim toga bi morali češće dolaziti busevi pa bi se mogli češće obilaziti i ići negdje u grad i opet se za par sati vratiti, a ne kao sada kada se ode u Sisak tek se dođe za oko 4-5 sati kući.”

Učenik, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... Trebali bi se češće održavati koncerti, ili dovoditi neke poznatije ličnosti, trebalo bi biti više školskih aktivnosti, ali u ono vrijeme koje bi otprilike odgovaralo svima. Mlade bi više trebalo uključiti u zbivanja u gradu. Znam da se mladi slabo odazivaju, no nečim novim, kreativnim bi se sigurno zainteresirali iako je ovdje malo stanovništva. Možda da se poveća broj stanovnika ovdje bi bilo dobro, samo to treba postići jer svi žele otići. Mnogi mladi koji ne idu u školu provode vrijeme u kafićima i time im život prolazi. Treba uvesti više kulturnih zanimanja.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... Kad bih mogla utjecati na nekog ja bih bila najsretnija, jer ja na te osobe sigurno ne bih mogla utjecati. Ali kad bih mogla, prvo bih željela da bude jedno mjesto na kojem će se okupljati mladi. Drugo ovdje najvažnije jest promet ali ne skup, zatim neke sportske aktivnosti, bazeni i još mnogo toga.

P. S.

... Ovdje se ne može ništa organizirati jer i kad se organizira to odmah propadne jer je malo ljudi i malo mladeži.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... Da mogu utjecati na neke osobe koje bi nam pomogle da poboljšamo svoj život učinila bih ono što najviše mogu. Jer ako i ne ostanem ovdje željela bih da mlade generacije imaju bolje mogućnosti zabave nego mi. Ne mogu pisati o nečemu posebno. Predložila bih sve ili bilo što samo neka nama i ostalim generacijama bude makar malo bolje.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“Uopće nisam zadovoljna sa svojim životom u Kostajnici jer je svaki dan isti – dosadan. Nemam se čime zanimati, kad izađem van na ulicu nema nigdje nikoga – premalo je mladeži. Nemam gdje izaći tako da idem dalje: Sunja, Sisak, Petrinja.

... Da se nešto i organizira to će propasti jer nas malo ima, a još ovi iz okolnih sela ne mogu dolaziti jer nemaju prijevoza.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... Prednosti u ovom gradu nema osim što je škola malo lakša od ostalih škola. Nedostataka ima puno. Kao prvo kad bi

negdje htjeli ići nemamo prijevoza, drugo nema, ljudi s kojima bi mogla normalno porazgovarati itd.

... Svoju budućnost zamišljam vrlo lijepo u nekom velikom gradu poput Zagreba s puno zgodnih dečki, mjesta za izlaske i to je to.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... U tim kafićima su i stariji od 30 godina, a ja smatram da gdje izlaze mladi ne mogu biti i stari. U našem gradu mladi puno piju, puše, pa čak se i drogiraju, a tko bi rekao takvo što za malo mjesto. Nas nema puno, no vikendom se popunimo, jer većina živi u Sisku ili Zagrebu. Prednosti baš i nema, osim ako se nešto ne promijeni tj. da mladi imaju gdje izlaziti, provesti dan.

... Po svemu tome, budućnosti nema, jer nitko ništa da poduzme za taj grad ili ne može. No kako se kaže, što se hoće to se i može. Nitko neće da organizira nešto.

... Trebali bi uvesti bolji autobusni red i smanjiti cijene. Trebali bi organizirati nešto u vezi sporta tako da svi možemo dolaziti na taj trening. ... Robna trgovina, jer ovdje što ima sve je skupo, a što je najvažnije da imamo izbor, a mi ga nemamo.”

Učenica, 3. razred, Hrvatska Kostajnica

“... Veći dio života željela bi provesti u okolici mjesta gdje sada živim. Nije mi važno gdje ću živjeti već da sretno i zadovoljno živim.

... Ostala bi ovdje zato što tu poznam mnogo ljudi, a ponajprije u Majuru gdje sada živim zato što mislim da me tu ljudi cijene, a to mi je drago.”

Učenica, 3. razred, Majur

GLINA

“Nisam općenito zadovoljna svojim životom u Glini, a znam da je tako i većini mladih ovdje. Znam da je to situacija poslije rata i da ne može biti puno bolje, ali netko bi trebao pomoći takvim područjima.

... U Glini imamo prednost zbog školovanja. Mislim da je jako dobro što je ovdje nakon rata ponovno otvorena srednja škola.

... Voljela bih ostati ovdje jer ovdje sam ipak rođena i dio svoga djetinjstva sam provela ovdje, ali mislim da su puno bolji uvjeti života tamo gdje sam bila za vrijeme rata. Mislim da bi mi puno bolje bilo tamo, ali ovdje je ipak moj dom.

... Imam puno rodbine u inozemstvu i imam prilike otići iz Hrvatske, ali smatram da time neću ništa postići. Tamo imam veće mogućnosti za život i posao, tamo bi pomogla sebi, ali meni

je važnije da pomognem svim ljudima, a ne sebi. Što će mi posao i dobar život, kada znam da većina ljudi u Hrvatskoj to nema. Trebalo bi pomoći svima, a ne samo pojedincima, pa bi se tako poboljšao životni standard u Hrvatskoj.”

Učenica, 2. razred, Glina

“... Još jedan veliki problem je mjesto stanovanja, pošto smo mi povratnici, dosta nas nije u svojim kućama i nemamo mogućnost da kupimo kuću ili stan jer Srbi za svoje kuće traže previše, a da idemo na selo (blizu Gline) ne isplati nam se jer tamo još dugo neće biti ni vode ni struje a kamoli uvjeta za život.

... Trebalo bi urediti dvorane u školama jer ovdje nemamo nešto previše sredstava za vježbu ili općenito za tjelesni, nemamo čak ni poštene odbojkaške lopte. Na drugom mjestu bih istaknula otvorene tribine jer mnogo je mladih koji bi željeli otvoreno razgovarati o nekim problemima današnjice, ali nemaju mogućnosti.

... Bilo bi dobro razmotriti ove moje prijedloge i da uvažite neke od njih inače neće biti budućnosti u ovom gradu.”

Učenica, 2. razred, Glina

“... Po mom mišljenju nema dovoljno mjesta za izlaske mladib, barem mjesta za izlaske po mom ukusu. Ja ne znam ni za jedno mjesto u Topuskom gdje se pušta prava muzika, gdje god zađeš dreče neki šugavi narodnjaci...”

Učenica, 2. razred, Topusko

“... Mislim da bi se osobama koje se sada nalaze u ročnoj vojsci trebao skratiti vojni rok, jer moj je brat otišao u vojsku, a on nas je praktički uzdržavao.

... Isto tako oni koji su nas otjerali, Srbi (četnici), imaju sada veća prava od nas, a da njih nije bilo ovaj grad i mladi to ne bi proživljavali, a na ulicama vam se smiju. Obnova naše kuće na selu još nije niti počela, (a nalazi se uz glavnu cestu) dok su našim susjedima već gotove. Prostor oko naše kuće naime nije niti razminiran i sada četiri godine nakon što smo se vratili nismo bili kod svoje kuće.”

Učenica, 2. razred, Glina

“Moje je mjesto jako lijepo i jako sam zadovoljan, ali ponekad zna biti jako dosadno. Zadovoljan sam zbog toga što sam od rođenja tu živio, što nema plinova i industrija koje bi mogle štetiti mom životu. Zadovoljan sam najviše zbog toga što imam puno prijatelja koji bi mi uvijek pomogli u nečemu...”

Učenik, 2. razred, Topusko

“... Jer ljudi to svoje nezadovoljstvo donose iz svojih domova gdje (većinom) ima problema, najviše zbog novca, jer mladi

svakim danom traže sve više, a roditelji im nemaju otkud dati. Mislim da tko želi pomoći mladima zapravo treba pomoći njihovim roditeljima. Budu li roditelji radili, bit će zadovoljniji jer će se osjećati korisnima, imati će plaću što odmah znači bolji život za cijelu obitelj. Nadam se da će Glina postati zanimljivija, jer bih htjela ostati živjeti ovdje.”

Učenica, 2. razred, Glina

“... Moj veliki san je budućnost provesti u Glini, u gradu u kojem sam rođena i uz kojeg me vežu lijepe uspomene iz mog najranijeg djetinjstva. San mi je završiti neki fakultet i svojim znanjem i sposobnostima pomoći mom voljenom gradu, pomoći da to bude grad pun raznih aktivnosti gdje bi mladi provodili svoje vrijeme, odlazili na fakultete u Zagreb i ostale veće gradove, a onda se vraćali s novim znanjem i sposobnostima, te ih utkali u svoj rodni grad.

... Da se izdaje neki časopis kojeg bi uređivali mladi Banovine i ukazivali na probleme i poteškoće na ovom području ali isto tako i pokazivali svoje uspjebe u raznim natjecanjima, zaštititi okoliša i sl. Možda mladima posvetiti sat vremena tjedno na lokalnim radio postajama gdje bi informirali svoje sugrađane o svojim aktivnostima i poticali svoje vršnjake da im se pridruže.”

Učenica, 2. razred, Glina

“... Međutim otkada nam je došao rat i poslije toga to moje selo možemo reći da je pusto. U njemu se nalazi samo oko 10 stanovnika, tj. oko 4-5 kuća. To su većinom samo stariji ljudi, dok mladih uopće nema. Za vrijeme rata bila sam kod tetke u Francuskoj zajedno s bratom. Ja sam se vratila u proljeće 1997. godine. Iz početka bilo mi je jako teško, jer sam krenula u školu tek na jesen zbog toga jer sam morala polagati neke ispite da bih se uopće mogla upisati. Taj period sam bila vrlo usamljena, jer kud god da se okrenem vidim sve pusto, nikoga nema, niti mladih, već sam se tješila sa mojim roditeljima. Kada sam te jeseni krenula u školu odmah je bilo bolje. Imala sam i prijateljica i tu sam se nekako uklopila u tu sredinu. Jedino što opet ja mislim da ne možemo gledati to sve crno, jer to selo ima i neke prednosti. U selu je uvijek ljepše što se tiče prirode.

... Općenito mislim da ostali mladi u tom selu ne vide neke budućnosti, jer mladi su više usmjereni na škole i gradove, nego da se netko bavi poljodjelstvom. Dok npr. moj se otac bavi poljodjelstvom, a njegov sin se sigurno niti neće vratiti iz Francuske.

... Dok nema mladih, nije ništa niti potrebno.”

Učenica, 2. razred, selo kraj Gline

“Općenito nisam baš zadovoljna uvjetima života u Glini. Teško je izlaziti i dobro se zabaviti, osobito osobama koje ne puše

i ne piju, a osobito što nisu ni ovisnici. Kafići su puni 'pijanica', a unutra ne možeš pošteno ni sjesti jer se gotovo i ne vidiš od dima. Glina je mjesto s jednim diskom te bezbroj kafića. Nikad se ne događa nešto novo, uvijek je sve isto i možeš znati, premda nemaš vidovnjačke sposobnosti što će se dešavati na kom mjestu u koje vrijeme. Od povratka, u Glini je bio samo jedan kratak koncert 'Gazda' i Mineje. Nitko drugi nije posjetio naš grad.

... Glinu bi trebalo obnoviti ali na način da se ljudima obnove kuće i da se kaže: 'Mi smo gotovi s vama'. Ljude treba zaposliti, treba im pružiti mogućnost da rade, zarađuju, da se bogate. Mnoge zgrade 'starih poslovnih postrojenja' stoje prazne. Tu bi se država trebala umiješati..."

Učenica, 2. razred, Glina

"... Jer mladi, barem ovdje u Glini su jako uobraženi i umišljeni, stoga se baš ni ne družu međusobno, osim pojedinaca. Niti oni domaći ljudi vole došlje, tj. one koji su došli iz drugih krajeva a ne iz Gline, a oni nas još nazivaju i dotepencima. Mislim da je to jako ružno. Jer kako oni i sami kažu više vole živiti među Srbima koji su im toliko zla nanijeli, nego među doseljenim Hrvatima. Stoga jedva čekam da odem iz Gline, jer ovo je mjesto Bogu iza tregera, daleko od civilizacije i normalnog svijeta.

... A da mogu utjecati na neku osobu koja ima mogućnosti i sredstava za poboljšanje života u Glini, ta osoba bi morala biti sam Bog osobno. Jer prvo što bih željela, želim da se oni ljudi ovdje izmjene, da ne budu toliko dvolični, pohlepni, uobraženi.

... Da se ljudima poboljša životni standard, a za mlade se i ne treba baš previše brinuti jer ako im je do zabave i provoda, naći će oni načina da si uljepšaju dan ili večer.

... A država je takva kakva je, sada je zapala u krizu, a valjda će biti bolje. A ako njoj bude bolje, valjda će biti bolje i nama."

Učenica, 2. razred, Glina

"Nisam nimalo zadovoljan, zato jer nema pravog mjesta za izlaženje, ima jedan disk gdje uglavnom izlaze alkoholičari i ljudi od kojih se lako može dobiti batina bez razloga. Kafići su loši, puštaju se narodnjaci i već jako dosadne domoljubne pjesme i svi se zatvaraju u 23 sata. Nisam baš puno razmišljao o budućnosti, ali ono što sam siguran je da u Glini ne bih ostao ni za šta. Tu nema budućnosti, svi obrađuju zemlju, muče se, pa im onda još i ne daju plaću.

... Da se uredi kupalište na rijeci jer pola ljudi odavde se nikad nisu maknuli iz Gline, a kamoli bili na moru, pa tako da se i njima olakšaju ti vrući ljetni dani, a i svima nama, jer nitko ne ide na more od 15. 6. do 1. 9. pa da bude barem malo razono-

de, da se ne mora stalno misliti da li ću baš ja danas na kupanju se zakačiti u neku zaostalu minu. Druga stvar bila bi organiziranje koncerata, jer se u ovom gradu ama baš ništa ne događa.

... No, dok se to ne sredi nama još uvijek ostaje Banovac i park sa par litara vina da ubijemo vrijeme.”

Učenik, 2. razred, Glina

“... Zadovoljna sam zato što je ovdje moja obitelj i prijatelji i sve što mi u životu znači puno. Moram priznati da su uvjeti života bili bolji prije rata što se tiče razvijenosti, ali što se tiče netrpeljivosti među narodima stvarno je bilo grozno jer smo mi Hrvati uvijek bili manje vrijedni i nismo mogli pokazati koliko mi možemo pridonijeti svome gradu, a sada kada to možemo nemamo uvjeta. Prvenstveno nas muči nezaposlenost, propadanje tvornice u Glini u kojoj su mnogi ljudi bili zaposleni, a time nastaju i financijski problemi jer ljudi nemaju otkud odbraniti svoju obitelj, školovati djecu, poslati svoju djecu u višu školu.

... Pa svoju budućnost pokušavam zamisliti boljom od prošlosti i sadašnjosti. Nadam se da ću se upisati na neki faks iako znam da i sa svojim dobrim ocjenama imam male mogućnosti jer tko bi primio dijete iz nekog malog mjesta na neki dobar faks, ali ja znam da ću se na sve načine potruditi da uspijem u životu i da si osiguram sigurnu budućnost.

... Pa kada bih ja srela tu osobu stvarno bih joj imala puno toga za reći i predložiti. Kao prvo to bi bilo da pomogne mladima da nađu neki cilj ovdje u Glini da bi tu proveli svoju budućnost.”

Učenica, 2. razred, Glina

“... Zabave uopće nema i pravo je blagostanje što je jednom 1997. godine bila grupa Gracia ovdje u Glini. To je stvarno dan za pamćenje. Što još reći o tome nego da sve što ima u Velikoj Gorici ili negdje tamo, ovdje toga nema. Kao da smo druga država. ...

... Ali što je najpotrebnije je Crkva. To se već planira dvije duge godine ali nikako je napraviti. Misle da bi se morala sagraditi na stočnom sajmištu a ne na starom mjestu uz park i uz glavnu cestu tako da je svi vide, kao i srpsku Crkvu...”

Učenica, 2. razred, Glina

KORENICA I OKOLICA

“... Veći dio svog života provest ću ovdje gdje sam sada jer nemam priliku provesti život negdje drugdje a i ovdje će mi biti lijepo jer su tu prijatelji, rodbina, dečko itd. Da, ovdje ću ostati živjeti zbog posla, roditelja, a najviše zbog turizma za koji sam veoma zainteresirana. Ja bih ovdje ostala zato jer je to moj dom,

moj kraj i moj zavičaj i ne želim ići nigdje drugdje. Tu sam provela veći dio svog života, tu su prijatelji, roditelji, rodbina a najvažnije tu imam svoju kuću.

... Knjižnicu, da bih nešto više naučili iz knjiga jer nas ionako profe psuju da ne čitamo knjige i da ništa ne znamo a knjige nigdje ne možemo nabaviti. To bi bilo sve čime bih ja poboljšala svoje mjesto. To su ujedno i moje ideje koje će još dugo vremena biti maštarija i mrtvo slovo na papiru jer nitko u mom mjestu se ne želi zauzeti za nas mlade. Jednostavno nije ih briga, samo im je stalo do turizma, hotela i koja će glavješina doći u posjetu hotelu i Nacionalnom parku. Nas mlade tko šiša jer oni su uvijek u pravu, samo kažu 'a što će to njima, bolje da misle na nešto drugo'.

... To bi bilo to od mene.

X-files. Bok sa Plitvica.”

Učenica, 2. razred, Plitvička Jezera

“... Dobre strane mogla bih nabrojati na prste, a loše, pa trebalo bi malo više vremena.

... Korenica je jako mali grad u kojem mladi nemaju puno mogućnosti za zabavu nego za baš ništa. Ako hoćemo kupiti nešto od odjeće moramo ići u Karlovac ili Zagreb, ako hoćemo kupiti neku knjigu, moramo ići u Karlovac ili Zagreb, ako hoćemo kupiti neku kazetu ili nešto slično opet moramo ići negdje drugdje. A što je najgore, nemamo ni redovnu autobusnu liniju da bi negdje otišli. Imamo sreće što je Korenica na državnoj cesti pa ima prometa, jer inače bi trebalo više vremena da vidimo neko ljudsko biće. Nema nikakvih događaja, pa onda nas krive da smo neobrazovani. Nemamo mjesta za izlazak, pa ako izađemo u neki od mjesnih kafića ljudi kažu da smo mi ološ i narkomani. U Korenici svaki čovjek poludi pa bilo bi dobro da bi bar dobili psihijatra....

... Da bih mogla utjecati na neku osobu rekla bih da otvore neku knjižnicu, da otvore par klubova (na primjer odbojku, rukomet, košarku), da nam dopuste malo više slobode, da nas navečer vani ne mora provjeravati policija, rekla bih im da otvore neki disko ili nešto slično, gdje bi mladi mogli izaći a da ne budu u društvu nekih djedova ili kravataša, te teških alkoholičara.

... To je sve! Pozdrav iz propadajuće Korenice!”

Učenica, 2. razred, Korenica

“... Ima toliko toga što nemamo i što bi željeli. Jedino što imamo su prirodne ljepote kojima se ponosim i divim kao i ostali ljudi. Jer uz svu tu ljepotu nema onoga što je potrebno mladima, a to je zabava. Nemamo nikakvog zanimanja pa tako počinjemo gubiti interese za bilo čim drugim.”

Učenica, 2. razred, Jezerce

“... Nama preostaje samo šetanje po cesti ili prirodi. To nije dovoljno.

... Također i knjižnicu bi bilo dobro otvoriti jer za čitanje knjiga u školskoj knjižnici izbor knjiga je vrlo mali i dosta knjiga je na srpskom jeziku (ostale su još od prije rata sačuvane)...”

Učenica, 2. razred, Plitvička Jezera

“Općenito sam dosta zadovoljan s mjestom u kojem boravim. Pošto živim na Plitvičkim jezerima u mjestu Mukinja, gdje je okolina jako čista i zdrava, tu nemam zamjerki. Pošto tu živim već četiri godine imam i par primjedbi.

... Imamo sportsku dvoranu, ali je ona zatvorena većim dijelom godine, bar za nas, ako želim izaći van onda je to ispred zgrade ili negdje dalje u Karlovac, Zagreb, Gospić ili već negdje gdje ima disko.

... Svoju budućnost zamišljam kao radnik u Nacionalnom parku. Veći dio života namjeravam provesti kod kuće obrađujući tlo u slobodno vrijeme, a na radnom mjestu izvršavati svoje recepcionerske dužnosti. Ostajem tu gdje živim zato što je doma najljepše.

... U mojem mjestu nema kina, koje bi trebalo obnoviti tako da ne moramo odlaziti u veće gradove samo zbog jednog malo boljeg filma. Baš i nisam neki plesač, ali volio bih ponekad otići i u disko kojega opet nema u krugu od 30-50 km minimum. Sve u svemu, trebalo bi urediti neki društveni prostor.”

Učenik, 2. razred, Mukinje

“Prednost kojom se može 'pohvaliti' moje mjesto samo je čisti zrak i priroda. Tijekom progonstva mnogi od nas svoje prognaničke dane provodili su u većim gradovima, u kojima se pruža širok niz sadržaja primjerenih mlađoj populaciji. Vraćanjem u svoje domove izgubili smo pravo da nastavimo sa svim aktivnostima s kojima smo započeli i kojima se želimo i dalje baviti kao što su razne sportske aktivnosti, kulturne manifestacije...

... Trenutno najvažnije je organizirati i ponuditi bavljenje raznim sportskim i kulturnim aktivnostima. U mom mjestu potrebno je omogućiti neke zanimljivosti kao što su kina, knjižnice, izleti. To je još lakše jer su ostali objekti od prije rata, samo ih treba adekvatno urediti i osposobiti za uporabu. Kod nas ima kino dvorana u sklopu sportske dvorane koja je naravno uništena, knjižnica u kojoj su potrebne knjige i neki sitni inventar, disko u kojem trebaju svjetla i zvučnici, te kuglana. Ukoliko je moguće da se nešto od toga omogući bilo bi dobro za dobrobit nas mladih i budućih generacija.”

Učenica, 2. razred, Plitvička jezera

“... Jer kad ste mladi zanima vas puno stvari a u Korenici je zanimljivih stvari malo. Nedostataka je jako puno kao npr. nema kina, kazališta, knjižnice itd. A prednosti su jer je mala sredina pa nema opasnosti od droge, kriminala itd...”

Učenica, 2. razred, Korenica

“Živim u nacionalnom parku Plitvička jezera. Nacionalni park je pun prirode. Što se tiče zraka i vode tu smo na prvom mjestu. Kad bi bilo športskih aktivnosti, kafića i dr. bilo bi fenomenalno.”

Učenica, 2. razred, Plitvička jezera

“Nisam uopće zadovoljna s mjestom u kojem živim. Općenito, Korenica ima više nedostataka nego pozitivnih strana. Za nas mlade život je ovdje grozan. Nemamo nigdje izići, niti provoditi možda ono malo slobodnog vremena. Sve drugo možda i može proći, ali je najžurnije to što su mladi potpuno **zanemareni**, a to je isto toliko žalosno. Jedino što je u Korenici dobro jest čisti zrak.

... Ja bih najviše voljela kad bih se jednog dana mogla zaposliti u svojoj domovini i živjeti slobodno tj. dostojno čovjeka, no u protivnom bit ću prisiljena ako budem imala ikakve mogućnosti za odlazak u inozemstvo.”

Učenica, 2. razred, Korenica

KNIN

“... U ovom gradu ima par ljudi koji se brinu za nas mlade, pokušavaju nam poboljšati budućnost. Oni nisu dovoljni, mislim da bi mi sami mogli dosta toga učiniti. Knin je Hrvatska u malom, ovdje su došli ljudi iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Njemačke... Ako uspijemo ostvariti suživot ovdje bit će to veliki uspjeh. Ali izgleda da će za to trebati proći još vremena.

... Volio bih ostati, ali ako budem samo zbog ljubavi trebao, neću to učiniti.”

Učenik, 2. razred, Knin

“Ja sam živio šest godina u Londonu, u europskom velegradu i ovo ljeto sam se vratio u Hrvatsku i u grad Knin. Da vam iskreno kažem, iako mi mnogi ne vjeruju, ja sam zadovoljan svojim životom u Kninu, jer ipak ovo je moja sredina, ja sam opet među svojim ljudima, i to ti daje neki osjećaj sigurnosti i topline što rijetko neki naš čovjek osjeća u inozemstvu.

... Najvjerojatnije bih studirao u Rijeci ili Zagrebu gdje ne bih ostao jer živjeti u Londonu imam averziju prema velikim gradovima i zato bih volio ostati živjeti ovdje u ovom kraljev-

skom gradu. Ovaj grad ima neku dušu što neki gradovi u Hrvatskoj nemaju.

... Trebali bi malo zaboraviti Zagreb i silno ulaganje u njega jer samo Zagreb nije Hrvatska, mora se misliti i na druge gradove posebno one koje su bili obuhvaćeni ratom kao Knin.

... Vrlo mali broj zemalja na svijetu ima područja kao Hrvatska i trebamo iskoristiti to jer vjerujte mi prolazeći kroz mnoge, mnoge zemlje ja samo mogu reći: Hrvatska je najljepša! Čuvajmo je!!”

Učenik, 2. razred, Knin

“... Grad u kojem se (nažalost, još uvijek) jako gleda na nacionalnost, nije grad za mene, niti za ikoga moje dobi. Grad u kojem se prijatelji biraju po prezimenu. Ja sam svjesna toga da su tisuće ljudi u ovom ratu izgubili mnogo (od financijskih sredstava do voljenih osoba) sa strane srpskih agresora (i ja sam među njima), međutim ne vidim potrebu da se ta nacionalnost naglašava. Uostalom, što Vi tu možete promijeniti? Ništa!!!

... Međutim, koliko god to odbijala reći, sam Knin ostat će dio mene, jer ipak najbolje godine svog života ostavila sam ovdje i bila sam ovdje, a Vi niste znali da Knin postoji.

... Općenito, život u Kninu nije loš, postoje i prednosti i nedostaci grada. Međutim, zar je nekome dovoljno stalo do Knina da bi čak nešto uložio u njega, ili prevladava mišljenje:

Još dvije godine i Kninu grade nećeš me vidjeti nikada više!
Žaloso, ali istinito!!!”

Učenica, 2. razred, Knin

“Što se tiče mog života u Kninu nisam zadovoljna. Došla sam krajem 1995. godine iz prekrasnog Solina nadajući se još ljepšem životu, ali pogriješila sam.

... Mnogo ljudi je nezaposleno, tj. većina ih živi od socijalne pomoći koja ne stiže na vrijeme, došlo je mnogo različitih ljudi sa različitim načinom života, tj. različitom kulturom. Knin se može opisati (kao što sam rekla) lijep gradić sa mnogo nedostataka.”

Učenica, 2. razred, Knin

“Svaki grad ima svojih prednosti i nedostataka, ali Knin, grad s velikom populacijom mladog stanovništva ili bolje rečeno najmlađi grad u Hrvatskoj, tako barem kažu, ima ih uistinu pregršt. Mislim, naravno na one negativne strane. Ako me pitate za prednosti života u ovom gradu teško mi padaju na pamet. No, ipak nabrojat ću ih nekoliko. U usporedbi s ostalim gradovima nema tako mnogo kriminala, drogeraša i beskućnika, barem ih ne vidim po ulicama. Ali, koliko je gladnih to sam Bog zna. Osim ogromne nezaposlenosti i niskog životnog standarda, ljudi

su naime na rubu gladi, jer plaće moraju čekati i po nekoliko mjeseci.

... Da mogu utjecati na neku osobu a u svrhu poboljšanja života mladih predložila bih joj sanaciju mnogih tvornica čiji radnici ne primaju plaće mjesecima, otvaranje više radnih mjesta za nas mlade, da danas-sutra ovdje možemo naći posao, a ne odlaziti iz ovog grada, otvaranje centra za mlade u kojem bi se mogli primjereno zabavljati, a usput i naučiti nešto korisno, umjesto da vrijeme provodimo po ulicama.

... Ulice bi trebale biti čišće, kao i parkovi. Grad je prepun kafića, zar su to mjesta za mlade? Osim toga, u školama nedostaje mnogo toga za normalan rad. To su primjerice kompjuteri, pribor za kemiju, biologiju.

... Bila bih naj sretnija da ovo moje pismo bude imalo barem malo utjecaja i koristi za ovaj grad. To mi je najveća želja, jer vjerujte mi nije mi cilj otići odatle. Ovo je moj grad i ja ga volim usprkos svemu.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Uz to još dolazi škola koja je po meni najgora u Hrvatskoj. Ona nije teška zbog predmeta ili profesora već je teška što se u jednoj školi nalaze sve vrste zanata. Zbog toga dolazi do raznih problema jer se za tako puno učenika nije u stanju održati nastava.

Ja živim u jednoj po meni dobro očuvanoj zgradi ali nedostatak je što je stan premalen za peteročlanu obitelj. Ali ipak bolje od ovoga se nije moglo dobiti. Uz to još dolazi velik broj nezaposlenih gdje spadaju i moji roditelji. Živim s nešto malo para što tata dobiva za svoju invalidnost. Jer on je 60% invalid Domovinskog rata.

Jedina velika prednost Knina je što se u njemu nalazi veliki broj mladeži.”

Učenik, 2. razred, Knin

“... Općenito gledajući nisam previše zadovoljna životom u mjestu u kojem živim jer ne mogu biti zadovoljna kad nema posla. To se ne odnosi direktno na mene ali kada su roditelji u nezadovoljstvu onda sam i ja, kada su oni nezadovoljni onda sam i ja. Neke od prednosti Knina su: predivna priroda, smiren je, iako to neće ostati dugo, jer sve više mladih uzima tj. 'isprobava' drogu, sve više ih odlazi u gostionice u nedostatku osoba koje bi ih uputile na pravi put.

... Čini se da nitko se niti ne obazire na nas i onda se svi čude kada nitko od mladih nema namjeru ostati u Kninu.

... pa ću u Zagrebu najvjerojatnije provesti veći dio svog života jer sam iz njega i došla.

... Kada bi ih se više bavilo sportom možda bi ih se manje okupljalo u gostionicama. 'Športom protiv droge' je vjerojatno

najpoznatiji slogan u Hrvatskoj, ali tko nešto poduzima u ostvarenje tog slogana? Isto tako, trebalo bi omogućiti mladima zapošljavanje nakon završetka škole jer ne mogu biti veseli i bezbrižni kada se nemaju čemu veseliti. To se posebno može primijetiti kod maturanata.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Ja kao i svaka mlada osoba imam strah od budućnosti i naravno imam snove od kojih se većina vjerojatno neće ostvariti, gledajući realno.

... Uza sve to ja nisam iz Knina i ništa me ne zadržava, niti veže za ovaj grad.

... Već sam spomenula da bi trebalo za mlade organizirati radne akcije gdje bi se družili i trošili višak energije. Mislim da ne bi bilo loše ni organizirati putovanja gdje bi mladi mogli vidjeti i bolje upoznati prvenstveno svoju domovinu, a i strane zemlje.

... Sporta u Kninu ima, ali nisu svi ljudi nadareni za sport i mene osobno to ne interesira.

... I što je najvažnije, treba komunicirati s mladima, razgovarati, kada imam neki problem koji ne možemo npr. reći roditeljima jer nisu svi roditelji nadareni i razumni i potreban nam je savjet gdje možemo otići. U Kninu nema čak ni psihijatra u krajnjem slučaju. Hoću reći da je potrebno neko savjetovalište gdje bi uvijek mogli doći i porazgovarati s nekim tko zna više i tko nam uvijek može reći ili pomoći pri nekoj odluci.

... jedan čestit i dobar disco. Naravno, gdje ćemo biti zaštićeni dovoljno dobro od svih poroka današnjeg svijeta (droge, alkohola itd.). Mislim, čudno je to što se uvijek stariji ljudi, koji ne idu u disco i imaju djecu koja su već oženjena i udata, bune protiv disca i govore da to ne treba. Da, to treba mladima jer većina mladih dođe u disco da se zabavi, ispleše, a ne da se nadrogira kako tvrdi većina 'starijih', 'pametnih' ljudi.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Ja sam prije samo 6 mjeseci došla u Knin. Iako ne mogu još puno da kažem da li sam zadovoljna svojim životom ovdje, ipak mogu reći da su moji prvi utisci dosta loši. Knin kao jedno veće selo nije loše, ali u njemu nije ugodno živjeti.

... Nedostatak po mom mišljenju se nalazi kod ljudi, koji ništa ne poduzimaju za bolji život u ovom mjestu. Ovdje mladi jednostavno nemaju uopće nikakvih mogućnosti za bilo kakve aktivnosti; da li za učenje, odmaranje ili nešto slično. Sve što se ovdje nalazi su dvije škole, jedan disco koji se zatvorio(!), a sve ostalo su samo kafići. Mislim da su kafići najmanje potrebni za ovo mjesto.

... Trebalo bi dakle izgraditi centar, gdje bi se mladi mogli sastati, i na taj način poboljšavati međusobne odnose. I na taj način bi Knin oživio i ne bi bio toliko tmuran i dosadan.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Gospodarstvo u Kninu je na rubu propasti i to je osnovni razlog zašto Knin kao grad ne funkcionira. U Kninu ima dosta kafića što je za mene, po mom mišljenju nepotrebno. Mladi trebaju da imaju svoj Omladinski dom, da imaju svoju zgradu u kojoj će se oni sastajati i rješavati probleme a također i povećati broj aktivnosti. Jedino koga mogu pohvaliti da mladež pokušava održati na okupu je fra Pavao. To je čovjek kome je cilj održati mlade na okupu i maknuti ih s ulice.

Ne vidim baš svoju budućnost onako kako bih ja željela. Kao prvo, nakon završene Opće gimnazije mislim da se neću moći upisati na faks jer nemam novca kao i većina u ovom razredu, a možda, možda budem imala sreće ... Nemam ništa protiv da ostanem u Kninu ako se stanje popravi i ako grad počne funkcionirati, a ako tako ne bude ići ću 'trubom za kruhom'.”

Učenica, 2. razred, Knin

“Ja živim izvan Knina i zbog toga mi je život još više otežan. Školskog autobusa nema, pa moja obitelj mora plaćati prijevoz, 320 kuna svaki mjesec, i to od naše jadne socijalne pomoći.

... Prije smo imali disko, ali sada govore da će ga zatvoriti zbog problema. Možete zamisliti, da je jednom čak pokušano baciti bombu u disko? Jedan od problema koji se odnosi na nas cure, su nekontrolirani muškarci, koji svašta dobacuju, nude novac za 'usluge' itd. Kada se prijave policiji samo bivaju upozoreni, a većinom ni to.

... Mislim da nitko od mladih Kninjana ne želi ostati u ovom gradu, jer se boje postati kao i ostali. Ali zašto da ostanemo? Nema zaposlenja, nema viših škola, jedino što nam Knin nudi je besplatan stan i bakalar za Božić i Uskrs. To ipak nije cilj mog života.

Kada smo došli iz Njemačke u Knin, otac je bio pun ideja i volje. Knin je trebao biti tek prolazna stanica, ali onda je sve pošlo naopako. Sve ideje su se već u samom početku izjalovile, a novac koji smo uštedjeli se trošio. Na kraju, banka u kojoj smo imali sve bankrotirala je. Sada nemamo ništa, a time smo samo sličniji prosječnom Kninjanu. U biti Knin i nije tako loš grad, ali ljudi koji su došli u njega su već odavno bili razočarani i nisu imali ni volje, ni novca za izgrađivanjem novog života. Svi su se samo prepustili tijeku života, i za sve nevolje okrivili grad. To je ujedno i najveći problem. Nitko zaista ne voli Knin, svi ga samo mrze. A nedostataka ima dovoljno.

Mi mladi, navečer nemamo gdje izaći, a da nismo u neposrednoj opasnosti od kninskih 'luđaka' kojima je doista sve dopušteno. Nemamo 'svog' mjesta, gdje je samo mladež, već svugdje susrećemo 'sumnjive' osobe koje su u pravom smislu opasne.

... Najveći razlog za odlazak je to što u Kninu, pa i u samoj Hrvatskoj, nema mjesta, ni budućnosti za mlade glave. Ovdje završiš studij kao i masa ostalih i poslije radiš na blagajni u radnji ili imaš nisko plaćeni posao u školi. Ako zaista želiš uspjeti u karijeri, moraš već na samom početku imati novac ili veze. Ja to nemam. U inostranstvu ipak nije tako. Tamo je studij već nešto, a i napredak je moguć.

Da imam mogućnosti utjecati na neku osobu koja bi nama mladima mogla pomoći, zatražila bih 'kuću mladih'. Ne neku bezveznu organizaciju gdje crtamo i slične gluposti, već nešto gdje možemo diskutirati, organizirati vlastite projekte i sl. Mislim da Knin ima dovoljno mladih koji bi tu učestvovali, samo je potreban netko tko bi nas 'gurnuo'. Mislim da bi takva institucija bila jako važna, jer mi zaista nemamo što raditi ili gdje biti. Koji izbor imamo?"

Učenica, 2. razred, okolica Knina

"... Većina nas (pogotovo gimnazijalaca) će ići na fakultet koji će najvjerojatnije studirati u Zagrebu, Splitu ili Zadru. Nakon završenog fakulteta sigurna sam da se nitko neće vratiti ovdje, u mali Knin u kojemu ni čovjek s ne znam kakvim fakultetom neće moći dobiti posao, jer ovdje zapravo skoro ništa ne radi (osim 'Tvika' i 'Mlinice' koji su totalno puni i većina radnika ne dobiva plaću). Ovdje čovjek jedino može dobiti posao kod nekog privatnika u kafiću ili možda u trgovini, ali ni tu mu nije osigurana budućnost jer nije prijavljen (ne ide mu radni staž, a ni isplata nije redovita). Tako da mislim da mi mladi uopće ne čekamo budućnost ovdje.

... Kao prvo uvela bih još jedno usmjerenje u srednju školu jer ovdje postoji samo nekoliko osnovnih usmjerenja koja npr. meni uopće ne odgovaraju. Kao drugo, popravila bih osnovnu školu u donjem dijelu grada tako da osnovci (koji bi trebali ići u tu školu) ne moraju pješaćiti 40 minuta do srednje škole."

Učenica, 2. razred, Knin

"Knin je grad koji je bio zahvaćen Domovinskim ratom što je, naravno, ostavilo posljedice. No, on je, po mom mišljenju, miran grad bez kriminala i sl. Jedino što nedostaje ovom gradu jest to da mladi nemaju mjesto za izlazak a da ne govorim o kazalištu ili nečemu drugome što je samo po sebi nedostižno za nas.

... Iako znam da će to ostati samo san, željela bih biti policajac. I svoju budućnost vidim u tom zanimanju. Trudim se da uspijem no izgleda da mi to izmiče iz ruku. Kada bih završila

školu i daj Bože postala policajac, željela bih se vratiti u Knin, jer bih željela da budem dio njega i da mu, ukoliko je to u mojoj moći, pomognem da se digno iz pepela.”

Učenica, 2. razred, Knin

“U Kninu živim već dvije godine. Ovdje sam došla najkraće rečeno jer nisam imala drugog izbora. Za sada sam zadovoljna u Kninu jer se ipak nadam da tu neću zauvijek ostati. Nadam se da je to samo jedna postaja u mom životu. Knin jeste lijep gradić koji će na kraju možda postati pravi grad ali sada on to nije.

... Mladi u ovom gradu ne mogu sanjati i planirati da će naći neki posao kad njega nema. U Kninu ne bih željela ostati jer u gradu općenito vlada nezadovoljstvo. Ljudi tu uglavnom žive od danas do sutra, najkraće rečeno preživljavaju. Mladi, a i moja generacija, odlaze iz Knina. Ako bih ostala u Kninu ne bi mi ni to toliko smetalo jer Knin je grad poput ostalih, ništa posebno ali nije ni najgori.

... Iako svi idemo u istu školu došli smo sa svih strana i okupili se u Kninu. U Kninu najmanje ima mještana, mnogi su u Knin došli iz Bosne ali i iz raznih dijelova Hrvatske. Svako je sa sobom donio svoje običaje i želi ih 'donekle' nametnuti drugima, što je nemoguće. U Kninu bi trebalo postojati par osoba koje bi mogle kroz razgovor povezati mlade i približiti ih jedne drugima i ako žele da ostanemo u Kninu, pokazati nam prednosti ovog grada ili nam ponuditi nešto što nećemo naći u drugim gradovima, makar samo prividno. Nije dovoljno poslati neku kazališnu skupinu u Knin i reći da se sve čini kako bi život mladih bio što ispunjeniji kulturnim događajima, potrebno je mlade i zainteresirati.”

Učenica, 2. razred, Knin

“Općenito gledajući moj život u Kninu i nije tako loš. Oba roditelja imaju posao, imamo dosta veliki stan, ali ja ne volim živjeti u Kninu kao i većina mojih vršnjaka. Ovdje sam već četiri godine i te četiri godine smatram bačene uzalud.

... Imam osjećaj da se samo u Kninu živi tako loše, jer nigdje još nisam vidjela toliko droge u tako malom 'selu', toliko tučnjava i 'igranja oružjem', toliki niski mentalitet stanovništva. Za izlaske postoje dva normalna kafića i jedan nenormalni disco u kojem se svake subote grupa od 30 ljudi mora potući i uništiti večer drugima.

Što se tiče prednosti Knina, ja mislim da postoji samo jedna - blizina mora, a kad bih vam počela pisati o ostatku nedostataka trebala bi mi još jedna bilježnica.

... Predložila bi toj osobi da otvori još jednu policijsku postaju, jer ovi naši policajci ovdje ne mogu prepoznati joint (marihuanu) od najobičnijeg Marlboro. Ova mladež ovdje jedno-

stavno radi što god hoće, jer policija nema nikakav autoritet u ovom gradu.

... Nadam se da će ovi odgovori na postavljena pitanja pomoći nam bar malo.”

Učenica, 2. razred, Knin

... U Knin sam došla 1995. godine i do sada se u gradu ništa značajno nije promijenilo. Općenito svojim životom u Kninu nisam toliko zadovoljna. Kao prvo u gradu treba promijeniti sam način života, tj. kvalitetu. Grad nije niti ružan, niti odvratn, ali samo mu jedna stvar nedostaje: Nikoga nije briga za ovaj grad!”

Učenica, 2. razred, Knin

“Nisam dobrovoljno došla u Knin. Pošto je ovaj grad bio najpovoljniji za život u Hrvatskoj, roditelji su se odlučili doseliti baš u Knin. Pošto sam došla baš na ljeto, nisam imala mogućnosti da upoznam mladež Knina. Tad mi se grad činio kao neka pustinja. Poslije sam krenula u školu i sve sam polako počela da prihvaćam onako kako jest. Knin kao grad i nije baš loš, samo što nam nedostaju koncerti, druženja, putovanja, klub za mladež ili nešto slično. 14. 04. u Kninu se održao dobrotvorni koncert. Bilo je stvarno odlično. Nisam se nadala da se u Kninu može organizirati nešto tako dobro.

... Prednosti baš i nemamo ali zato imamo nedostataka. Primjer: Prije par mjeseci u Kninu se otvorio diskoteka. Do tada nismo imali uopće diskoteka. A eto već se i zatvara ili se zatvorilo. To je stvarno žalosno. Ove zime nas je diskoteka uistinu spasio. Mi (sada) Kninjani, faktički nemamo gdje izaći. Ipak smo mi mladež kojoj su potrebni izlasci.

Ja stvarno ne znam više gdje pripadam: ili Bosni (Bugojno) ili Baškoj Vodi ili Njemačkoj ili pak Kninu? To su sva mjesta koja sam promijenila tijekom rata. Ipak me najviše privlači moje rodno mjesto Bugojno. Ako se stanje u Bugojnu ne promijeni i ostane pod muslimanskom vlasti budite sigurni da se neću vratiti u Bugojno. Tada namjeravam svoj veći dio života provesti u Njemačkoj, gdje ću moći normalno živjeti i gdje će život za moju djecu biti bolji. Neću se morati brinuti (kao u Hrvatskoj) da li će mi ova plaća biti dovoljna, da li ću moći djetetu dati novac za nove hlače ili pak za izlazak? Jednostavno ta sigurnost, to mi je potrebno. Novac nije najvažniji u životu, ali takva su vremena da je stvarno život nemoguć bez njega. To što ja želim je dati svom djetetu mogućnost za lijepo djetinjstvo.”

Učenica, 2. razred, Knin

“Da odmah odgovorim: Uopće nisam zadovoljna svojim životom u Kninu. Knin, kao razoreni grad, trebao bi se obnavljati, graditi i proširivati, a za razliku od toga naša Vlada ulaže

sva moguća sredstva u Zagreb (grade nove bazene iako sigurno ih ima već dosta, grade novi stadion dok je naš pun rupa i nedorađen). Zato sam jako frustrirana, jer se za sve ovakve gradove ništa ne poduzima i nadam se da će ova anketa poboljšati situaciju, ali ipak ne vjerujem.

... Još jedan razlog zašto ne bih ostala u Kninu je to da je Knin zapravo selo, a ne grad. Vjerujem da je bio lijep prije rata, no to sada nije važno, jer živimo u sadašnjosti. I ako brinemo za budućnost trebali bi ga obnavljati, a ne ostaviti ga ovako napola dograđenim i napola srušenim.”

Učenica, 2. razred, Knin

“Živim u Kninu skoro dvije godine. I nisam zadovoljna svojim životom ovdje. Ja osobno živim s majkom i mlađim bratom. Mama mi se razvela tako da oca i ne poznajem. Živimo od socijalne pomoći a kao što svi znamo socijalu nikad ne dobijemo na vrijeme. Moja mama je prije rata radila 10 godina a sad ništa tako da ima dosta toga što si ne mogu priuštiti.

... Slobodnog vremena i nemam mnogo, ali to što imam voljela bih provesti vani s prijateljicama, a ne u kući ispred televizora. A najvažnije bi bilo da knjige nisu tako skupe i da imam baš sve da ne moram posuđivati.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Također, jedan od problema su knjižnice. Ima mnogo knjiga na srpskom jeziku, pa tako čitajući moramo i prevoditi (ako znamo riječi).

... Svi kolutaju očima kad im kažeš odakle si, svi imaju ružnu sliku o Kninu kao da je on još srpski. To trebamo promijeniti. Poticati ljude na suradnju, promovirati našu situaciju na televiziji, jer uistinu nama treba vaša pomoć.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Iako znam da će to ostati samo san, željela bih biti policajac. I svoju budućnost vidim u tom zanimanju. Trudim se da uspijem no izgleda da mi to izmiče iz ruku. Kada bih završila školu i daj Bože postala policajac, željela bih se vratiti u Knin, jer bih željela da budem dio njega i da mu, ukoliko je to u mojoj moći, pomognem da se digno iz pepela.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Prije svega bi trebalo uvidjeti činjenicu da su u Knin došli ljudi različitih mentaliteta iz različitih mjesta pa je i kao posljedica toga nastao veliki nesporazum, kako među odraslima tako i među mladima.”

Učenica, 2. razred, Knin

“Često čujem priče o tome, koliko je život ovdje u Kninu težak. Većina, a to su uglavnom oni koji se nisu snašli za ovo vrijeme, od dolaska do danas, vjerojatno je život ovdje zamišljala lakšim. Ti su ljudi na neki način mislili da im više pripada jer su pretrpjeli svašta u ratu. A takvih je mnogo i nemoguće je odnosno neostvarivo dati jednake dijelove svima njima jer nije ovo neki veliki grad s puno tvornica kojima su potrebni radnici. Jedan od novopridošlih sam i ja sa svojom obitelji koja se tek po dolasku u Knin sastala u cijelosti. Ispočetka je bilo teško ali s vremenom su došla i bolja vremena, kako je i vrijeme rata i uništavanja prolazilo. Naravno, roditeljski trud za traženjem posla se je isplatio. Ja sam se eto dobro snašla u ovim gimnazijskim klubovima ali i ne samo u njima. Mnogo prijatelja, sličnih sudbina, mi pomažu, a također i ja njima. Znam da ne mogu očekivati od države da mi daje neku novčanu pomoć i 4-5 godina nakon rata. Dali su mi mjesto stanovanja, neku sigurnost, a za ostalo se svaki pojedinac treba sam brinuti. Općenito, mogu reći, zadovoljna sam jer sam našla sebe, ovdje u ovom gradu.

Prednosti za život u Kninu su te što zbog stalnog dolaska ljudi iz inozemstva ali i odavde stječesh prijatelje, uspoređuješ sudbine, (možda imamo malo popusta u školi), relativno mnogo se ulaže u izgradnju, obnovu. Nedostaci su ti što su se ovdje osim dobrih ljudi sjatili i oni koji žele izvući određene koristi te onda nakon nekog vremena otići iz Knina. Mislim da to nije pošteno prema drugim ljudima, ali nepoštenja ima svugdje.

... Željela bih studirati u Zagrebu. Također, nastojat ću provesti veći dio svog života gore, jer izbor je raznolik, ja sam voljna marljivo učiti i raditi, a ne završiti kao potencijalna udavača.

... Često sam maštala da mogu utjecati na neku osobu dobrog imovinskog stanja određenog položaja u društvu. Neki od tih ljudi su stvarno željni pomoći i pomažu. A određeni se samo skrivaju iza prljave maske i izvlače korist od drugih. Vjerujem da nećete misliti kako sam ja neka osuđujuća osoba, jer ovo što govorim je objektivno, realno.

... Trebali bi već jednom obnoviti osnovnu školu u centru grada. Nepotrebno je da se mi srednjoškolci nalazimo u istoj zgradi s osnovcima u poslijepodnevnoj smjeni, dok tako velika i prostrana škola zjapi. Također, školstvu bi se trebala osigurati računala za nastavu iz informatike. U današnjem društvu, informatika se podrazumijeva kao obvezan predmet.”

Učenica, 2. razred, Knin

“... Smatram, između ostaloga, da se dolaskom različitih ljudi iz različitih mjesta, stvaraju i gužve, a puno je i ljubomore, zavisti, svega onoga što bi dovelo do tuče i ubijanja. O nedostacima se može reći još puno toga ali jedno je sigurno: mladima u Kninu je mnogo toga uskraćeno.

O svojoj budućnosti mogu pisati satima. Zamišljam se kako šecam kroz sva četiri razreda gimnazije s osmjehom na licu, zaboravljajući sve užase rata i gubitka. Nakon toga, nakon mora i plaže, napokon upisujem željeni fakultet stranih jezika i selim se iz Knina. Pomišljam u sebi: 'Napokon si uspjela'. I nakon svega toga ostajem živjeti u gradu u kojem nađem prikladan posao ili kako to već bude. Mislim da definitivno neću ostati u ovom mjestu koje mi zapravo ne pruža mogućnost daljeg obrazovanja ali i rada i zarade.

... Mislim da je krajnje vrijeme da se u ovom gradu nešto promijeni. Ako naša generacija nije imala tu sreću onda bi bilo dobro da to dožive one iza nas."

Učenica, 2. razred, Knin

"... Prvo nisam sigurna da li mogu ostati tu. Kuća u kojoj živim nije moja, a da li će ikada biti je veliko pitanje. Ostali bi zbog društva, ali to je mali razlog za ostanak. Sigurna sam da neće nitko od omladine ostati tu, jer u Kninu nema budućnosti za nas. I kad završimo školu, u Kninu se 100% nećemo moći zaposliti.

... Jedina osoba koja svaki put organizira za mlade je Fra Paviša i svaka mu čast, da njega nema mi bi svi istrunili do sada. Bilo bi dobro da ima još takvih ljudi, ali nažalost nema. Bilo šta da se organizira nama bi dobro došlo, jer svaka pažnja za nas je velika.

... A najveća mi je želja da hrvatski glazbenici, odnosno pjevači, malo češće posjećuju Knin, bilo bi nam jako drago. U Knin samo jednom godišnje dođe netko. Po gradu vidiš plakate taj i taj dolazi u Drniš, Šibenik a ni tamo ne možemo, jer nema tako kasno prijevoznih sredstava. Mogla bih ja do sutra pisati, ali evo nemam vremena."

Učenica, 2. razred, Knin

DRNIŠ

"... Sebe u budućnosti zamišljam kao uspješna poslovna čovjeka, koji se može brinuti o svojoj obitelji i ispunjavati svojoj djeci sve njihove želje. Želim svojoj djeci omogućiti bolje djetinjstvo od moga koje je bilo prožeto ratnim stradanjima, pogibelji najuže obitelji, mnogobrojnim pogrebima, a malobrojnim vjenčanjima, skućenim prostorom života (hotelskom sobicom), gdje svi na tebe gledaju kao da nisi dio cjeline.

... Isto tako trebalo bi se potruditi da mladima obećaju nekakav posao da bi se mogli vratiti."

Učenik, 3. razred, Drniš

"... U ovom trenutku se baš ne mogu sjetiti prednosti, ali vjerojatno i njih ima. Nedostaci ovakvog života su veliki. Mla-

di nemaju gdje izaći, što ujedno znači da se ne mogu družiti. Komunikacija sve više zamire, umire, ugiba. Djeca koja tek počinju odrastati žele izlaziti vani, u noćne izlaske, a jedina mjesta susreta su kafići u kojima se nalaze svakojaki poroci.

... Nedostatak uvjeta nas koči i u odabiranju svojih budućih zanimanja. Npr. djeca (mladi) u Zagrebu ili nekom većem gradu imaju razno razne programe, sekcije, grupe u kojima mogu otkrivati i njegovati svoje talente, a mi u 'Drniškoj republici' imamo samo školu.

... Zar nije žalosno što je nekima uskraćeno i razmišljanje o budućnosti, o daljnjem školovanju zbog nedostataka financijskih sredstava. Zna li gospodo, da mi ovdje većinom živimo od socijalne pomoći? ...

Mi ne tražimo puno, samo ono što ima svaki normalan grad. Treba se pokrenuti nešto što bi zaustavilo ovu epidemiju dosade. Dosada je glavni uzrok širenja poroka, kao droge. Zna li da ovdje dijete od 12 godina može za 20 min. nabaviti marihuanu ili hašiš? Ako se ne poduzme nešto u svezi s korištenjem slobodnog vremena, sve više djece će se okrenuti drogi, pa tko će onda biti kriv. Oni? Ili možda njihovi roditelji? A što bi trebali? Držati dijete na lancu? Djeca se trebaju razvijati intelektualno, a to će se postići samo kroz aktivnosti i druženje, ali k vragu, možemo se mi družiti pušeci joint, možemo svoju budućnost gledati i kroz kesicu natopljenu ljepilima i bojom. Ali, kome ja govorim, sve ovo će ionako pasti u vodu. Ovaj svijet ide k vragu, pa zašto ne bi i mi. Mi mladi, mi mladi, mi ništa. Ali, opet, čak i da mi imamo sve te mogućnosti za razonodu i sve što ide s tim, sigurno ih ne bi znali iskoristiti, jer najprije treba promijeniti suštinski problem koji je u ljudima.

Fala lipa na slušanju.”

Učenica, 3. razred, Drniš

“... Prednost je ta što se svi znaju, što se svi trude oko boljitka grada, ali u tome su veliki problemi jer ima malo ljudi u gradu, ponajmanje mladih.

... Ostao bih jedino zbog ljubavi prema svome kraju i ovim ljudima, jer sam ovdje rođen, i jer volim opako male sredine. Dok se stanje ne popravi život ću nastaviti u velikom gradu (Zagreb, Split).

... Mislim da je cjelokupna situacija vrlo teška i prije svega bi trebalo naći posla nezaposlenima, a to se ne može bez novca i dodatnih sredstava. Kad se ta cjelokupna situacija sredi tek bi tad trebalo misliti o nama mladima. Tek bi tad naše želje mogle doći u opticaj.”

Učenik, 3. razred, Drniš

“... Uglavnom, smatram da se grad uopće ne zalaže za mladež i njihovo dobro, a svi uporno tvrde 'mladi su budućnost', a da bi ta budućnost bila dobra poduzmite nešto!

Budućnost zamišljam kao jedna visoko obrazovana osoba, sa zadovoljavajućom plaćom i poslom. Namjeravam ići na studij u Zagreb, ali s namjerom da se poslije njega vratim u rodni kraj, ako mi bude mogao pružiti određene mogućnosti za život, a te mogućnosti ovise naravno o tome koliko se grad zalaže.

... Ljudi sve više gube volju za životom, jer toliko ima nepravde, na prvom mjestu i prepuštaju se najgorem poroku – drogi. Mislim da i sami znate da je Šibenska županija među prvima po drogi.

Samo bih zamolila da nešto poduzmete, kada već trošite na ankete, onda pošaljite sredstva, da bi mogli imati kvalitetniju generaciju a ne živi propalitet od mladeži.

... Što se tiče mladeži predložila bih otvaranje više disko klubova, održavanje koncerata, zabava svega zanimljivog samo da mladi imaju zašto ostajati ovdje, vraćati se ovdje, živjeti kvalitetnijim životom.

Zato poduzmite nešto, a mi ćemo vama pomoći koliko možemo, jer to ipak radite za nas!”

Učenica, 3. razred, Drniš

“... Poslije gimnazije namjeravam studirati, a zatim gdje me život ponese. Nadam se da je ispred mene svijetla pravnička budućnost. U svom kraju ne namjeravam ostati. Pa zašto bih se ja žrtvovala i ostala živjeti ovdje u lošim uvjetima života, kad svatko misli samo na sebe?”

Učenica, 3. razred, Drniš

“... Mislim da su prednosti ovako malenog mjesta u kojem živim mala stopa kriminala i većinom zdrav život kojeg vode ovdajšnji ljudi.

... Da bi se sve to ispunilo mislim da treba uložiti puno volje, a još više novaca. No sjetite se da su mladi (mi) vaša djeca i da na mladima svijet ostaje i kao takvima trebalo bi im pružiti dosta.

... Četiri godine nakon povratka još nije sanirana zgrada bolnice, kino-dvorana, športska dvorana, zgrade u centru grada.

... Nakon završetka školovanja (srednje škole ili fakulteta) mala je vjerojatnost pronalaska posla što rezultira odlaskom iz ove sredine.

... Prvu stvar koju bih predložila je sanacija gradske športske dvorane. Mislim da su financijska sredstva pogrešno investirana u neke projekte, ta su se sredstva mogla uložiti za neke druge stvari. Npr. naša srednja škola nema uopće kabineta za izvođenje praktične nastave što znači da učenici koji pobađaju ne-

ke obrtničke i tehničke škole neće znati obavljati svoj posao kako treba.”

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Učenica, 3. razred, Drniš

“... Trenutno je najvažnije poduzetništvo. Možda bih tu osobu nagovarala da ulaže novac u neke objekte i tvrtke. Dosta ljudi je bez posla, pa bi se morali obnoviti neki objekti, a npr. ('Petrovo polje' treba biti uzorano, a ne zelena ledina), treba ulagati i u poljoprivredu, a isto tako treba misliti i na mlade naraštaje, jer na njima svijet ostaje. Zar nije bolje da se obnovi sportska i kino dvorana, pa da mladi imaju gdje izaći, a ne biti čitav dan po kafićima i u zadimljenim prostorijama? ...”

Učenica, 3. razred, Drniš

“Rođena sam u Drnišu. U njemu sam, da pjesnički kažem i 'pustila korijenje'. On je grad u kojem sam sa roditeljima započela svoj život, on je maleno mjesto srca moga, u njemu sam i sada, izuzevši četiri godine rata smještena. U selu Badnju nadomak njega živim dalmatinskim životom, ali dosta težim nego što je prije bilo.

... Rat je puno toga promijenio, bar kod mene i u mom životu, a i u gradu općenito. Grad je pust, razrušen, njegova gradska jezgra je još 'natopljena' bolom, njegove ulice, kuće, tvornice, spomenici još svojim izgledom prikazuju djela, žalosna djela ljudi - Srba koji su nas do toga doveli, koji su rat uzrokovali i u mom mjestu i od njega učinili mučeništvo nad pticom, slomili joj krila i bacili je u besvjesno stanje. Ona se uistinu (grad Drniš i njegova okolina) uzdiže iz pepela poput feniksa, ali isto vrlo teško. Jedne večeri iz grada smo pod otišli svi - mladi i stari bez ničega, možda poneki s vrećicom u ruci, preko Čikolskog mosta. Sve nam je ostalo, a kad smo se vratili nakon 4 godine ništa nismo našli. Od kuće - moje, koja je izgledala kao bijela labudica ovijena ljepotom prirode našla sam gole zidove, ali ne više tako bijele, nego crne.

... I sad - idemo iz temelja, krećemo sve iz početka, borimo se... Ali ljudi su se dosta promijenili, rat kao da je unio neku mržnju i nepravdu među ljude, svi gledaju samo sebe, a kad netko napravi samo jedan mali potez prema uspjehu - svi se rugaju i ljubomorni su.

... Voljela bih puno toga što je prije bilo, da se i sada vrati u ovaj grad.

... Osoba meni vrlo draga i koja mi je puno pomogla - to je naš kapelan koji je ima dvije godine morao otići. Zamijenio ga je jedan drugi - isto kapelan - i sad je jedina osoba koja mlade tjera prema naprijed, koja ih vodi u smjeru daljem od nasilja, droge i svega onog što uništava naše živote. Meni je puno pomogao, produbio mi je razmišljanje.”

Učenica, 3. razred, Badanj

“...Ovaj grad uopće ne pruža normalne uvjete za odrastanje i oblikovanje mladih ljudi koji bi jednoga dana trebali postati oslonac Hrvatskoj. Nakon što smo se vratili kućama poslije rata sve je bilo porušeno, a obnova ide jako sporo. Mnogo ljudi je nezaposleno i teško se živi.”

Učenica, 3. razred, Drniš

“... Koliko mladih ljudi u Drnišu posjeduje neke talente, prirodnu nadarenost koja bi se uz malu pomoć drugih ljudi mogla razviti do savršenstva. Ali ti mladi talenti ostaju neiskorišteni jer nemaju mogućnosti da pokažu niti da porade još više na tome. Često se pitam zašto je to tako? Zašto neki imaju mogućnost da postignu sve ono što žele i zašto ja ne mogu postići nešto što postiže moj vršnjak u Zagrebu ili slično. Odgovor je jednostavno: 'Ja nemam uvjeta'. Ponekad se čak osjećam odbačeno kao da nitko ne mari za nas mlade u ovom malom gradiću za kojega ljudi jedva i da znaju da postoji. Jedina prednost za život mladih je to što nas ima malo i svi smo zajedno, djelujemo kao jedna cjelina, što često puta zavarava druge pa pomisle: 'Gle, kako je njima dobro'. Ali to je samo varka, nije nama dobro.

... Moja želja je da ostanem građaninom ovog grada jer ga uza sve nedostatke i dalje volim. Uz njega me vežu lijepe uspomene na djetinjstvo, ljubavi i drugo. Ali se bojim da jednog dana, ako ostanem ovdje neću imati što pružiti svojoj djeci, neću im omogućiti ono što svatko od nas od života očekuje.”

Učenik, 3. razred, Drniš

“Osobno nisam previše zadovoljan svojim životom u ovom gradu. Prvi nedostatak što ovaj grad ne čini gradom jest njegova infrastruktura. Od možda npr. 3.000 kuća, 1.000 još nije napravljeno i to su uglavnom kuće u središtu grada pa navečer grad izgleda kao avet. U centru grada postoji oko 25 lokala i kafića i svaki petak i subotu oni su puni pijanaca koji se kasnije naravno i potuku. Grad još nema kino, nema kazališta. Što je najgore, nema ni športsku dvoranu. I sam treniram nogomet pa preko zime nema treninga, a mogli bi ga držati da postoji dvorana. Još su nedostaci što npr. patike, cipele, odjeću moram ići kupovati u Split i Šibenik. A o CD-ovima da i ne govorim. Još su nedostaci što mladi poput mene ne mogu naći sebi npr. sezonski posao, pa i nama treba novaca ne mogu nam roditelji platiti što bismo mi sve željeli. Jedine prednosti su što je grad u prirodi i sve je onako svježe i zdravo, imamo nekoliko športova kojima se bavimo ovdje, idemo u školu što je najzabavnije. Prednost je još što se svi znamo u gradu i svatko će svakome pomoći. Nema mnogo droge, premda alkohola ne manjka.

Obično se zamišljam kako zarađujem novce u Njemačkoj i onda dolazim ovdje uživati. Toliko su mi pričali o lakoj zaradi

u Njemačkoj da se tu nema što misliti već otići i zaraditi ako imaš volje. No izgleda da ću zauvijek ostati u ovoj pustoši bez igdje ikoga. No želio bih ostati ovdje jer nismo mi Amerikanci pa da se selimo svake 3 godine. Ja zaista volim ovaj kraj i želio bih ostati ovdje, no ipak u drugu ruku, ovdje nema kruha. Ovdje čovjek manualac ne može pronaći posao, pa kako će onda intelektualac.

... Polje stoji neobrađeno sve od rata, da bar nama da uz nekakvu simboličnu nadoknadu pa ćemo uz zezanciju i mi nešto privrijediti.

... Ima još dosta toga što je primarno no stvarno nitko nije u mogućnosti povratiti ovaj grad u život.”

Učenik, 3. razred, Drniš

“... Tu mi se sviđa što je sredina mala i što svi sve znaju i nema problema k'o u većim gradovima (pljačke, provale i sl.). Dobro je i to što se ti mladi ljudi družu većinom svi zajedno i svi se dobro poznaju.

... I za malu djecu nema prostora gdje bi se bezbrižno igrala, nema organiziranih udruga koje bi pružale bar toj djeci neke uvjete ako to nama nije omogućeno.

... Što se tiče moje želje ja bih voljela ostati ovdje ali to uvjeti ne dopuštaju. Ja bih najsretnija bila kad bi se stanje u mom gradu a i okolo popravilo, kad bi se omogućio veći broj radnih mjesta i kad bi ljudi ostajali ovdje, ali to nije moguće jer stvarno uvjeti su minimalni.

... Kad bih mogla utjecati na nekog tko ima mogućnosti i sredstava prvo što bih napravila bilo bi da dođe u naš grad i ostane tu bar mjesec dana da uvidi kako je to 'divno' stanje kod nas (vjerojatno ta osoba ne bi mogla ostati tako dugo zbog tog stanja). A kad bi mogla utjecati na njega/nju prvo što bi predložila bilo bi da se omogući povratak brojnim ljudima kojima to nije još ni danas omogućeno.

... Zaboravila sam napisati da bi bilo jako, jako poželjno da se obnovi športska dvorana koja je uništena ratnim vihorom te da se obnovi dječji vrtić koji je trebao biti obnovljen prije dvije godine.

... Uglavnom stanje je jako, jako loše i nadam se da će se ta situacija znatno popraviti, ali ako se ne popravi, ovaj kraj će sigurno odumrijeti da to nitko neće ni primijetiti.”

Učenica, 3. razred, Drniš

BENKOVAC

“Mjesto u kojem ja živim i nije toliko loše iako mislim da bi moglo biti puno bolje. Na početku kada sam tek došla ovdje bilo je grozno, ali kasnije kad sam se privikla jednostavno bilo mi je

svejedno. U školi je najbolje. Družiš se sa svima, a kada zazvoni sat svi trče na autobuse i opet je sve pusto u ovom malom starom gradiću.

... Mislim da bi u ovaj gradić trebalo uvesti više zabave za nas mlade: disco ili kino da vikendom imamo gdje izaći. A ova-ko po cijelu večer ideš od kafića do kafića, kao najveće pijanice. Grad bi trebalo malo urediti, prirodu, da sa divljenjem možeš prošetati i vidjeti kako je sve kao i drugdje, a ne uvijek biti u sumnji da nas svi odbacuju zato što smo baš odavde.

... Svoju budućnost mogu zamisliti svakako i svugdje. Ne znam ... Ali mislim da ću ipak i ako jednom odem ovdje prove-
sti najveći dio svog života, jer svu svoju mladost osim one četiri godine rata ovdje sam živjela, a sad ni za što ne bih mijenjala prijatelje ni školu, a ni Benkovac grad. Najviše bih ovdje ostala radi prijatelja, roditelja, dečka, škole, a ne bi možda zbog večer-njeg života i izlazaka. Ali ni na to se više ne mogu požaliti jer evo već mjesec dana otvoren je disco petkom i subotom pa se ma-
lo i zabavimo.”

Učenica, 2. razred, Benkovac

“... Naša škola nema nikakvih mogućnosti za organizi-
ranje izvanškolskih aktivnosti, a i ona sama se nalazi u lošem stanju. Kad sam vidjela kakve su škole u Zagrebu i većim gra-
dovima Hrvatske, osjećala sam se da smo mi jako, jako zapo-
stavljani i bilo mi je jako teško zbog toga. Znae, vi imate sve, a
mi ništa!

Naravno, standard života je jako lošiji nego u Zagrebu. Posla nema, ljudi nemaju dovoljno novaca, većina ih živi od poljoprivrede i tako jedva preživljavaju. Jedina prednost Ben-
kovca je ta što je blizu mora i što ljudi, tj. mladež ne brinu toli-
ko o procjenjivanju čovjeka prema tome kakvu odjeću nosiš, kak-
va je moda, koliko si platio za to, itd. Ovdje se nosi to što imaš.
To mi je jako drago jer sam povratnica iz Njemačke i dobro
znam što znači kad se netko želi družiti s tobom samo zato što
nosiš Nike majice, trenerke, itd... Jako je teško kad se vratiš iz
Njemačke. Gore sam navikla da imam sve što želim, izlazila
sam gdje sam željela i što je najvažnije, imala sam gdje. Stan-
dard života je puno, puno bolji. Ovdje sam već dvije godine i još
se nisam navikla. No, kako bilo da bilo živjeti se mora.

U Benkovcu živimo dosta teško, pogotovo mladi, dok se Za-
grepčani, i ne samo oni, jako zabavljaju. Poručila bih im da,
ako ikako mogu, nam pošalju malo novca iz državnog pro-
računa, ako ništa drugo barem za bolje uvjete u školi (imamo
računala '83 godišta, a trebaju nam Windowsi) i da nam omo-
guće da se bavimo nekim sportskim aktivnostima jer tako nam
ne bi bilo dosadno, a i bilo bi manje droge, alkohola i drugih po-
roka.

Ako ništa drugo, barem nas se sjetite.”

Učenica, 2. razred, Benkovac

“Veći dio svog života nadam se da neću provesti ovdje u Benkovcu već tamo gdje sam se rodio i uvijek živio. Ovdje ne bih ostao prvenstveno zbog male mogućnosti zapošljavanja poslije školovanja i zbog toga što mi ovaj kraj, sredina i mentalitet ljudi ne odgovaraju.

O nedostacima i prednostima ovog malog gradića ne bih želio pisati jer me to ne zanima, jer imaju nadležne osobe koje se o tome brinu.”

Učenik, 2. razred, Benkovac

“U mjesto sam se doselila nedavno i teže je jer znam kakav je ugodan život s mnogo mogućnosti, što je cirka 0% zastupljeno u Benkovcu. Glupo bi bilo pisati o prednostima jer ih stvarno nema pa ću vam pisati o nedostacima.

Kao prvo ovo je mjesto smrt za mlade!!! Postajemo depresivni, ljuti, psihički bolesni jer nemamo zanimacija i nečega što bi nam popunilo naše vrijeme. Pod riječ 'nema' ubrajam sportske aktivnosti, umjetnost, glazbu ili općenito takve ustanove gdje bi se kao društvo mogli okupiti. Jedinu izbor nam je sjesti u kafić i moliti Boga da se nešto dogodi. Ja koja sam se cijeli život bavila tenisom, klaviirom, pjevanjem i plesom mogu fino zaboraviti svoje talente i sjesti u kuću i buljiti u TV. Ovo ne govorim samo zbog sebe jer sam tu privremeno, nego zbog ovih ljudi kojima će život proći a da ne postignu ništa.

Stvarno, kad bi došli kod nas i organizirali zabavu vidjeli bi da se ljudi ne znaju zabavljati već bi se potukli, sve razbili i od zabave bi bila katastrofa.

A da vam ne govorim o našoj školi koja je obični koš za smeće. U Zadru rade na kompjuterima WIN 98, a mi ni ne znamo što su kompjuteri. O uvjetima u ovoj školi ne možemo pisati jer ih nema!!!

Svoju budućnost ne namjeravam uništiti tako da što prije kidam iz ove džungle.

Ja sam tip žene koji treba karijeru i želim imati vlastiti novac i biti samostalna i voljela bi nešto pridonijeti svijetu, a ne udati se i čuvati ovce. Znam dosta jezika i dosta kultura tako da namjeravam putovati, ali željela bih naučiti još i još, što je tu nemoguće.

Kad bih utjecala na neku osobu prvo što bih joj rekla je da prestane graditi život i zabavu u gradovima koji to imaju tj. Zagreb, Zadar itd. nego u gradovima koji nemaju ni jedne moguće aktivnosti. Molim vas pokušajte uvesti ili tečaj za jezike ili neko okupljalište mladih, barem jedan disko, glazbena škola, plesna škola, sport - bilo što.

Stvarno je potrebno - život ili smrt !!!"

Učenica, 2. razred, Benkovac

"Nekad je ovdje bilo dosta naroda i uvjeti su bili puno bolji. Benkovac kao grad ne dopušta nam nekakve velike mogućnosti školovanja i stoga se nadam da ću školovanje nakon srednje škole nastaviti u nekom većem gradu, jer volim školu (što je začudo) a i ocjene mi dozvoljavaju. Jedini problem moga školovanja su roditelji koji možda neće imati mogućnosti da me školuju jer ipak novac je vrlo važan čimbenik. Što se tiče života ja sam zadovoljna, jer moglo je biti i gore. Bilo je puno težih dana nego što je sada.

Prednost ovog grada je to što je to mali grad i nema neke velike jurnjave automobila, a nedostataka je puno više. Ljudi se ovdje ne podnose jer ima puno pridošlica, naročito iz BiH, i postoji neka mržnja među ljudima, što naravno nije dobro. Svatko svakome zamjeri s razlogom ili bez, ali što je tu je iz kože se ne može. Ovdje ljudi govore: Pa i nama je tako bilo kad smo bili u progonstvu, zašto ne bi i njima?

... Grad je veoma čist i ljudi dosta ulažu u čišćenje grada što nam ulijeva nadu da će se krenuti nabolje.

... Ja jednostavno osjećam da ovdje ljudi ne žele da bude bolje, jer ne vjerujem da nisu dobili niti malo novca za izgradnju bilom čega, nego to ljudi jednostavno odnesu kući. Ne znam u čijem je to interesu."

Učenica, 2. razred, Benkovac

"Da mogu utjecati na ključnu osobu u mom selu, tj. načelnika, kao prvo poboljšala bih uvjete života za mlade u mom selu. Ja smatram da je novac koji je dobiven za obnovu mog mjesta potrošen uludo. Gradilo se više na infrastrukturu koja nije bila nužno potrebna, pa i kuće u kojima sada nitko ne stanuje. Pri tome su se zapostavili važni infrastrukturni objekti... Osim Doma za mladež, smatram da bi se hitno trebala početi graditi crkva (trenutačno se euharistijska slavlja obavljaju u jednom malom prostoru koji prokišnjava).

U mom mjestu fali mnogo toga, ali to mediji ne prikazuju, oni samo pokazuju na dobre strane, a ima više loših nego dobrih.

Moja obitelj je velika (deset članova), moj otac se bavi poljoprivredom kao i moja dva brata. Otac je podnio zahtjev prije 2 godine da mu se dodijeli poljoprivredni kredit da bi mogao početi raditi, ali ga do danas nije dobio, iako je odobren. - ZAŠTO! - Zašto pravedni ljudi u ovoj državi nemaju nikakvih uvjeta za život? Smatram da mome mjestu ne bi pomogli ni krediti od 100 milijuna dolara, jer ih pojedini ljudi na vlasti ne znaju upotrijebiti."

“... U mom mjestu prevladava starije stanovništvo od kojih je mladih najmanje. Mladež je inače u većim gradovima, koji dolaze na selo samo vikendom, tako da se nemam s kim družiti.

... Nedostaci mjesta u kojem živim jesu što nitko neće ništa da poduzme da se stanovništvo koje je izbjeglo zbog rata vrati na stare temelje. U mom mjestu najvažnije bi bilo vratiti stanovništvo na selo, pa tek onda početi organizirati razne aktivnosti za mlade.”

Učenik, 2. razred, selo pokraj Benkovca

“... Osim toga, mislim da bi se i naša škola trebala malo urediti jer su učionice i WCovi jako neuredni. U našem razredu je zimi jako hladno jer prozori nisu sasvim čitavi, tako kad pada kiša kismemo i mi a kad puše bura bolje je da smo vani nego unutra.”

Učenica, 2. razred, Benkovac

“Mjesto u kojem živim ne pruža mi mogućnosti za dokazivanje moga znanja, sposobnosti i talenta. Ovo mjesto me više guši nego što mi pruža.

Život mladih u ovom mjestu nikako nije u redu. Djeca su zapuštena od strane svojih roditelja. Roditelji jedva da vode brigu o njima. Većina mladih ima problema kod kuće. To utječe na njih pa bježe od kuće noću da bi bili vani s društvom, puše, opijaju se, a kod mladih od 20 godina može se naći i droga (trava pretežito). Ljudi u ovoj sredini su jako primitivni, pa djeci ne puštaju, ne dozvoljavaju neke stvari, a ima roditelja (pretežito majke) koje svojoj djeci daju podršku u tome, a kriju od očeva.

Za poboljšanje uvjeta života mogu jedino pomoći roditelji da potaknu svoju djecu da život žive, a ne da im to bude nešto prolazno. I jest prolazno, ali ne neki bir veća neka vrijednost, jer život je najveće bogatstvo onih koji ga imaju i žive ga.

... Ovo je mjesto posebne državne skrbi i od kada smo se vratili u to mjesto mi smo kao zaboravljeni i prepušteni 'divljem životu'. Nitko se ne brine o mladeži koja se sve više uništava. Jako je nezadovoljna svojim životom i ne trudi se da ga popravi jer nije potaknuta od nikoga.”

Učenica, 2. razred, Benkovac

“... Na ovom području mladi često odustaju od ideje fakulteta. Ne zbog svojih intelektualnih, već financijskih mogućnosti. Namjeravam otići u inozemstvo jer smatram da bih tamo sebi mogla osigurati bolju budućnost.

... U trećem pitanju stavljate nas u situaciju u kojoj se bar ja nikad nisam našla. Ne poznajem osobu koja ima toliko mogućnosti i sredstava da pokrene neki veći program za mlade. Ali i da poznajem sigurno je da, u današnje vrijeme, i da postoje

takve osobe u našem kraju ne bi nikad uložile u takvo što jer ovdje svi gledaju samo na sebe i svoje dobro. U takvo nešto ovdje do sada nije nitko uložio.”

Učenica, 2. razred, Benkovac

“Moje mjesto prije rata je bilo zdrava sredina, a isto tako i danas je dobra.

Ja mislim da bi moja budućnost trebala, i ja se nadam, biti dobra s obzirom na moje uvjete života, moju školu i općenito moj život. Ja živim jednim zdravim životom i u jednoj dosta zdravoj sredini... U ovoj sada situaciji kakva je u našoj državi ja mislim da to uopće nije nikakva zdrava sredina i da se dosta mladih uništava što je velik gubitak za našu zemlju.

Moj prijedlog bi bio taj da najprije osiguraju budućnost ne samo u materijalnom, nego i u duhovnom smislu, što je vrlo važno. Danas su mladi dosta udaljeni od Boga, od Crkve, ja bar mislim da je važnije duhovni život izgraditi jer bi onda bilo manje zla i u svijetu a i kod nas.”

Učenica, 2. razred, Polača

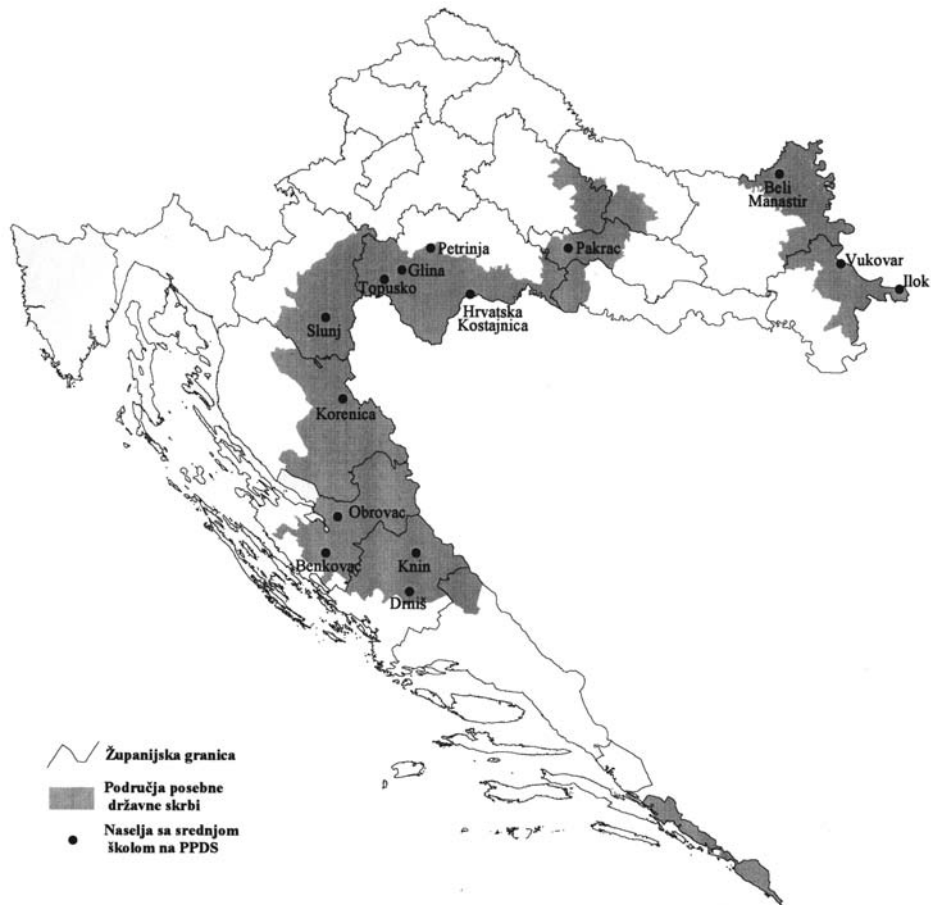
OSNOVNI
PODACI O
UZORCIMA

UZORAK ANKETIRANIH

Uzorak anketiranih odabran je iz populacije na području posebne državne skrbi. Granice područja vidljive su na slici 1.

Slika 1
Karta područja posebne državne skrbi

Na tablici A vidljiv je odnos područja posebne državne skrbi i ostalih područja po županijama.

Tablica A.
 Broj naselja na području
 posebne državne skrbi (po
 stanju naselja u vrijeme
 popisa 1991.

Županija	Ukupan broj naselja u županiji	Broj naselja na područjima posebne državne skrbi	% naselja na područjima posebne državne skrbi u ukupnom broju naselja u županiji
Sisačko moslavačka	456	310	68.0
Vukovarsko-srijemska	84	54	64.3
Šibensko-kninska	194	100	51.5
Zadarska	220	111	50.5
Ličko-senjska	252	121	48.0
Karlovačka	649	212	32.7
Požeško-slavonska	277	89	32.1
Dubrovačko-neretvanska	220	63	28.6
Osječko-baranjska	264	71	26.9
Bjelovarsko-bilogorska	323	63	19.5
Brodsko-posavska	185	33	17.8
Virovitičko-podravska	189	31	16.4
Splitsko-dalmatinska	367	16	4.4
Ukupno	3.680	1.274	34.6

Pri planiranju uzorka istraživanja **obuhvaćena je populacija svih učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola koje se nalaze u sljedećim mjestima na područjima posebne državne skrbi: Beli Manastir, Benkovac, Drniš, Glina, Hrvatska Kostajnica, Ilok, Knin, Korenica, Obrovac, Pakrac, Petrinja, Slunj, Topusko i Vukovar.** U svim navedenim mjestima, po podacima za šk. godinu 1998/99., ukupno je bilo 2.320 učenika polaznika viših (trećih i četvrtih) razreda. Obilježja ove populacije učenika navode se u tablici B.

Tablica B.
 Broj učenika trećih i četvrtih
 razreda s obzirom na vrstu
 srednjih škola koje se nalaze u
 mjestima na područjima
 posebne državne skrbi RH
 – populacija

MJESTO (Županija)	GIMNAZIJA		SREDNJA ŠK.		UKUPNO
	Treći	Četvrti	Treći	Četvrti	
PETRINJA, GLINA, TOPUSKO, HRV. KOSTAJNICA (Sisačko-moslavačka)	70	81	196	77	424
SLUNJ (Karlovačka)	0	0	28	0	28
KORENICA (Ličko-senjska)	0	0	36	0	36
PAKRAC (Požeško-slavonska)	13	19	105	61	198

Tablica B.
 (nastavak)

MJESTO (Županija)	GIMNAZIJA		SREDNJA ŠK.		UKUPNO
	Treći	Četvrti	Treći	Četvrti	
OBROVAC, BENKOVAC (Zadarska)	0	0	96	19	115
BELI MANASTIR (Osječko-baranjska)	48	44	212	73	377
DRNIŠ, KNIN (Šibensko-kninska)	47	33	174	46	300
VUKOVAR, ILOK (Vukovarsko-srijemska)	45	48	498	251	842
Ukupno	223	225	1.345	527	2.320

Izvor: *Srednje škole u brojkama školske godine 1998/99*. Republika Hrvatska: Ministarstvo prosvjete i športa, siječanj 1999.

Unaprijed zadana veličina čitavog uzorka iznosila je oko 1.000 učenika, što je približno 43% navedene populacije. Uzimajući u obzir da će pri prikupljanju podataka vjerojatno biti zahvaćen nešto manji broj učenika od predviđenog (zbog izostanaka sa sata), **odlučili smo se za veličinu uzorka koji čini 50% populacije.**

Spomenuti gradovi nalaze se na heterogenim područjima Republike Hrvatske (razmješteni su u 8 županija); radi toga je potrebno da uzorak bude reprezentativan na nižoj razini. S druge strane, u većini mjesta relativno je mali broj učenika što, uza zadana ograničenja glede veličine uzorka, ne omogućuje formiranje uzorka koji bi bio reprezentativan na razini samih naselja. Stoga su mjesta grupirana u županije. Na taj su način nastale ove skupine: **Sisačko-moslavačka županija:** Petrinja, Glina, Topusko, Hrvatska Kostajnica; **Zadarska županija:** Obrovac, Benkovac; **Šibensko-kninska županija:** Drniš i Knin; **Vukovarsko-srijemska županija:** Vukovar i Ilok. Preostala četiri mjesta iz različitih su županija te su i promatrana kao zasebna: **Osječko-baranjska županija:** Beli Manastir; **Požeško-slavonska županija:** Pakrac; **Karlovačka županija:** Slunj; **Ličko-senjska županija:** Korenica.

Upozorit je da je u Belom Manastiru i u Pakracu dovoljno učenika, što je omogućilo zadovoljavajuću veličinu i reprezentativnost uzorka na razini tih mjesta. Zbog malog broja učenika u Slunju, Korenici, Obrovcu i Benkovcu izabrani su dodatni razredi kojima je obuhvaćena čitava populacija viših razreda u tima mjestima.

Premda su uzorkom obuhvaćeni samo viši razredi, vodilo se računa o podjeli na treće i četvrte razrede. Osim toga, vodilo se računa i o usmjerenju, pri čemu su gimnazije izdvojene od ostalih škola. Unutar svake od prije navedenih skupina mjesta izračunat je i broj učenika, posebno za

treće i četvrte razrede gimnazija te treće i četvrte razrede ostalih usmjerenja. Unutar tih podskupina izračunat je ukupan broj učenika i prosječna veličina razreda. Za svaku od navedenih podskupina određen je uzorak 50% veličine populacije te podskupine; na temelju prosječne veličine razreda za podskupinu određen je broj razreda koji treba ispitati e da bi se dobio željeni broj učenika u svakoj podskupini uzorka (tablica C).

Tablica C.
 Pregled planiranog uzorka s
 obzirom na vrstu škole i
 razred (prema podacima za
 školsku godinu 1998/99.)

MJESTO (Županija)	GIMNAZIJA		SREDNJA ŠK.		UKUPNO
	Treći	Četvrti	Treći	Četvrti	
PETRINJA, GLINA, TOPUSKO, HRV. KOSTAJNICA (Sisačko-moslavačka)	36	47	100	40	223
SLUNJ (Karlovačka)	0	0	28	0	28
KORENICA (Ličko-senjska)	0	0	36	0	36
PAKRAC (Požeško-slavonska)	0	19	52	39	110
OBROVAC, BENKOVAC (Zadarska)	0	0	96	19	115
BELI MANASTIR (Osječko-baranjska)	24	22	108	33	187
DRNIŠ, KNIN (Šibensko-kninska)	26	17	86	26	155
VUKOVAR, ILOK (Vukovarsko-srijemska)	29	30	250	115	424
Ukupno u planiranom uzorku	115	135	756	272	1.278*

Slučajnim odabirom u uzorak je izabrano 1.212 učenika, odnosno 68 razreda. Radi kasnije usporedbe podataka na razini županija planirano je ispitivanje u pet dodatnih razreda (1 u Slunju, 1 u Korenici, 2 u Obrovcu i 1 u Benkovcu) čime se ukupan broj učenika u planiranom uzorku povećava za još 66 učenika odnosno na 1.278 učenika, a ukupan broj razreda na 73.

Anketno istraživanje provedeno je u 19 srednjih škola koje se nalaze u 14 gradova/općina na području posebne državne skrbi Republike Hrvatske. Istraživanje se provodilo od konca travnja do kraja svibnja 1999. godine. Uzorak ispitivanja sačinjavali su učenici 73 razreda (tablica D).

Mjesto	Broj škola u uzorku	Broj razreda u uzorku
BELI MANASTIR	3	11
BENKOVAC	1	4
DRNIŠ	1	3
GLINA	1	3
HRVATSKA KOSTAJNICA	1	2
ILOK	1	2
KNIN	1	5
KORENICA	1	2
OBROVAC	1	3
PAKRAC	1	6
PETRINJA	1	4
SLUNJ	1	2
TOPUSKO	1	2
VUKOVAR	4	24
UKUPNO	19	73

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica D.

Broj škola i razreda koji su
izabrani u uzorak

Ukupno je ispitano 1.106 učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola, ili 48% ukupne populacije učenika završnih razreda u školama koje se nalaze na području posebne državne skrbi RH.

Tablica E.

Broj učenika koji su sudjelovali
u istraživanju prema naseljima
i županijama

ŽUPANIJA	Naselje	Broj učenika po naselju	Broj učenika po županijama	Postotak od ukupnog broja
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	Vukovar	330	356	32.2
	Ilok	26		
OSJEČKO-BARANJSKA	Beli Manastir	172	172	15.6
POŽEŠKO-SLAVONSKA	Pakrac	89	89	8.0
SISAČKO-MOSLAVAČKA	Petrinja	89	191	17.3
	Glina	48		
	Topusko	18		
	Hrv. Kostajnica	36		
KARLOVAČKA	Slunj	26	26	2.4
LIČKO-SENJSKA	Korenica	33	33	3.0
ŠIBENSKO-KNINSKA	Knin	107	142	12.8
	Drniš	35		
ZADARSKA	Obrovac	28	97	8.8
	Benkovac	69		
UKUPNO		1.106	1.106	100.0

U tablici E prikazan je broj učenika u pojedinim mjestima i županijama koji su sudjelovali u istraživanju. Podaci pokazuju da realizirani i planirani uzorak vjerno odražava obilježja populacije učenika viših razreda srednjih škola na područjima posebne državne skrbi. To se odnosi kako na strukturu učenika prema razredima (treći i četvrti) i vrstama škola (gimnazije i ostale srednje škole) tako i na relativnu zastupljenost učenika u uzorku. U pojedinim mjestima, međutim, uočljive su manje razlike između odnosa u populaciji i odnosa u uzorku (primjerice, Benkovac, Obrovac). Ali one bitno ne narušavaju strukturu i reprezentativnost cjelokupnog uzorka istraživanja. Kao što je već navedeno, u tim je mjestima povećan broj učenika u uzorku, e da bi podaci bili reprezentativni na razini županije.

Tablica F.
 Relativna zastupljenost učenika
 s obzirom na skupine mjesta
 u populaciji, planiranom
 uzorku i realiziranom uzorku

MJESTO (Županija)	POPULACIJA		PLANIRANI UZORAK		REALIZIRANI UZORAK	
	N	%	N	%	N	%
PETRINJA, GLINA, TOPUSKO, HRV. KOSTAJNICA (Sisačko-moslavačka županija)	424	18.3	223	17.4	191	17.3
SLUNJ (Karlovačka)	28	1.2	28	2.2	26	2.4
KORENICA (Ličko-senjska)	36	1.6	36	2.8	33	3.0
PAKRAC (Požeško-slavonska)	198	8.5	110	8.6	89	8.0
OBROVAC, BENKOVAC (Zadarska)	115	5.0	115	9.0	97	8.8
BELI MANASTIR (Osječko-baranjska)	377	16.2	187	14.6	172	15.6
DRNIŠ, KNIN (Šibensko-kninska)	300	12.9	155	12.1	142	12.8
VUKOVAR, ILOK (Vukovarsko-srijemska)	842	36.3	424	33.2	356	32.2
Ukupno	2.320	100.0	1.278	100.0	1.106	100.0

		GIMNAZIJA		SREDNJA ŠK.		UKUPNO
		Treći	Četvrti	Treći	Četvrti	
Populacija	N	223	225	1.345	527	2.320
	%	9.6	9.7	58.0	22.7	100
Planirani uzorak	N	115	135	756	272	1.278
	%	9.0	10.6	59.1	21.3	100
Realizirani uzorak	N	128	121	636	221	1.106
	%	11.6	10.9	57.5	20.0	100

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica G.

Relativna zastupljenosti učenika s obzirom na razred i vrstu škole u populaciji, planiranom uzorku i realiziranom uzorku

UZORAK PISACA ESEJA

Pri planiranju uzorka za ovaj dio istraživanja ponajprije se vodilo računa da u uzorku budu zastupljeni učenici iz različitih područja. Također se nastojalo uključiti učenike različitih stručnih usmjerenja kako bi odgovori na postavljena pitanja reprezentirali heterogeniju populaciju mladih. U nekim mjestima općenito je manje učenika pa su u prethodno provedenom terenskom istraživanju već bili ispitanici svi učenici završnih razreda srednje škole ili pak svi učenici određenih usmjerenja. Stoga se ovo ispitivanje najvećim dijelom provodilo među učenicima drugih razreda (dvije trećine uzorka).

Tablica H.

Broj učenika koji su pisali esej s obzirom na mjesto ispitivanja i dob učenika

Razred	Drugi		Treći		Četvrti		Ukupno učenika
	Broj razreda	Broj učenika	Broj razreda	Broj učenika	Broj razreda	Broj učenika	
MJESTO							
PETRINJA,	1	26					26
GLINA	1	20					20
HRV. KOSTAJNICA	1	18					18
SLUNJ	1	24					24
KORENICA	1	18					18
PAKRAC			1	35			35
BENKOVAC	1	22					22
BELI MANASTIR	2	47					47
DRNIŠ			1	21			21
KNIN	1	28					28
VUKOVAR			1	29	1	18	47
Ukupno	9	203	3	85	1	18	306

UZORAK STRUČNJAKA

Tablica I.

Mjesta i ustanove u kojima su provedeni intervjui sa stručnjacima koji rade s učenicima

Mjesto	Ustanova	Kontaktirane osobe
BELI MANASTIR	Prva srednja škola, Druga srednja škola, Gimnazija	Zamjenik ravnatelja, pedagog, prof. tjelesnog odgoja
BENKOVAC	Srednja škola Kneza Branimira	Ravnateljica
DRNIŠ	Srednja škola Ivana Meštrovića	Pedagog
GLINA	Srednja škola Glina	Pedagog
HRVATSKA KOSTAJNICA	Srednja škola Ivana Trnskog	Ravnateljica
ILOK	Srednja škola	Pedagog
KNIN	Srednja škola Kralja Zvonimira	Pedagog
KORENICA	Srednja škola	Ravnatelj
OBROVAC	Srednja škola	Ravnatelj
PAKRAC	Srednja škola	Pedagoginja
PETRINJA	Srednja škola Petrinja	Zamjenik ravnatelja, prof. biologije
SLUNJ	Srednja škola	Ravnateljica
TOPUSKO	Centar mladih "Suncokret"	Voditeljica
VUKOVAR	Gimnazija, Prva srednja škola, Druga srednja škola, Treća srednja škola	Zamjenici ravnatelja, pedagog

ISTRAŽIVAČKI INSTRUMENTI

STRUKTURA ANKETNOG LISTA

Za potrebe istraživanja izrađen je opširan anketni list o kvaliteti života mladih. Upitnik sadrži više skupina varijabla:

(i) Struktura uzorka i mobilnost

U ovu skupinu uključene su osnovne socio-demografske varijable (spol, dob, narodnost i vjeroispovijest), kao i varijable koje ukazuju na strukturu mlađeg stanovništva na područjima gdje se provodi istraživanje te njihovu mobilnost (starosjedioci, prognanici-povratnici, doseljenici).

(ii) Struktura obitelji i životni standard

Ova skupina pitanja obuhvaća varijable kojima se ispituje sastav kućanstva, cjelovitost obitelji, socio-obrazovni status i zaposlenost roditelja. Jedan broj pitanja odnosi se na ocjenu sadašnjega životnog standarda obitelji i zadovoljstvo materijalnim statusom obitelji te na očekivani životni standard u skoroj budućnosti. Uključene su i varijable koje se odnose na socijalne interakcije između članova obitelji, kao i zadovoljstvo odnosima u obitelji i odnosima s prijateljima.

(iii) Kvaliteta stanovanja i socijalni odnosi

Jedan broj varijabla u ovoj skupini odnosi se na objektivne uvjete stanovanja, kvalitetu objekta stanovanja i zadovoljstvo smještajem. Ispitanici, također, ocjenjuju svoje bliže susjedstvo i susjede, socijalne kontakte i potporu u najbližem okružju.

(iv) Uvjeti življenja u mjestu boravka i zadovoljstvo mjestom

---

Varijable opisuju kakvoću uvjeta življenja u mjestu stalnog prebivališta a odnose se na procjenu sigurnosti i izvora

osjećaja nesigurnosti, na izloženost nasilju, te na zastupljenost nužne infrastrukture potrebne za život u određenoj zajednici. Jedan broj varijabla odnosi se na ocjenu zadovoljstva životom u mjestu sadašnjeg prebivališta, ocjenu privlačnosti mjesta za mlade, kao i na sugestije kako poboljšati uvjete života mladih u njihovu mjestu. Ispituju se i namjere ispitanika u vezi s preseljenjem ili ostankom u mjestu sadašnjeg prebivališta, te razlozi eventualna preseljenja u drugo mjesto u Hrvatskoj ili u drugu državu.

(v) Planiranje budućnosti, školovanje, profesionalne namjere, ocjena perspektive

---

Varijable u ovoj skupini pitanja odnose se na zadovoljstvo naobrazbom, ocjenu važnosti naobrazbe u životu, ocjenu sigurnosnih uvjeta u školi, planiranje daljnjeg školovanja, eventualne poteškoće i razloge odabira određena zvanja, djelatnosti za koje bi se ispitanici školovali i u kojima bi se zaposlili, ocjenu mogućnosti zapošljavanja u regiji, izglede za zapošljavanje u skoroj budućnosti, moguće razloge eventualne nezaposlenosti te sklonost poduzetništvu.

(vi) Socijalni stavovi, ocjena društvena položaja mladih, društveni angažman

---

U ovoj skupini pitanja ispituje se percepcija najvažnijih problema u državi, kao i izraženost određenih problema u mjestu stalnog prebivališta. Ispituju se, također, opći stavovi prema planiranju društvena razvitka na određenim područjima života, stavovi prema lokalnoj vlasti i rješavanju problema povratnika. Posebna skupina pitanja odnosi se na ocjenu uloge mladih u društvu i njihova društvenog položaja, na praćenje i razumijevanje novijih društveno-političkih zbivanja, te spremnost za aktivan angažman u cilju poboljšanja života u zajednici.

(vii) Aktivnosti u slobodnom vremenu i obilježja osobnosti ispitanika

---

Najveći dio pitanja u ovoj skupini odnosi se na to kako mladi provode svoje slobodno vrijeme. Kako bi se dobio što potpuniji uvid u strukturu slobodnog vremena, uključeno je više pitanja otvorenog tipa gdje ispitanici odgovaraju koje im aktivnosti pridonose najveće zadovoljstvo, čime bi se željeli baviti i imaju li mogućnosti za ostvarenje svojih želja. Ispituje se, također, i angažiranost u izvannastavnim aktivnostima te opće zadovoljstvo načinom provođenja slobodnog vremena. Jedan broj varijabli uključuje ocjenu zdravstvenog statusa ispitanika, prevladavajućeg ra-

spoloženja, eventualne strahove i brige, samopouzdanje i zadovoljstvo vlastitim životom. U ovom dijelu ispituje se i hijerarhija vrednota, osjećaj kontrole nad vlastitim životom, očekivana socijalna potpora i planiranje vlastite budućnosti.

Primjerak anketnog lista nalazi se na idućim stranicama.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

ISTRAŽIVANJE O KVALITETI ŽIVOTA MLADIH NA PODRUČJIMA OD POSEBNE DRŽAVNE SKRBI

Datum ispitivanja: _____

Uputa:

Ova anketa napravljena je s ciljem ispitivanja kvalitete života mladih u područjima Hrvatske koja su bila posebno pogođena ratom. Molimo te da iskreno odgovoriš na sva pitanja, kako bi se dobiveni odgovori mogli koristiti za planiranje programa kojima bi se poboljšao život mladih. Anketa je anonimna, što znači da ne trebaš upisati svoje ime i prezime. Sve što ćeš napisati ostaje povjerljivo i koristit će se samo u znanstvene svrhe. U ovom upitniku nema točnih i netočnih odgovora, važno je samo da iskreno odgovoriš na pitanja. Zahvaljujemo ti na suradnji.

U ovom dijelu upitnika zanima nas što misliš o kvaliteti življenja u svom mjestu stanovanja, svom životnom standardu i životu općenito. Prvo nas zanima nešto o tome kako ti je živjeti u tvom mjestu stalnog boravka.

1. U kojem mjestu živiš? (upiši ime mjesta tvog stalnog boravka) _____
2. Kada si prvi put došao(la) u mjesto u kojem sada živiš?
  1. Tu sam bio(la) od rođenja (neprestano ili s prekidima zbog rata)
  2. Prvi put sam došao(la) kad sam imao(la) _____ godina
3. Jesi li tijekom rata bio(la) u progonstvu ili izbjeglištvu i koliko dugo?
U kojem mjestu/gradu si najduže boravio(la)?
  1. Nisam bio(la) u progonstvu
  2. Da, bio(la) sam u progonstvu. Koliko godina? _____
Najduže sam boravio(la) u _____
(naziv mjesta).
4. Ako si bio(la) u progonstvu ili izbjeglištvu, jesi li se vratio(la) u mjesto u kojem si prije boravio(la) ili si se preselio(la) u neko drugo mjesto?
  1. Nisam bio(la) progan(a)
  2. Vratio(la) sam se u svoje mjesto _____ godine.
  3. Nisam se vratio(la) u mjesto u kojem sam boravio(la) prije rata.
Doselio(la) sam ovdje gdje sada živim _____ godine.

5. **Tvoja obitelj živi u:**
1. vlastitoj obiteljskoj kući
  2. vlastitom stanu
  3. stanu ili kući ustupljenoj na korištenje
  4. stanu sa stanarskim pravom
  5. iznajmljenom stanu
  6. negdje drugdje: _____
6. **U kakvom si stambenom objektu živio(la) prije rata?**
1. vlastitoj obiteljskoj kući
  2. vlastitom stanu
  3. stanu sa stanarskim pravom
  4. iznajmljenom stanu
  5. ostalo: _____
7. **U kakvom je stanju stan ili kuća u kojem živiš?**
1. Neoštećen
  2. Manje oštećen
  3. Znatno oštećen
  4. Ostalo: _____
8. **Koliko ima prostorija, uključujući i kuhinju, u tvom stanu (kući)?**
_____ prostorija
9. **Imaš li svoju sobu?**
1. Da
  2. Ne, dijelim sobu s još _____ osoba
10. **Imate li kupaonicu?**
1. Da
  2. Ne
11. **Koliki je ukupni životni prostor tvoje obitelji, tj. kolika je veličina stana ili kuće u kojem živite?**
Površine od _____ kvadratnih metara (m²)
12. **Uzimajući sve u obzir, koliko si zadovoljan(na) stanom ili kućom u kojem živiš?**
1. Jako sam zadovoljan(na)
  2. Prilično sam zadovoljan(na)
  3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
  4. Prilično sam nezadovoljan(na)
  5. Jako sam nezadovoljan(na)
13. **Želiš li i ubuduće živjeti u stanu ili kući u kojoj si sada ili bi se radije preselio(la)?**
1. Ostao(la) bih u istom stanu (kući)
  2. Preselio(la) bih se
  3. Ne znam

14. Jesu li kuće u tvom susjedstvu u dobrom ili lošem stanju?

1. Jako dobrom
2. Prilično dobrom
3. Prilično lošem
4. Jako lošem
5. Ne znam, ne mogu ocijeniti

15. Tko su tvoji najbliži susjedi?

1. Svi su iste narodnosti kao i ja
2. Većinom su iste narodnosti
3. Približno polovica ih je iste narodnosti, a polovica ostalih
4. Većinom nisu iste narodnosti kao i ja
5. Svi su neke druge narodnosti
6. Ne znam, teško mi je odrediti

16. Od desetak obitelji koje žive tebi najbliže, koliko ih poznaješ po imenu?

1. Upiši broj obitelji (kućanstava) koje poznaješ:

_____

2. Nikoga

17. Između desetak obitelji koje žive tebi najbliže, s koliko njih se ti ili tvoja obitelj posjećuje, bilo da idete njima u posjete ili oni dođu kod vas?

1. Upiši broj obitelji (kućanstava): _____
2. Uopće se ne posjećujemo

18. Kako ocjenjuješ svoje najbliže susjede?

1. Jako su dobri ljudi
2. Prilično su dobri
3. Ni dobri, ni loši
4. Prilično su loši
5. Jako su loši
6. Ne znam, ne mogu ocijeniti

19. Je li sigurno šetati noću mjestom u kojem živiš?

1. Da
2. Ne

Ako je tvoj odgovor "ne", zbog čega se ne osjećaš sigurnim(om)?

_____

**20. Jesi li ti ili netko od članova tvoje obitelji u posljednjih godinu dana bio(la) žrtva bilo kakvog oblika nasilja i koliko često?
 (U svakoj crti zaokruži 1 broj)**

	nikada	jedanput	2-3 puta	više od 3 puta
Krađa	0	1	2	3
Razbijanje ili oštećivanje imovine	0	1	2	3
Prijetnje oružjem	0	1	2	3
Fizička agresija s ozljedama	0	1	2	3
Fizička agresija bez većih ozljeda	0	1	2	3
Izrugivanje, verbalne prijetnje i sl.	0	1	2	3

21. Postoji li u mjestu u kojem živiš?

	DA	NE	NE ZNAM
Osnovna škola	1	2	3
Srednja škola	1	2	3
Dječji vrtić	1	2	3
Ljekarna	1	2	3
Zdravstvena ambulanta	1	2	3
Poštanski ured	1	2	3
Autobusno ili željezničko stajalište	1	2	3
Telefonska govornica	1	2	3
Tržnica ili dućan mješovitom robom	1	2	3

22. Koliko je mjesto u kojem živiš privlačno za život mladima?

1. Vrlo privlačno
2. Uglavnom privlačno
3. Uglavnom neprivlačno
4. Sasvim neprivlačno
5. Ne mogu ocijeniti

23. Što bi, prema tvom mišljenju, trebalo učiniti da tvoje mjesto bude što privlačnije za život mladima?

---

24. Koliko si zadovoljan(na) što živiš u svom mjestu?

1. Jako sam zadovoljan(na)
2. Prilično sam zadovoljan(na)
3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
4. Prilično sam nezadovoljan(na)
5. Jako sam nezadovoljan(na)

25. **Želiš li i ubuduće živjeti u sadašnjem mjestu ili bi se radije preselio(la) u neko drugo mjesto?**

1. Ostao(la) bih u svom mjestu
2. Preselio(la) bih se u neko drugo mjesto u istoj regiji. Koje mjesto? _____
3. Preselio(la) bih se u neku drugu regiju u Hrvatskoj. Napiši koju: _____

26. **Ako bi želio(željela) preseliti u neko drugo mjesto, koji je glavni razlog za to?**

_____

27. **Koliko si općenito zadovoljan(na) time kakav je život danas u Hrvatskoj?**

1. Jako sam zadovoljan(na)
2. Prilično sam zadovoljan(na)
3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
4. Prilično sam nezadovoljan(na)
5. Jako sam nezadovoljan(na)

28. **Ako bi ti se ukazala prilika za preseljenjem u neku drugu državu zbog studija ili posla, bi li se preselio(la)?**

1. Ne bih se preselio(la)
2. Nisam siguran(na), ovisi, ne znam
3. Da, preselio(la) bih se. Gdje bi se preselio(la)?
_____

29. **Ako bi se preselio(la) u neku drugu državu, koji bi bio glavni razlog za to?**

_____

A sada nekoliko pitanja o tvojoj užoj i široj obitelji i prijateljima. Prvo te molimo da razmisliš koliko osoba živi s tobom u zajedničkom kućanstvu. Pod "kućanstvom" se misli na grupu ljudi koji žive zajedno i izdržavaju se iz istih prihoda. Navedi sve osobe, pa tako i one koje su privremeno odsutne (npr. na studiju, na odmoru, u bolnici i sl.).

1. **Koliki je ukupan broj članova tvog kućanstva, uključujući i tebe?**

_____ članova

2. **Ima li među članovima tvog kućanstva djece mlađe od šest godina?**

1. Da (Koliko? _____)
2. Ne

3. **Koliko je članova, uključujući i tebe, u dobi od 7 do 18 godina?** _____ članova
4. **Koliko je članova zajedničkog kućanstva, uključujući i tebe, starije od 18 godina?**
_____ članova
5. **Jesi li uvijek do sada živio(la) s ocem i majkom zajedno?**
  1. Da
  2. Ne
6. **Ako nisi, što se dogodilo?**
  1. Majka je umrla
  2. Otac je umro
  3. Roditelji su se razveli
  4. Roditelji su vjenčani ali žive odvojeno
  5. Roditelji nisu vjenčani
  6. Nešto drugo: _____
7. **S kim sada živiš?**
  1. S majkom i ocem
  2. S majkom
  3. S majkom i očuhom
  4. S ocem
  5. S ocem i pomajkom
  6. S nekim drugim (Navedi s kim: _____)
8. **Gdje si proveo(la) najveći dio svog života do sada?**
  1. U većem gradu
  2. U manjem gradu
  3. Na selu
9. **U kojoj državi si proveo(la) najveći dio svog života?**
  1. U Hrvatskoj
  2. U Srbiji
  3. U Bosni i Hercegovini
  4. Negdje drugdje (navedi gdje): _____
10. **Kakav je, prema tvojoj ocjeni, životni standard tvoje obitelji?**
  1. Znatno bolji od prosjeka
  2. Nešto bolji od prosjeka
  3. Prosječan
  4. Nešto lošiji od prosjeka
  5. Znatno lošiji od prosjeka
11. **Kako bi ocijenio(la) sadašnji životni standard svoje obitelji u odnosu na to kakav je bio prije rata?**
  1. Znatno bolji od prosjeka
  2. Nešto bolji od prosjeka
  3. Prosječan
  4. Nešto lošiji od prosjeka
  5. Znatno lošiji od prosjeka

12. Kakav bi, prema tvom mišljenju, u skoroj budućnosti (za godinu-dvije) mogao biti tvoj osobni položaj i položaj tvoje obitelji?

1. Puno bolji nego sada
2. Nešto bolji nego sada
3. Otprilike podjednak kao i sada
4. Nešto lošiji nego sada
5. Puno lošiji nego sada

13. Koju su školu završili tvoji roditelji (zaokruži odgovor za oca i za majku)?

OTAC	MAJKA
1. Bez škole	1. Bez škole
2. Manje od 8 razreda osnovne škole	2. Manje od 8 razreda osnovne škole
3. Osnovna škola	3. Osnovna škola
4. Stručna škola ili zanat (2 ili 3 godine više od osnovne)	4. Stručna škola ili zanat (2 ili 3 godine više od osnovne)
5. Gimnazija, srednja stručna škola	5. Gimnazija, srednja stručna škola
6. Viša škola ili fakultet	6. Viša škola ili fakultet

14. Radni status roditelja (zaokruži odgovor za oca i za majku):

OTAC	MAJKA
1. U stalnom radnom odnosu	1. U stalnom radnom odnosu
2. Zaposlen, ali je "na čekanju", tj. ne prima plaću	2. Zaposlena, ali je "na čekanju", tj. ne prima plaću
3. Povremeno zaposlen	3. Povremeno zaposlena
4. Nezaposlen	4. Nezaposlena
5. Umirovljenik	5. Umirovljenica
6. Ostalo: _____	6. Kućanica
	7. Ostalo: _____

15. Jesu li tvoji roditelji bili stalno zaposleni prije rata?

Otac	Majka
1. Da	1. Da
2. Ne	2. Ne

16. Kad razmišljaš o svojoj obitelji i vašim životnim troškovima, brineš li se ikada da nećete imati dovoljno za život?

1. Nikada
2. Rijetkokad
3. Ponekad
4. Često
5. Skoro uvijek

17. Zaokruži sve što od navedenog imaš kod kuće:

1. Televizor u boji
2. Stroj za pranje rublja
3. Hladnjak
4. Telefon
5. Video
6. Kompjutor
7. Automobil

18. Jesi li do sada imao(la) bilo kakav povremeni posao za novac? (npr. preko učeničkog servisa, pomagao nekom za plaću i sl.)

1. Da, jesam
2. Nisam
3. Želio(željela) sam, ali nisam mogao(la) naći posao
4. Nešto drugo: _____

19. U današnje vrijeme većina ljudi snalazi se i ima razne izvore prihoda. Koliki je, prema tvojoj procjeni, ukupan mjesečni prihod članova tvojeg kućanstva (kad se uzme sve zajedno u obzir, npr. plaće, mirovine, honorari, prihod od poljoprivrede i sl.)?

_____ kuna

20. Jeste li u tvojoj obitelji imali protekle godine takvih financijskih problema da niste imali dovoljno za:

1. hranu	da	ne
2. odjeću	da	ne
3. platiti račune	da	ne
4. otići negdje na odmor	da	ne
5. džeparac	da	ne
6. nešto drugo (upiši što):		

21. Koliko je tvojih bliskih rođaka, ne računajući osobe s kojima živiš u zajedničkom kućanstvu, nastanjeno u tvom mjestu ili u obližnjim mjestima?

1. Većina
2. Manji broj
3. Nitko
4. Nemam takvih srodnika

22. Koliko često viđaš bilo kojeg člana od tih obitelji, bilo u tvojoj ili njihovoj kući (stanu)?

1. Gotovo svakodnevno
2. Jednom ili više puta tjedno
3. Jednom ili više puta mjesečno
4. Rjeđe od jednom mjesečno
5. Rjeđe od jednom godišnje
6. Nikada

- 23. Koliko imaš stvarno dobrih prijatelja (ne računajući članove obitelji ili rođake) na koje se možeš osloniti kad ti nešto treba?**
1. Četiri ili više
  2. Dva ili tri
  3. Jednog
  4. Niti jednog
- 24. Koliko si općenito zadovoljan(na) odnosima sa svojim prijateljima?**
1. Jako sam zadovoljan(na)
  2. Prilično sam zadovoljan(na)
  3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
  4. Prilično sam nezadovoljan(na)
  5. Jako sam nezadovoljan(na)
- 25. Koliko si općenito zadovoljan(na) odnosima u svojoj obitelji?**
1. Jako sam zadovoljan(na)
  2. Prilično sam zadovoljan(na)
  3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
  4. Prilično sam nezadovoljan(na)
  5. Jako sam nezadovoljan(na)

A sada nas zanima nešto o tome kako ti je u školi, što namjeralaš raditi nakon škole i, općenito, kakvu budućnost očekuješ.

- 1. Jesi li zadovoljan(na) time koliko si do sada naučio(la) i kakvu si naobrazbu stekao(la) u svojoj školi?**
1. Jako sam zadovoljan(na)
  2. Prilično sam zadovoljan(na)
  3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
  4. Prilično sam nezadovoljan(na)
  5. Jako sam nezadovoljan(na)
- 2. Između svih školskih predmeta koje si slušao ili sada slušaš, koja su tri, prema tvojem mišljenju, najvažnija za tvoje obrazovanje?**
- Prvi: _____
- Drugi: _____
- Treći: _____

3. Je li ti se, u proteklih godinu dana, dogodilo sljedeće?

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

	NE	DA
Netko ti je prijetio da će te napasti ili ozlijediti	1	2
Izbjegavaš neka mjesta u školi ili na putu do škole jer misliš da nisu sigurna	1	2
Nosio(la) si u školu barem jedan dan neko hladno oružje (nož ili drugi oštri metalni predmet)	1	2
Nosio(la) si u školu neko eksplozivno sredstvo	1	2
Grupa učenika te ismijavala i vrijeđala	1	2
Netko od učenika te namjerno ozlijedio	1	2
Netko od učenika je namjerno razbio ili oštetiio tvoje stvari	1	2
Unutar škole su ti nešto ukrali	1	2

4. Ima li u tvojoj školi nekih učeničkih bandi koje maltretiraju druge učenike?

1. Da
2. Ne

5. Postoji li u tvojoj školi stalno otvorena porta gdje se moraju prijaviti posjetitelji?

1. Da
2. Ne

6. Što namjeravaš raditi po završetku srednje škole?

1. Studirati
2. Zaposliti se
3. Ne znam, nisam o tome razmišljao(la)

7. Ako namjeravaš nastaviti školovanje, jesi li se odlučio(la) što bi studirao(la)?

1. Ne namjeravam studirati
2. Namjeravam nastaviti studirati: (upiši što)

3. Nisam se još odlučio(la)

8. Ako ne namjeravaš studirati, odgovori zašto si odabrao(la) ovo usmjerenje koje sada pohađaš, a ako namjeravaš studirati odgovori zašto si odabrao(la) taj studij.

Zaokruži sve odgovore koji su u skladu s tvojim mišljenjem.

1. To me zanima
2. Lako je za učiti (studirati), mogu se dobiti dobre ocjene
3. U toj struci lakše se dobiva posao
5. Mislim da za to imam sposobnosti i odgovarajućih vještina
5. U toj struci može se dobro zaraditi
6. Tako žele (su željeli) moji roditelji
7. Neću se moći (nisam se mogao(la)) drugdje upisati
8. Nešto drugo: _____

9. Što misliš, hoćeš li imati problema u ostvarivanju svojih planova za daljnje školovanje?

1. Ne
2. Da   Kojih? _____

10. Tko te je najviše savjetovao u izboru zvanja?

1. Samostalno sam odlučio(la)
2. Prijatelji i poznanici
3. Roditelji
4. Nastavnici
5. Stručnjaci na profesionalnoj orijentaciji
6. Ostalo: _____

11. Što misliš, u kolikoj mjeri je obrazovanje važno za:

	JAKO VAŽNO	DONEKLE VAŽNO	NEVAŽNO
Sretan život	1	2	3
Zaraditi mnogo novca	1	2	3
Imati ugled u društvu	1	2	3
Razvoj sebe kao osobe	1	2	3
Budući razvoj države	1	2	3

12. Kada bi morao(la) birati između sljedećeg, što bi stavio(la) na prvo mjesto po važnosti u tvom životu, što na drugo, itd. do posljednjeg mjesta? Upiši rang (brojeve od 1 do 7) na crti uz ono što je predloženo.

- ___ Uspjeh u karijeri
- ___ Oženiti se (udati) i imati svoju djecu
- ___ Novac
- ___ Prijateljstvo
- ___ Dobra razonoda
- ___ Stalno zaposlenje
- ___ Zdravlje

13. Jesi li ti osoba koja:

1. Planira svoju budućnost, tj. postavlja sebi određene ciljeve
2. Ne misli mnogo o budućnosti
3. Ovisi, kako kada
4. Ne znam, teško mi je odrediti

14. U kojoj bi djelatnosti najradije radio(la), odnosno za koju bi se djelatnost najradije školovao(la)?

1. Poljoprivredi
2. Građevinarstvu
3. Industriji
4. Trgovini
5. Ugostiteljstvu i turizmu
6. Zanatstvu, uslužnim djelatnostima
7. Kulturi, školstvu

8. Zdravstvu
  9. Vojsci i policiji
  10. Državnim službama (mjesnim, općinskim, republičkim)
  11. Drugdje: _____
  12. Nisam o tome razmišljao(la)
- 15. U današnje vrijeme mnoge ljude zabrinjava da će ostati bez posla ili da neće moći naći posao. Što misliš, hoćeš li se moći zaposliti kada završiš školovanje?**
1. Sigurno ili gotovo sigurno hoću
  2. Vjerojatno hoću
  3. Najvjerojatnije neću imati posla
  4. Sigurno neću imati posla
- 16. Što bi učinio(la) ako nakon završetka školovanja ne bi mogao(la) odmah dobiti posao?**
1. Čekao(la) bih neko vrijeme dok se u mom mjestu ili regiji ne otvori radno mjesto u mojoj struci
  2. Tražio(la) bih bilo kakav posao u svom mjestu ili regiji dok se ne otvori radno mjesto u mojoj struci
  3. Tražio(la) bih posao bilo gdje u Hrvatskoj
  4. Tražio(la) bih posao u inozemstvu
  5. Nastavio(la) bih školovanje (studij, poslijediplomski studij) ili upisao(la) neki drugi studij
  6. Ne znam, za sada uopće ne mislim o tome
  7. Nešto drugo: _____
- 17. Što misliš, ako postoji mogućnost da budeš nezaposlen(na), što bi tome najvjerojatnije bio razlog (zакруži jedan ili više odgovora)?**
1. Ekonomska situacija u cijeloj zemlji
  2. Zanima me struka u kojoj se teško zaposliti
  3. Prevelika konkurencija, puno kvalificiranih mladih ljudi
  4. Ekonomska situacija u području gdje živim
  5. To što nemam dovoljno znanja i vještina za posao koji se traži
  6. To što nemam dobre veze
  7. Ne znam, ne mogu ocijeniti
  8. Nešto drugo: _____
- 18. Što misliš, jesu li prilike za zapošljavanje u tvojoj regiji općenito bolje, jednake ili lošije nego u drugim mjestima u Hrvatskoj?**
1. Bolje su
  2. Podjednake
  3. Lošije
  4. Ne znam, nisam siguran(na)
  5. Ostalo: _____

- 19. Procijeni kakvi će biti izgledi za zapošljavanje u tvojoj regiji u budućnosti?**
1. Bolji nego u drugim područjima Hrvatske
  2. Podjednaki
  3. Lošiji
  4. Ne znam, nisam siguran(na)
  5. Ostalo: _____
- 20. Promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj donijele su nove prilike za razvoj ali i probleme. Misliš li da je za ljude poput tebe više:**
1. Novih prilika
  2. Problema
  3. Ne znam
- 21. U današnje vrijeme ljudi sve više razmišljaju o tome da započnu vlastiti posao, tj. osnuju sami ili zajedno s drugim privatnicima vlastito poduzeće. Kakvi su u tom smislu tvoji planovi?**
1. Želio(la) bih se baviti privatnim poduzetništvom, tj. vodio(la) bih vlastiti ili obiteljski posao
  2. Želio(la) bih naći posao u nekom državnom poduzeću
  3. Želio(la) bih naći posao kod nekog privatnika ili u poduzeću koje je privatizirano
  4. Želio(la) bih naći posao u nekoj stranoj tvrtki koja ima predstavništvo u Hrvatskoj
  5. Nešto drugo: _____
- 22. Kada bi po završetku školovanja mogao(la) dobiti od države kredit i ostalu potporu za osnivanje vlastitog posla, kojom bi se djelatnošću želio(la) baviti:**
1. Poljoprivrednom proizvodnjom (ratarstvom)
  2. Vlastitom farmom (stočarstvom)
  3. Bavio(la) bih se zanatstvom/obrtom (Kojim? _____)
  4. Osnovao(la) bih manji proizvodni pogon (Koji? _____)
  5. Uslužnim djelatnostima (ugostiteljstvom/turizmom)
  6. Trgovinom
  7. Nečim drugim: _____
  8. Ne namjeravam se baviti poduzetništvom
  9. Ne znam, nisam o tome razmišljao(la)
- 23. Očekuješ li da ćeš se u životu oženiti/udati? (Iako sada možda nemaš jaka očekivanja u vezi s brakom, molimo te da ipak navedeš kako zamišljaš svoju budućnost.)**
1. Da, oženit ću se/udat ću se
  2. Neću se oženiti/udati

24. Ako se oženiš (udaš), koliko bi djece želio(la) imati?

0. Niti jedno	2. Dvoje	4. Četvoro
1. Jedno	3. Troje	5. Više od četvoro
		6. Ne znam

25. Navedi tri stvari koje bi želio(la) da tvoje dijete ima koje ti nisi mogao(la) imati:

1. _____
2. _____
3. _____

26. Što očekuješ, koliko će ti tvoja rodbina (članovi sadašnje šire obitelji ili buduća rodbina koju ćeš steći vjenčanjem) biti od pomoći u životu?

1. Bit će mi uvijek dostupni i gotovo nezamjenjivi
2. Bit će mi dostupni uvijek kad zatrebam savjet ili materijalnu pomoć
3. Moći ću na njih računati samo ako mi hitno zatreba neka materijalna pomoć, ali ne savjet i razumijevanje
4. Moći ću na njih računati samo kada mi zatreba savjet i razumijevanje, ali ne i materijalna pomoć
5. Bit će mi ni od kakve pomoći

27. Što misliš je li tvoja budućnost:

1. Ovisi uglavnom o tebi samome/samoj
2. Ovisi uglavnom o izvanjskim okolnostima na koje ne možeš puno utjecati

A sada te želimo pitati o nekim stvarima o kojima ljudi danas u svakom društvu razmišljaju.

1. Svaka država ima određenih problema u različitim društvenim područjima. Što misliš koji su najveći problemi s kojima se u današnje vrijeme Hrvatska suočava? Navedi pet najvažnijih problema:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

2. Od dolje navedenih problema označi križićem najvažnije probleme s kojima se ti ili tvoja obitelj suočavate u području u kojem živite?

Nedostatak novca, siromaštvo
Zdravstveni problemi
Poremećeni odnosi u obitelji
Loši odnosi s vršnjacima u školi
Slab školski uspjeh
Nepovoljne stambene prilike
Loši odnosi sa susjedima
Neodgovarajući uvjeti života za mlade
Nedovoljno uvažavanje problema mladih
Nedostatak kulturnih sadržaja
Nedostatak sadržaja za zabavu
Nedostatak odgovarajućih obrazovnih ustanova
Nedostatak objekata ili sadržaja za rekreaciju
Neuređen okoliš gdje živim
Nepristupačnost područja, slaba prometna povezanost
Loše trgovinske usluge (opremljenost i raznovrsnost trgovina)
Slabe poštanske usluge
Ugrožena osobna sigurnost (opasnost od mina, oružja i sl.)
Nedovoljna zastupljenost problema mladih u sredstvima informiranja
Slaba informiranost o oblicima pomoći koja se pruža povratnicima
Pomanjkanje radnih mjesta, posla
Slaba organizacija lokalnih vlasti
Nedovoljno razumijevanje lokalnih potreba i problema od strane republičkih vlasti
Problemi s mještanima druge narodnosti
Slabe mogućnosti zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta
Nedovoljna obnova stambenih objekata
Nedovoljna obnova gospodarskih objekata
Nešto drugo:

---

3. Zaokruži jedan od odgovora koji najbolje opisuje tvoje mišljenje o tome koliko Vlada Republike Hrvatske čini za povratnike:

1. Vlada u okviru svojih materijalnih mogućnosti čini dovoljno
2. Vlada bi trebala izdvajati veća sredstva za pomoć povratnicima
3. Povratnike treba tretirati jednako kao i sve ostale građane i ne trebaju im posebne povlastice
4. Ne znam, nisam siguran(na)
5. Ostalo: _____

4. Dolje su navedena neka od važnih područja društvenog djelovanja od kojih se ni jedno ne može riješiti lako ili bez troška. Uz svako od njih navedi misliš li da vlada troši previše za to područje, premalo ili dovoljno, onoliko koliko treba.

1. Previše	4. Malo
2. Mnogo	5. Premalo
3. Otprilike onoliko koliko treba	6. Ne znam

Poboljšanje cesta i putova	1	2	3	4	5	6
Vojska, naoružanje i obrana	1	2	3	4	5	6
Poboljšanje i unapređivanje školskog sustava	1	2	3	4	5	6
Unapređivanje zaštite okoliša	1	2	3	4	5	6
Znanstvena istraživanja i nove tehnologije	1	2	3	4	5	6
Mirovine i rješavanje problema umirovljenika	1	2	3	4	5	6
Kultura i umjetnost	1	2	3	4	5	6
Pružanje pomoći nezaposlenima	1	2	3	4	5	6
Bolnice i druge zdravstvene usluge	1	2	3	4	5	6
Suzbijanje zlouporabe droga	1	2	3	4	5	6
Suzbijanje kriminala	1	2	3	4	5	6

5. Jesi li ti ili netko od tvoje obitelji tko ovdje živi ikada kontaktirao nekog od predstavnika mjesne vlasti zbog problema vezanih uz život u tvom mjestu?

1. Da
2. Ne
3. Ne znam, nisam siguran(na)

6. Što misliš, koliko bi ti općinska služba bila spremna pomoći u takvom slučaju?

1. Mislim da bi me odmah saslušali i pokušali mi izići u susret
2. Mislim da bi me saslušali, ali ne bi ništa napravili
3. Mislim da me najvjerojatnije ne bi ni primili
4. Nešto drugo: _____

7. Jesi li ikada surađivao(la) ili radio(la) zajedno s nekim u tvom mjestu na rješavanju problema koji postoje u tvojoj zajednici ili si sudjelovao(la) u nekoj dobrovoljnoj aktivnosti?

1. Nikada
2. Jednom
3. Dva puta
4. Tri puta
5. Četiri ili više puta

8. Kada bi znao(la) “kako” i “gdje” i imao(la) za to priliku, bi li se angažirao(la) da svojim radom ili znanjem učiniš nešto za opće dobro (za dobro svih koji tu žive)?

1. Sigurno bih se angažirao(la)
2. Najvjerojatnije bih se angažirao(la)
3. Nisam siguran(na)
4. Vjerojatno se ne bih angažirao(la)
5. Sigurno se ne bih angažirao(la)

9. Svako društvo smatra da je važno da mlađi članovi društva usvoje određena pravila ponašanja i uvjerenja. Dolje je navedeno što društvo obično očekuje od mladih. U kojoj mjeri se slažeš s dolje navedenim tvrdnjama?

-
1. Slažem se
  2. Djelomično se slažem
  3. Ne slažem se
-

Uloga mladih u društvu bi trebala biti da:

Pomognu izgradnju novog društva i dovedu ga na stazu napretka	1	2	3
Žrtvuju se za sigurnost i zaštitu svoje domovine	1	2	3
Suprotstave se i bore protiv društvenog zla i nepravde	1	2	3
Održe tradiciju u društvu	1	2	3
Služe društvu, daju svoj doprinos za dobrobit svih	1	2	3
Postignu visoku naobrazbu i profesionalno se osposobe za napredak društva	1	2	3
Postanu odgovorni i disciplinirani građani	1	2	3
Razviju osobne kvalitete: iskrenost, poštenje, dobro ponašanje, sposobnost za naporan rad	1	2	3

---

10. Koliko se slažeš s dolje navedenim tvrdnjama o tome što doprinosi neodgovarajućem položaju mladih?

-
1. Slažem se
  2. Djelomično se slažem
  3. Ne slažem se
-

Pretjerani roditeljski autoritet	1	2	3
Nedostatak razumijevanja u društvu za mlade	1	2	3
Slabe mogućnosti da mladi izraze svoje potrebe i mišljenja	1	2	3
Tradicionalan stav onih koji odlučuju prema mladima	1	2	3
Neodgovarajući sustav obrazovanja	1	2	3
Nedovoljna motivacija i slaba angažiranost mladih	1	2	3
Nejednake mogućnosti za bogate i siromašne	1	2	3
Nedostatak spolnog odgoja i odgoja za obitelj	1	2	3

Tradicionalni stavovi u društvu prema ženama	1	2	3
Nedostatak uzora, učenja moralnim vrednotama	1	2	3
Male mogućnosti za umjetničko i kreativno izražavanje	1	2	3
Strah mladih od javne kritike i društvenog neodobravanja	1	2	3
Preveliki zahtjevi prema mladima kojih se odrasli ne pridržavaju	1	2	3
Prijevare i podmićivanje u društvu, napredovanje uz pomoć veza	1	2	3
Nedostatak savjetovanja u emocionalnim krizama	1	2	3
Utjecaj loših uzora u jeftinim filmovima i literaturi	1	2	3
Nešto drugo:	1	2	3

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Pitanje 10.
(nastavak)

11. Neki ljudi često razmišljaju o tome što se događa u politici i društvu, dok druge to ne zanima. Koliko tebe takve stvari zanimaju?

1. Puno
2. Donekle
3. Malo
4. Uopće me ne zanimaju

12. Koliko često čitaš novinske članke o politici?

1. Često
2. Ponekad
3. Rijetko
4. Nikada

13. Koliko često gledaš vijesti na televiziji ili ih slušaš na radiju?

1. Često
2. Ponekad
3. Rijetko
4. Nikada

14. Razgovaraš li o društvenim i političkim problemima sa sljedećim osobama?

1. Često
2. Ponekad
3. Rijetko
4. Nikad

1. S ocem	1	2	3	4
2. S majkom	1	2	3	4
3. S nastavnicima	1	2	3	4
4. S prijateljima	1	2	3	4

15. Kad razmišljaš o važnim političkim pitanjima danas u Hrvatskoj, što misliš, koliko dobro razumiješ što se događa?

1. Jako dobro
2. Prilično dobro
3. Ne baš dobro
4. Uopće ne razumijem

16. Usporedi sada Hrvatsku s drugim zemljama u svijetu. U usporedbi s drugim zemljama, koliko je Hrvatska dobra u sljedećim područjima?

-
1. Najbolja od svih
  2. Bolja od većine zemalja
  3. Prosječna, kao i ostale zemlje
  4. Ne tako dobra kao i ostale zemlje
  5. Puno lošija od ostalih zemalja
-

Mogućnosti za obrazovanje	1	2	3	4	5
Ljubaznost ljudi	1	2	3	4	5
Sport	1	2	3	4	5
Ljepota gradova	1	2	3	4	5
Razvijenost demokracije	1	2	3	4	5
Književnost i umjetnost	1	2	3	4	5
Popularna glazba	1	2	3	4	5
Standard života ljudi	1	2	3	4	5
Znanost i tehnologija	1	2	3	4	5
Nenasilje u društvu	1	2	3	4	5

Na kraju te molimo da odgovoriš na pitanja o tome što radiš, što misliš ili kako se osjećaš.

1. Koja od ovih rečenica bolje opisuje tvoje slobodno vrijeme?

1. Uvijek organiziram svoje slobodno vrijeme
2. U slobodno vrijeme radim ono što mi određenog trenutka padne na pamet

2. Koliko općenito osjećaš da imaš slobodnog vremena?

1. Imam malo slobodnog vremena i gotovo se uvijek osjećam u žurbi
2. Imam malo slobodnog vremena, ali samo ponekad osjećam da sam u žurbi
3. Imam sasvim dovoljno slobodnog vremena
4. Imam i više nego dovoljno slobodnog vremena tako da se ponekad dosađujem
5. Imam i više nego dovoljno slobodnog vremena i gotovo uvijek se dosađujem

3. Od svih stvari koje činiš u slobodno vrijeme, što ti pridonosi najvećem zadovoljstvu?

---

4. Ima li nešto što bi želio(la) raditi u svoje slobodno vrijeme ili za vrijeme praznika, što sada zbog određenih razloga ne možeš raditi?

Zbog čega se ne možeš time baviti u slobodno vrijeme? Koji je glavni razlog?

---

5. Postoji li u tvojoj školi, u mjestu u kojem živiš ili u crkvi neki klub učenika, učenička grupa ili program za mlade u okviru kojeg se organiziraju aktivnosti mladih u slobodno vrijeme? (npr. sportske aktivnosti, tečajevi stranih jezika, tehničke kulture, zbor, likovne radionice i sl.) Jesi li ti član neke od tih grupa (aktivnosti)?
1. Ne
  2. Da. Navedi sve kojih si član:
    1. _____
    2. _____
    3. _____
    4. _____
6. Koliko si općenito zadovoljan(na) time kako provodiš svoje slobodno vrijeme?
1. Jako sam zadovoljan(na)
  2. Prilično sam zadovoljan(na)
  3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
  4. Prilično sam nezadovoljan(na)
  5. Jako sam nezadovoljan (na)
7. Imaš li nekih posebnih zdravstvenih problema?
1. Da
  2. Ne
8. Ako imaš nekih problema, koliko ti oni smetaju u svakidašnjem životu?
1. Zdravstveni problemi sprečavaju me da radim neke stvari koje bih inače želio(la) raditi
  2. Iako imam nekih zdravstvenih problema, mogu raditi sve što želim
  3. Nemam posebnih zdravstvenih problema
9. Općenito uzevši, koliko si zadovoljan(na) svojim zdravljem?
1. Jako sam zadovoljan(na)
  2. Prilično sam zadovoljan(na)
  3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)
  4. Prilično sam nezadovoljan(na)
  5. Jako sam nezadovoljan(na)

10. Koliko se često osjećaš potišteno ili tužno?

1. Često 2. Ponekad 3. Rijetko 4. Nikad

11. Koliko se često osjećaš sretno i zadovoljno?

1. Često 2. Ponekad 3. Rijetko 4. Nikad

12. Ima li bilo što u tvom životu ovih dana zbog čega se osjećaš uplašeno ili zabrinuto?

1. Ne

2. Da Što te plaši ili brine? _____

13. Kada razmišljaš o tome što si do sada učinio(la) u životu, misliš li da si dobro radio(la) ili ne?

1. Jako dobro

2. Prilično dobro

3. Ne baš dobro

4. Loše

5. Ne znam

14. Uzimajući sve u obzir, koliko si općenito zadovoljan(na) sobom kao osobom?

1. Jako sam zadovoljan(na)

2. Prilično sam zadovoljan(na)

3. Niti sam zadovoljan(na), niti nezadovoljan(na)

4. Prilično sam nezadovoljan(na)

5. Jako sam nezadovoljan(na)

15. Jesi li u svom dosadašnjem životu imao(la) dovoljno dobrih prilika da napraviš najbolje što možeš?

1. Imao(la) sam dovoljno dobrih prilika

2. Nisam imao(la) dovoljno dobrih prilika

Zbog čega nisi imao(la) dovoljno dobrih prilika?

16. Do sada smo te pitali o različitim područjima tvog života i o tvojim iskustvima. Sada te pitamo da kratko razmisliš o svim tim stvarima i upišeš svoje konačne procjene. Ovaj put koristi ljestvicu od 0 do 100 gdje 100 znači da je nešto za tebe izvrsno, najbolje što može biti, a 0 da je očajno, najgore što možeš zamisliti.

Molimo te, odredi gdje bi na takvoj ljestvici stavio svaku od dolje navedenih stvari. Kao svoj odgovor upiši u svakoj crti jedan od dolje ponuđenih brojeva na skali od 0 do 100

100 izvrsno, najbolje što se može očekivati

90

80

- 70
- 60
- 50 niti dobro niti loše**
- 40
- 30
- 20
- 10
- 0 očajno, najgore što se može zamisliti**

BROJ

Prvo, gdje bi stavio(la) mjesto u kojem živiš?
Gdje bi stavio(la) svoje susjedstvo?
Tvoju kuću/stan?
Što bi rekao(la) za život u Hrvatskoj danas?
Što bi rekao(la) za svoju školu i obrazovanje?
Kako provodiš svoje slobodno vrijeme?
Što misliš o svom zdravlju?
Tvoj životni standard?
Tvoji prijatelji?
Odnosi u obitelji?
A što je s tobom kao osobom?
Konačno, gdje bi smjestio(la) čitav svoj život?

---

*NA KRAJU TE MOLIMO DA NAVEDIŠ JOŠ NEKOLIKO
PODATAKA O SEBI OSOBNO.*

- 1. Koji je tvoj spol?**
  1. Muški
  2. Ženski
- 2. Koliko imaš godina?**

_____ godina
- 3. Koje si narodnosti?**
  1. Hrvat
  2. Srbin
  3. Musliman
  4. Ostalo: _____
- 4. Što si po vjeroispovijesti?**
  1. Katolik
  2. Pravoslavac
  3. Musliman
  4. Ateist
  5. Ostalo: _____
- 5. U koji razred ideš?**
  1. Treći
  2. Četvrti

6. U koju školu ili odjeljenje ideš?

1. Gimnaziju
2. Trogodišnju stručnu školu. Koji smjer?

---

3. Četverogodišnju stručnu školu. Koji smjer?

---

7. U kojem mjestu pohađaš školu?

---

8. Opći uspjeh na kraju prošle godine:

1. Nedovoljan	4. Vrlo dobar
2. Dovoljan	5. Odličan
3. Dobar	

KRAJ !!!

HVALA ŠTO SI NAM SVOJOM SURADNJOM POMO-
GAO(LA) U PROVOĐENJU OVOG ISPITIVANJA

PITANJA ZA INTERVJU SA STRUČNJACIMA

---

1. Zanima nas što se sve poduzima i što bi valjalo poduzeti u području u kojem živite kako bi se poboljšala kvaliteta života mladih ljudi. **Poznajete li bilo kakve programe*, akcije ili aktivnosti u Vašem mjestu kojima je primarna svrha rad s mladima i obiteljima?**

(*Misli se na programe u različitim društvenim sektorima - zdravstvu, školstvu, zapošljavanju i područjima života mladih - rad s obiteljima, roditeljima, psihološko savjetovanje, provođenje slobodnog vremena, izvanškolske aktivnosti, radionice i sl.)

- a) **Tko je nositelj programa** (županijske ili općinske službe, škola, crkva, nevladina organizacija i sl.)?
- b) Posebno nas zanima ima li kakav **program koji se jako uspješno provodi**, koji je pokazao dobre rezultate i **koji može poslužiti kao model rada s mladima u drugim područjima.**

2. **Postoje li u školi organizirane izvannastavne aktivnosti?** Ako postoje, koje su to i koliko je učenika obuhvaćeno takvim programima?

Koje su prednosti i poteškoće takvog rada?

3. **Koji su najveći problemi mladih u području u kojem žive?**

Što općenito treba poduzeti da bi život mladih bio kvalitetniji? Što je prioritet, uzimajući u obzir ograničena sredstva?

4. **Koji bi se konkretni programi ili aktivnosti mogli organizirati** ili predložiti koji bi imali određenog utjecaja, a ne bi bili gubljenje vremena i sredstava? Naravno da se svi problemi ne mogu riješiti, ali negdje treba započeti. To mogu biti mali programi ograničenog sadržaja u planiranom vremenskom razdoblju koji često znaju biti jako efikasni.
5. **Tko bi mogao biti nositelj takvog programa ili aktivnosti?**

Želite li na kraju još nešto dodati?

SAŽETAK

U područjima koja su najviše stradala u ratu, uz materijalnu obnovu koja je nužan preduvjet za minimalnu kvalitetu života, sve više se javlja potreba za revitalizacijom cjelokupnog društvenog života na razini lokalnih zajednica. U tim područjima posebice je osjetljiv položaj mladih ljudi koji se pripremaju za daljnje školovanje, zapošljavanje i obiteljski život. Da bi se uopće moglo djelovati u cilju poboljšanja kvalitete života mladih potrebno je bolje poznavati njihovu sveukupnu životnu situaciju, potrebe, aspiracije i procjene mogućnosti ostvarenja svojih očekivanja u različitim područjima života. S tim ciljem provedeno je istraživanje kvalitete života srednjoškolaca koji žive na području posebne državne skrbi Republike Hrvatske. Pri planiranju istraživanja nastojalo se, u skladu s tzv. razvojnim pristupom mladima, procijeniti potrebe, snage i resurse u različitim lokalnim zajednicama i u skladu s time razraditi preporuke za razvitak i jačanje zajednica u kojima će mladi ljudi biti aktivni sudionici razvojnih inicijativa i doprinisati dobrobiti zajednice.

Istraživanje je provedeno 1999. godine na reprezentativnom uzorku od 1.106 učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola koje se nalaze u sljedećim mjestima na području posebne državne skrbi: Beli Manastir, Benkovac, Drniš, Glina, Hrvatska Kostajnica, Ilok, Knin, Korenica, Obrovac, Pakrac, Petrinja, Slunj, Topusko i Vukovar. Za potrebe anketnog istraživanja izrađen je opširan upitnik o kvaliteti života mladih koji sadrži sljedeće skupine varijabli: sociodemografska i obiteljska struktura, ocjena životnog standarda, kvaliteta stanovanja i socijalnih odnosa, uvjeti života u mjestu stanovanja, planiranje budućnosti i profesionalne aspiracije, socijalni stavovi i ocjena društvenog položaja mladih, društveni angažman te aktivnosti u slobodnom vremenu. Detaljniju sliku života mladih na područjima koja su stradala u ratu pruža dodatno istraživanje kvalitativnog tipa u kojem je sudjelovalo 306 srednjoškolaca. Učenici su pisali eseje na postavljena pitanja/teme

o tome kako mladi vide život u svom mjestu, kakvi su im planovi za budućnost te što bi trebalo poduzeti u njihovom mjestu kako bi se poboljšali uvjeti života za mlade ljude. Obrada podataka ovog dijela istraživanja uključila je analizu sadržaja eseja, pri čemu su napravljene rang liste koje pokazuju koliko su određeni stavovi i mišljenja rašireni među učenicima i koji odgovori u nizu svih odgovora imaju veću važnost. Konačno, intervjuirani su i stručnjaci zaposleni u školama u kojima se provodilo istraživanje koji su identificirali najvažnije probleme mladih u njihovom području, ocijenili dostupnost programa za mlade i mogućnosti za provođenje izvannastavnih aktivnosti, te predložili aktivnosti koje bi valjalo poduzeti za poboljšanje kvalitete života mladih u njihovoj lokalnoj zajednici. Primjena različitih metoda ocjene kvalitete života, kao i podaci prikupljeni iz različitih izvora, dali su sukladne rezultate, što dodatno potvrđuje valjanost glavnih nalaza ovog istraživanja.

Mladima na područjima posebne državne skrbi, za razliku od njihovih vršnjaka u ostalim dijelovima Hrvatske, svojstveno je to što su tijekom ratnih i poslijeratnih godina imali teža iskustva i uvjete života. Već i osnovni sociodemografski pokazatelji ukazuju na te činjenice. Prosječna dob mladih u ovom uzorku je 17 i pol godina. Kada je započeo rat ispitanici su, dakle, imali između 9 i 10 godina. Dvije trećine anketiranih učenika tijekom rata bilo je duže u progonstvu ili u izbjeglištvu, u prosjeku četiri godine. Među njima je više od četvrtine mladih koji se nisu mogli vratili u mjesto svog stalnog boravka, nego su se naselili na druga područja.

Za većinu mladih brige o materijalnom standardu obitelji i osjećaj nesigurnosti koji iz toga proizlazi dio su njihove svakodnevnice. Podaci, općenito, ukazuju na nizak materijalni standard obitelji, koji se najvećim dijelom može pripisati posljedicama rata dominantnim na području posebne državne skrbi. Približno tri četvrtine mladih ocjenjuje životni standard svoje obitelji gorim nego prije rata, a u usporedbi s razdobljem prije rata, udio stalno zaposlenih roditelja sada je reduciran na polovicu. Uvjeti života u sadašnjim stambenim objektima za većinu su mladih, uglavnom, zadovoljavajući, iako približno jedna petina obitelji nema riješeno stambeno pitanje jer se nalaze u stanu ili kući ustupljenoj na korištenje. Mladi su znatno više nezadovoljni slabom tehničkom infrastrukturom u mjestima gdje žive, te zapuštenim i neuređenim naseljima i javnim površinama.

Učenici koji pohađaju srednje škole u različitim gradovima i naseljima na području posebne državne skrbi nema-

ju jednake mogućnosti za nastavak školovanja nakon osmogodišnje škole. U nekim mjestima uopće nema gimnazija, a u nekim područjima nije niti ponuđen veći raspon stručnih usmjerenja koji bi mladima omogućio bolje planiranje budućnosti u smislu izbora zvanja i mogućnosti zapošljavanja. Mogućnosti za nastavak školovanja nakon srednje škole još su više ograničene, što će sigurno utjecati na povećanu prostornu mobilnost mladih. Svaki drugi učenik u ovom uzorku namjerava studirati po završetku srednje škole, ali je među njima najviše onih koji očekuju da, zbog slabih financijskih mogućnosti, neće moći ostvariti svoje obrazovne aspiracije. Nešto više od jedne trećine anketiranih učenika smatra da se neće moći zaposliti po završetku školovanja, a kao glavni razlog njihove eventualne nezaposlenosti navode slabu ekonomsku situaciju u državi. Mladi također uglavnom ocjenjuju da su u njihovoj regiji prilike za zapošljavanje slabije nego li u ostalim dijelovima Hrvatske, a ne očekuju bolju situaciju ni u budućnosti. Učenicima bi, ponajprije, valjalo ponuditi više mogućnosti izbora tipa škole i stručnih usmjerenja, a u područjima gdje je veći broj mladih ljudi, potrebno je otvoriti i područne odjele ustanova visoke naobrazbe. Stipendijama bi se moglo potaknuti određen broj mladih da se školuju za zvanja koja će više pridonijeti gospodarskom razvitku njihovog kraja. Tijekom srednje škole valja također više raditi s mladima na profesionalnom informiranju i orijentaciji, te ih upoznati s mogućnostima gospodarskog razvitka njihovog područja. Mladima je potrebno omogućiti rano stjecanje radnih iskustava i radne etike, radom tijekom ljeta, povremenom praksom ili dobrovoljnim radom u zajednici. Oni također predlažu otvaranje đачkih servisa kako bi povremeno mogli zaraditi za džeparac.

Više od polovice učenika ocjenjuje svoje mjesto uglavnom ili sasvim neprivlačnim za život mladih. Na područjima koja su doživjela najveća ratna stradanja, posljedica kojih je i znatno izmijenjena struktura stanovništva, osjećaj (ne)sigurnosti ključni je aspekt kvalitete življenja. Približno jedna trećina učenika drži da u mjestu u kojem žive nije sigurno šetati noću. Osjećaju nesigurnosti u ovom slučaju pridonosi strah da je njihovo mjesto zbog posljedica rata izloženo većem nasilju i anarhiji koja pogoduje pojavi raznih oblika kriminalnih djelatnosti. Uz to, nesigurnost zbog mogućih sukoba na nacionalnoj osnovi javlja se onda kada se susreću pripadnici sukobljenih strana u ratu, koji sada žive u istom mjestu. Kako su socijalne mreže koje su postojale prije rata narušene, kod dijela ispitanika javlja se strah od nepoznatih ljudi koji se doseljavaju i dolaze na njihova područja.

Različita ratna iskustva znatno utječu na stavove i ponašanja mladih. Iz nesigurnosti i anksioznosti zbog teških uvjeta življenja često proizlazi i sklonost lakom etiketiranju ljudi u svojoj okolini i određena netrpeljivost prema doseljenicima. Neke skupine mladih ljudi nisu se još uvijek vratile u svoj zavičaj pa su izgubile osjećaj pripadnosti ili vezanosti za bilo koji kraj; ali se, zato, žele što bolje uklopiti u sredinu gdje se nalaze i živjeti što kvalitetnije. S druge strane, oni koji se osjećaju starosjediteljima u svom mjestu drže da doseljenici ne vole njihovo mjesto kao oni; u uvjetima opće frustracije javlja se i manja tolerancija na kulturalne različitosti. Na područjima gdje žive mladi različitih nacionalnosti, napose u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, odnošajne mreže oblikuju se unutar iste etničke skupine; zbog imaginarne/stvarne opasnosti od provokacija i eventualnih sukoba izbjegavaju se mjesta gdje se pretežito skupljaju ljudi druge nacionalnosti. Na ovom području trebat će dosta vremena i rada kako bi se promijenili politički stavovi odraslih, a time i mladih. Podaci pokazuju da bi s učenicima koji se nalaze u reintegriranim područjima valjalo što više raditi na uspostavi povjerenja, jačanju tolerancije i nenasilnom rješavanju sukoba. Posljedice rata očituju se i u promijenjenim međuljudskim odnosima, pomanjkanju nade i prevladavajućoj apatiji. Mladi drže da su se ljudi promijenili, postali sebičniji i previše okupirani vlastitim brigama te pokazuju manje ljubavi i solidarnosti prema drugima. Stoga ističu potrebu za većom psihosocijalnom potporom mladima i njihovima obiteljima.

Najviše anketiranih kao nedostatke mjesta za život mladih spominje manjak različitih životnih olakšica, napose manjak društvene infrastrukture (manjak mjesta za izlaske, slaba ponuda kulturnih ili sportskih događaja, itd.). Upozorujući na taj manjak anketirani, nerijetko, tvrde kako ih se (aktivno) "gura na ulicu". Brojna je i skupina anketiranih koji ističu opće siromaštvo koje jednako pogada i opće lokalne prilike i obiteljske prilike anketiranih. Na toj se podlozi ustaljuje čvrsto većinsko iskustvo da u lokalnim okvirima života na području posebne državne skrbi nije moguće oblikovati pouzdanu životnu perspektivu. Takvim pokušajima na putu su brojne zapreke s kojima se lokalno stanovništvo suočava samo, bez ozbiljnije potpore "izvana". Stoga je, drže, posve racionalno zapreke izbjeci/ukloniti – iseljavanjem.

Više od trećine mladih željelo bi se preseliti u koje drugo mjesto u Republici Hrvatskoj. Nezadovoljstvo životom u Hrvatskoj znatno je veće nego li nezadovoljstvo životom u mjestu stanovanja. Polovica anketiranih navodi

da bi se, ako bi im se za to ukazala prilika, zbog studija ili posla preselili u drugu državu. Među anketiranimi uvjerljiva su manjina oni koji autonomno/slobodno odabiru mjesto gdje žive za buduće prebivalište. Brojniji su, naprotiv, oni koji istu odluku donose kao posljedicu raznorodnih obveza ili ovisnosti. Drukčije rečeno, u kolektivnom iskustvu anketiranih nadmoćan je stav: otići znači napredovati. Osnovni emigracijski pokretač mladih nije samo slab životni standard, nego opća letargija, bezidejnost, pomankanje snage da se nešto promijeni te osjećaj da im je život prazan u lokalnom okviru gdje žive. Budući da je realno očekivati da će trebati vremena za gospodarski razvoj i obnovu ovih područja, da bi se mlade zadržalo u njihovim mjestima nužno je intervenirati u smislu poboljšanja nematerijalne kvalitete života što ne zahtijeva veća materijalna sredstva. U takvom projektu bilo bi poželjno ostvariti suradnju državnih tijela i postojećih sustava službi s nevladinim i humanitarnim udrugama i udrugama mladih. Podaci ukazuju na to da je stvarni teret brige o slobodnom vremenu mladih i posao na organiziranju izvanškolskih aktivnosti uglavnom prebačen na škole. Škole, pak, imaju niz poteškoća u održavanju nastave na kvalitetnoj razini, što je njihova primarna djelatnost; za izvannastavne aktivnosti nemaju dovoljno ni kadrovske, ni materijalne ni moralne potpore. Učenici i nastavnici također upozoravaju da slabe prometne veze i skup prijevoz otežavaju organiziranje bilo kakvih izvannastavnih aktivnosti za učenike sa sela, a mladima ograničavaju i mogućnosti druženja i izlaska sa svojim vršnjacima.

Analiza sadržaja eseja mladih o prednostima i nedostacima života u njihovom mjestu, te namjerama odlaska ili ostanka u području gdje žive pokazala je slične rezultate. Tipologija uočenih prednosti mjesta stanovanja u iskustvu anketiranih posve je skromna i svodljiva na sliku prirodno zdrava i zavičajno nekonfliktna mjesta, a takve prednosti nisu dostatni poticaji za odvratanje od emigracijskih namjera. Ovaj nalaz sukladan je višekratno zabilježenim nalazima i u urbanologijskim i ekologijskim istraživanjima u Hrvatskoj. I u njima upitani, na mjesto najvažnijeg obilježja i prednosti mjesta gdje žive, upisuju prirodne vrijednosti. Promotri li se isti iskaz negativno, dobiva se poruka mladih kako je, po njihovoj ocjeni, najveća prednost mjesta gdje žive okolnost koju društvo i poredak nisu oblikovali; ako pak i jesu u oblikovanju sudjelovali, uloga im je u procesu rubna.

Mladi ljudi koji su sudjelovali u ovom istraživanju pokazuju zrelost i odgovornost s obzirom na svoju društvenu ulogu. Oni se gotovo potpuno slažu s time da se

od mladih u društvu očekuje da razviju svoje osobne kvalitete, postanu dobri građani, pomognu razvoju društva, postignu visoku naobrazbu i suprotstave se zlu i nepravdi u društvu. Međutim, kao najvažnije razloge neodgovarajućeg položaja mladih u društvu ističu: slabe mogućnosti da mladi izraze svoje potrebe i mišljenja, nedostatak razumijevanja za mlade i nejednake mogućnosti za bogate i siromašne. Razmišljanja učenika o njihovoj budućnosti prilično su zrela; najvažnije im je ostvariti ono što je nužno za normalan život – završiti školu, nastojati biti dobar stručnjak u svom zvanju, zaposliti se i imati svoju obitelj. Zabrinjavajuće je što mnogi nisu sigurni da će to moći i ostvariti pa, iako imaju tek 16–18 godina, sebe smatraju izgubljenom generacijom; ipak nadaju se da će barem njihovoj djeci biti bolje. Podatak da se svaki četvrti učenik u ovom uzorku često osjeća potišteno ili tužno te da više od trećine učenika smatra da njihova budućnost uglavnom ovisi o izvanjskim okolnostima na koje ne mogu puno utjecati ukazuje na hitnu potrebu za pružanje psihosocijalne potpore mladima i za aktivniji rad s mladima kako bi ih se osposobilo da “vlastitu sudbinu preuzmu u svoje ruke”.

Po mišljenju mladih, nezaposlenost je najveći problem u državi. Više od polovice anketiranih također navodi razne gospodarske probleme, a tome se može pribrojiti i nizak životni standard i financijska kriza koje navodi približno trećina mladih. Često se navode i problemi vezani uz kriminal, bezakonje i razne oblike socijalne patologije. Međutim, podaci pokazuju da ispitani učenici uglavnom ne pokazuju velik interes za političke i društvene događaje, dijelom i stoga što nemaju povjerenja u institucije vlasti. Znatno je veći njihov interes za angažman na poslovima za opće dobro. Nagoviješteni potencijal i želju mladih ljudi u svakom slučaju valjalo bi usmjeriti u slične aktivnosti. U tu svrhu potrebna je obnova cijele lokalne zajednice izgrađivanjem mreža različitih građanskih udruga i organizacija kojima je zajednički cilj skrb za kakvoću života u njihovom mjestu i za njegovu stabilnu perspektivu. Da bi se u razrušenim zajednicama obnovio život nije dovoljna samo potpora izvana, već inicijative moraju krenuti i od samih stanovnika u lokalnim zajednicama.

U skupini iskustava koja su dobila najveće ocjene na ljestvici zadovoljstva različitim životnim područjima su osobna područja života: odnosi u obitelji, zdravlje, odnosi s prijateljima i zadovoljstvo sobom. Učenici su, također, uglavnom zadovoljni svojim životom, kućom ili stanom u kojem žive te načinom kako provode slobodno vrijeme. Odgovori pokazuju da mlade ljude najviše brine slaba gospodarska situacija u državi i niz problema uzrokovanih

ratnim i poslijeratnim okolnostima. Stoga oni jedino “život u Hrvatskoj danas” upisuju u zonu nezadovoljstva. Područja koja su ocijenjena više neutralno su: mjesto stalnog boravka, susjedstvo, životni standard te škola i naobrazba. Dobivena razdioba implicitno nudi pravilo: koliko je predmet ocjenjivanja udaljeniji od osobne (privatne i obiteljske) zone toliko mu je i ocjena kakvoće niža. Skup uvjeta života ovisan o državi i javnim sudionicima u Hrvatskoj ne doživljava se kao jamac uspješna razvitka društva i pravedne razdiobe dobara. Takav životni okvir pogoduje stvaranju nepovjerenja u razvojne namjere i sposobnosti sudionika podrijetlom s razina iznad individualne i obiteljske. Navedeni tip odnošajne mreže svojstven je ponašanju “tipičnih” perifernih aktera.

Izneseni podaci ukazuju i na jedan posebni skup pitanja i teškoća. Po srijedi su rizici i teškoće kojima je korišten u procesima ciničnog hlađenja moralne osjetljivosti i, s njima svezanim, procesima unutrašnjeg iscrpljivanja sposobnosti lokalnih zajednica za ulogu središnjeg jamca životne poželjnosti matičnih im područja. Područje posebne državne skrbi, ne računaju li se manji, prije bogatiji dijelovi, tradicionalno je područje hrvatske razvojne periferije. To znači da su razvojni procesi usporeni samim time što se radi o području sa slabijim općim gospodarskim ili demografskim pokazateljima. Uz to, proces konstituiranja glavnih sudionika promjena i inicijativa izravno je svezan s tradicijom razvojnih i životnih neuspjeha. U takvu okviru uspostava povjerenja u lokalnu zajednicu, u ulozi jamca kolektivnih životnih mogućnosti, uglavnom je osuđena na neuspjeh. Na podlozi akumulacije lokalnih neuspjeha niza inicijativa za poboljšanje uvjeta života nude se ili posve neprimjerene zamisli ili, pak, zamisli koje jedva probijaju granice uređenih rituala. Ukupni je učinak spomenutih pokušaja, po pravilu, povlačenje članova lokalne zajednice u “zaštićeni” krug priručnog fatalizma, gdje su pasivnost i ovisnost na vrhu popisa najvažnijih osobina. Na toj se podlozi oblikuju demoralizirane lokalne zajednice koje nisu sposobne jasno definirati ni glavne zapreke, a još manje odrediti i aktivne oblike njihova uklanjanja.

Autonoman pojedinac nužan je u procesu uspostave razvojnog i životnog autoriteta zajednice. Nerijetko dominira stav kako poticaji mladih na individualizaciju nužno znače i podcjenjivanje zajednice, tradicije i solidarnosti. Brojni radovi u (post)modernom ključu, ukazujući na činjenicu da su suvremena građanska društva, za pravo, postsekularna društva, - što, između ostaloga, znači i društva u kojima je obnova likova zajednice nužna u oblikovanju prihvatljive/poželjne zbilje - nagovješćuju i da je primjere-

no vrednovanje zbilje suvremenih društava zamršenije nego što sugeriraju uvriježene sheme. Za svrhe naše analize važno je upozoriti da u društvu gdje je nepovratno narušen životni i razvojni autoritet zajednice, a time i oblici ponašanja kakvi su solidarnost, odgovornost, i srodni, nije moguće uspostaviti ni pouzdanu osnovu individualne perspektive. Sukladno tomu, revitalizacija zajednice i životna individualizacija (mladih) dva su komplementarna obraza – istog procesa.

Ponuđeni prijedlozi mladih za poboljšanje njihove kvalitete života, a i generalni način govora pisaca eseja, ukazuje, na nekoliko korisnih uvida. Ponajprije, mladi se na područjima posebne državne skrbi ne konstituiraju kao socijalni sudionik na egotističkoj podlozi, već je očita njihova težnja da promjena životnog položaja mladih bude sustavnim dijelom ukupnih promjena na području gdje žive. Aspiracijski horizont mladih i ukorijenjenost njihovih razvojnih zamisli u jednostavnim slikama javnog dobra pokazuje da su oni zbiljski proizvođači novih mjerila razvojne uspješnosti na područjima posebne državne skrbi. Zbog toga se pokazuje neprimjerenim konvencionalni pristup mladima zainteresiran ponajprije na “suzbijanje negativnosti”. Takav pristup “otpisuje” mogućnost da se mladi socijalno konstituiraju kao razvojni sudionik s nizom vlastitih partnerskih osobina i prednosti. U svakoj zajednici nužno je promovirati kulturu vrednovanja, podržavanja i uključivanja mladih ljudi; ona implicira povjerenje u njihove dobre strane i talente te zalaganje za prilike koje će mladima omogućiti što bolji i osobni i društveni razvitak. Za promjenu u naznačenu smjeru nije potrebno ulaganje izvanrednih sredstava ili iznimnog napora. Potrebna je, naprotiv, nova solidarnost hrvatskog društva sa svojim potomcima.

SUMMARY

A distinct need for revitalisation of the entire sphere of social life at the level of the local community appears in areas that both suffered the most destruction during the war and subsequently material reconstruction that is a prerequisite for the minimal quality of life. In these areas, the position of youth is especially sensitive since they are the ones that are preparing for further education, employment and family life. To effectively improve the quality of life for youth it is necessary to be more informed about their whole life situation, needs, aspirations as well as about the evaluations of their future prospects in different areas of life. With this objective, a quality of life investigation was conducted among secondary school students who live in areas of special state welfare in the Republic of Croatia. As part of the research plan consistent with the so-called developmental approach to youth, this research encompassed an evaluation of their needs as well as the strengths and resources of different local communities. Moreover, according to these findings recommendations for the development and strengthening of the communities in which youth will be active participants and contribute to the well-being of the community were elaborated.

The research was conducted in 1999 on a representative sample of 1,106 third and fourth year secondary school students living in the following towns/municipalities of special state welfare: Beli Manastir, Benkovac, Drniš, Glina, Hrvatska Kostajnica, Ilok, Knin, Korenica, Obrovac, Pakrac, Petrinja, Slunj, Topusko and Vukovar. For the purposes of this research, an extensive questionnaire on the quality of life for youth was developed. This contained the following groups of variables: sociodemographic and family structure, standard of living evaluation, the quality of residence and social relations, the conditions of life in place of residence, the planning of future and professional aspirations, social attitudes and the evaluation of the social position of youth, their social participa-

tion and free time activities. The qualitative research carried out in this study offers a more detailed depiction of the life of youth in the areas that were affected during the war. For this research, 306 secondary school students wrote essays on set questions/themes about how they see their lives in their present place of residence, their plans for the future, as well as what they should do in their place of living to improve the conditions of life for youth. The analysis of this research data included the content analysis of their essays, in which a ranked list showed how particular attitudes and opinions were distributed among students and which answers were of the most significance for them. Finally, professionals employed at the schools in which the investigations were conducted identified the most important problems of youth in their areas, evaluated the availability of different programmes for youth and the possibilities of carrying out extracurricular activities. They also suggested particular activities that would be worthwhile taking up to improve the quality of life of youth in their local communities. The application of different methods to evaluate the quality of life, as well as the data collected from different sources gave consistent results which attests the significance of the main finding of this research.

Characteristically, youth in areas of special state welfare, compared to their peers in other parts of Croatia, had more difficult experiences and life conditions during the war and post war years. The basic sociodemographic indicators show these facts. The average age of the subjects in this sample is seventeen and a half years of age. Hence, when the war started they were between nine and ten years of age. Two thirds of the subjects were in exile, as refugees or displaced persons, for four years on average. Among them more than a quarter of the youth could not return to their former place of permanent residence after the war, but had to move to other areas.

For most youth, concern about the standard of living within their own families and the feeling of insecurity which stems from this are part of their everyday lives. The data, in general, shows that a low standard of living within the family, mostly attributed to the effects of the war, is dominant in areas of special state welfare. Approximately three-quarters of youth evaluate the standard of living within their own family worse than before the war. In addition, the portion of permanently employed parents has now been reduced to half in comparison to the period before the war. The quality of life conditions in their present place of living for most youth is satisfactory, even though

one fifth of the families have not as yet resolved problems related to accommodation because they live in a flat or house that they can only use on a temporary basis. Youth are considerably less satisfied with the weak communal infrastructure in the locality where they live as well as with the unordered and neglected places and public areas.

Secondary school students that live in areas of special state welfare as opposed to different cities in the Republic of Croatia do not have equal opportunities to continue their education after primary school. In some places there is no college-preparatory secondary school, and in other places vocational secondary schools only offer highly limited programmes, which means that youth are unable to plan a better future for themselves in terms of career and employment opportunities. The possibility of continuing education after secondary school is even more limited, which will subsequently encourage an increased mobility of youth. Every second student in this sample intends to pursue tertiary education, but most of them expect that they will not be able to realise their educational aspirations because of poor financial possibilities. Over a third of the students consider that they will not be able to find employment at the end of their secondary schooling. They mainly attributed their eventual unemployment to the poor economic situation in the state. Moreover, most youth estimate that the chances of employment in their region is far slimmer compared to other parts of Croatia, and they do not expect a brighter situation in the future. Firstly, it would be worthwhile to offer students more options in terms of school types and courses. In addition, in areas with a higher concentration of youth, there is a need to open regional departments of tertiary education. Scholarships might give incentive to a number of youth to get an education in a profession that would in turn contribute to the economic development of their region. During secondary school it would also be worthwhile to give youth more professional advice and orientation, as well as to make them familiar with the economic development of their area. It is also important for youth to get early work experience and to acquire a sense of work ethics through better opportunities to practice their professional knowledge acquired in schools, voluntary work in the community as well as casual work during the summer. They also suggest the provision of a student agency that would mediate their employment opportunities enabling them to earn pocket money from time to time.

More than half of the students evaluate their place of residence as either mostly or totally unappealing for youth.

In view of the fact that a feeling of (in)security is a key aspect in the quality of life, it must be noted that the structure of the population has considerably changed in areas that were the most hardly hit by war. Approximately, one third of the students claim that it is not safe to walk the streets at night in their places of residence. Their feeling of insecurity is attributed to the fact that the areas where they live, as a consequence of the war, have been exposed to more violence and anarchy, which creates the circumstances for various forms of criminal activity. In addition, a lack of safety as a result of potential conflict on an ethnic basis appears when members of conflicting sides in war, now live in the same place. A number of subjects expressed fear of those who immigrate to their areas since the social networks that existed before the war have been destroyed.

Different war experiences have significantly influenced the attitudes and behaviour of youth. As a result of insecurity and anxiety as well as difficult conditions, a tendency to label people in their environment and a particular intolerance towards immigrants exists. Some groups of young people have not as yet returned to their homes and they have lost their sense of belonging or connection to any particular place; but nevertheless they wish to be a part of the community in which they now find themselves and live a more quality life. On the other hand, those that feel that they are the autochthonous inhabitants claim that immigrants do not like their place as they do. Subsequently, in conditions of overall frustration less tolerance towards cultural differences appears. In areas where there are different nationalities, especially in the Osijek-Baranja and Vukovar-Srijem counties, social networks are shaped within the same ethnic groups; because of imaginary/real dangers from provocation and eventual conflicts they avoid places where people of a different nationality gather. A long period of time and work needs to elapse in these areas before the political opinions of the adult population and those of youth can be changed. The data shows that it would be worthwhile to work more on the establishment of trust, strengthening of tolerance and non-violent conflict resolution with students that live in reintegrated areas. The consequences of war are evident in the altered interpersonal relations as well as lack of hope and the prevailing apathy within the populations. Youth claim that people have changed; that they have become selfish and are too occupied with their own concerns and that they show less love and solidarity towards others. Thus, they emphasise the need for more psychosocial support for youth and their families.

Most of the subjects mention that there are few places to go as well as a lack of different activities (cultural and sport events) for youth. They also warned that this inadequate social infrastructure often (actively) “pushes them out onto the streets”. Many groups of students emphasise a general level of poverty that equally affects local and family opportunities. On the basis of the majority’s experiences, within their local life frameworks in the areas of special state welfare it is not possible to devise a reliable life plan and future. Many obstacles with which the local population has had to deal with without substantial support “from the outside” have restricted these sorts of attempts. Hence, according to youth, it is quite rational to avoid/eradicate the obstacles - through migration.

More than a third of the youth would move to another part of the Republic of Croatia. Dissatisfaction with life in Croatia is significantly greater than dissatisfaction with life in their present place of living. Therefore, half of the participants stated that they would, if they get the opportunity, for study or work reasons move to another state. Among them, a convincing minority autonomously/freely chose places with regard to where they would like to live in the future. On the contrary, there are many more that make the same decision as a result of diverse commitments or dependencies. In other words, the collective experience of the investigated youth pre-eminently reflects the attitude: to leave is - to advance. The basic emigration push factor among youth is not only a poor standard of living, but an overall lethargy, absence of ideas, and a lack of strength to change things; that their life is empty in the local framework in which they live. Since it is realistic to expect that a considerable amount of time is required for the economic development and renewal of these areas, it is then necessary to intervene by improving the non-material quality of life (that does not require great material means) so that young people remain in these places. In this type of project it would be desirable to realise the co-operation of state bodies and the existing system of services with non-governmental, humanitarian and youth organisations. Results point out to the fact that the real burden and concern about youth’s free time and the organisation of extracurricular activities is mainly delegated to schools. On the other hand, schools have a number of difficulties with regard to holding classes at a quality level, which is their main activity; they do not have adequate staff for extracurricular activities, or material or moral support. Students and teachers also warn that poor transport links as well as expensive transport makes it more difficult to organise

any extracurricular activities for students from villages, and in this way limits the possibility of these youth to socially mix with their peers.

The content analysis of the essays with regard to the advantages and disadvantages of life and their intentions of staying or leaving the area in which they now live showed similar results. The typology of the noted advantages based on the experiences of the subjects is almost modest and is reducible to pictures of natural health and home as a non-conflict place. However, such advantages are not stimulating enough to deflect them from their intentions of emigration. This finding is consistent with the recurring noted findings of urban and ecological research in Croatia. In these investigations, subjects often state that the most important feature and advantages of the place in which they live are its natural values. If the same evidence is considered negatively, we obtain a message from youth, according to their evaluations, that the greatest advantage of the place in which they live is a circumstance that society and its system has not shaped or has only marginally participated in its shaping.

The young people who participated in this research show a maturity and responsibility with regard to their social role. They almost completely agree that it is expected that youth in society develop their personal qualities, become good citizens, facilitate the development of society, achieve higher education and oppose evil and injustice in society. However, they attribute the following as the most important reasons for the inappropriate position of youth in our society: a lack of opportunities to express their needs and opinions and a lack of understanding for youth as well as unequal opportunities in relation to the rich and the poor. Thoughts about their future are relatively mature; it is most important for them to accomplish what is necessary so that they can lead normal lives – finish school, try to become an expert in their profession, find employment and have a family. It is worrying that many of them are not certain whether they will be able to do this, even though they are only 16–18 years old. Moreover, they consider themselves to be the lost generation; still they hope that their children's lives will be better. The finding that every fourth student in this sample often feels depressed or sad and that more than a third of the students think that their futures mainly depend on external circumstances that they cannot influence shows that there is an urgent need for psychosocial support for youth as well as a need for active work with youth so that they “can take their fates into their own hands”.

According to the opinions of youth, unemployment is the biggest problem in the state. More than half of the participants also list different economic problems and approximately a third of them mentioned a low standard of living and financial crisis as the main problems. Problems related to criminality, lawlessness and different forms of social pathology are also often mentioned. However, the data shows that the researched students mainly do not show an interest in political and social events, partly because they do not trust the institutions of power. Significantly, their interests in voluntary work for the public good are greater. In any case, it would be worthwhile directing this potential and desire in young people towards similar activities. For this purpose, it is necessary to renew the entire local community; constructing a network of different citizens' associations and organisations in which the common goal would be welfare for the quality of life in a particular locality and for a stable future. Support from the outside is not enough to renew the life of destroyed communities. Hence, the initiative must come from the inhabitants themselves in local communities.

Experiences that received the highest evaluation on a scale of satisfaction in different areas were of a personal nature: family relations, health, friendships and satisfaction with one's personal qualities. In addition, the students were mainly satisfied with their lives, houses or flats in which they live as well as the ways in which they spend their free time. Answers reveal that young people mostly worry about the poor economic situation in the state and a host of other problems that are consequences of war and postwar circumstances. Thus, they describe "life in Croatia today" as a zone of dissatisfaction. Areas that were evaluated as more neutral were: place of permanent residence, neighbourhood, standard of living, school and education. The obtained division implicitly suggests the following rule: the degree to which the evaluated theme is distanced from the personal (private and family) zone determines how low the evaluation of quality will be. The group of life conditions dependent on the state and public actors in Croatia is not experienced as a guarantee of successful societal development and equitable asset division. That sort of life framework facilitates the creation of distrust in developmental intentions and the capabilities of participants from a level above the individual and family. The mentioned relation network is characteristically the behaviour of "typical" peripheral actors.

The outlined results highlight a distinct group of issues and difficulties. Namely, this is about the risks and

difficulties that are rooted in processes that entail the cynical cooling of moral sensitivity along with related processes that internally drain the local community as a foundation that guarantees life quality in relevant areas of its capabilities. The areas of special state welfare, not accounting for the smaller and richer parts, are traditionally the areas of the Croatian periphery with regard to development. That means that the process of development has been slowed down by the fact that these areas have weaker overall economic and demographic indicators. Moreover, the process of constituting the main participants of change and initiative is directly connected to the tradition of developmental and life failure. In this type of framework, the establishment of trust in the local community, in a role that guarantees collective life opportunities is mainly destined to fail. Based on this accumulation of local failures a number of initiatives to improve the conditions of life have been suggested. However, in some cases they are totally unsuitable ideas or ideas that hardly break through the borders of ordered rituals. The total effect of the mentioned attempts, as a rule, is the withdrawal of members from the local communities into a “protected” circle of handy fatalism, where passivity and dependency are at the top of the list of their most important characteristics. On this basis, demoralised local communities are shaped; communities that are not capable of clearly defining the main obstacles, and still less capable of determining their eradication.

An autonomous individual is a necessary part of the process in which quality of life, future developmental prospects and legitimacy of a community are established. Not infrequently, the attitude that encouragement of youth towards individualisation necessarily connotes underestimation of the community, tradition and solidarity is expressed. Many works based on (post)modern interpretation, by pointing out that contemporary civil society is, in fact, a post-secular society (which, among other things, means a society in which the renewal of community forms are necessary in the formation of acceptable/desirable realities) indicate that an appropriate evaluation of the reality of contemporary society is more complicated than what prevailing schemes suggest. For the purpose of our analysis it is important to warn that in a society where there is an irretrievable destroyed quality of life as well as ruined future developmental prospects and legitimacy of a community, and consequently solidarity, responsibility, and similar forms of behaviour, it is not possible to establish a reliable foundation for individual perspective. Consis-

tently, the revitalisation of the community and life individualisation (of youth) are two complementary parts – of the same process.

Recommendations offered by youth in this research regarding their quality of life improvements as well as the general style of essay writing illustrate a few useful insights. First of all, youth that live in areas of special state welfare do not constitute themselves as social participants on an egotistic basis; it is already evident that their aspirations for change with regard to the position of youth are considered in the context of an overall change in the area in which they live. The aspirational horizon of youths and the rootedness of their developmental ideas in simple depictions of public good show that they are the real producers of the new measures of developmental success in areas of special state welfare. Consequently, this shows that conventional approaches towards youth are inappropriate because they are primarily interested in the “prevention of negativity”. This type of approach disregards the possibility that young people can constitute themselves as actors of development with an array of their particular partner characteristics and advantages. In every community it is necessary to promote a culture of valuing, supporting and social inclusion of young people; this implies trust in their good side and talents as well as promoting opportunities that will allow youth better personal and social development. For changes in this direction it is not necessary to invest in extraordinary means or exceptional efforts. On the contrary, a new solidarity of Croatian society with its offspring is necessary.

BILJEŠKE O AUTORIMA

Dr. Zora Raboteg-Šarić (1956.) radi kao viši znanstveni suradnik u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Doktorirala je psihologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Djeluje kao suradnik-predavač u području razvojne psihologije na Hrvatskim studijima u Zagrebu. Bavi se razvojnom i socijalnom psihologijom, moralnim razvojem, empatijom, prosocijalnim ponašanjem, društvenim stavovima i vrednotama, kvalitetom života mladih, socijalizacijskim procesima, stilovima roditeljskog odgoja i rizičnim ponašanjem djece i mladih. Sudjelovala je kao voditelj ili član istraživačkog tima u realizaciji više međunarodnih i domaćih istraživačkih projekata. Objavila je četrdesetak znanstvenih radova i knjigu *Psihologija altruizma*.

Dr. Ivan Rogić (1943.) redoviti je profesor na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i znanstveni savjetnik u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Posebno se bavi urbanom sociologijom, sociologijom okoliša, sociologijom razvoja i kulture, te sociologijom tehnike. Objavio je pet knjiga samostalno i nekoliko u koautorstvu te više od sto dvadeset znanstvenih i stručnih radova.

Biblioteka STUDIJE, knjiga 7.

Zora Raboteg-Šarić
Ivan Rogić
DALEKI ŽIVOT, BLISKI RUB
Kvaliteta života i životni planovi mladih
na područjima posebne državne skrbi

Recenzenti:

dr. sc. Maja Štambuk

dr. sc. Ivan Rimac

Nakladnik:

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
u suradnji s Državnim zavodom za
zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

Lektura:

Tinka Katić

Korektura:

Anka Mišetić

Grafički i tehnički urednik i korice:

Zlatko Rebernjak

Kompjutorska priprema:

TERCIJA, Zagreb

Tisak:

M.A.K. - Golden, Zagreb

Naklada:

500 primjeraka